

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

FILOZOFICKÁ FAKULTA

HISTORICKÝ ÚSTAV

PŮSOBENÍ A VLIV AKČNÍCH VÝBORŮ NÁRODNÍ
FRONTY VE VYBRANÝCH OKRESECH
SEVEROVÝCHODNÍCH ČECH

Disertační práce

Autor: Mgr. Pavel Horák
Studijní program: P 7105 Historické vědy
Studijní obor: České a československé dějiny
Forma studia: prezenční
Vedoucí práce: doc. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.

Hradec Králové

2017

Zadání disertační práce

Autor: Mgr. Pavel Horák

Studium: F1013

Studijní program: P7105 Historické vědy

Studijní obor: České a československé dějiny

Název disertační práce: **Působení a vliv akčních výborů Národní fronty ve vybraných okresech severovýchodních Čech**

Název disertační práce AJ: The impact and influence of Action Committees of the National Front in the chosen districts of Eastern Bohemia

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Dizertační práce se zaměřuje na působení akčních výborů Národní fronty v okresech Hradec Králové, Náchod Nový Bydžov a Trutnov v období od jejich ustavení v únoru 1948 až po jejich faktický zánik v roce 1954. Cílem disertační práce je přispět k hlubšímu poznání problematiky akčních výborů Národní fronty a na základě komparace existence AV NF ve vybraných okresech odhalit lokální prvky, které ovlivňovaly působení akčních výborů Národní fronty na regionální úrovni. Významný prostor je věnován problematice složek Národní fronty a jejich vzájemnému vztahu s akčními výbory. Klíčová slova: akční výbory Národní fronty, KSČ, Národní fronta, únor 1948, Hradec Králové, Náchod, Nový Bydžov, Trutnov, severovýchodní Čechy

Karel KAPLAN, Národní fronta 1948-1960, Praha 2012. Karel KAPLAN, Někrevavá revoluce, Praha 1993. Jaroslav MLÝNSKÝ, Únor 1948 a akční výbory Národní fronty, Praha 1978. Václav PAVLÍČEK, Konec akčních výborů Národní fronty, in: Stránkami soudobých dějin. Sborník statí k pětadesátinám historika Karla Kaplana, Praha 1993. Václav VEBER, Osudové únorové dny, Praha 2008.

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 18.12.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci vypracoval pod vedením školitele samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 27. února 2017

Poděkování

Děkuji svému školiteli panu doc. PhDr. Ondřeji Felcmanovi, CSc. za obětavé vedení disertační práce a za cenné rady a připomínky, které mi poskytl.

Anotace

HORÁK Pavel, *Působení a vliv akčních výborů Národní fronty ve vybraných okresech severovýchodních Čech*. Hradec Králové: Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017, 257 s. Disertační práce.

Disertační práce se zaměřuje na působení akčních výborů Národní fronty (AV NF) v okresech Hradec Králové, Náchod, Nový Bydžov a Trutnov v letech 1948 až 1954. Na základě analýzy a následné komparace průběhu vzniku a působení AV NF ve vybraných okresech odhaluje lokální prvky, které podstatně ovlivnily fungování akčních výborů Národní fronty na regionální úrovni. Jejím cílem je přispět k hlubšímu poznání činnosti akčních výborů Národní fronty a zaplnit mezery v historii sledovaných regionů. Pozornost je věnována otázce vlastního zrodu AV NF, dopadům jejich rozhodnutí na obyvatelstvo, ale i obtížím, se kterými se při svém fungování akční výbory NF potýkaly. Významnou část v práci zaujímá problematika složek Národní fronty a jejich vzájemného vztahu s akčními výbory.

Klíčová slova: akční výbory Národní fronty, Komunistická strana Československa, Národní fronta, únor 1948, Hradec Králové, Náchod, Nový Bydžov, Trutnov, severovýchodní Čechy, Československo 1948–1954

Annotation

HORÁK Pavel, *The impact and influence of Action Committees of the National Front in the chosen districts of North-eastern Bohemia*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2017, 257 p. Doctoral Dissertation.

This doctoral dissertation is focused on impact and influence of Action Committees of the National front (AC NF) in these districts: Hradec Králové, Náchod, Nový Bydžov and Trutnov in 1948–1954. Based on analysis and comparison followed of the process of formation working of the AC NF in the chosen districts and the work reveals some local features which essentially influenced National Front Action Committees working on regional basis. The aim of the dissertation is to contribute to better understanding of the issue of National Front Action Committee and to complete the gaps in history of the districts mentioned above. The author paid attention on the creation of AC NF itself, consequences of its decisions to local inhabitants but also difficulties which AC NF had to deal with. The issue of NF elements and their mutual co-working with Action Committee takes a big part in this work.

Keywords: National Front Action Committees, Communist Party of Czechoslovakia, National Front, February 1948, Hradec Králové, Náchod, Nový Bydžov, Trutnov, North-eastern Bohemia, Czechoslovakia 1948–1954

Obsah	7
Úvod	9
I. Vznik akčních výborů Národní fronty a jejich působení v roce 1948	27
1. Únor 1948 a vznik prvních akčních výborů NF	27
2. Opatření bezprostředně přijatá akčními výbory NF k očištění společnosti	38
3. Odpor proti hnutí akčních výborů NF a novému režimu	52
a/ Odpor proti vzniku akčních výborů NF	52
b/ Odpor proti působení akčních výborů NF a novému režimu	60
4. Vztah akčních výborů NF k ostatním politickým stranám	62
5. Školy a studentstvo	68
6. Květnové volby 1948	71
7. Sokol	80
8. Církev	95
9. Vnitřní problémy akčních výborů NF	97
II. Pokles vlivu akčních výborů Národní fronty a jejich zánik v letech 1949–1954	101
1. Nové úkoly a změna v postavení akčních výborů NF	101
2. Posuny v náplni práce akčních výborů NF	106
a/ Dozvuky původních pravomocí	106
b/ Sběr surovin	108
c/ Oslavy	110
d/ Katolická akce	117
e/ Schvalování funkcionářů lidové správy a reorganizace MNV v roce 1950	124
f/ Změny pracovního zařazení	130
g/ Zemědělství	132
h/ Akce Korea	142
i/ Další úkoly akčních výborů NF	144
j/ Volby 1954	156

3.	Základní nedostatky v práci akčních výborů a složek NF a snahy o jejich odstranění	162
	<i>a/ Slabá práce MAV NF</i>	162
	<i>b/ Slabá práce OAV NF</i>	168
	<i>c/ Problémy společné pro celou strukturu AV NF</i>	172
	<i>d/ Slabá práce složek NF</i>	180
	<i>e/ Snahy o zlepšení práce AV a složek NF</i>	183
4.	Složky NF a jejich vztah k AV NF	192
	<i>a/ Svaz československo-sovětského přátelství</i>	193
	<i>b/ Československý svaz mládeže</i>	201
	<i>c/ Československá strana lidová</i>	204
	<i>d/ Československá strana socialistická</i>	209
	<i>e/ Sokol</i>	214
	<i>f/ Československé mírové hnutí</i>	222
	<i>g/ Výbory žen</i>	226
	<i>h/ Ostatní složky NF (JSČZ, SČsH, SBS, Svazarm, ČSČK)</i>	231
	Závěr	240
	Seznam použitých pramenů a literatury	247
	Seznam použitých zkratk	255

Úvod

Akční výbory Národní fronty¹ (AV NF) významnou měrou přispěly k úspěšnému převzetí moci v Československu komunistickou stranou v únoru 1948. Ta je v době jejich vzniku oficiálně prezentovala jako revoluční orgány, které vyjadřovaly vůli lidu. Skutečný důvod existence akčních výborů Národní fronty však byl odlišný. Jednalo se o mocensko-politické nástroje KSČ, jejichž prostřednictvím mohla zvýšit již tak silný tlak na nekomunistické strany a na všechny své odpůrce. AV NF rovněž napomohly KSČ nastolit monopol moci a změnit strukturu a charakter Národní fronty. První akční výbory vznikly 21. února 1948, tedy pouhý jeden den po vypuknutí únorové vládní krize. Hlavním impulsem pro jejich zakládání se stal projev Klementa Gottwalda na demonstraci na Staroměstském náměstí v Praze, kde shromážděným občanům představil komunistickou variantu řešení vládní krize a vyzval k zakládání akčních výborů. Jejich úkolem bylo dbát na politickou „čistotu“ rozhodnutí místních a okresních národních výborů, což vyplývalo z jejich pravomoci odvolávat členy státní správy a samosprávy a navrhopat nové. Nejvýznamnějším posláním akčních výborů bylo provedení očisty veřejného života od všech odpůrců politiky KSČ. Zpočátku AV NF neměly oporu v právním řádu. Uzákoněny byly zpětně zákonem č. 213/1948 Sb. z 21. července 1948, podle něhož měly veřejné orgány a úřady respektovat opatření přijatá akčními výbory Národní fronty. Rovněž byla uzákoněna jejich dřívější rozhodnutí, a to i ta, která byla v rozporu s tehdejší právním řádem.² V únoru 1948 a ještě několik měsíců po něm disponovaly AV NF téměř neomezenou mocí, rozhodovaly o veškerém dění v oblasti své působnosti (od prvořadých politických otázek až po marginální záležitosti – např. změny názvů ulic). Své významné postavení si však AV NF neudržely a svůj vliv začaly záhy ztrácet. Byly redukovány na pouhou převodní páku nového režimu. Úpadek akčních výborů vyústil jejich zánikem v roce 1954.³

Problematika akčních výborů Národní fronty není dodnes řádně zpracována. Současná historická věda se v několika fragmentárních pracích zaměřuje především na jejich působení v průběhu únorové krize v roce 1948 a období let 1949–1954 zcela opomíjí (srov. níže).

¹ Autorství názvu akční výbor si připisoval ideolog Komunistické strany Československa (KSČ) Václav Kopecký, který s ním v inkriminovaném období skutečně přišel. Nejednalo se však o označení původní. Komunisté ho používali již dříve (např. akční výbory nezaměstnaných). Karel KAPLAN, *Národní fronta 1948–1960*, Praha 2012, s. 33, pozn. 32.

² Jedinou podmínkou bylo, že tato rozhodnutí musela směřovat k ochraně lidově-demokratického zřízení, nebo k očištění veřejného života, což de facto byla všechna opatření přijatá akčními výbory Národní fronty.

³ Akční výbory Národní fronty nezaměly beze zbytku. Částečně se transformovaly do výborů Národní fronty, které však s původními AV NF měly jenom pramálo společného.

O komparaci působení AV NF na úrovni okresů se doposud nikdo nepokusil. Z toho důvodu si klade předkládaná disertační práce za cíl provést systematický výzkum a porovnat působení akčních výborů Národní fronty na regionální úrovni v letech 1948–1954. Na základě analýzy a komparace etablování a následného působení AV NF jsou odhaleny lokální prvky, které podstatně ovlivnily jejich práci na regionální úrovni. Tento výzkum je nezbytný pro lepší pochopení procesu přebírání moci komunistickou stranou v roce 1948 a pro porozumění dalšímu fungování a podobě Národní fronty nejen ve vybraných okresech, ale i v celém Československu. Nová zjištění tak přispějí k lepšímu pochopení a k prohloubení problematiky AV NF.

Disertační práce se snaží naleznout odpovědi na následující otázky:

- Vznikaly AV NF spontánně nebo podle nějakého vzoru? Byly to skutečně orgány lidové vůle, jak je komunisté prezentovali?
- Existovaly regionální prvky, které ovlivňovaly působení AV NF?
- Do jaké míry determinovaly rozhodování AV NF osobní zájmy jejich členů?
 - Byly mezi jednotlivými regiony velké rozdíly?
 - Jak přijímalo obyvatelstvo nastolení komunistické diktatury?
 - Jaký měly AV NF význam pro další vývoj dotčených regionů?
 - S jakými obtížemi se musely AV NF při svém vzniku a fungování vyrovnat?
- Jaká opatření přijaly AV NF na udržení jejich systému v chodu?
- Jaký byl vzájemný vztah AV a složek NF?

Prostřednictvím uvedených cílů a badatelských otázek byla disertační práce tematicky specifikována. Aby nedocházelo k neúměrnému tematickému roztržštění, přetížení textu fakty a aby ve velkém množství vedlejších témat nezanikla hlavní linie disertační práce, bylo nezbytně nutné toto vymezení po celou dobu bádání striktně dodržovat.

Pro komparaci byly zvoleny okresy Náchod, Hradec Králové, Nový Bydžov a Trutnov.⁴ Výběr okresů byl dán především odlišným charakterem těchto čtyř regionů, který určil jejich rozdílný politický, ekonomický a historický vývoj v minulosti. Jednalo se

⁴ Okresy jsou územně vymezeny hranicemi v rozsahu platném v roce 1948.

svébytné oblasti, jež se kvůli svému charakteru vyznačovaly v procesu etablování komunistického režimu řadou odlišností. Největší územní výměry dosahoval okres Trutnov, který nabýval rozlohy 51 623 ha. Následoval ho okres Nový Bydžov, který v plošné míře zaujímal 49 099 ha, Hradec Králové 45 950 ha a Náchod 23 233 ha.⁵ Nejlidnatějším byl okres Hradec Králové, ve kterém žilo k 22. květnu 1947 celkem 86 741 obyvatel. U zbývajících okresů již nedocházelo k tak markantním rozdílům. Druhým nejlidnatějším okresem byl Trutnov s 54 721 obyvateli. Okres Náchod čítal 50 400 obyvatel a okres Nový Bydžov jen 43 861 obyvatel.⁶ Je však důležité si uvědomit, že okres Trutnov dosahoval více než dvojnásobné rozlohy ve srovnání s okresem Náchod, a tedy se vyznačoval daleko řidší hustotou osídlení.⁷

Zdroj: Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost*, Praha 2005.

⁵ *Správní a soudní okresy v Čechách*, Zprávy Státního úřadu statistického republiky Československé, Ročník XXVII, roč. 1946, Řada D.

⁶ *Soupis obyvatelstva ke dni 22. května 1947*, Zprávy Státního úřadu statistického republiky Československé, Ročník XXIX, roč. 1948, Řada D.

⁷ Původně byl okres Trutnov daleko lidnatější. V roce 1930 dosahoval počtu 80 439 obyvatel, ale v důsledku druhé světové války a poválečného odsunu německého obyvatelstva klesl rapidně počet obyvatel a postupně se ustálil na již zmiňované hodnotě. Naopak u zbývajících sledovaných okresů nedošlo v důsledku válečných útrap k tak významnému úbytku obyvatel. Srov. *Správní a soudní okresy v Čechách*, Zprávy Státního úřadu statistického republiky Československé, Ročník XXVII, roč. 1946, Řada D; *Soupis obyvatelstva ke dni 22. května 1947*, Zprávy Státního úřadu statistického republiky Československé, Ročník XXIX, roč. 1948, Řada D.

Pro náhodský region bylo typické vysoké zastoupení kvalitní zemědělské produkce, avšak nejvýznamnější roli hrál především lehký průmysl,⁸ a to textilní. Význam zdejšího průmyslu byl umocněn po únoru 1948, kdy se objevila snaha přebudovat Náchodsko na ryze průmyslový okres.⁹ Naopak Trutnov byl regionem s podhorským charakterem silně ovlivněným odsunem německého obyvatelstva, který zapříčinil, že doposud kvalitní zemědělská produkce zmizela a celé zemědělství se začalo potýkat s velkými problémy. V roce 1948 se neschopnost plnit zemědělské dodávky projevila v okrese Trutnov naplno. Zatímco v listopadu 1948 splnil okres Náchod zemědělský výkup na 100 % a v doživosti dosáhl průměrné hodnoty 3,33 l na jeden kus dobytka, trutnovský okres splnil výkup pouze na 71 % a v doživosti dosáhl průměrné hodnoty pouze 2,76 l.¹⁰ Do velkých problémů se na Trutnovsku dostávala zejména horská pastvinářská družstva,¹¹ která byla neodborně vedena a ve většině případů nedodržovala dodávkové povinnosti. Některá družstva nesplnila dodávky chlebového obilí ani na 40 %.¹² Kromě zemědělství hrál v regionu Trutnovsko důležitou roli průmysl a těžba nerostného bohatství, především uhlí v oblasti Malých Svatoňovic a Radvanic. Zvýšené procento osob také pracovalo ve veřejné správě (srov. pozn. 17). To nejspíše vycházelo z nutnosti administrativně zastřešit osídlení území zasaženého odsunem.¹³

Okres Nový Bydžov lze jednoznačně označit za agrární, jen s minimálním zastoupením průmyslu. Nejvyšší procento obyvatel nacházelo obživu v zemědělství (39 % obyvatel).¹⁴ Ve srovnání s dalšími okresy jde o značně vysoké číslo.¹⁵ Naopak průmysl na

⁸ V roce 1947 z celkového počtu 50 400 obyvatel nacházela jeho největší část uplatnění v průmyslu a řemeslech (24 361). Druhým nejvíce zastoupeným odvětvím bylo zemědělství, lesnictví a rybářství (6 082). Do statistiky byli zahrnuti i rodinní příslušníci, kteří neměli vlastní povolání. *Povolání obyvatelstva podle tříd objektivního povolání a jeho sociální rozvrstvení*, Zprávy Státního úřadu statistického republiky Československé, Ročník XXIX, roč. 1948, Řada D.

⁹ Srov. Státní okresní archiv (dále jen SOkA) Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 10. května 1948.

¹⁰ Státní oblastní archiv Zámorsk (dále jen SOA Zámorsk), Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 31, Situační zpráva č. 5 v týdnu od 1. do 7. listopadu 1948.

¹¹ V období let 1945–1948 bylo ustaveno v ČSR celkem 178 pastvinářských družstev. Ta vznikla po odsunu německého obyvatelstva jako nouzové řešení pro zachování stád dobytka zemědělských hospodářství v horských oblastech. Většina z nich hospodařila špatně. Výjimku tvořilo několik desítek pastvinářských družstev, založených ve vnitrozemí, jež dosáhla pozoruhodných chovatelských výsledků. Vlastislav LACINA, *Obnova demokratického zemědělského družstevnictví v českých zemích v letech 1945–1948*, in: *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století*, Uherské Hradiště 2002, s. 192.

¹² SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 31, Situační zpráva č. 3 v týdnu od 17. do 24. října 1948.

¹³ Obdobně jako v Náchodě nacházela největší část obyvatelstva v okrese Trutnov obživu v průmyslu a řemeslech (24 494), na druhém místě se nacházelo zemědělství, lesnictví a rybářství (7 421) a na třetím místě těžba nerostů (5 287). Ve veřejné správě pracovalo 4 365 osob. Do statistiky byli zahrnuti i rodinní příslušníci, kteří neměli vlastní povolání. *Povolání obyvatelstva podle tříd objektivního povolání a jeho sociální rozvrstvení*, Zprávy Státního úřadu statistického republiky Československé, Ročník XXIX, roč. 1948, Řada D.

¹⁴ *Tamtéž*.

Novobydžovsku neměl tak silné zastoupení jako v ostatních sledovaných okresech¹⁶ a byl velmi často navázán na zemědělskou výrobu (např. rafinérie cukru ve Skřivanech). Popsaný rolnický charakter sehrál podstatnou roli v budoucím vývoji okresu.

Specifický hospodářský charakter mělo Královéhradecko. Nejsilnější postavení zastával v okrese Hradec Králové průmysl, na který bylo stejně jako v okresech Trutnov a Náchod navázáno nejvíce osob. Avšak z těchto tří „průmyslových“ okresů bylo zastoupení na Hradecku nejnižší. V regionu hrálo významnou roli zemědělství, ve kterém nacházelo obživu 16 % obyvatelstva, což bylo po okrese Nový Bydžov druhé nejvyšší procento zastoupení. Postavení Hradce Králové jako politického a administrativního centra oblasti podtrhoval nejvyšší počet osob navázaných na veřejnou správu.¹⁷

Charakter regionů rovněž spoluurčovala náboženská orientace obyvatelstva. V sledovaných okresech byla nejpočetnější a tudíž i nejvlivnější římskokatolická církev. Nejvýznamnější postavení měla původně v okrese Trutnov, kde bylo v roce 1930 jejími členy 81,77 % obyvatelstva. Katolická církev měla v regionu velké zastání především u německého obyvatelstva. Změnu znamenal odsun a následné osídlení nábožensky „vlažným“ obyvatelstvem. Tím byla pozice katolíků v okrese silně oslabena a naopak posílena československá církev. Nejslabším postavením disponovala katolická církev v okrese Náchod. Její věřící tvořili „pouze“ 55,76 % obyvatelstva regionu. Naopak se jednalo o oblast s nejsilnějším zastoupením husitské církve (30,89 % obyvatel). Ve zbývajících dvou okresech měla katolická církev shodně silné zastoupení. V okrese Nový Bydžov bylo jejími členy 66,15 % populace, v okrese Hradec Králové 66,01 %. Novobydžovsko se však vyznačovalo vyšším zastoupením příslušníků československé církve (20,2 %) než Hradecko (12,36 %). Počet osob bez vyznání se ve sledovaných okresech pohyboval okolo 10 %. Výjimku tvořil okres Hradec Králové, kde bylo z přítomných obyvatel 14,21 % nevěřících.¹⁸

¹⁵ V okrese Hradec Králové nacházelo 16 %, v okrese Trutnov 13 % a v okrese Náchod pouze 12 % obyvatel žijících v zemědělství. *Tamtéž*.

¹⁶ V okrese Nový Bydžov poskytoval průmysl obživu pouze 26 % populace, naopak v okrese Hradec Králové to bylo 36 %, v okrese Trutnov 45 % a v okrese Náchod dokonce 48 %. *Tamtéž*.

¹⁷ V okrese Hradec Králové získávalo příjmy z práce v administrativě 12 % obyvatelstva, v okrese Trutnov 9,7 %, v okrese Náchod 6 % a v okrese Nový Bydžov 5,4 %. *Tamtéž*.

¹⁸ Jan KAFKA, *Církevní politika KSČ a státu na Trutnovsku v letech 1948–1960*, in: Krkonoše – Podkrkonoší 9, ed. V. HORÁK – V. MÁLEK, Trutnov 2009, s. 106; *Statistický lexikon obcí v republice Československé: úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař. I, Země česká/vydán ministerstvem vnitra a Státním úřadem statistickým na základě výsledků sčítání lidu z 1. prosince 1930*, Praha 1934., s. 426, 427, 429, 431.

Dalším z klíčových předpokladů pro příští směřování sledovaných oblastí byla dosavadní místní politická orientace. Na základě již zmiňovaného značného zaměření okresu Nový Bydžov na zemědělskou výrobu, lze mezi zdejšími politickými stranami očekávat silnou pozici Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu (tzv. agrárníků). Tento předpoklad potvrzují volební výsledky. V období první republiky získali agrárníci na Novobydžovsku¹⁹ vždy nejvyšší počet hlasů.²⁰ Druhá světová válka však tuto agrární hegemonii násilně rozrušila. Ve volebních výsledcích z roku 1946 byla již plně patrná odlišná politická orientace obyvatelstva. Svoji roli bezesporu sehrál zákaz obnovit agrárníky po roce 1945. V okrese Nový Bydžov jasně zvítězila KSČ s 39,2 % hlasů, Československá strana národně sociální (ČSNS) získala 26,6 %, Československá strana lidová (ČSL) 19,4 % a Československá sociální demokracie 14,4 % hlasů.²¹

Naopak v okrese Hradec Králové, který byl politickým centrem oblasti, měla silné zastoupení sociální demokracie. Prvorepublikové parlamentní volby v soudním okrese Hradec Králové²² vždy vyhrála sociální demokracie, následována agrárníky. V případě soudního okresu Nechanice byla situace přesně opačná. Vždy drtivě zvítězili agrárníci, následováni sociální demokracií. Zásadní zlom přišel v roce 1946, kdy v okrese Hradec Králové volby jasně vyhráli komunisté (37,9 %) a sociální demokracie s 18,5 % hlasů skončila na třetím místě za národně socialistickou stranou (27,9 %).

Volební výsledky z doby první republiky jasně ukazují německý charakter soudního okresu Trutnov, ve kterém zvítězily pokaždé s absolutní převahou německé strany. Volební zisky československých stran byly jen minimální. Po dlouhou dobu vítězila na Trutnovsku německá sociální demokracie, následována německými lidovci a agrárníky. Obrat přinesl rok 1935, kdy tyto politické strany drtivě porazila Sudetoněmecká strana, která získala 53,9 % hlasů. V druhé části budoucího správního okresu Trutnov, v soudním okrese Úpice, panovala zcela odlišná situace. Ačkoliv jsou obě centra regionu od sebe vzdálena pouze asi 10 km, byla Úpice střediskem českého obyvatelstva, a tedy voličská přízeň se v tomto soudním okrese

¹⁹ Území pozdějšího správního okresu Nový Bydžov, korespondovalo s územím soudních okresů Nový Bydžov a Chlumeck nad Cidlinou, které byly využity jako územní jednotky pro konání prvorepublikových voleb.

²⁰ Není bez zajímavosti, že v soudním okrese Nový Bydžov oproti soudnímu okresu Chlumeck nad Cidlinou získávala pravidelně poměrně vysoké procento hlasů Komunistická strana Československa. *Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny – 1920–2006, Výsledky hlasování podle okresů v letech 1920–1946*, [dostupné na https://www.czso.cz/documents/10180/20536128/422008p7_1.pdf/678e4713-9e28-4ab3-8be1-384c2cb51268?version=1.0; cit. 14. 12. 2015].

²¹ *Tamtéž*.

²² Území pozdějšího správního okresu Hradec Králové, koresponduje s územím soudních okresů Hradec Králové a Nechanice, které byly využity jako územní jednotky pro konání prvorepublikových voleb.

vyznačovala zcela odlišnými tendencemi. Prvorepublikové volby vždy vyhráli národní socialisté, následování lidovci. Silné postavení vykazovali i komunisté, kteří zpravidla získali kolem 10 % hlasů. Německé strany měly jen zanedbatelné zisky hlasů.²³ Předěl znamenala druhá světová válka. V oblasti zasažené poválečným odsunem a příchodem nového obyvatelstva, lze u obyvatel očekávat silnou podporu KSČ v důsledku její zemědělské politiky a přidělování půdy osídlencům, které na přidělových dekretch stvrdil podpis komunistického ministra zemědělství Júlia Ďuriše. Tento předpoklad potvrdily volby v roce 1946. V politickém okrese Trutnov komunisté získali 47,9 % hlasů. To znamenalo, že v počtu hlasů vhozených pro komunisty byl ve volebním kraji Hradec Králové okres Trutnov na třetím místě, vyšší počet hlasů získala KSČ pouze v okresech Vrchlabí a Broumov.²⁴

Pro soudní okres Náchod bylo v době první republiky typické, že se o volební vítězství střídavě přetahovaly tři politické směry (národní socialisté, lidovci a sociální demokracie). V soudním okrese Česká Skalice vzhledem k vyššímu zastoupení zemědělství pravidelně vítězili agrárníci, následování lidovci a národními socialisty. Sociální demokracie zaznamenala v tomto soudním okrese propad a naopak KSČ zde měla významnější postavení než v soudním okrese Náchod. Silný demokratický charakter Náchodska potvrdily volby v roce 1946, kdy ve správním a volebním okrese Náchod volilo komunisty pouze 33,2 % voličů, což bylo v celém volebním kraji druhé nejnižší procento.²⁵

Časově je disertační práce vymezena lety 1948 a 1954, rokem vzniku a rokem faktického zániku akčních výborů Národní fronty.

Ve skladbě disertační práce je využito chronologicko-tematické dělení kapitol a podkapitol na obsahově vymezené dílčí části, které respektují časově posloupnou a věcnou linii. Z tohoto důvodu je disertace rozčleněna do dvou hlavních částí. První kapitola se věnuje období mocenského vzestupu AV NF. Začátek tohoto období je jasně dán únorovou krizí v roce 1948 a konec tohoto stádia určuje počátek roku 1949, kdy AV NF začínají zcela

²³ *Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny – 1920–2006, Výsledky hlasování podle okresů v letech 1920–1946*, [dostupné na https://www.czso.cz/documents/10180/20536128/422008p7_1.pdf/678e4713-9e28-4ab3-8be1-384c2cb51268?version=1.0; cit. 14. 12. 2015].

²⁴ Jednalo se rovněž o pohraniční okresy se silným zastoupením nového obyvatelstva.

²⁵ Nejméně procent hlasů získali komunisté ve volebním kraji Hradec Králové v okrese Nové Město nad Metují, konkrétně 27,6 %. *Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny – 1920–2006, Výsledky hlasování podle okresů v letech 1920–1946*, [dostupné na https://www.czso.cz/documents/10180/20536128/422008p7_1.pdf/678e4713-9e28-4ab3-8be1-384c2cb51268?version=1.0; cit. 14. 12. 2015].

viditelně ustupovat z pozice hlavního rozhodovacího orgánu v okrese. Do té doby také AV NF ztratily ve většině případů svoji očištnou funkci. Akční výbory NF začaly být nahrazovány především okresními výbory Komunistické strany Československa (OV KSČ) a částečně i okresními národními výbory (ONV). Jistou výjimkou tvořil okres Hradec Králové, kde si AV NF své výsadní postavení udržely déle.

V první kapitole je analyzován proces vzniku AV NF, s tím spojená první přijatá očištná opatření a ovládnutí moci v okresech komunistickou stranou. Pozornost je zaměřena také na reakci obyvatelstva na nastalé změny. Mluvit v tomto případě o třetím odboji je však značně diskutabilní. Určitě se řada osob vědomě zapojila do odporu proti režimu, ale označení příslušníka třetího odboje je zcela mechanicky přenášeno na všechny režimu nepohodlné osoby. Existovala totiž významná část obyvatelstva, která je z dnešního pohledu často řazena nesprávně do třetího odboje, ač se sama za odbojáře nikdy nepovažovala. Jednalo se o osoby, které byly sice považovány za odpůrce komunistické diktatury, ale systematicky proti komunistickému režimu nebojovaly. Pouze si dovolily mít odlišné názory, třídní původ či postoje, než bylo oficiální stanovisko režimu. Tedy své skutky nekonaly s účelem zničit komunistický režim, ale hájit svá stanoviska, svoji existenci. To, že někdo nesouhlasil s kolektivizací zemědělství a otevřeně proti ní vystupoval, ještě neznamenovalo, že nesouhlasil s režimem a s politikou KSČ jako takovou. V tomto případě současná historie přistupuje na komunistickou rétoriku, která nepohodlné osoby často uměle označovala za reakci, odbojáře a teroristy, ač se uvedených skutků v pravém slova smyslu nedopustily. V podstatě tyto členy třetího odboje uměle vytvářeli komunisté, nikoliv jejich vlastní odpor proti režimu.

Cílem druhé kapitoly je popsat období stagnace a pádu AV NF. Roky 1949–1954 znamenaly pro AV NF postupnou ztrátu jejich významu a jejich úpadek, který dospěl až ke zrušení (přejmenování) akčních výborů. Léta 1949–1950 lze v této fázi chápat jako kratší přechodné období, kdy AV NF postupně ztrácely své politické pravomoci a přestávaly nahrazovat orgány státní správy, ale přesto si ještě uchovaly část své původní politické moci. Nebyly proto ještě výlučně pomocnými a koordinačními orgány, kterými se potom v letech 1951–1954 staly. Vzhledem k tomu, že časové vymezení různých jevů spojených s tímto ústupem v jednotlivých oblastech působnosti akčních výborů NF bylo rozdílné, takže bránilo přesnějšímu vymezení z hlediska celkového trendu, jevílo se jako vhodnější neoddělovat analýzu přechodného období od fáze, kdy si AV NF udržely z původního politického vlivu

jen jeho formální ráz. Přechodné období proto nebylo vyděleno a s druhým obdobím existence AV NF zůstalo v jedné kapitole.

Éra let 1949–1954 se vyznačovala nepřetržitou snahou okresních funkcionářů nelichotivý stav změnit. Typická byla velká fluktuace členů. AV NF sice byly považovány za vrcholný orgán Národní fronty (NF), ale jejich politická moc mizela a prakticky se jednalo o pouhou převodní páku komunistického režimu. Kapitola se proto jednak věnuje změně postavení AV NF a jejich novému poslání a jednak se snaží odhalit příčiny vnitřního rozpadu soustavy akčních výborů. Oddíl si přitom všímá opatření učiněných akčními výbory NF pro zastavení tohoto rozkladného procesu. V neposlední řadě je analyzován vztah AV NF a jednotlivých složek NF. V této subkapitole není rozebírána celá Národní fronta. Pozornost je věnována pouze těm složkám NF, které byly ve vybraných okresech významně spojeny s fungováním AV NF. Složky NF jsou pak řazeny za sebou podle důležitosti role, kterou ve vztahu k problematice AV NF hrály. Termín složky NF je v textu používán v širokém slova smyslu. Jsou jím míněny jak organizace Národní fronty, tak i jejich orgány. Tento stav je dán skutečností, že historické prameny je od sebe často nerozlišovaly a mluvily o nich jednoduše jako o „složkách“.

Nutno podotknout, že použité dělení na kapitoly je umělé vytvořené, avšak umožňuje porozumět výkladu, což by jinak nebylo možné. Některé podkapitoly se v určitých pasážích také částečně tematicky překrývají. Pro pochopení získaných poznatků i pro srozumitelnost textu ale nelze kapitoly striktně rozdělit.

Práce nedisponuje obrazovými přílohami. V archivních fondech jsou totiž dostupné pouze monotónní fotografické materiály dokumentující shromáždění obyvatelstva v průběhu únorové krize a jednotvárné snímky z pozdějších zasedání AV NF, jež nemají pro text žádnou výpovědní ani ilustrativní hodnotu. Cílem disertace nebylo ani připravit edici nejdůležitějších dokumentů dotýkajících se působení akčních výborů NF v regionech, a proto nejsou ani tyto písemnosti v textu obrazově reprodukovány, natož editovány ve svém obsahu.

Pramenná základna, z níž disertace vychází, je obsáhlá. Zahrnuje několik desítek běžných metrů archivního materiálu, jež nebyly ve většině případů dosud badatelsky využity ani publikovány. V průběhu studia pramenů bylo nutné se vyrovnat s odlišným množstvím a

kvalitou informací uložených ve fondech.²⁶ Základem bádání se stala důkladná analýza archivních fondů Okresních akčních výborů Národní fronty, případně Jednotného akčního výboru Národní fronty (JAV NF)²⁷ v Hradci Králové, Náchodě, Trutnově a Novém Bydžově. Jedná se o primární prameny uložené v příslušných státních okresních archivech. Z důvodu reálných možností však nemohly být fondy vytěženy kompletně. To by ani nebylo přínosné, protože by hrozilo faktografické zahlcení práce nepodstatnými jevy. Těžištěm výzkumu se staly zápisy plén a předsednictev okresních akčních výborů Národní fronty (OAV NF), protože pouze tento druh archivního materiálu obsahuje informace, na jejichž základě lze přesně rekonstruovat působení AV NF ve sledovaných regionech. To však neznamená, že nejsou použity i další písemnosti obsažené ve fondech. Vysokou výpovědní hodnotu mají zprávy o činnosti složek NF, zápisy ze schůzí složek NF, záznamy o očiště, korespondence, plány práce, zápisy porad tajemníků NF, zápisy o různých akcích pořádaných ve spolupráci AV NF atd., které byly při výzkumu notně zohledněny.

Při studiu bylo nutno konfrontovat zjištěné informace s údaji ve fondech místních akčních výborů NF, které přispěly k pochopení fungování akčních výborů na nejnižší úrovni. Okresní výbory KSČ silně ovlivňovaly působení AV NF v okresech, proto bylo potřebné analyzovat i jejich fondy. Především sumarizační informace bylo možné dohledat ve fondu Krajského akčního výboru Národní fronty (KAV NF) v Hradci Králové uloženém v Statním oblastním archivu v Zámrsku. Ten byl však využíván jen okrajově, protože neobsahuje ve vztahu ke zkoumané problematice žádné nové informace, které by nebyly obsaženy ve fondech OAV NF. Fondem KAV NF zprostředkované informace mají z hlediska disertační práce nižší výpovědní hodnotu. Nejpřesnější informace lze dohledat u původců dění, čili na úrovni okresů. Naopak při postupu do vyšších pater organizační struktury AV NF docházelo

²⁶ Např. ve fondu OAV NF v Náchodě chybí zápisy z některých schůzí pléna, které se podle zmínek v dalších pramenech skutečně udály.

²⁷ Na přelomu let 1948/1949 realizoval komunistický režim správní reformu zavádějící na území Československa krajské zřízení. Výsledkem správních změn byla skutečnost, že byly v krajských městech soustředěny všechny stupně národních výborů (místní, okresní a krajské). Vzhledem ke snahám o úspory a zamezení duplicitnímu zpracování tytéž agendy, bylo rozhodnuto zjednodušit státní správu spojením místních a okresních správ v krajských městech v jeden celek. Tak vznikly jednotné národní výbory (JNV), které vykonávaly na celém území okresu působnost ONV a na území města kompetence MNV. Tomuto opatření se následně přizpůsobila rovněž struktura akčních výborů Národní fronty. Z vybraných okresů se správní změna dotkla logicky pouze Hradce Králové. V srpnu 1948 splynul OAV NF s MAV NF, které vznikly v únoru 1948 v rámci velkého Hradce Králové (Pražské předměstí, Třebeš, Nový Hradec Králové atd.). Výsledkem bylo ustavení Jednotného akčního výboru Národní fronty (JAV NF) a namísto MAV NF vznikly široké sbory důvěrníků. Když se důvěrnické sbory v práci neosvědčily, byl nucen JAV NF místo nich vybudovat devět obvodových AV NF. Srov.: M. HROMÁDKA – V. CIBULOVÁ – Z. SLAVÍKOVÁ, *Národní fronta – Okresní výbor Hradec Králové*, inventář, Státní okresní archiv Hradec Králové, Hradec Králové 2001, s. IV–V; Martin LANDSMANN, *Činnost Jednotného národního výboru v Hradci Králové v letech 1949–1954*, bakalářská práce, Pedagogická fakulta Ústav historických věd, Hradec Králové 2002, s. 10–12.

(jak úmyslně, tak i neúmyslně) ke zkreslení a zjednodušení předávaných informací. Na základě zmíněných důvodů nebyl využit ani fond Ústředního akčního výboru Národní fronty (ÚAV NF) v Praze uložený v Národním archivu. Po seznámení s charakterem pramenů uložených v tomto fondu, bylo možné konstatovat, že jsou v něm obsaženy informace dotýkající se převážně centrálních orgánů, celorepublikového systému AV NF a souhrnná hodnocení jednotlivých akcí NF. Tato fakta však již přesahují rámec zadání disertační práce, protože jejím cílem není zkoumat vztah regionů k centrálním složkám. Kartony fondu č. 153–154 obsahují sumarizační hlášení Hradeckého kraje. Jedná se o zprávy o činnosti KAV NF v Hradci Králové a jednotlivých složek Národní fronty, zápisy schůzí, komisí, zprávy o akcích prováděných KAV NF a zprávy z okresů, které mají fakticky dublující charakter. Jednak obsahují již zpracované údaje a jejich opakované použití by tříštilo a zatěžovalo text a jednak je v nich riziko zkreslení informací vyšší než u pramenů regionální povahy.

Se záměrem docílit kompletního obrazu působení AV NF ve sledovaných regionech byly prostudovány fondy příslušných okresních národních výborů (ONV). Písemnosti ONV nepřinesly ke zkoumané problematice paradoxně přes úzký vztah AV NF a národních výborů (NV) žádná zásadní zjištění. Fondy obsahují převážně jen běžné informace o vzájemné spolupráci. Archiválie ONV jsou proto citovány jen v omezené míře.

Jako doplňující pramen posloužily pamětní knihy okresních měst. Problematické se ukázalo použití kroniky města Nový Bydžov, protože období let 1948–1962 bylo sepsáno zpětně. Tehdejší kronikář Jaroslav Kovář k tomuto časovému úseku totiž nic nevedl. Městskou kroniku dopsal na stranu 433, tj. na začátek roku 1948. Proč kronikář další léta nezpracoval je záhadou. Nejeví se reálně, že by se tak stalo z politických důvodů, protože Jaroslav Kovář v předchozích záznamech vystupoval zjevně prokomunisticky. V psaní pokračoval teprve jeho nástupce Jaroslav Dušátko, učitel základní devítileté školy v Klicperově ulici. Jelikož nebyl nalezen ani koncept textu z let 1948–1962, využil Dušátko alespoň sešity se stručnými poznámkami k historii města z Kovářovy pozůstalosti. Výsledkem bylo zachycení hlavních a podstatných událostí ve městě. Události sice byly vesměs zachyceny optikou 60. let 20. století, ale ta nepřináší žádné překvapení, protože kronikář přistoupil k zakladatelskému období komunistického režimu tradičně. Stále se jednalo o komunistické vidění tehdejších událostí, a proto je výpovědní hodnota kroniky pro sledované období velmi nízká.

Z dobových periodik byl citován krajský tiskový orgán KSČ pro Královéhradecko zvaný *Pochodeň*,²⁸ který především pro léta 1948–1949 přinesl cenné údaje o práci AV NF. Především od roku 1950 zájem *Pochodně* o AV NF zcela mizí. Ve snaze o reprezentativní výběr dobových periodik (alespoň pro dobu únorové krize) byla do výzkumu zahrnuta periodika lidové a národně socialistické strany (především jejich regionální varianty).²⁹ Ukázalo se však, že je pro zkoumanou problematiku nelze využít, protože na počátku únorové krize nebyla schopna pružně zareagovat na nastalou situaci, nanejvýš vyzývala své členy ke klidu. Dřív, než se zmohla na odpor proti ustavování AV NF, byla plně ovládnuta komunistickým režimem nebo zanikla. Jejich studium proto nepřineslo žádná nová fakta.

Rovněž byly využity dostupné tištěné prameny. Jedná se především o dobové zákony a statistiky.

Tématika akčních výborů Národní fronty není doposud příliš probádaná. Základní literaturou pro studium AV NF proto nadále zůstává dnes již morálně zastaralá monografie Jaroslava Mlýnského.³⁰ Ač se jedná o práci vzniklou v době normalizace, po nutném odmyšlení si ideologického patosu jí není možno upřít poměrně vysokou faktografickou přesnost. Z nejnovějších syntetických prací lze využít Kaplanovu *Národní frontu*,³¹ která kvůli nesčetným nešvarům nebyla schopna, ke zklamání čtenáře, překonat svoji normalizační předchůdkyni.³² Problematika akčních výborů Národní fronty tak nadále zůstává pouhou součástí širšího výkladu o únoru 1948.³³ V poslední době se zájem o AV NF zvyšuje a ty se stávají předmětem vysokoškolských kvalifikačních prací. Při jejich použití je však nutné mít na paměti, že závěrečné práce (především bakalářské a diplomové práce) jsou obvykle vědeckými prvotinami a podle toho je nutné k nim kriticky přistupovat. Objevily se také některé dílčí studie věnující se problematice AV NF. Problémem těchto příspěvků je, že se zaměřily pouze na výzkum jednotlivých izolovaných lokalit a regionů, nebo se věnovaly

²⁸ Rovněž bylo prostudováno *Rudé právo*, které však na rozdíl od *Pochodně* nepřineslo, žádné další relevantní informace.

²⁹ *Lidová demokracie*, *Orgán Československé strany lidové*, roč. IV; *Svobodné slovo. Ústřední orgán Československé strany národně socialistické*, roč. IV; *Štít. Orgán Československé strany lidové – pro Pardubice a Hradec Králové*, roč. IV; *Lidové proudy, Krajský orgán Československé strany národně socialistické na Královéhradecku*, roč. 48.

³⁰ Jaroslav MLÝNSKÝ, *Únor 1948 a akční výbory Národní fronty*, Praha 1978.

³¹ Karel KAPLAN, *Národní fronta 1948–1960*, Praha 2012.

³² Kaplanův text je zatížen silnou závislostí na Mlýnského publikaci, často jsou uváděny protichůdné informace např. na s. 98 a v pozn. 81, kde autor uvádí různé procento neúčasti ve volbách, aniž by to vysvětlil.

³³ Např.: Karel KAPLAN, *Nekrvavá revoluce*, Praha 1993; Václav VEBER, *Osudové únorové dny*, Praha 2008; František ČAPKA – Jitka LUNEROVÁ, *1948: Vítězný únor. Cesta k převratu*, Brno 2012 atd.

výlučně osamoceným aspektům působení AV NF.³⁴ Postrádají hlubší srovnání a zařazení do širších souvislostí. Lze proto konstatovat, že problematika působení AV NF po roce 1949 je dosud opomíjená.³⁵ V tomto směru je tedy předkládaná disertační práce novátorská.

V otázce dějin sledovaných regionů je výběr dostupné literatury značně omezený. Většina dostupných prací se věnuje jejich historii před rokem 1945. Pro poznání minulosti Náchoda je stěženi především práce kolektivu autorů, která pojednává o minulosti města a jejího okolí od nejstarších dob až po současnost. Z pochopitelných důvodů věnuje publikace února 1948 pouze omezený prostor.³⁶ Pro získání základních poznatků o minulém dění na Trutnovsku ve sledovaném období je možné zmínit značně ideologicky zatíženou publikaci Jaroslava Štraita,³⁷ či obdobně ideologicky negativně ovlivněnou monografii Josefa Kmoníčka věnující se problematice odsunu původního obyvatelstva a následnému dosídlení oblasti severovýchodních Čech.³⁸ V případě okresu Hradec Králové lze alespoň v omezené míře některé informace načerpat z publikace z edice *Historie a současnost podnikání*, která je dostupná i pro okresy Náchod a Trutnov. Publikace z této edice se však vyznačují silně popularizačním rázem, absencí jasného vymezení zkoumaného teritoria, častou roztržitostí textu i uváděných informací. Sledované období je v nich reflektováno jen okrajově, význam pro pochopení některých souvislostí přesto mají.³⁹ Nový Bydžov na ucelené zpracování dějin po roce 1945 teprve čeká. Chybějící mezery v historii jednotlivých okresů lze alespoň částečně zaplnit prostřednictvím závěrečných prací vysokoškolských studentů.⁴⁰ Pozornost si

³⁴ Lubomír NOVOTNÝ, *Akční výbory Národní fronty v letech 1948–1949 na příkladu Olomoucka*, in: České, slovenské a československé dějiny. Moderní přístupy k soudobým dějinám. Ústí nad Orlicí 2006; Jiří KVAPÍK, *Akční výbory a kultura na prahu nové doby*, *Soudobé dějiny* 9, č. 3–4, 2002, s. 455–475; Petra MÍČKOVÁ, *Akční výbory Národní fronty v obcích a městech politického okresu Frenštát pod Radhoštěm*, diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2005; Libor ŠMEJDA, *Očista v roce 1948 v České Lípě se zaměřením na školství*, in: Sborník učitelských prací z kurzů Univerzitních extenzí v České Lípě. Českolipsko v historických studiích, Praha 2004, s. 69–80; Lubomír KOCOUREK, *Akční výbory Národní fronty v Roudnici nad Labem v roce 1948*, *Vlastivědní sborník Podřipsko* 8/2, 1998, s. 30–35; David KOVAŘÍK, *Krajský akční výbor Národní fronty v Brně a jeho role při upevňování komunistického režimu na jižní Moravě v roce 1948*, in: 1948: únor 1948 v Československu: nástup komunistické totality a proměny společnosti, ed. J. KOCIAN, Praha 2011, s. 103–110 atd.

³⁵ Ke škodě studie zabývající se problémem zániků AV NF žádná zásadní fakta nepřináší. Srov.: Václav PAVLÍČEK, *Konec akčních výborů Národní fronty*, in: Stránkami soudobých dějin. Sborník statí k pětadesátinám historika Karla Kaplana. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1993.

³⁶ Lydia BAŠTECKÁ – Ivana EBELOVÁ (ed.), *Náchod*, Praha 2004.

³⁷ Jaroslav ŠTRAIT, *Trutnov a jeho kraj, z kronik, dokumentů a vzpomínek*, Trutnov 2009.

³⁸ Josef KOMONÍČEK, *Návrat domů. Proměny pohraničí severovýchodních Čech v letech 1945–1948*, Hradec Králové 1982.

³⁹ Kol. autorů, *Historie a současnost podnikání na Náchodsku*, Žehušice 2012; Kol. autorů, *Historie a současnost podnikání na Trutnovsku*, Žehušice 2003; Jiří NĚMČEK a kol. autorů, *Historie a současnost podnikání v Hradci Králové*, Pardubice 1998.

⁴⁰ Např.: Jakub JANOVEC, *Německé obyvatelstvo na Trutnovsku a jeho vysídlení v letech 1945–1948*, diplomová práce, Filozofická fakulta Masarykova univerzita v Brně, Brno 2014; Martin LANDSMANN, *Činnost ONV Nový Bydžov v letech 1949–1960*, diplomová práce, Filozofická fakulta, Univerzita Hradec

zaslouží diplomová práce Martina Dubnického, která se věnuje únorovému převratu na Trutnovsku.⁴¹ Nicméně autor pojednává především obecně o vývoji únorových událostí v celorepublikovém měřítku. Trutnovsku věnuje větší prostor při výkladu historického vývoje regionu v letech 1945–1948 a při objasňování otázky tzv. protikomunistického bloku v Trutnově.

Kapitolu samu o sobě představuje literatura týkající se složek NF. Jejich historie není dosud řádně badatelsky zpracovaná. V tomto směru by byl velmi žádoucí soustavný historický výzkum. I když si čeští historici uvědomují absenci publikace věnující se např. SČSP a již několik let „volají“ po jejím sepsání,⁴² dosud žádná soustavná práce věnující se tomuto fenoménu dějin nevznikla. V současnosti se také žádná odborná publikace nezabývá hnutím obránců míru. Komplexní zpracování by zasluhovaly i zbývající složky NF, které jsou zpracovány jen fragmentárně.⁴³ Daleko lepší situace panuje ve vztahu k tématu katolické církve,⁴⁴ Revolučního odborového hnutí (ROH),⁴⁵ Sokola,⁴⁶ a hasičstva.⁴⁷

Jelikož AV NF měly blízký vztah k hospodářské oblasti a zemědělství, je nutné se zabývat i touto problematikou. Základem pro pochopení hospodářských procesů dané doby je

Králové, Hradec Králové 2009, s. 33–35; TÝŽ, *Činnost Jednotného národního výboru v Hradci Králové v letech 1949–1954*, bakalářská práce, Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2002; Alena ŠINDELÁŘOVÁ, *Správní vývoj města Trutnova 1945–1960*, bakalářská práce, Univerzita Pardubice, Pardubice 2010; Edita ŠREJBEROVÁ, *Politický, správní a územní vývoj okresu Náchod v letech 1945–1949*, diplomová práce, Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2001.

⁴¹ Martin DUBNICKÝ, *Únor 1948 na Trutnovsku*, diplomová práce, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2008.

⁴² Jiří KNAPÍK, *Únor a kultura. Sovětizace české kultury*, Praha 2004, pozn. 207.

⁴³ Ondřej VALTUS, *Svazarm a jeho zájmová činnost v okresu Vyškov v období normalizace*, bakalářská práce, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno 2013; Martin OKLEŠTĚK, *Únor 1948 a organizace československého sportu*, diplomová práce, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2013; Karel KONEČNÝ, *Československá strana lidová a Československá strana (národně) socialistická na Olomoucku 1945–1989. Příspěvek k dějinám Národní fronty v poválečném Československu*, Brno 2006 atd.

⁴⁴ Např.: Karel KAPLAN, *Stát a církev v Československu 1948–1953*, Brno 1993; Stanislav BALÍK – Jiří HANUŠ, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno 2013; Jan KAFKA, *Církevní politika...*, s. 103–163.

⁴⁵ Václav JÍŠA a kol., *Vznik Revolučního odborového hnutí: sborník dokumentů z let 1944–1946*, Praha 1977; Karel RŮŽIČKA, *ROH v boji o rozšíření moci dělnické třídy (1945–1948)*, Praha 1963; František ČAPKA, *Odbory v českých zemích v letech 1918–1948*, Brno 2008; Otakar HRDLIČKA, *K dějinám odborového hnutí v Čechách, na Moravě a na Slovensku*, Praha 1992; Jitka KLEMENTOVÁ, *Československé odborové hnutí v datech a faktech*, Praha 1980; Dalibor STÁTNÍK, *Československé odborové hnutí v letech 1968–1972*, disertační práce, Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2013.

⁴⁶ Jan UHLÍŘ – Marek WAIC, *Sokol proti totalitě 1938–1952*, Praha 2001; Martin ŠIKULA, *Tři poznámky k násilné transformaci Sokola: regionální sondy do postupné likvidace tradiční spolkové organizace v letech 1948–1952*, Časopis Matice moravské, roč. 131, 2012, č. 1, s. 89–116 atd.

⁴⁷ Věroslav MYŠKA – Milada WURMOVÁ a kol., *100 let dobrovolné požární ochrany 1864–1964. Pamětní brožura ke 100. výročí založení dobrovolné požární ochrany v naší vlasti*, Praha 1964; Jana BERÁNKOVÁ a kol., *Sto třicet let českého dobrovolného hasičstva: sto let hasičského muzejnictví: almanach*, Příbryslav 1994. V oblasti historie požární ochrany by bylo záhodno především některé regionální popularizační publikace revidovat, protože obsahují chyby a historické nepřesnosti. Srov.: Kol. autorů, *70 let profesionálních hasičů v Hradci Králové*, Hradec Králové 2015.

obsáhla publikace Václava Průchy.⁴⁸ Za výchozí příručku pro studium kolektivizace zemědělství je považována práce Karla Jecha,⁴⁹ která je však přesycena fakty a pro čtenáře mnohdy těžko uchopitelná. I proto se někteří současní autoři od Jechova pojetí výkladu odvracejí a vymezují se vůči němu. Díky zvýšenému zájmu o kolektivizaci československého zemědělství v posledních letech je možné využít řadu studií a závěrečných prací věnujících se ve sledovaných okresech tomuto pro českou vesnici rozkladnému procesu.⁵⁰

Ačkoliv studium počátků komunistické diktatury v Československu zažívá v posledních letech v historické vědě rozsáhlý rozvoj, je dosud hendikepované absencí uceleně zpracované metodologie, která by se tomuto tématu speciálně věnovala.⁵¹ Obdobně nejsou zpracované metodologické přístupy pro studium působení akčních výborů Národní fronty. O něco lepší situace panuje v regionálních dějinách, kde byly položeny vědecké základy disciplíny,⁵² i když řada historiků dosud důležitosti studia regionálních dějin neprávem opovrhuje. Přitom právě bádání na regionální úrovni má potenciál přispět k lepšímu pochopení celospolečenských dějinných procesů a odstranit v historické vědě dodnes zakořeněné omyly. Platí to i pro zakladatelské období komunistického režimu v Československu.

Specifický předmět disertační práce (působení totalitních mocensko-politických orgánů v období rozsáhlých společenských změn na regionální úrovni) vyžaduje použití přístupu kombinujícího různé metody výzkumu. Jako východisko pro jeho vytvoření lze využít metodologické práce obecného charakteru.⁵³ Z nich vychází použitá základní etapizace

⁴⁸ Václav PRŮCHA a kol., *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1948–1992, 2. díl období 1945–1992*, Brno 2009.

⁴⁹ Karel JECH, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha 2008.

⁵⁰ Mimo jiné: Jan KOŠEK, *Zemědělská politika v okrese Hradec Králové v letech 1949–1958*, diplomová práce, Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2009; Pavel SVĚTLÍK, *Rodina sedláka Víta v represích režimu jedné strany*, diplomová práce, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2009; Pavel HORÁK, *Počátky jednotných zemědělských družstev na Novobydžovsku (1949–1959)*, České, slovenské a československé dějiny VII., Ústí nad Orlicí 2012, s. 147–159.

⁵¹ V nedávné době vydaná práce zabývající se soudobými dějinami žádný významný posun pro studovanou problematiku nepřinesla. Srov. Jana ČECHUROVÁ – Jan RANDÁK a kol., *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*, Praha 2014.

⁵² Josef BARTOŠ – Jindřich SCHULZ – Miloš TRAPL, *Regionální dějiny. Pojetí, poslání, metodika*, Olomouc 2004; Jaroslav BARTOŠ, *Pojetí regionu v historiografii*, in: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica 27 – 1996, s. 127–133; TÝŽ, *Regionální dějiny. Stav, problémy a výhledy*, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica 29 – 2000, s. 21–38.

⁵³ Na základě těchto uvedených publikací bylo sestaveno následující metodologické pojednání. Miroslav HROCH a kol., *Úvod do studia dějepisu*, Praha 1985; Václav BŮŽEK a kol., *Úvod do studia historie*, České Budějovice 1994; Josef BARTOŠ, *Úvod do metodiky historického bádání a nauky o pramenech*, Olomouc 1999;

badatelské práce, která je rozdělena tradičně na čtyři části: analyticko-heuristickou fází, kritiku, interpretaci a syntézu.

V rámci analyticko-heuristické fáze bylo nejprve konkrétně vymezeno téma bádání (místní a časový rozsah, problémové vymezení) a provedena analýza stavu bádání v dané problematice. Následně bylo přistoupeno ke zhodnocení dostupných pramenů a literatury, provedena jejich kritická analýza, vnitřní a vnější kritika a určena výpovědní hodnota pramenné základny. Vzhledem k povaze historických pramenů (často nadnesená čísla, rozporuplné prameny) musela být věnována zvlášť velká pozornost vnitřní a vnější kritice. Především důkladně bylo posuzováno, do jaké míry se získané pramenné informace shodují s historickou realitou, jakým způsobem pramen tuto realitu odráží a do jaké míry jsou informace deformovány původcem.

V interpretační fázi došlo ke zformulování pracovních hypotéz a za pomoci adekvátních historických metod konfrontovány prameny, přičemž byly hledány odpovědi na kladené badatelské otázky. Tímto způsobem byla provedena systematická interpretace obsahu dostupných archivních fondů. V poslední etapě práce byl při dodržení základních pravidel vyhotovení historického díla sepsán předkládaný text disertační práce.

Na počátku bádání bylo nutné zaujmout vztah k časové ose. Pro zkoumané téma se ukázala jako nejpřínosnější kombinace diachronního a synchronního přístupu (nejedná se vyloženě o historické metody). Diachronní postup (souběžný s časovou osou) umožnil sledovat proměny, ke kterým došlo ve sledovaném časovém úseku. Jednalo se především o popsání měnicího se postavení AV NF v komunistickém režimu, ale i jejich vztahu k organizacím Národní fronty, či postižení vnitřního rozvratu AV NF. Zároveň však bylo nutné studovat historický vývoj v konkrétním časovém bodě ve čtyřech různých okresech. Postihnout stav na více místech v téže době dovolil synchronní přístup. Synchronní postup byl použit při porovnávání doby vzniku AV NF, prvních přijatých opatření, či průběhu voleb v jednotlivých okresech.

Kromě základních historických metod, které historik používá při své práci vždy, se při zpracování disertační práce stala dominantní komparativní metoda. Hlavním objektem komparace je působení akčních výborů Národní fronty ve čtyřech vybraných okresech severovýchodních Čech. S přihlédnutím k různé kvalitě archivních záznamů z jednotlivých

Milan SCHOLZ, *Komparativní přístup v historiografii a transnacionální historická problematika*, Sociální studia 1/2009, s. 71–73.

okresů nebylo možné vybrané objekty srovnávat ve všech ohledech, proto bylo rovněž nutné stanovit základní kritéria komparace (doba vzniku prvních AV NF, odpor proti komunistickému režimu, termín skončení očisty spolků, absence členů OAV NF na jednáních atd.). Při výběrů musel být kladen důraz na to, aby se dané kritérium vyskytovalo ve všech okresech a zároveň mělo vztah ke zkoumanému problému. Toto bylo však v některých případech porušeno. Skutečnost, že určitá kritéria v jednotlivých okresech z objektivních příčin neexistovala, měla sama o sobě důležitou výpovědní hodnotu. Z vývojového hlediska bylo přitom nazíráno na AV NF jako na jevy proměnné. Předmět disertace byl tedy chápán pohledem dynamického procesu vývoje komunistické mocenské organizace od jejího zrodu až po její zánik. Při porovnání byla každému okresu věnována stejná pozornost – objekty byly analyzovány rovnocenně. Jedná se tedy o symetrickou komparaci. Je však nutno zmínit, že vzhledem k individualitě zkoumaných okresů vystupují ve výsledném výkladu zjištěných historických skutečností střídavě jednotlivé okresy do popředí podle toho, do jaké míry se v nich zkoumaný jev uplatnil. Cílem komparace bylo jednak porovnat průběh obecně působícího jevu (např. komunistické převzetí moci) na území čtyř odlišných okresů a na základě rozboru shod a rozdílů definovat principy uplatňování daného procesu na regionální úrovni a jednak určit shody a rozdíly mezi objekty srovnání a na jejich základě definovat místo zkoumaného jevu v historickém procesu. Zjistit tak, v čem bylo dění ve vybraných regionech specifické a v čem naopak odpovídalo obecnému kontextu dění v Československu. V druhé části disertace ustoupila komparativní metoda částečně do pozadí, protože vlivem univerzality komunistického režimu mizely po roce 1949 zásadní rozdíly mezi existencí AV NF v jednotlivých okresech, což snížilo výpovědní hodnotu komparativní metody.

Naopak v této části disertační práce bylo nutné se zabývat ve větší míře než dosud vzájemnými vztahy, ovlivňováním a spolupůsobením AV NF a složek NF. Důležitou úlohu sehrála typologická metoda, pro kterou se stala východiskem provedená komparace. Typologická metoda byla nejprve využita společně s prostředky historické geografie v úvodním rozboru regionů, protože právě geografické prostředí se stalo jedním z důležitých prvků determinující působení AV NF. V průběhu výzkumu umožnila typologická metoda odhalit odlišnosti zkoumaných akčních výborů NF od ideální představy jejich fungování.

Z dalších metod byla uplatněna metoda sondy, která však nebyla použita ve smyslu vytyčení reprezentativního vzorku, ale ve smyslu užšího vymezení zkoumaného předmětu. Nejednalo se tedy o plnohodnotnou fázi historického výzkumu, ale o předstupeň dalšího bádání. Jelikož prostudování veškerého dostupného archivního materiálu dotýkajícího se

zkoumaného tématu⁵⁴ nebylo možné, byla použita metoda sondy. Jejím úkolem bylo zacílit další směřování výzkumu, rozlišit mezi podstatným a nepodstatným. Ve vybraných časových úsecích byl proto proveden detailní rozbor archivního materiálu. Bylo tak možné určit povahu pramenných informací a jejich relevantnost pro další výzkum. Výsledky sondy byly nadále ověřovány v průběhu následujícího průzkumu po hlubším seznámení s pramennou základnou.

Před vlastní textací bylo nutné vyřešit způsob, jak získaná fakta a poznatky vykládat. V zásadě krystalizovala dvě možná pojetí, pracovně nazývaná výkladem „za sebou“ a „vedle sebe“. Výklad vedle sebe je založen na popsání problematiky v jednotlivých okresech a následné komparaci. Výhodou tohoto přístupu je text s jednodušší výstavbou, který ale působí jako výčet událostí doplněný závěrečným zhodnocením.

Přístup „vedle sebe“ charakterizuje bezprostřední komparace uvnitř tematicky vymezených dílčích částí. To činí text náročnější na výstavbu spojenou se zvýšeným rizikem nepřehlednosti výkladu a ztráty orientace v textu. Na druhou stranu se jedná o metodologicky čistější formu komparace, jejímž výsledkem je vyspělejší text. V disertační práci je proto tento přístup preferován.

⁵⁴ Jednalo se především o nutnost zaujmout stanovisko k materiálům uložených ve fondech OV KSC a ONV.

I. Vznik akčních výborů Národní fronty a jejich působení v roce 1948

1. Únor 1948 a vznik prvních akčních výborů NF

Záhy po vypuknutí vládní krize v únoru 1948 začalo lavinové zakládání akčních výborů Národní fronty. Nejinak tomu bylo v regionech severovýchodních Čech. V celorepublikovém porovnání vyčníval okres Hradec Králové. Jako ve všech ostatních velkých městech se i v Hradci konala v sobotu 21. února 1948 masová demonstrace. Účelem těchto shromáždění bylo vyslechnout Gottwaldův projev přenášený ze Staroměstského náměstí rozhlasem, ve kterém předseda vlády nastínil komunistickou představu řešení vládní krize. Šlo především o přijetí demise ministrů prezidentem a doplnění nové vlády dle vůle Gottwalda. Na konci projevu zazněl pro vznik AV NF nejdůležitější požadavek, a sice výzva k jejich ustavení.⁵⁵ Skutečným účelem zmiňovaných masových shromáždění bylo podpořit tyto požadavky.

V Hradci Králové se toho dne dle dostupných pramenů shromáždilo na Velkém náměstí cca 10 000 přihlížejících.⁵⁶ Shromáždění zahájil předseda ONV komunistický funkcionář Bohumil Mucha. Vystoupili na něm rovněž představitelé Krajské odborové rady,⁵⁷ krajský tajemník KSČ Souček, ale i předseda Místního národního výboru (MNV) v Hradci Králové Jan Němec, který promluvil za okresní výkonný výbor Československé sociální demokracie. Projevy se nesly v obdobném tónu jako ve zbytku republiky. Byly zaměřeny především proti jmenování úřednické vlády, vyjadřovaly podporu splnění dvouletého plánu a vzniku socialismu. Na rozdíl od jiných měst zazněl v Hradci Králové požadavek dovolávající se utvoření krajského akčního výboru.⁵⁸ Toto nevšedně brzké komunistické přání bylo velmi záhy splněno. Ještě téhož dne⁵⁹ byl ustaven v Hradci Králové ze zástupců především prokomunistických masových organizací Krajský akční výbor Národní fronty (KAV NF).⁶⁰ Kromě zástupců KSČ a sociální demokracie byli přítomni místní představitelé Revolučního odborového hnutí, Svazu osvobozených politických vězňů (SOPV), Svazu české mládeže (SČM) a Jednotného svazu českých zemědělců (JSČZ). Krajský akční výbor NF v Hradci

⁵⁵ K. KAPLAN, *Nekrvavá revoluce...*, s. 163.

⁵⁶ Údaj 10 000 přihlížejících osob je nutné brát s rezervou. Objevil se poprvé až po roce od inkriminovaných událostí a navíc v propagandistické brožuře. Lze tedy připustit možnost umělého navýšení počtu přítomných osob. Otázkou nemožnosti určení přesného počtu účastníků demonstrace komunistů 21. února 1948, v tomto případě v Praze, se zabíral Václav Veber. Srov. V. VEBER, *Osudové únorové dny...*, s. 253.

⁵⁷ Tajemník Rudolf Pytlík a předseda Krátký

⁵⁸ SOKA Hradec Králové, Komunistická strana Československa – Okresní výbor Hradec Králové, kart. 1, Zápis z okresní konference KSČ ze dne 9. a 10. dubna 1949, Zpráva o činnosti okresního výboru KSČ v Hradci Králové v období od IV. do V. okresní konference, s. 7.

⁵⁹ Jaroslav Mlýnský uvádí, že KAV NF v Hradci Králové vznikl v poledne. J. MLÝNSKÝ, *Únor...*, s. 35.

⁶⁰ KAV NF vznikly v době, kdy ještě neexistovaly krajské národní výbory, které byly založeny teprve v roce 1949. Důvodem vzniku KAV NF byla především organizační struktura KSČ. *Tamtéž*, s. 39.

Králové vznikl se značným předstihem.⁶¹ Jednalo se o první akční výbor Národní fronty v celé republice.⁶² Nutno podotknout, že dobová komunistická propaganda dokonce hovoří o tom, že hradecký KAV NF byl připravován ještě před únorovou krizí.⁶³ Toto tvrzení lze jen těžko verifikovat, nicméně myšlenku předúnorové přípravy vzniku AV NF lze připustit (srov. níže).

Počátek lavinového zakládání AV NF v Československu přinesl teprve čtvrtý den vládní krize (23. únor 1948). To souviselo především se zvýšenou aktivitou krajských a okresních odborových rad, případně rad závodních.⁶⁴ Agilita odborů při zakládání AV NF vycházela zejména z usnesení sjezdu závodních rad o jejich iniciativně při utváření obrozené NF, jež bylo přijato 22. února 1948. Odbory se pak angažovaly v zakládání AV NF. Přesto je nutné mít na paměti, že hlavní iniciativa náležela stále organizacím KSČ (a ty si ji také udržely až do konce „zakladatelského“ období).⁶⁵ V této době překotného zakládání AV NF byl mimo jiné ustanoven Okresní akční výbor Národní fronty v Hradci Králové.⁶⁶ Zástupci byli rekrutováni ze stejných organizací, které vyslaly své představitele do KAV NF v Hradci Králové.⁶⁷ Rovněž 23. února 1948 byl ustaven AV NF města Hradec Králové (Místní akční výbor Národní fronty v Hradci Králové).⁶⁸ Zajímavým jevem bylo, že akční výbory vznikly i v jednotlivých obcích tzv. Velkého Hradce Králové, i když měly společný MAV NF v Hradci Králové.⁶⁹ Značná kumulace často přispívala v „zakladatelském období“ ke kompetenčním nejasnostem, protože jednotlivé AV NF nevěděly, kdo je jejich nadřízený orgán. Obdobná situace panovala v Praze, Pardubicích či Trutnově.⁷⁰

⁶¹ Např. v Olomouci vznikl KAV NF až 25. února 1948. Lubomír NOVOTNÝ, *Akční výbory...*, s. 128.

⁶² Předsedou KAV NF v Hradci Králové se stal předseda MNV v Hradci Králové Jan Němec, ale záhy ho vystřídal předseda ONV v Hradci Králové Bohumil Mucha. Srov. *Rok úspěšné práce akčních výborů*, Pochodeň, roč. V, číslo 9, 4. března 1949, s. 8; *První akční výbor v republice*, Svět v obrazech, Týdeník ministerstva informací, č. 12, roč. IV., 20. března 1948, s. 8.

⁶³ *První akční výbor v republice*, Svět v obrazech, Týdeník ministerstva informací, č. 12, roč. IV., 20. března 1948, s. 8.

⁶⁴ J. MLÝNSKÝ, *Únor...*, s. 35.

Např. v Hradci Králové vyzýval k utvoření AV NF především předseda Krajské odborové rady v Hradci Králové Rudolf Pytlík. Srov. SOKA Hradec Králové, Pamětní kniha města Hradec Králové 1948, s. 42.

⁶⁵ Karel KAPLAN, *Národní fronta 1948–1960*, Praha 2012, s. 33.

⁶⁶ *Provolání okresního akčního výboru NF v Hradci Králové*, Pochodeň, roč. IV, číslo 10, 27. února 1948, s. 1.

Ve zprávě o činnosti okresního výboru KSČ se uvádí, že se tak stalo již v neděli 22. února 1948. Srov.: SOKA Hradec Králové, Komunistická strana Československa – Okresní výbor Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 4, Zápis z okresní konference KSČ ze dne 9. a 10. dubna 1949, Zpráva o činnosti okresního výboru Komunistické strany Československa v Hradci Králové v období od IV. do V. okresní konference, s. 7.

⁶⁷ SOKA Hradec Králové, Pamětní kniha města Hradec Králové 1948, s. 42.

⁶⁸ *Akční výbor v Hradci Králové*, Pochodeň, roč. IV, číslo 10, 5. března 1948, s. 5.

⁶⁹ Byl ustaven např. MAV NF v Kuklenách, Plotišti, Pražském Předměstí, Třebši a Novém Hradci.

⁷⁰ J. MLÝNSKÝ, *Únor...*, s. 47; *Provolání k občanstvu města Trutnova*, Pohraniční zpravodaj Jednota. List akčních výborů Národní fronty krkonošského kraje, Trutnov, 12. března 1948, ročník IV., číslo 11.

V okrese Nový Bydžov se daly události do nezastavitelného pohybu záhy po vypuknutí vládní krize. Vznik prvních AV NF připadl na 23. února 1948. Samostatnému založení AV NF předcházela horečná aktivita místních komunistů. Poté, co se členové Okresního výboru KSČ (OV KSČ) v Novém Bydžově 20. února 1948 dozvěděli o rezignaci nekomunistických ministrů, svolali ještě týž den na 21:15 hodin mimořádnou schůzi. Vedení stranické organizace okresu na schůzi rozhodlo aktivizovat komunisty na okrese a všechny členy vyzvalo k bdělosti. Z krajského výboru KSČ přišla zpráva, aby 21. února 1948 byly zaslány vládě ze všech závodů rezoluce žádající přísný postup proti rozvratníkům a zachování věrnosti vládě Klementa Gottwalda, čemuž podřídil činnost OV KSČ na svém mimořádném nočním zasedání.⁷¹ Již 21. února 1948 se v Novém Bydžově v koželužně utvořila závodní milice,⁷² která v dalších dnech společně s příslušníky SNB procházela městem. Podobně byla utvořena dělnická milice v rafinerii cukru ve Skřivanech.⁷³

Jak již bylo zmíněno, počátky AV NF na Novobydžovsku je možné vysledovat 23. února 1948, kdy se v Novém Bydžově prvně oficiálně sešel OAV NF.⁷⁴ Personální složení bylo pro nově se rodící akční výbor typické, protože odpovídalo zastoupení v dalších zkoumaných okresech. Mezi přítomnými byli tajemník ROH, předseda ONV, ale i zástupce SNB.⁷⁵ Též „stranické“ uspořádání OAV NF nepřineslo žádné překvapení. Kromě představitelů KSČ a činitelů organizací, které komunisté ovládali,⁷⁶ se členy OAV NF stali sociální demokraté i národní socialisté a lidovci, tedy příslušníci opozičních politických stran.⁷⁷ Ve shodě s jinými okresy v zemi byly z první schůze OAV NF Nový Bydžov

⁷¹ Paradoxně jako velmi obtížný se jevil pokus odeslat rezoluci za okresní odborovou radu, neboť v užším výboru zdejšího ROH byl pouze jeden komunist, a to Stanislav Šimák budoucí tajemník a předseda OAV NF. SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis mimořádné schůze okresního výboru KSČ v Novém Bydžově dne 20. února 1948.

⁷² Tento den je považován za počáteční den existence Lidových milic. Na regionální úrovni se tedy jedná o velmi brzké založení. Srov. Jiří BAŠTA, *Lidové milice: nelegální armáda Komunistické strany Československa 1948–1969*, Praha 2013, s. 39.

Milice vznikly i v ostatních sledovaných okresech. Srov. SOkA Hradec Králové, Komunistická strana Československa – Okresní výbor Hradec Králové, kart. 1, Zpráva o činnosti okresního výboru KSČ v Hradci Králové v období od IV. do V. okresní konference, s. 10.

⁷³ SOkA Hradec Králové, Pamětní kniha města Nový Bydžov 1933–1976, s. 436.

⁷⁴ Toho dne byl ustaven 18 členný OAV NF, přičemž bylo počítáno s jeho rozšířením podle aktuální potřeby, zejména o zástupce závodů. SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV NF v Novém Bydžově dne 23. února 1948.

⁷⁵ SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze širšího okresního výboru KSČ v sobotu dne 28. února 1948 v sekretariátu strany v Novém Bydžově ve 14. hod., s. 1.

⁷⁶ Např.: Revoluční odborové hnutí, Jednotný svaz českých zemědělců, Svaz osvobozených politických vězňů, Svaz české mládeže atd.

⁷⁷ SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze širšího okresního výboru KSČ v sobotu dne 28. února 1948 v sekretariátu strany v Novém Bydžově ve 14. hod., s. 1.

odeslány pozdravné telegramy prezidentu a předsedovi vlády. Oba vyjadřovaly podporu řešení vládní krize podle postupu navrženého Klementem Gottwaldem.⁷⁸

Skutečnost, že někteří členové nového OAV NF nebyli přítomni při jeho založení, výrazně odlišovala dění na bydžovské schůzi od ustavujících schůzí ostatních sledovaných AV NF. Kupodivu se předem všichni absentéři ze zasedání omluvili a souhlasili se zařazením do OAV NF. Je tedy možné se domnívat, že se nejednalo o spontánní akt, ale naopak ustavení akčního výboru se nejspíše připravovalo již před 23. únorem 1948.⁷⁹

Oficiálně měl být vznik OAV NF v Novém Bydžově schválen občany až dodatečně. Z tohoto důvodu jeho představitelé naplánovali na pátek 27. února 1948 do Jiráskova divadla shromáždění lidu, kde mělo být předloženo personální složení OAV NF přítomným ke schválení. Začátek byl stanoven na 17:30 hodin a k politické situaci měl promluvit okresní osvětový inspektor Josef Veselý.⁸⁰ Avšak únorová vládní krize měla rychlejší průběh, než tamější vedení KSČ předpokládalo. Druhý den po založení OAV NF v Novém Bydžově následovala 24. února 1948 generální stávka a 25. února 1948 bylo již rozhodnuto. Komunistický režim se naplno ujal moci v celé zemi.

Hlavní autoritou a koordinátorem vzniku OAV NF na Novobydžovsku byl tajemník OV KSČ František Jeřábek⁸¹, který na první schůzi (23. února 1948) vysvětlil politickou situaci a navrhl na předsedu OAV NF typografa Stanislava Šimáka, jenž zastupoval Okresní odborovou radu v Novém Bydžově jako její předseda.⁸² Tím mělo být učiněno zadost oficiální linii (srov. výše), podle níž úloha hlavního iniciátora vzniku AV NF připadala ROH.

⁷⁸ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV NF v Novém Bydžově dne 23. února 1948, s. 2.

Srov. J. MLÝNSKÝ, *Únor...*, s. 41. AV NF ve dnech 21. – 25. února 1948 veřejně podporovaly požadavky KSČ a ROH při řešení únorové vládní krize. AV NF vydávaly celou řadu prohlášení určených jak občanstvu, tak i předsedovi vlády, předsedovi ÚAV NF či prezidentu republiky.

⁷⁹ Pro úplnost je nutné uvést, že většina nepřítomných byla v Praze a účastnila se přípravných prací na sjezdu rolnických komisí. František Drožen a Josef Erban se nedostavili pro nesjízdnost cest. SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV NF v Novém Bydžově dne 23. února 1948, s. 1.

⁸⁰ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV NF v Novém Bydžově dne 23. února 1948, s. 10.

⁸¹ František Jeřábek – politický tajemník, nar. 3. března 1909 v Holicích, bytem v Novém Bydžově, členem KSČ od roku 1935. Ze všech členů OV KSČ Nový Bydžov především on zasahoval do agendy AV NF. Lze předpokládat, že byl v otázce AV NF a komunistického převratu hlavním prostředníkem mezi zdejší KSČ a pražským ústředím. Srov. SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 17, inv. č. 17, Návrh OKK (okresní kádrové komise pozn. autora) na sestavení Okresního výboru Nový Bydžov, 1949, blíže nedatováno.

⁸² Stanislav Šimák byl do funkce předsedy jednohlasně schválen. Místopředsedou byl zvolen Alfréd Synek, tajemníkem Josef Veselý – okresní osvětový inspektor. SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV NF v Novém Bydžově dne 23. února 1948, s. 10.

Tak jako v celé zemi bylo ROH na Novobydžovsku prakticky upozaděno postupem KSČ, avšak přesto si drželo v problematice AV NF významné postavení.

Podle dostupných pramenů začaly AV NF nejpozději vznikat na Náchodsku a Trutnovsku. V obou okresech můžeme počátky existence těchto komunistických represivních orgánů vystopovat shodně 24. února 1948. Ve srovnání s celorepublikovým měřítkem se však nedá mluvit o opožděném založení, naopak řada OAV NF vznikla právě v tento den. Např. Jaroslav Mlýnský klade počátky AV NF v Československu do 21. února 1948 a k nejmasovějšímu zakládání AV NF podle něho docházelo 23. února 1948.⁸³ Naopak např. v oblasti Olomoucka vznikaly AV NF později (konkrétně od 25. února 1948).⁸⁴ Obdobná situace panovala v okrese Brandýs nad Labem, kde se fungující OAV NF podařilo ustavit teprve 25. února 1948.⁸⁵

Dne 24. února 1948 se konala v celém Československu generální stávka⁸⁶ trvající od 12 do 13 hodin. Původně akce pracujících na podporu nových sociálních požadavků byla komunisty využita jako prostředek politického nátlaku k prosazení komunistického řešení krize.⁸⁷ Stávka se stala impulzem ke vzniku AV NF na Trutnovsku. Toho dne se do ní zapojily všechny trutnovské závody.⁸⁸ V reakci na úspěch generální stávky vyzvala Okresní odborová rada v Trutnově prostřednictvím místního rozhlasu všechny občany z Trutnova a okolí, aby se zúčastnili na náměstí Edvarda Beneše v Trutnově⁸⁹ mimořádného veřejného projevu, který se měl konat od 16 hodin. Promluvit měli zástupci pracujících a všech celonárodních organizací. Rovněž byl avizován proslov trutnovského poslance Ústavodárného národního shromáždění Jindřicha Uhra.⁹⁰ Jeho účast byla vysvětlována vážností situace, nezbytností zajistit klidný vývoj k socialismu a především přáním

⁸³ Srov. J. MLÝNSKÝ, *Únor...*, s. 35.

⁸⁴ L. NOVOTNÝ, *Akční výbory...*, s. 128.

⁸⁵ Aleš SEDLMEIER, *Působení Okresního akčního výboru Národní fronty v Brandýse nad Labem po 21. únoru 1948*, bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzita Karlova v Praze, Praha 2011, s. 28.

⁸⁶ Např. v již zmiňovaném Novém Bydžově se pracující ze závodů, úřadů a škol shromáždili na silnici vedoucí k cukrovaru, odkud poté odešli na manifestaci na náměstí. SOKA Hradec Králové, *Pamětní kniha města Nový Bydžov 1933–1976*, s. 436–437.

⁸⁷ Srov. V. VEBER, *Osudové únorové dny...*, s. 312.

⁸⁸ SOKA Trutnov, *Pamětní kniha města Trutnova 1945–1952*, s. 292.

⁸⁹ Dnešní Krakonošovo náměstí (pozn. autora).

⁹⁰ Jindřich Uher (18. června 1911 – 26. července 1985) zastával mimo jiné od 29. listopadu 1945 funkci člena ÚV KSČ a od 26. května 1946 do 29. května 1948 byl poslancem Ústavodárného národního shromáždění. Únor 1948 se stal milníkem v Uhorově politické kariéře. V následujících letech vykonával významné funkce ve státním a komunistickém aparátu.

Srov. *Jindřich Uher*, [dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?org=286&id=4310>; <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/rejstrik/jmenny/u.htm>; cit. 12. 12. 2015]; *Nejvyšší funkcionáři komunistické strany 1945–1989*, [dostupné na http://www.cibulka.net/nnoviny/nn2000/nn10_1100/obsah/02.htm; cit. 12. 12. 2015].

pracujících, aby vystoupil. Uhrova přítomnost však nebyla dána pouze „přáním pracujících“, ale nejspíše nutností dodat celému vystoupení potřebnou vážnost a také punc legitimacy, což mělo přispět k hladkému založení Okresního akčního výboru Národní fronty. Navíc se lze oprávněně domnívat, že právě Jindřich Uher byl nejvýznamnějším převodním článkem mezi ústředím v Praze a komunisty v Trutnově, jehož úkolem bylo předávat instrukce a organizovat převzetí moci v regionu, mimo jiné tedy i řídit vznik AV NF. Projev zahájil předseda Okresní odborové rady v Trutnově Zelinger. Po něm promluvil předseda ONV Jindřich Rozkovec, tajemník Kraus za Okresní odborovou radu v Trutnově (OOR), za veřejné zaměstnance tajemník Fondu národní obnovy v Trutnově (FNO) Ziegler, za živnostníky J. Škvrna, za Slováky dělník z Českých Inářských textilních závodů v Trutnově (ČLTZ) a za pracující již zmíněný poslanec J. Uher. Manifestační shromáždění pracujících, kterého se dle dobových údajů zúčastnilo na 6 000 občanů, vyznělo jako mohutný souhlas se svržením reakčních sil ve vládě a nastolením vlády lidu.⁹¹ Nejednalo se však o souhlas jednohlasný (srov. dále). Na shromáždění bylo rovněž odhlasováno a schváleno složení OAV NF v Trutnově.⁹²

V okrese Trutnov byl 24. února 1948 založen taktéž akční výbor NF v Úpici, kde byl rovněž uspořádán veřejný projev, na kterém vystoupila komunistická poslankyně Marie Trojanová a další řečníci.⁹³ Úpice nebyla k založení AV NF zvolena náhodně. Jednalo se o druhé největší město sledovaného regionu, které tvořilo centrum samostatného soudního okresu, a navíc byla Úpice střediskem „vlastní kulturní“ oblasti.⁹⁴

⁹¹ SOKA Trutnov, Pamětní kniha města Trutnova 1945–1952, s. 291–292.

⁹² OAV NF v Trutnově byl odhlasován v následujícím složení: Předseda JUDr. Karel Puš, přednosta zdejšího oblastní úřadovny FNO, předseda OV KSČ; I. místopředseda Jindřich Rozkovec, předseda ONV a člen předsednictva OV KSČ; II. místopředseda Rudolf Dytrich, člen ONV za sociální demokracii; členové: Jindřich Uher, poslanec KSČ, člen ÚV KSČ; Josef Matějka, člen ONV za národní socialisty, v OAV NF zastupoval Svaz politických vězňů (SOPV); Josef Hladík, člen MNV v Trutnově za sociální demokracii, ředitel hospodářské záložny sociální demokracie; Milan Kábrt, úředník, v OAV NF reprezentoval Svaz české mládeže; Růžena Tomsová, předsedkyně zaměstnanecké rady oblastní úřadovny Fondu národní obnovy za KSČ; Josef Škvrna, obchodník za KSČ, Imrich Benek, dělník ČLTZ za KSČ; Václav Kuťák, ředitel Podkrkonošského konsumu, do OAV NF delegován za Okresní radu družstev; Karel Kraus, tajemník Okresní odborové rady v Trutnově, v OAV NF zastupoval Revoluční odborové hnutí; Karel Jonáš, sociálně politický referent Východočeských uhelných dolů Trutnov (VUD), do OAV NF delegován za sociální demokracii; Ing. Josef Podzemský, přednosta zdejší oblastní úřadovny Jednotného svazu českých zemědělců, v OAV NF zastupoval lidovou stranu. SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 1, Zápis ze schůze předsednictva užšího výboru Okresního akčního výboru 27. února 1948.

⁹³ Martin DUBNICKÝ, *Únor 1948 na Trutnovsku*, diplomová práce, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2008, s. 29.

⁹⁴ Srov. Jakub JANOVEC, *Německé obyvatelstvo na Trutnovsku a jeho vysídlení v letech 1945–1948*, diplomová práce, Filozofická fakulta Masarykova univerzita v Brně, Brno 2014, s. 15–16.

Obdobně jako v Trutnově můžeme počátek AV NF v Náchodě spojovat s generální stávkou z 24. února 1948 a s následující akcí pořádanou lokálními komunistickými elitami na náchodském Masarykově náměstí.⁹⁵ Při veřejném projevu, který se v Náchodě konal v době od půl druhé do půl třetí hodiny odpoledne, byl ustaven a schválen přítomnými OAV NF.⁹⁶ Tak jako v sousedním okrese se ani zde nejednalo o spontánní založení. Pro utvoření OAV NF v Náchodě hrály důležitou roli instrukce komunistického aparátu, které jeho vznik iniciovaly.⁹⁷

Od počátku byly ve sledovaných okresech nově vzniklé AV NF zcela pod plnou kontrolou komunistů. Především OV KSČ rozhodovaly o personálním obsazení OAV NF. Taktéž samotná činnost AV NF vycházela vesměs ze závěrů přijatých OV KSČ.⁹⁸ Tento stav na regionální úrovni jasně podtrhuje problematiku dvojí podřízenosti AV NF. Jednak byly podřízeny vyšším orgánům NF, ale zároveň i orgánům KSČ. Tato dvojkolejnost vyvěrala především ze samotné podstaty existence AV NF jako prostředku k uchopení moci v zemi a vytvoření komunistického mocenského monopolu. Nejednalo se však o žádné unikum sledovaných okresů. Nastíněná situace korespondovala se stavem v ostatních AV NF v republice, kde zastávali shodnou vůdčí pozici komunisté.⁹⁹

Po vyřešení nejpálčivějších otázek se OAV NF ve sledovaných okresech věnovaly schvalování složení nově vzniklých AV NF nižší instance. Jednalo se vesměs o místní, závodní či spolkové akční výbory. Jejich utváření většinou samy iniciovaly a přímo

⁹⁵ Prakticky byl OAV NF v Náchodě založen již 22. února 1948, kdy byly zahájeny první kroky k jeho složení, které trvaly až do 23. února 1948, avšak oficiálně byl OAV NF vyhlášen teprve 24. února 1948 a teprve tehdy začal zastávat veškeré své funkce. Srov. SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 206, Ustavení okresního akčního výboru obrozené Národní fronty v Náchodě a jeho činnost do 1. března 1948.

⁹⁶ OAV NF v Náchodě byl ustaven v následujícím složení: JUDr. Bohumil Smola, okresní soudce, člen ONV v Náchodě; Jan Ringes, závodní ředitel národního podniku Východočeské bavlnářské závody (VBZ) Náchod, předseda náchodské odbočky SOPV; Karel Brabenc, typograf, člen výkonného výboru sociální demokracie v Náchodě; Ing. Karel Ulrich, předseda ONV v Náchodě; Ladislav Zítka, dělník, předseda závodní odborové skupiny ROH národní podnik Rubena; Josef Pytlík, architekt, člen SOPV – odbočka Náchod; Josef Kejzlar, slévač, člen AV NF závodní odborové skupiny ROH firmy D. Klatovský v Červeném Kostelci; František Martinec, dělník, předseda OV SČM Náchod; Bedřiška Kábrtová, členka ZNV, členka dozorčí rady družstva Osvobozená domácnost Náchod; Josef Kábrt, dělník národního podniku Rubena v Náchodě, člen národně socialistické strany; JUDr. František Bohatý, člen akčního výboru národního podniku Rubena v Náchodě, člen SOPV v Náchodě; Ing. Josef Kohl, revizní rada ministerstva financí, člen Svazu národní revoluce Česká Skalice; Jan Hartman, okresní tajemník ROH; Miroslav Drozd, redaktor, předseda OV KSČ v Náchodě; Stanislav Čerovský, okresní politický tajemník KSČ v Náchodě; Josef Prouza, rolník z Dolní Radechové, člen JSČZ; Čeněk Maršík, dělník, předseda závodní odborové skupiny ROH v národním podniku VBZ v Náchodě; Zdeněk Meisner, dělník, předseda místní odborové rady v Hronově. SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Ustavení okresních akčních výborů. Hlášení. 27. únor 1948.

⁹⁷ SOKA Náchod, Pamětní kniha města Náchoda 1948–1950, s. 502–503.

⁹⁸ Připomeňme mimo jiné výsadní postavení politického tajemníka OV KSČ Jeřábka v rozhodování o otázkách AV NF na Novobydžovsku či bezvýhradné plnění instrukcí komunistického poslance Uhra na Trutnovsku (např. rozšíření OAV NF o další členy atd.).

⁹⁹ Srov. K. KAPLAN, *Nekrvavá revoluce...*, s. 35, 186.

ovlivňovaly jejich složení. Majoritní postavení v AV NF získávala KSČ poměrně snadno prostřednictvím členů vyslaných zájmovými složkami, v nichž měla silné postavení.¹⁰⁰ Podle rozhodnutí komunistických představitelů okresu Nový Bydžov měly být AV NF založeny „pokud možno všude“. Např. politický tajemník OV KSČ v Novém Bydžově Jeřábek nařídil, aby byly akční výbory všude ustaveny tak, aby v nich měla KSČ nespornou většinu.¹⁰¹ Jako první po ustavení OAV NF začaly ve sledovaných okresech z pravidla vznikat místní akční výbory Národní fronty, které byly nadřazenými orgány MNV. Počet MAV NF rapidně narůstal především v březnu 1948.¹⁰²

MAV NF prováděly očistu jak v MNV, tak v zájmových organizacích v okruhu své působnosti. Navrhovaly zavedení národních správ nad podniky s více než 50 zaměstnanci a v podnicích kolaborantů, šmelinářů a ve špatně hospodařících statcích. Měly rovněž realizovat rozpuštění místních organizací strany národně socialistické a lidové. Nejvýznamnějšími MAV NF se staly ty, které byly založeny v okresních městech. V Náchodě vznikl MAV NF 24. února 1948.¹⁰³ Naopak Místní akční výbor v Trutnově byl ustaven dle směrnic ÚAV NF teprve 2. března 1948 a jeho působnost se vztahovala na celé území Trutnova včetně jeho místních částí Poříčí, Horní Staré Město, Voletiny, Volanov a Bojiště, kde již vesměs existovaly MAV NF, které přetrvaly i v pozdější době.¹⁰⁴ Po svém vzniku se řada MAV NF rychle chopila iniciativy a započala s očistou místních národních výborů.¹⁰⁵ Nutnou podmínkou existence MAV NF bylo schválení jejich členského složení ze strany OAV NF.

¹⁰⁰ J. MLÝNSKÝ, *Únor...*, s. 43.

¹⁰¹ SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze širšího okresního výboru KSČ v sobotu dne 28. února 1948 v sekretariátu strany v Novém Bydžově ve 14. hod., s. 2–3.

¹⁰² SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Směrnice pro činnost MAV obrozené NF, 1. březen 1948; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Zápis ze dne 1. března 1948; SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze širšího okresního výboru KSČ v sobotu dne 28. února 1948 v sekretariátu strany v Novém Bydžově ve 14. hod., s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV NF obrozené Národní fronty v Novém Bydžově dne 11. března 1948, s. 2.

¹⁰³ Jeho členy byli jmenováni: Rudolf Šturm (strojník VČE, jmenován předsedou MAV NF), Jan Hanuš (předseda závodní rady n. p. Rubena Náchod), Zdeněk Kapucián (redaktor, člen SOPV), Alena Dvořáčková (učitelka, členka OV KSČ), Bohumil Rataj (truhlář, člen okresního výkonného výboru sociální demokracie), Antonín Mojžíš (dělník závodu Rubena Náchod), Jiří Chmelař (mistr závodu Rubena Náchod), Miroslav Čejp (zaměstnanec n. p. Rubena), Jindřich Hanuš (tovární dělník VBZ, jednatel Svazu přátel SSSR). SOKA Náchod, Pamětní kniha města Náchoda 1948–1950, s. 503.

¹⁰⁴ Místní akční výbor v Trutnově fungoval ve složení: předseda Alois Vacka, strojvedoucí (KSČ), I. místopředseda: Antonín Danda, přednosta celního úřadu (KSČ), II. místopředseda Václav Lacina, učitel (sociální demokracie). *Provolání k občanstvu města Trutnova*, Pohraniční zpravodaj Jednota. List akčních výborů Národní fronty krkonošského kraje, Trutnov, 12. března 1948, ročník IV., číslo 11,

¹⁰⁵ Např. na své schůzi 8. března 1948 odvolal MAV NF ve Štítě nekomunistické členy MNV. Následně MAV NF navrhl nové složení MNV (jednalo se pouze o členy KSČ a sociální demokracie). SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Rozhodnutí z 9. března 1948.

K tomuto kroku však OAV NF často přistupovaly se zpožděním. Příkladem je okres Trutnov, kde k nejrozsáhlejšímu schvalování AV NF (místních, závodních a spolkových) došlo 15. března 1948. Dotčené AV NF vznikly a fungovaly podle dostupných informací dříve, ale oficiálního potvrzení se dočkaly až nyní. Jejich opožděné schválení bylo zapříčiněno především tím, že OAV NF v Trutnově se věnoval důležitějším otázkám a na odsouhlasení složení ostatních AV NF neměl dostatek času.¹⁰⁶ Poslední AV NF byly na okrese schváleny teprve v červenci 1948. Jednalo se sice de facto o nevýznamné AV NF (např. AV Československé myslivecké jednoty v Maršově IV.), avšak tak pozdní vznik, respektive schválení, bylo mimořádné a dosti neobvyklé,¹⁰⁷ protože řada původních „únorových“ AV NF mezitím zanikla. Jednalo s především o závodní akční výbory NF, které byly po provedení očisty rozpuštěny. Dělo se tak nejčastěji v březnu a v dubnu roku 1948.

Naopak OAV NF v Náchodě se do schvalování nově vzniklých podřízených AV NF pustil záhy. Např. MAV NF v Náchodě se dočkal oficiálního potvrzení již 25. února 1948 den po svém založení. Následovalo odsouhlasení dalších městských MAV NF, jako byly ty v České Skalici, Červeném Kostelci¹⁰⁸ a Hronově.¹⁰⁹ OAV NF v Náchodě schválil největší počet AV NF 2. března 1948.¹¹⁰ Na jeho příštích schůzích byly rovněž schvalovány nové AV NF, ale již se nejednalo o tak velké množství.¹¹¹ Z výše uvedeného vyplývá, že MAV NF v okrese Náchod začaly vznikat dříve než v okrese Trutnov, respektive zcela jistě byly náchodské MAV NF oficiálně schváleny dříve než ty trutnovské. Paradoxně na Náchodsku vznikaly i některé AV NF se zpožděním, v době, kdy první AV NF zanikaly.

¹⁰⁶ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 1, Zápis ze schůze předsednictva Okresního akčního výboru Trutnov, 15. března 1948.

¹⁰⁷ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 1, Zápis ze schůze předsednictva Okresního akčního výboru Trutnov, 2. července 1948.

¹⁰⁸ MAV NF v Červeném Kostelci ihned po svém vzniku navrhl odvolání stávajícího předsedy a několika členů rady zdejšího MNV, zároveň navrhl dosazení nových členů místo nich. SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze Okresního akčního výboru v Náchodě ze dne 27. února 1948.

¹⁰⁹ Srov. SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze Okresního akčního výboru v Náchodě ze dne 27. února 1948; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze Okresního akčního výboru dne 1. března 1948.

¹¹⁰ Zde stojí za zmínku připomenout vznik MAV NF v obcích: Miskolezy, Hoříčky, Řešetova Lhota, Lhotky, Dobrošov, Staroč a Červený Kostelec. Schváleny byly rovněž závodní akční výbory ve firmách: Kares, Atas v Náchodě, Rotter Náchod, A. Kraus Velké Poříčí, E. Pick Velké Poříčí, Löwenbach Hronov, Zítka Velké Poříčí, Hrudík Náchod. Taktéž byl odsouhlasen AV NF Svazu brannosti Náchod, zaměstnanců ONV Náchod atd. SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva Okresního akčního výboru Náchod dne 2. března 1948.

¹¹¹ Další MAV NF byly schváleny např. 4. března 1948 (MAV NF ve Stolině, Volovce, Velkém Třebešově, Zbečnicku atd.). Srov. SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis z plenární schůze Okresního akčního výboru Náchod konané dne 4. března 1948; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis z mimořádné schůze předsednictva Okresního akčního výboru Náchod ze dne 5. března 1948.

V průběhu roku 1948 vznikla celá řada AV NF v závodech, úřadech a spolcích. Z dalších AV NF, které byly v tomto období ustaveny, lze uvést akční výbory v nemocnici,¹¹² v kampeliče,¹¹³ hostinských,¹¹⁴ zaměstnanců ONV atd.¹¹⁵

Pokud shrneme předchozí výklad, dostáváme poměrně jasný obraz rané existence AV NF na regionální úrovni. Fakta naznačují (především způsob vzniku a fungování AV NF ve sledovaných okresech) existenci určitého vzoru pro jejich „chování“, nicméně v regionálních archivech se žádné takové instrukce nedochovaly. Samozřejmě, že zakládající členové AV NF nemohli vycházet pouze z projevu Klementa Gottwalda z 21. února 1948. Jeho řeč informovala o AV NF jen v obecné rovině a rozhodně by nebylo možné, aby bez hlubšího zasvěcení členů vznikl fungující akční výbor. Bezesporu v tomto ohledu sehrály klíčovou roli pokyny komunistického ústředí. Již 23. února 1948 se do všech krajů rozjeli instruktoři KSČ. Krajské a okresní představitele seznámili s postupem a úkoly. Směrnice obdrželi den před tím na poradě s generálním tajemníkem strany Rudolfem Slánským, proto se nazývaly jako Slánského pokyny. Mezi hlavní úkoly patřilo především ustavit krajské a okresní AV NF a AV ve vedení masových organizací.¹¹⁶ Z fungování AV NF ve sledovaných okresech lze rovněž dovodit další komunikaci s ústředím KSČ. Instrukce a nařízení musely být bezprostředně před únorovou krizí a v jejím průběhu předávány rovněž telefonicky,¹¹⁷ případně ústně prostřednictvím regionálních komunistických funkcionářů. To potvrzuje, že AV NF v žádném případě nemohly být revolučními orgány, jež vznikly spontánně z vůle lidu, tak jak akční výbory NF prezentovali nejvyšší představitelé komunistické strany.¹¹⁸ Naopak iniciace vzniku AV NF byla komunisty plánována. Patrné je to především na velmi brzkém vzniku KAV NF v Hradci Králové, účasti špiček komunistické strany na zakládání AV NF na Trutnovsku, či svolání OV KSČ Novém Bydžově záhy po vypuknutí vládní krize. Vznik akčních výborů NF v únoru 1948 tedy nebyl spontánním aktem. Jejich zakládání bylo důsledně promyšlené a po celou dobu pevně řízeno, a to i na regionální úrovni! Ve sledovaných okresech se v otázce zakládání akčních výborů NF projevil jako

¹¹² SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze širšího okresního výboru KSČ v sobotu dne 28. února 1948 v sekretariátu strany v Novém Bydžově ve 14. hod., s. 2–3.

¹¹³ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Volanice, Protokol MAV NF ze dne 18. března 1948.

¹¹⁴ SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 17, inv. č. 17, Zápis ze schůze OV, 19. ledna 1949, s. 4.

¹¹⁵ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV obrozené Národní fronty v Novém Bydžově, 11. března 1948, s. 1.

¹¹⁶ K. KAPLAN, *Národní fronta...*, s. 34.

¹¹⁷ Telefonickou komunikaci potvrzuje i Karel Kaplan. *Tamtéž*, s. 33, pozn. 33.

¹¹⁸ Nadvláda revolučního práva nad „normálním“ byl argument, který měl protiprávní existenci AV NF legalizovat. *Tamtéž*, s. 48

nejprogresivnější Hradec Králové, kde vznikl první akční výbor NF velmi brzy. Ostatní místa v Československu za tímto východočeským centrem poměrně značně zaostávala. Jednalo se sice o zpoždění v řádu pouze několika dní, nicméně v době překotných událostí února 1948 hrál tento fakt významnou roli.

2. Opatření bezprostředně přijatá akčními výbory NF k očištění společnosti¹¹⁹

Akční výbory Národní fronty se ve sledovaných lokalitách záhy po svém vzniku chopily iniciativy. Základním aspektem působení AV NF se bezprostředně po únoru stala očista veřejného života, která byla prováděna důsledně ve všech sledovaných okresech. Především OAV NF započaly činit řadu opatření k plnému ovládnutí situace v regionech. K tomu bylo třeba dostat pod kontrolu oblast tisku. V Hradci Králové byl v průběhu únorové krize na popud rodičích se AV NF zastaven v tiskárnách tisk nepohodlných novin a ostatních publikací.¹²⁰ KAV NF se 3. března 1948 usnesl zastavit deníky Štít (lidovecký časopis) a Lidové proudy (časopis národních socialistů), zrušit všechny týdeníky a vydávat společný orgán Národní fronty. Důvodem zrušení deníku Štít a Lidové proudy byla především kritika komunistů, která nabývala nejvyšší intenzity po vyhlášení Hradeckého programu v roce 1947. Vznikl rovněž AV NF pobočky svazu českých novinářů v Hradci Králové, jehož předsedou se stal Petr Pech (redaktor komunistického týdeníku Pochodeň). Tento AV NF provedl očistu krajského tisku. Čistky paradoxně postihly i hradecké komunistické Rudé právo.¹²¹ KAV NF zasáhl i do činnosti východočeského vysílače, ve kterém měly pracovat osoby vysloveně nepřátelské k nově se etabloujícímu lidově-demokratickému režimu. Proto byli dozorem nad vysílačem pověřeni hradecký okresní osvětový inspektor K. Michl a učitel O. David.¹²²

Vedle sdělovacích prostředků AV NF postupně obsazovaly další strategické pozice v řízení společnosti a při tom plnily svoji hlavní funkci – likvidaci všech politických odpůrců či jinak nepohodlných osob. Logicky mezi první instituce, kde došlo k očištění, patřily okresní národní výbory. Zpočátku věnoval OAV NF v Hradci Králové pozornost především předsednictvu ONV. Prvním krokem bylo odvolání členů nekomunistických stran. Z popudu KAV NF byli zbaveni funkcí místopředsedové Josef Šeda (národní socialista) a Josef Šaroun (sociální demokrat), kterým byla komunisty zazlívána aktivní účast při obhajobě tzv. Nechanické aféry.¹²³ Dále byl zbaven funkce dopravní referent Josef Štěpánek (lidovec), bývalý agrární předák, známý svým postojem namířeným proti lidově-demokratickému režimu (tedy komunistům, pozn. autora). Později byl rovněž odvolán z funkce z důvodu naprosto nepřátelského postoje k lidově-demokratickému řádu (Nechanická aféra, údajně šmelinářství, neplnění dodávek obilí) zástupce lidové strany statkář Kleprlík a národní

¹¹⁹ Kapitola není úplným výčtem činností (potažmo agendy), kterými se AV NF zabývaly. Jelikož tyto orgány působily ve všech sférách tehdejší československé společnosti, byly jmenovány pouze nejdůležitější aktivity.

¹²⁰ *Stávka dnem nástupu pracujících na Hradecku*, Pochodeň, roč. IV, číslo 9, 27. února 1948, s. 6.

¹²¹ SOkA Hradec Králové, Pamětní kniha města Hradec Králové 1948, s. 54, 56.

¹²² *Opatření krajského akčního výboru Národní fronty*, Pochodeň, roč. IV, číslo 9, 27. února 1948, s. 1.

¹²³ Blíže k této problematice: Zdeněk JIRÁSEK, *Nechanická aféra*, Hradec Králové, 1992.

socialisté Hofhaus a Jirásek.¹²⁴ V Hradci Králové bylo podrobení ONV dovršeno založením AV NF zaměstnanců okresního národního výboru 25. února 1948, což umožňovalo kontrolu zevnitř.¹²⁵

Také v Náchodě bylo primárním úkolem OAV NF podřídit si plně ONV. Stalo se tak rovněž 25. února 1948 složením slibu předsedy ONV komunisty Ing. Ulricha do rukou předsedy OAV NF Smoly. Ulrich slibem potvrzoval svoji věrnost obrozené Národní frontě a odhodlanost hájit zájmy „pracujícího lidu“.¹²⁶ Následně na základě rozhodnutí OAV NF byli z Okresního národního výboru v Náchodě odstraněni všichni nekomunisté a nahrazeni členy KSČ.¹²⁷

Stejná situace panovala v okrese Nový Bydžov, kde na návrh tajemníka OV KSČ Františka Jeřábka bylo rozhodnuto o odvolání všech členů národně socialistické a lidové strany z předsednictva a rady ONV. Uvolnění byli také všichni zástupci sociální demokracie, s výjimkou jednoho, kterému byla projevena důvěra. Následně byla rada ONV doplněna o nové členy. Ti mimo jiné pocházeli z nekomunistických stran, avšak byli bezesporu loajální KSČ.¹²⁸ Tak jako v jiných východočeských okresech následně zaměstnanci ONV složili slib Gottwaldově vládě a tím stvrdili svoji poslušnost novému režimu.¹²⁹

V Trutnově předcházelo očistě ONV úsilí posílit politickou autoritu OAV NF v okrese. Lze tak chápat rozšíření OAV NF v Trutnově o další členy, které vzešlo z návrhu poslance Uhra. Nově byl OAV NF doplněn o sedm členů reprezentujících KSČ, sociální demokracii a prokomunistické organizace.¹³⁰ Pak již nestálo OAV NF nic v cestě, aby se zaměřil na upevnění statutu quo v okresní Národní frontě a vymýcení všech odpůrců

¹²⁴ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis 3. schůze Okresního akčního výboru, s. 1–2.

¹²⁵ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 3, inv. č. 131, Akční výbor úřadu ONV – 1948, Zápis 1. schůze akčního výboru, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis 3. Schůze Okresního akčního výboru, s. 1–2.

¹²⁶ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis o schůzi Okresního akčního výboru v Náchodě dne 25. února 1948.

¹²⁷ Odstranění byli: Jaroslav Hodač, Václav Misoň, Gustav Habr, Jindřich Kašpar, Josef Čížek. Na jejich místa byli povoláni: na školský referát odborný učitel Oldřich Tašner, na referát sociální a zdravotní Jindřich Kopáček, finanční referát přidělen Josefů Novákovi (ředitel záložny z Červeného Kostelce), zemědělský Bohuslavu Prudičovi (rolník z Rokytніка), zásobovací a vyživovací Augustinu Hodovalovi z Bělovsi a průmyslový a živnostenský Františku Semerákovi z Bělovsi. SOkA Náchod, Okresní národní výbor Náchod, kniha 5, Zápis sepsaný dne 2. března 1948 v zasedání rady Okresního národního výboru v Náchodě.

¹²⁸ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV NF v Novém Bydžově dne 23. února 1948, s. 1–2.

¹²⁹ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV NF v Novém Bydžově ze dne 26. února 1948, s. 1.

¹³⁰ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 14, inv. č. 75, Výroční zpráva OAV NF v Trutnově za uplynulý rok 1948.

(„reakčních živlů“) z míst, odkud by mohli účinně vést odpor proti nově se etablojícímu lidově-demokratickému režimu.¹³¹ I zde mezi první a nejdůležitější úkoly patřila očista ONV.¹³²

Po očištění okresních národních výborů přistoupily akční výbory ve sledovaných okresech k vypořádání se s nepohodlnými předsedy, případně s celými MNV.¹³³ Jako první přišly na řadu MNV v okresních městech. Sledované OAV NF této otázce věnovaly značnou pozornost. Byl to další logický krok. Opanování politického centra okresu bylo strategickou výhodou pro zlomení odporu v celém regionu. Loajalitu MNV v Hradci Králové zajistily personální změny uvnitř jeho složení.¹³⁴ Obdobná situace panovala v Novém Bydžově, kde OAV NF z MNV odstranil nepohodlné osoby. Nově složený MNV se prvně sešel 1. března 1948. Při této příležitosti složili všichni členové MNV slib do rukou předsedy MAV NF v Novém Bydžově Václava Kazimíra, který byl 2. náměstkem nového MNV.¹³⁵ V Náchodě byl po zbavení A. Martínka funkce předsedy MNV (srov. níže) na jeho místo zvolen Antonín Mojžíš, dělník z Rubeny.¹³⁶ MNV se po výměně dalších pěti členů¹³⁷ sešel v novém složení poprvé 27. února 1948. Mimo jiné bylo na této schůzi jednomyslně přijato vzájemné oslovování „soudruhu a soudružko“ a tykání.¹³⁸ Tím byla splněna „povinnost“ akčních výborů NF na Náchodsku podříditi si plně MNV v okresním městě. V Trutnově byl rozhodnutím OAV NF odstraněn z funkce předsedy MNV sociální demokrat Josef Jíša, který byl ve své funkci nahrazen ředitelem okresní hospodářské záložny sociálním demokratem

¹³¹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 14, inv. č. 75, Výroční zpráva OAV NF v Trutnově za uplynulý rok 1948.

¹³² OAV NF odvolal 2. náměstka předsedy ONV Jana Nováka (sociální demokrat) a nahradil ho taktéž sociálním demokratem, školním inspektorem Jansou, z rady ONV byl odvolán náměstek Janíček (lidovec) a referent Šrol (národní socialista). Z pléna ONV byli odvoláni národní socialisté František Prokeš, Jaroslav Nývlt a sociální demokrat Josef Cobl. *Tamtéž*.

¹³³ Tato skutečnost pramenila z rozpoložení sil daného květnovými volbami z roku 1946. Tehdy KSČ získala v místních národních výborech v českých zemích 45,2 % všech mandátů, strana lidová 22,9 %, strana národně socialistická 17,7 % a sociální demokraté 13,2 %. KSČ rovněž obsadila 55 % křesel předsedů národních výborů. Ačkoli tedy KSČ ve volbách de facto zvítězila, neměla často v obcích nadpoloviční většinu hlasů a musela se tak smířit s poměrně značným prostorem pro působení oponentů KSČ. Srov. Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*, Praha 2005, s. 446.

¹³⁴ Např. zde převzal bezpečnostní referát po národním socialistovi Jilemském náměstek předsedy MNV Nikodím (člen OAV NF v Hradci Králové). SOKA Hradec Králové, Pamětní kniha města Hradec Králové 1948, s. 42.

¹³⁵ SOKA Hradec Králové, Pamětní kniha města Nový Bydžov 1933–1976, s. 438.

¹³⁶ Nového předsedu vybral a na jeho místo dosadil MAV NF v Náchodě. SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze Okresního akčního výboru v Náchodě dne 26. února 1948.

¹³⁷ Prvním náměstkem předsedy MNV byl jmenován Josef Pytlík, druhým Bohumil Rataj. Radu tvořili tito členové: Antonín Mojžíš, Alois Hejzlar, Marie Hlaváčková, Jirí Chmelař, Vojtěch Kačírek, Ota Kubát, Josef Lukáš, Josef Pytlík, Bohumil Rataj, Miroslav Sedláček, Rudolf Štok, Rudolf Šturm. O novém složení MNV rozhodl náchodský MAV NF.

¹³⁸ SOKA Náchod, Pamětní kniha města Náchoda 1948–1950, s. 504.

Josefem Hladíkem.¹³⁹ Odstranění byli taktéž dva dosavadní místopředsedové a dva členové rady. Nový předseda slíbil věrnost vládě Klementa Gottwalda a přijal slib nových členů národního výboru.¹⁴⁰ Změněné vedení MNV posléze zaslalo pozdravný telegram prezidentu Edvardu Benešovi a předsedovi vlády Klementu Gottwaldovi a přihlásilo se v něm k plné podpoře nového režimu.¹⁴¹

Pro pochopení důvodů k odvolání J. Jíši z funkce předsedy MNV v Trutnově, ale i pro porozumění událostem, které se odehrály v Trutnově v únoru 1948, a pro správnou interpretaci motivace zainteresovaných osob je nutné osvětlit kauzu tzv. protikomunistického bloku v Trutnově.¹⁴² V okrese a zejména v okresním městě byly v době před únorem 1948 politické poměry mezi stranami Národní fronty vyhrocené. Napětí souviselo především se sloučením obcí v tzv. Velký Trutnov v roce 1947. Uvedené správní změny totiž využily tři nekomunistické strany k utvoření tajné protikomunistické koalice. Dne 5. května 1947 se sešli v krajském sekretariátu sociální demokracie v Hradci Králové zástupci lidové, národně socialistické a sociálně demokratické strany a učinili písemnou dohodu o politickém ovládnutí MNV právě se tvořícího Velkého Trutnova a o prosazení Josefa Jíši (sociálního demokrata) za předsedu MNV. Jejich dohoda byla namířena především proti vlivu KSČ. O všech otázkách projednávaných na MNV v Trutnově mělo být vždy společně jednáno v tajné předporadě a tím dosaženo jednotného postupu, který umožnil přehlasovat a zmařit návrhy KSČ. Po únorovém převratu však proběhla v bývalém krajském sekretariátě sociální demokracie v Hradci Králové prohlídka, při které byl nalezen též písemný protokol o vytvoření protikomunistického bloku v Trutnově. Ve skutečnosti však představitelé KSČ o existenci tohoto seskupení věděli již dříve – cca od ledna 1948, ale oficiálně jeho existenci připustili až v únoru 1948, kdy ji mohli doložit a tím politicky patřičně zužitkovat. KSČ v únoru 1948 existenci dohody veřejně odhalila, dokument vydala tiskem a náležitě tajnou úmluvu politicky využila. KSČ celou záležitost prezentovala v tom smyslu, že: „...*tím činem se sledoval zmar budovatelského nadšení a cesty k socialismu...*“ a že tři dotčené strany: „...*porušily v první řadě vládní košický program jednající o Národní frontě čtyř politických stran historických zemích a ostatních politických stran na Slovensku. Tím jasně nastoupily*

¹³⁹ SOKA Trutnov, Pamětní kniha města Trutnova 1945–1952, s. 292–293.

¹⁴⁰ Stalo se tak před zahájením schůze MNV 26. února 1948. SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 14, inv. č. 75, Výroční zpráva OAV NF v Trutnově za uplynulý rok 1948.

¹⁴¹ Toto však nebyly poslední personální změny, které MNV postihly. V dubnu fungoval dosavadní místopředseda Antonín Danda již jako předseda, místopředsedy byli Josef Hladík a Václav Lacina. V květnu byl do rady jmenován Petr Hejral, který převzal bytový referát. SOKA Trutnov, Pamětní kniha města Trutnova 1945–1952, s. 277.

¹⁴² Někdy též nazývána jako komplot tří politických stran proti KSČ. Blíže k dané problematice: M. DUBNICKÝ, *Únor...*, s. 21–27.

cestu politiky buržoazně demokratické, porušily zásady lidové demokracie a sami se tak vyřadily z veřejného a politického života.“ Kauza na Trutnovsku vyvolala u místního obyvatelstva velké pobouření a napomohla zdiskreditování nekomunistických stran v okrese.¹⁴³ Nutno podotknout, že existence protikomunistického bloku nebyla nijak výjimečná či zákonům odporující záležitost. Především po parlamentních volbách v květnu 1946 bylo zaznamenáno několik desítek případů takovéhoto uskupení, které vznikly především v souvislosti s volbou předsedů národních výborů.¹⁴⁴ Ač komunisté na Trutnovsku z existence protikomunistického bloku vytěžili politické maximum, měla kauza paradoxně neblahé následky pro samotný OAV NF v Trutnově. Veřejnost byla pobouřena tím, že jeden z ručitelů této tzv. ligy proti bolševismu Rudolf Dytrich byl členem OAV NF. Především MAV NF v Trutnově požadoval, aby osoby, které se této kauzy zúčastnily, byly potrestány. Dytrich sice hájil své další setrvání ve funkci především následujícím způsobem: „...*nechci být na překážku, od sjezdu strany jsem bojoval a žádal, aby bylo přikročeno k navázání styku s KSČ a k smíru.*“ Někteří členové OAV NF (především Matějka a Rozkovec) ovšem kontrovali: „*Je nám stále vytýkáno a náš sbor je kritizován proto, že jsi tu členem.*“ Nakonec již jmenovaný člen OAV NF v Trutnově Matějka (národní socialista (sic!)) prosadil s podporou ostatních členů odvolání Rudolfa Dytricha. Výsledkem bylo usnesení, ve kterém předsednictvo navrhlo plénu OAV NF v Trutnově, aby R. Dytrich byl z členství v OAV NF odvolán. Tak se i stalo,¹⁴⁵ ale Rudolf Dytrich již dále trestán nebyl, a to ani Místním akčním výborem NF v Trutnově, neboť OAV NF dospěl k názoru, že Dytrich prokázal svými skutky, zejména činností v ONV, že: „...*nesouhlasil s oficiální politikou strany, která byla obsahem paktu*“.¹⁴⁶ Naproti tomu všem ostatním účastníkům kauzy byly rozhodnutím OAV NF odňaty odpovědné funkce a následně byli zbaveni občanských práv.¹⁴⁷

¹⁴³ Srov. SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 14, inv. č. 75, Výroční zpráva OAV NF v Trutnově za uplynulý rok 1948; SOkA Trutnov, Pamětní kniha města Trutnova 1945–1952, s. 296, 299; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 1, Zápis ze schůze předsednictva Okresního akčního výboru Trutnov, 18. dubna 1948.

¹⁴⁴ K. KAPLAN, *Národní fronta...*, s. 25.

¹⁴⁵ Toto však nebylo poslední vynucené odvolání člena, které OAV NF v Trutnově v roce 1948 postihlo. V prosinci 1948 byl odvolán z členství v OAV NF Karel Česenek, bývalý předseda závodní rady ČLTZ Horní Staré Město z důvodu, že byl propuštěn ze svého zaměstnání pro neoprávněné machinace. SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 1, Zápis ze schůze předsednictva Okresního akčního výboru Trutnov, 9. prosince 1948.

¹⁴⁶ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 1, Zápis ze schůze předsednictva Okresního akčního výboru Trutnov, 18. března 1948.

¹⁴⁷ Byli to bývalí členové národně socialistické strany J. Plašil, V. Samek, B. Kučera; lidovci Dr. Jankovič, A. Řežáb, A. Kopecský a ing. E. Port; sociální demokraté J. Novák, J. Jiša, R. Dytrich (omilostněn) a J. Morávek. SOkA Trutnov, Pamětní kniha města Trutnova 1945–1952, s. 296, 299.

Další zásahy vedly AV NF ve sledovaných okresech do oblasti justice. Důležitým krokem se stalo ustavení akčního výboru přímo v krajském soudu v Hradci Králové. Z rozhodnutí nového AV NF byl penzionován prezident krajského soudu JUDr. Jiří Štoll, několik zaměstnanců odešlo na dovolenou s čekatelným, někteří byli přemístěni na podřadnější služební místa a jednomu byla udělena přísná důtka.¹⁴⁸ Celkem deseti hradeckým právníkům bylo zastaveno na dobu jednoho roku provozování advokátní praxe, i když jim byla později v několika případech vrácena. Advokáti byli vesměs viněni z obhajoby zrádců a kolaborantů a již tradičně z nepřátelského postoje k lidově-demokratickému režimu.¹⁴⁹ Obdobně se postupovalo i v jiných regionech. V okrese Nový Bydžov byla zastavena advokátní praxe Václavu Papíkovi, Jiřímu Baudyšovi a Josefu Koulovi.¹⁵⁰ V Náchodě byli okresním akčním výborem NF zbaveni advokátní praxe Sýkora, Kučera a Jenyšta. Ostatní dostali důtku s připomínkou, aby lépe sloužili novému režimu.¹⁵¹

Severovýchodočeské okresy obdobně jako ostatní regiony v ČSR neunikly obnově retribučních řízení.¹⁵² Nutno podotknout, že retribuční soudnictví se stalo terčem nejen zdejších komunistů již před rokem 1948. Hlavním kritikem se ve sledovaných regionech stala komunistická Pochodeň. Do kampaně se rovněž zapojil napadáním práce trestní nalézací komise v Hradci Králové již zmiňovaný poslanec Jindřich Uher.¹⁵³ Tehdejší demagogická kritika pramenila především ze snahy přilákat další voliče a sympatizanty s politikou KSČ.¹⁵⁴ Skutečné důvody k obnově retribuční začátkem dubna 1948 pramenily již z jiných pohnutek. Získání sympatií obyvatelstva nebylo prvořadým cílem. Revize výsledků činnosti mimořádných lidových soudů mířila k postižení osob, které byly politicky nežádoucí a nebyly původně dostatečně potrestány. Stala se tedy především prostředkem k ovládnutí společnosti a upevnění mocenské pozice KSČ.¹⁵⁵ Přispěla společně s očistou veřejného života, jež byla prováděna prostřednictvím AV NF, k vytvoření atmosféry strachu. Atmosféry, která byla jedním ze základních znaků zakladatelského období nově se etabloujícího režimu.

¹⁴⁸ *Očista krajského soudu v Hradci Králové*, Pochodeň, roč. IV, číslo 10, 5. března 1948, s. 3.

¹⁴⁹ SOKA Hradec Králové, Pamětní kniha města Hradec Králové 1948, s. 56.

¹⁵⁰ Lucie JARCOVSKÁ, *Odplata či spravedlnost? Mimořádné lidové soudy 1945–1948 na Královéhradecku*, Praha 2008, s. 113.

¹⁵¹ SOKA Náchod, Komunistická strana Československa – okresní výbor Náchod, kniha 68, inv. č. 68, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ v Náchodě, 6. března 1948, s. 1.

¹⁵² Blíže k dané problematice: Benjamin FROMMER, *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu*, Praha 2010; L. JARCOVSKÁ, *Odplata...*; Kateřina KOČOVÁ, *Druhá retribuce Činnost mimořádných lidových soudů v roce 1948*, Soudobé dějiny 3–4/2005, ročník 12, s. 586–625; Veronika KOZÁKOVÁ, *Trestní nalézací komise v Novém Bydžově v letech 1945–1948*, bakalářská práce, Hradec Králové 2015.

¹⁵³ L. JARCOVSKÁ, *Odplata...*, s. 112.

¹⁵⁴ Blíže k problematice „národní zrady“ jako prostředku komunistického boje o moc: Petr PLACÁK, *Gottwaldovo Československo jako fašistický stát*, Praha 2015, s. 115.

¹⁵⁵ L. JARCOVSKÁ, *Odplata...*, s. 113.

Samotná retribuce byla s AV NF úzce spjata. Ty získaly v otázce retribučního soudnictví velký vliv. Rozhodovaly o jmenování soudců z lidu, což se dělo v praxi na základě návrhu OV KSČ,¹⁵⁶ ale především iniciovaly zahájení retribučních řízení s konkrétními osobami. Na okrese Nový Bydžov měli občané za povinnost oznámit OAV NF všechny případy, kdy viníci unikli retribuci, a nahlásit osoby, které se po roce 1945 chovaly vysloveně reakčně. V této souvislosti AV NF prošetřovaly řadu podezřelých z „nadměrného stýkání“ s Němci za okupace.¹⁵⁷ Do jisté míry převzaly AV NF v otázce retribučních řízení některé úkoly patřící justici.¹⁵⁸ Výsledkem snažení akčních výborů NF a komunistické justice pak bylo uspořádání lidových soudů s obviněnými občany.¹⁵⁹ Úzké propojení mezi retribučním soudnictvím a akčními výbory NF ve východních Čechách zhmotnila osoba náhodského soudce Bohumila Smoly. Ten se účastnil již „první retribuce“ jako vyšetřovatel a veřejný žalobce. Po jejím skončení zastával názor, že vlivem špatné práce justice a bezpečnostních složek nebyla řada zrádců odhalena.¹⁶⁰ V předúnorové době zastával funkci soudce náhodského okresního soudu a byl i členem tamějšího ONV.¹⁶¹ Tím však jeho kariérní růst neskončil.

Smolova utkvělá představa, že řada spolupracovníků gestapa a Sicherheitsdienstu nebyla potrestána a tyto osoby zastávaly nadále vlivné pozice na klíčových místech v zemi, šla ruku v ruce s jeho ambiciózností. To byly hlavní důvody, proč se zapojil do obnovy retribuce.¹⁶² Smolovy vysoké ambice se v plné míře projevíly v průběhu únorové vládní krize, kdy aktivně vystoupil s projevem na podporu KSČ na táboře pracujícího lidu na Masarykově náměstí v Náchodě.¹⁶³ Smola využil nastalé politické situace a stal se předsedou OAV NF v Náchodě.¹⁶⁴ Ve funkci však dlouhou nesetřval a již 12. června 1948 podal demisi. Mezi hlavními důvody pro odchod uvedl mimo jiné další kariérní růst (soudce krajského

¹⁵⁶ Srov. SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV NF obrozené Národní fronty v Novém Bydžově dne 11. března 1948, s. 2; SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze užšího okresního výboru KSČ v sekretariátu strany v Novém Bydžově v sobotu 13. března 1948 ve 14. hod., s. 2.

¹⁵⁷ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV NF v Novém Bydžově ze dne 26. února 1948, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Volanice, Protokol MAV NF ze dne 21. dubna 1948.

¹⁵⁸ K. KAPLAN, *Národní fronta...*, s. 59.

¹⁵⁹ SOKA Hradec Králové, Pamětní kniha města Nový Bydžov 1933–1976, s. 440–441.

¹⁶⁰ L. JARKOVSKÁ, *Odplata...*, s. 118.

¹⁶¹ SOKA Náchod, Pamětní kniha města Náchoda 1948–1950, s. 502–503.

¹⁶² L. JARKOVSKÁ, *Odplata...*, s. 118.

¹⁶³ SOKA Náchod, Pamětní kniha města Náchoda 1948–1950, s. 500.

¹⁶⁴ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis o schůzi Okresního akčního výboru v Náchodě dne 24. února 1948.

soudu).¹⁶⁵ Funkci předsedy OAV NF v Náchodě ale zastával až do 10. července 1948, kdy byl jmenován nový předseda Ringes (dosavadní místopředseda). Prodlení bylo způsobeno tím, že OV KSČ nemohl dlouhou dobu na uvolněné místo najít vhodného kandidáta.¹⁶⁶

Po uchopení moci komunisty se Smola stal nejvýraznějším představitelem tzv. náchodské skupiny Státní bezpečnosti. Na jeho popud byli do Náchoda přeloženi čtyři příslušníci státní bezpečnosti. Jednalo se o základy speciálního vyšetřovacího útvaru, jehož úkolem bylo především odhalovat skryté kolaboranty a nepřátele nového režimu. Náchodská skupina pak spolupracovala na řadě procesů projednávaných u Mimořádného lidového soudu v Hradci Králové.¹⁶⁷ Terčem „vyšetřování“ náchodské skupiny se stal i ředitel Státního policejního úřadu v Náchodě a člen odboje JUDr. Jan Chudoba.¹⁶⁸ Smolova kariéra však směřovala výše. Jeho loajalita novému režimu mu vynesla místo přednosta mimořádného lidového soudu v Hradci Králové. Původně byl přednostou zdejšího obnoveného mimořádného lidového soudu jmenován soudce Josef Dytrich, ten se však neubráníl komunistickému politickému nátlaku a tak byl 24. července 1948 funkce zproštěn a nahrazen Smolou, který byl zárukou, že rozsudky budou vyhovovat novému režimu. Smola se účastnil manipulování s retribučními kauzami. Zapojil se i do procesu s náchodskými průmyslníky Josefem Bartoňem z Dobenína a Jaromírem Kudrnáčem, statkářem Voženílkem z Předměřic nad Labem¹⁶⁹ či majitelem tkalcovny Břetislavem Kubečkem z Hronova.¹⁷⁰

Další Smolův kariérní postup pokračoval v Praze, kam byl na podzim 1948 převeden. Jako jeden z úkolů vyšetřoval kauzu bývalého ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny. Na konci roku 1949 přešla náchodská skupina z Hradce Králové do Prahy na ministerstvo vnitra, kde tvořila samostatný referát zaměřený na hledání agentů gestapa, ale i na odhalování sítí informátorů, které měla prvorepubliková policie v KSČ. Smola se stal jejím vedoucím. V této

¹⁶⁵ Dále uvedl přetíženost funkcemi (mimo jiné práce ve státní bezpečnosti), existenční důvody, ale i touhu po návratu k svému původnímu povolání a nutnost, aby: „pracoval v lidovém soudu, který prozatím byl stále důležitými politickými událostmi odstrkován. Poukazuje na případ Dr. Chudoby, který potřebuje velkou podporu ze stran soudnictví.“ SOKA Náchod, Komunistická strana Československa – okresní výbor Náchod, kniha 68, inv. č. 68, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ v Náchodě, 12. června 1948, s. 2.

¹⁶⁶ Ringes byl sice navržen již záhy po Smolově demisi, ale byl považován pouze za nouzovou variantu. Srov. SOKA Náchod, Komunistická strana Československa – okresní výbor Náchod, kniha 68, inv. č. 68, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ v Náchodě, 26. června 1948, s. 2; SOKA Náchod, Komunistická strana Československa – okresní výbor Náchod, kniha 68, inv. č. 68, Zápis o schůzi předsednictva OV KSČ v Náchodě, 10. července 1948, s. 1.

¹⁶⁷ L. JARKOVSKÁ, *Odplata...*, s. 118.

¹⁶⁸ Blíže k jeho osobě: TÁŽ, *Policejní rada JUDr. Jan Chudoba v Náchodě*, in: Stopami dějin Náchodska, sborník státního okresního archivu Náchod, č. 6, Náchod 2000, s. 153–164. TÁŽ, *Ve službách ministerstva vnitra. JUDr. Jan Chudoba (1898–1983)*, Dissertationes historici 9/2003, Hradec Králové 2003, s. 99–106.

¹⁶⁹ Voženílek byl majitel mlýnu, velkostatkář, v době první republiky byl významným agrárním politikem, po osvobození byl místostarostou Selské jízdy. V době soudu v roce 1948 již pobýval v emigraci.

¹⁷⁰ L. JARKOVSKÁ, *Odplata...*, s. 121–126.

době začal dodávat Ústřednímu výboru KSČ inkriminující materiály o svých kolezích, mimo jiné o Osvaldu Závodském. Poté co byl referát v roce 1950 zrušen, působil Smola krátce jako školitel k vydanému trestnímu správnímu zákonu. Avšak již v lednu 1951 povýšil. Bylo mu přiděleno vyšetřování vysokých komunistických funkcionářů, jako byl náměstek ministra zahraničních věcí Artur London či velitel Státní bezpečnosti Osvald Závodský. V té době již Smola figuroval jako zástupce Bohumila Doubka, náčelníka vyšetřovacího sektoru VI. A, jenž tvořil součást Velitelství Státní bezpečnosti a vyšetřoval stranické činitele. Smola také řídil jednu z vyšetřovacích skupin. Jeho kariéře zlomily vaz až příliš vysoké ambice zhmotněné v pokusu předat prezidentu Gottwaldovi kompromitující materiály na ministra národní bezpečnosti Kopřivu, který se mimo jiné přímo podílel na tehdejších zinscenovaných politických procesech. Smola si tedy za terč svých intrik vybral dosti nevhodnou osobu. V reakci na to byl v květnu 1951 převelen k Veřejné bezpečnosti s dovětkem, aby sám podal výpověď. Raději tedy odešel zpět do Hradce Králové, kde působil jako soudce Krajského soudu. A vypracoval se až na funkci přednosta. Avšak na základě přezkumu zinscenovaných politických procesů byl z funkce na začátku roku 1956 odvolán. Nutno podotknout, že Smola vinu necítil a považoval se za „oběť doby“.¹⁷¹

Velkou prioritou nového režimu bylo ovládnutí bezpečnostních složek, proto se vylučování nevyhnulo ani Sboru národní bezpečnosti (SNB) a dalším ozbrojeným složkám. Vyakčnění osob ze SNB se dělo především z popudu KAV NF v Hradci Králové.¹⁷² Avšak ve Sboru národní bezpečnosti neexistovaly AV NF. Na odvolání příslušníků bezpečnosti se podílely místní a okresní AV NF předkládáním návrhů a stanovisek k jednotlivým osobám. Podobná situace panovala v armádě.¹⁷³ AV NF po odeznění únorové krize často jenom monitorovaly personální změny uvnitř SNB,¹⁷⁴ nebo tyto změny „pouze“ odsouhlasily.¹⁷⁵ Na

¹⁷¹ L. JARKOVSKÁ, *Odplata...*, s. 127–129.

¹⁷² Např. byl propuštěn hradecký policejní ředitel a vedoucí Okresní kriminální úřadovny v Trutnově Dr. Vojtěch Karel atd. SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis ze schůze OAV NF v Hradci Králové konané dne 8. března 1948, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 14, inv. č. 75, Výroční zpráva OAV NF v Trutnově za uplynulý rok 1948.

¹⁷³ KAPLAN, K.: *Národní fronta...*, s. 55.

¹⁷⁴ Např. 26. března 1948 referoval vrchní strážmistr Humel přítomným členům OAV NF Nový Bydžov o provedených personálních změnách v SNB. SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV Národní fronty v Novém Bydžově dne 26. března 1948, s. 1.

¹⁷⁵ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě konané dne 6. dubna 1948.

druhou stranu při očistě veřejného života měli příslušníci SNB ve všech směrech vycházet AV NF vstříc a informovat je o veškerých důležitých událostech.¹⁷⁶

Rozsáhlý zásah směřoval mezi velkoobchodníky a fabrikanty, kteří znamenali pro nově etabloující se režim přirozeného nepřítele. Tento bezbřehý zákrok umožnilo především odstranění vedoucích činitelů hospodářských institucí, které jim skýtaly přirozenou oporu.¹⁷⁷ Vliv středně velkých kapitalistů na dění v Československu omezily AV NF prostřednictvím dosazení národních správ do řady výrobních podniků a velkoobchodů. Např. na své druhé schůzi konané 25. února 1948 OAV NF v Hradci Králové rozhodnul o dosazení národní správy u všech podniků s 50 zaměstnanci.¹⁷⁸ Do národní správy rovněž přešla celá řada hradeckých velkoobchodů.¹⁷⁹ Majitelům dotčených podniků a velkoobchodů se nesměly vyplácet obnosy z jejich účtů bez potvrzení akčního závodního výboru a závodní rady. Osoby, které by tento zákaz porušily, a to i z řad bankovních úředníků, čekaly tvrdé tresty a mělo být s nimi zacházeno jako s rozvratníky, zrádci a škůdci národního majetku.¹⁸⁰ Obdobná situace panovala i ve zbývajících sledovaných okresech, kde byly rovněž do řady podniků a obchodů zavedeny národní správy.¹⁸¹ Jmenování národních správ prostřednictvím AV NF však nebylo pouze represivním aktem, ale jednalo se o součást komplexu rozsáhlých přeměn československého hospodářství. Uvalení národních správ se stalo předstupněm druhé etapy

¹⁷⁶ Srov. SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze aktivu funkcionářů místních akčních výborů, která se konala 3. dubna 1948 v zasedací síni Okresního domu v Náchodě.

¹⁷⁷ Např. z popudu KAV NF bylo rozhodnuto odvolat z funkce viceprezidenta obchodní komory Antonína Podrazilu (sociální demokrat), proti kterému bylo vedeno trestní řízení pro údajné pletichy s textilem. KAV NF dále navrhl ke zbavení funkce předsedu Hospodářského svazu v Praze, předsedu Okresní úřadovny hospodářské skupiny velkoobchodu a zahraničního obchodu a člena Obchodní a živnostenské komory Josefa Joudala, majitele firmy Viktorin a spol. Důvodem jeho odvolání byl jeho nesmiřitelný postoj k Sovětskému svazu, lidově demokratickému režimu a soustavná kritika dvouletého plánu. *Opatření krajského akčního výboru Národní fronty*, Pochodeň, roč. IV, číslo 9, 27. února 1948, s. 1.

¹⁷⁸ Národní správa byla schválena pro firmy: Vitoušek Třebechovice, Capoušek Kukleny, Petrof Nový Hradec atd. SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis 2. schůze okresního akčního výboru, nedatováno, s. 1–2.

¹⁷⁹ Např. velkoobchod Jirásek, Komárek atd. SOKA Hradec Králové, Pamětní kniha města Hradec Králové 1948, s. 55.

¹⁸⁰ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis 2. schůze okresního akčního výboru, nedatováno, s. 1–2.

¹⁸¹ Národní správa byla v roce 1948 v okrese Nový Bydžov zavedena např. v železářství firmy Fr. Peřina, ve velkoobchodu Čapoun, u stavitelů M. Hurych a Byška, v čistírně peří Sluka, na pilu Dufek, v tiskárně Al. Janata, v Rolnickém družstvu, v cukrovaru a koželužně, ve Schreiberově pivovaru, v pekárně Ant. Langra, na velkostatku Ing. Picka a Dr. B. Picka v Barchově, či na truhlářství O. Podzimka z Vysokého Veselí atd. V okrese Náchod byly schváleny národní správy především v textilních podnicích atd. Srov.: SOKA Hradec Králové, Pamětní kniha města Nový Bydžov 1933–1976, s. 438–439; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis o zasedání OAV NF v Novém Bydžově v zasedací síni ONV dne 19. dubna 1948, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání pléna OAV NF v Novém Bydžově dne 4. října 1948 v zasedací síni ONV, s. 2. SOKA Náchod, Komunistická strana Československa – okresní výbor Náchod, kniha 68, inv. č. 68, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ v Náchodě, 6. března 1948, s. 1.

znárodnění, která byla realizována v první polovině roku 1948.¹⁸² Odlišná situace panovala v řadách živnostnictva, kam samozřejmě také směřovaly zásahy AV NF, avšak likvidace živnostnictva a jeho zařazení do socialistického sektoru spadala až do pozdějšího období.¹⁸³

Objevila se i další opatření hospodářského a sociálního rázu. Všem peněžním ústavům byl Okresním akčním výborem v Novém Bydžově vydán příkaz, aby vyplácely nejvýše 3 000 Kčs. Vyšší částky byly vydány jen po schválení příslušného AV NF. Nepohodlným osobám byla odejmuta ve prospěch nového režimu motorová vozidla.¹⁸⁴ Taktéž OAV NF nařídily změnit řadě osob pracovní zařazení (šlo vesměs o přeřazení na nižší pozice), nebo rozhodly o propuštění ze zaměstnání. Všechny změny byly zdůvodněny reakčním smýšlením dotyčných.¹⁸⁵ Pojem reakce prodělal po druhé světové válce obsahovou proměnu. Původně označení pro protektorátní kolaboraci se změnilo a zahrnuje kapitalisty a vysoké úředníky. Obsahová proměna dospěla až k širokému vymezení, které obsahovalo všechny nepřátele komunistických idejí, potažmo nového řádu.¹⁸⁶

Nutno podotknout, že náplň práce AV NF byla silně ovlivněna charakterem jednotlivých regionů. Toto je nejlépe patrné na angažování se AV NF v zásazích proti přidělcům národních správ, kteří byli zbaveni funkce a následně vystěhováváni.¹⁸⁷ K tomuto jevu docházelo pouze na okrese Trutnov, a to z důvodu, že se v ostatních okresech nové obyvatelstvo ve větší míře neobjevovalo. Na Trutnovsku však nebylo zabavování přidělců motivováno ekonomickými zájmy, jak by se mohlo na první pohled zdát, ale především snahou zbavit se nepohodlných osob. Ztráta majetku se v tomto ohledu osvědčila jako účinný prostředek.

¹⁸² Václav LHOTA, *Znárodnění v Československu 1945–1948*, Praha 1987, s. 292.

¹⁸³ Srov. Pavel MAREK, *České živnostnictvo 1945–1960: likvidace živnostníků, řemeslníků a obchodníků v českých zemích*, Brno 2006, především s. 111–136.

¹⁸⁴ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV NF v Novém Bydžově ze dne 26. února 1948, s. 1.

¹⁸⁵ Např. B. Vitvera, tajemník Okresního školního výboru v Novém Bydžově, byl přeložen na měšťanskou školu do Chomutic. Ředitel novobydžovského reálného gymnázia byl odeslán na dovolenou. Z rozhodnutí OAV NF Nový Bydžov byl pro nepřátelský postoj k lidově demokratickému režimu propuštěn ze zaměstnání vrchní dozorce silnic Jiroudek z Loukonos. SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV NF v Novém Bydžově ze dne 26. února 1948, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis o schůzi OAV NF v Novém Bydžově dne 8. dubna 1948, s. 1.

¹⁸⁶ Srov. Věra SCHMIEDTOVÁ, *Malý slovník reálií komunistické totality*, Praha 2012, s. 140; K. KAPLAN, *Národní fronta...*, s. 48; P. PLACÁK, *Gottwaldovo...*, s. 108.

¹⁸⁷ Vesměs se jednalo o osoby, které neměly kladný postoj k novému režimu, nebo se skutečně projevíly jako špatní hospodáři, avšak v takových případech bývala provinivším národním správcům udělena nejprve výstraha, než bylo přikročeno k tvrdším opatřením. Srov. SOkA Trutnov, Pamětní kniha města Trutnova 1945–1952, s. 303–304.

Zásahům AV NF neunikla ani oblast zemědělství. Intenzita jejich činnosti v tomto směru opět záležela na charakteru jednotlivých regionů, tedy na významu zemědělství pro danou oblast. Největší pozornost věnovaly akční výbory NF zemědělství v okrese Nový Bydžov, kde dosahoval zájem o agrární problematiku nestandardních rozměrů. AV NF v okresech Náchod, Trutnov či Hradec Králové takový zájem o zemědělství neměly. V těchto regionech se zasazovaly především o očistu místních sdružení JSČZ ve snaze napomáhat k zajištění výživy obyvatelstva.¹⁸⁸ Pozornost byla věnována upevnění morálky zemědělců při plnění dodávek zemědělských komodit a zvýšení pracovní výkonnosti. Dělo se tak prostřednictvím různých výzev. AV NF byly rovněž odpovědny za to, aby byla zavčas dokončena jarní orba a osev a aby v obcích nezůstala ležet půda ladem. Povinností členů OAV NF bylo věnovat pozornost sklizni obilí na velkostatech; společně s členy MAV NF dohlíželi také na přípravu žňových brigád nebo na fungování protipožárních hlídek. Úkolem AV NF bylo zavést do venkovské společnosti také nový prvek – sousedské soutěžení, na který kladl komunistický režim velký důraz.¹⁸⁹

AV NF se zhostily úlohy v oblasti zemědělství ve sledovaném období poměrně úspěšně. Zvláště OAV NF v Novém Bydžově byl kladně hodnocen za výsledky v rámci akce za zvýšené dodávky komodit.¹⁹⁰ V dodávce chlebového obilí byl okres Nový Bydžov na prvním místě v kraji a na 3. místě v Čechách a na Moravě.¹⁹¹ Dobré procentuelní výsledky byly považovány za úspěch účinné a agilní spolupráce jednotlivých organizací KSČ a AV NF.¹⁹²

Krom „revolučních úkolů“ přebíraly AV NF postupně i další. V dubnu 1948 bylo MAV NF spolu s OAV NF svěřeno pořádání oslav 1. máje a 9. května. AV NF vyzvaly ke spolupráci na přípravách všechny novému režimu loajální národní socialisty, lidovce a členy

¹⁸⁸ *Úkoly akčních výborů na vesnici*, Pochodeň, roč. IV, č. 13, 26. března 1948, s. 5; SOkA Trutnov, Pamětní kniha města Trutnova 1945–1952, s. 293.

¹⁸⁹ Akční výbory spolu s MNV a JSČZ dostaly za úkol připravit sousedskou soutěž v dodávkách masa, mléka, brambor, či v plnění osevního plánu. *Úkoly akčních výborů na vesnici*, Pochodeň, roč. IV, č. 13, 26. března 1948, s. 5; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání pléna OAV NF v Novém Bydžově dne 28. června 1948, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Všem místním akčním výborům, OAV NF Nový Bydžov, 4. srpna 1948, s. 2; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Skřivany, Všem místním akčním výborům, OAV NF Nový Bydžov, 16. srpna 1948, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis o schůzi Okresního akčního výboru obrozené NF v Novém Bydžově, konané dne 23. srpna 1948, s. 1.

¹⁹⁰ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 31, Situační zpráva č. 3 v týdnu od 17. října do 24. října 1948, s. 3.

¹⁹¹ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání pléna OAV NF v Novém Bydžově dne 4. října 1948 v zasedací síni ONV, s. 1.

¹⁹² SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 31, Situační zpráva č. 5 v týdnu od 1. listopadu do 7. listopadu 1948, s. 1.

JŠČZ, SČM, ROH atd.¹⁹³ Oslavy 1. máje však ve sledovaných okresech nedopadly zcela podle představ komunistů. Průběh slavností v okrese Nový Bydžov (v Novém Bydžově se jí zúčastnilo asi 12–15 000 lidí, v Chlumci nad Cidlinou jen 5–7 000) nebyl okresním výborem KSČ hodnocen vyloženě negativně, ale jistá nespokojenost byla zjevná: „...*první máj byl jaksi studený, málo potlesku, málo hesel, nebyl bojovný jako předtím*“. Na druhou stranu si novobydžovští komunisté uvědomovali, že oslavy na okrese dopadly daleko lépe než v Náchodě,¹⁹⁴ kde došlo k nesouhlasným vystoupením především ze strany studentů tamějšího reálného gymnázia a obchodní akademie.¹⁹⁵

Dalším významným úkolem AV NF bylo zajištění diskuse o nové ústavě. Dříve, než schválil ústavu parlament, měl být o ní každý občan informován a každému měla být dána možnost se k jejímu obsahu vyjádřit.¹⁹⁶ Avšak v praxi byla šance vyslovit se k ústavě jakkoliv negativně jen hypotetická.

Škála úkolů, kterými se AV NF zabývaly, byla velmi rozsáhlá. Je však namístě uvést, že řada opatření byla vnímána obyvatelstvem s povděkem. Velká část tehdejší společnosti nevnímala akční výbory negativně, ba naopak. Početná skupina obyvatel věřila komunistické rétorice, že byla republika ohrožena reakcí a toto byl jediný způsob, jak jí čelit. Akční výbory získávaly sympatie i tím, že potíraly nešvary, jež dlouhodobě trápily společnost. Náchodské AV NF se zaměřily na obecně kritizované problémy, především šmelinu a korupci.¹⁹⁷ V Novém Bydžově byly na popud AV NF provedeny kontroly, jež měly vymýtit hraní hazardních her.¹⁹⁸ Proti hráčům karet, zvláště proti těm, kteří se nemohli prokázat řádným zaměstnáním, také ostře zakročily AV NF v okrese Hradec Králové. Přistížené osoby byly nasazeny orgány SNB do práce v dolech.¹⁹⁹ Uzavřena byla také řada restaurací a jiných podniků, v nichž docházelo k prostituci apod. K opatřením se silným populistickým

¹⁹³ SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze užšího okresního výboru dne 10. dubna 1948 v Novém Bydžově ve 14. hod., s. 2; SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis užšího okresního výboru KSČ. V sobotu dne 24. dubna 1948 v Chlumci nad Cidlinou ve 14. hod., s. 2.

¹⁹⁴ SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze užšího okresního výboru KSČ dne 8. května 1948 ve 14. hod. v sekretariátu strany v Novém Bydžově, s. 2.

¹⁹⁵ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě konané dne 3. května 1948.

¹⁹⁶ *Nové úkoly akčních výborů obrozené Národní fronty*, Pochodeň, roč. IV, č. 16, 16. dubna 1948, s. 1.

¹⁹⁷ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze aktivu funkcionářů místních akčních výborů, která se konala 3. dubna 1948 v zasedací síni Okresního domu v Náchodě.

¹⁹⁸ Kontrola byla provedena např. v novobydžovském hotelu Schroll a Lev. SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis o schůzi OAV NF v Novém Bydžově dne 8. dubna 1948, s. 1.

¹⁹⁹ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis ze schůze pléna OAV NF v Hradci Králové konané dne 8. dubna 1948, s. 3.

nádechem patřilo především řešení otázky tzv. nadměrných bytů. „Uvolněné“ byty měly být z rozhodnutí OAV NF, či MNV přiděleny sociálně potřebným občanům, případně pracujícím s více dětmi.²⁰⁰

AV NF se v rámci populistických opatření zaměřily i na nezaměstnané osoby, nebo osoby vyhýbající se práci.²⁰¹ Ač obyvatelstvo na jednu stranu schvalovalo zařazení nezaměstnaných do pracovního režimu, na druhou stranu se v této otázce nechtělo angažovat. Kupříkladu plakáty vyvěšené v Novém Bydžově vyzývající, aby občané hlásili nezaměstnané, zůstaly nevyslyšené. Přesto do října 1948 OAV NF Nový Bydžov podchytil 32 případů osob štítících se práce. Další osoby měly být zjištěny na veřejných schůzích s občanstvem.²⁰² Na konci roku 1948 zahájily okresní akční výbory NF z dnešního pohledu extrémní akci na převýchovu nepracujících. Jednalo se o myšlenku zakládání pracovních táborů pro tyto osoby. Nutno podotknout, že obdobné pokusy se objevily v celé zemi a pramenily z rozhodnutí nejvyššího vedení státu.²⁰³ Tyto poněkud radikální pokusy byly nakonec odmítnuty. Ne však z důvodů humanitních, ale protože by došlo k narušení celorepublikové organizace táborů nucených prací.

Populistická opatření přijatá akčními výbory mířila především na nešvary odsuzované společností a měla zajistit sympatie občanstva k AV NF i k novému totalitnímu režimu. Vzhledem k povaze archivních materiálů, které neumožňují hlubší vhled do psychologie jednotlivých aktérů, však zůstává doposud nezodpovězenou otázkou, do jaké míry byla činnost AV NF pouze směsicí populistických ustanovení a politických nařízení diktovaných shora a do jaké míry pramenila opatření přijatá AV NF z přesvědčení jejich členů, že činí opatření pro společnost prospěšná.

²⁰⁰ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis o schůzi OAV NF v Novém Bydžově dne 8. dubna 1948, s. 1, 3.

²⁰¹ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis o zasedání OAV NF v Novém Bydžově v zasedací síni ONV dne 19. dubna 1948, s. 3.

Připomeňme nařízení OAV NF, aby Okresní úřad ochrany práce v Náchodě přiměl osoby vyhýbající se práci k nástupu do zaměstnání. SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze aktivu funkcionářů místních akčních výborů, která se konala 3. dubna 1948 v zasedací síni Okresního domu v Náchodě.

²⁰² SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání pléna OAV NF v Novém Bydžově dne 4. října 1948 v zasedací síni ONV, s. 1.

²⁰³ Například na doporučení MAV NF v Hradci Králové zdejší MNV podal ONV v Hradci Králové návrh na zřízení pracovního tábora pro lidi štítící se práce a pro prostitutky. V okrese Nový Bydžov bylo plánováno zřízení tříčlenných komisí, které si měly připravit seznamy lidí pro pracovní tábory. Pozornost měla být také věnována osobám, které pracovaly „na černo“. SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zasedání slavnostního širšího okresního výboru KSČ, konaného dne 5. prosince 1948, projev Jeřábka, s. 9. SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis z plenární schůze OAV NF v Hradci Králové konané dne 29. dubna 1948 o 17 hod. ve velké zasedací síni ONV, s. 2.

3. Odpor proti hnutí akčních výborů NF a novému režimu

a/ Odpor proti vzniku akčních výborů NF

Ačkoliv by se mohlo na první pohled zdát, že ustavování a vznik AV NF probíhaly hladce, bez odporu společnosti, opak je pravdou. Průběh veřejného zakládání prvních AV NF ve sledovaných okresech poznamenaly výrazné projevy nesouhlasu tamějšího obyvatelstva. Rozhodně nelze tvrdit, že byla v době únorové krize situace na venkově, v okresních a větších městech zásadně odlišná od dění v Praze, kde se část obyvatelstva poměrně výrazně postavila na odpor. V žádném případě není možné se ztotožnit s přijímanou tezí, že mimo Prahu panoval klid, neexistovaly podmínky pro vyjádření veřejného nesouhlasu, nevyskytoval se žádný odpor a všude převládla ochota ke kapitulaci.²⁰⁴ Naopak např. v Trutnově se objevily pokusy narušit konání již zmiňované manifestace konané 24. února 1948.²⁰⁵ Proslovy řečníků na trutnovském náměstí přetnuly skandováním hloučky přihlížejících odpůrců nastávajících změn. Zvláště při projevu poslance Uhra došlo k velkému nesouhlasnému pokřikování, provolávání slávy prezidentu Benešovi a zpívání státní hymny.²⁰⁶ Hlavním původcem provokací byl hlouček studentů státní vyšší lesnické školy oděných v lesnických uniformách s odznakem národních socialistů. Do jejich čela se postavil národně socialistický funkcionář Jan Pospíšil, odpůrce KSČ. Pokus o nesouhlas však byl, tak jako v Praze a jiných městech, záhy udušen. Popudem se stala výzva poslance Uhra, načež část účastníků manifestace zjedнала na místě „pořádek“.²⁰⁷ Ve skutečnosti se jednalo o brutální útok spojený s fyzickým násilím proti všem studentům oblečeným v lesnických uniformách, přičemž nerozhodovalo, zda průběh projevu narušovali, či nikoliv. Příslušníci SNB pouze přihlíželi a nezasáhli. Daleko vyšší aktivitu projevili při následném vyšetřování celé kauzy a při hledání viníků z řad zbitých studentů. Komunistickou stranou byla tato událost částečně překroucena a využita proti jejím odpůrcům.²⁰⁸ Výše jmenovaný Jan Pospíšil byl později Okresním akčním výborem NF v Trutnově, proti jehož vzniku tak brojil, zbaven

²⁰⁴ Srov. V. VEBER, *Osudové únorové dny...*, s. 326.

²⁰⁵ Blíže k svědectví pamětníků: Kol. autorů, *Padesát let lesnického školství v Trutnově 1945–1995*, Trutnov 1995.

²⁰⁶ Jaroslav MENTBERGER, *Únor 1948 v Trutnově*, in: *Padesát let lesnického školství v Trutnově 1945–1995*, Trutnov 1995, s. 42.

²⁰⁷ *Ustavení akčního výboru v Trutnově*, Pohraniční zpravodaj Jednota. List akčních výborů Národní fronty krkonošského kraje, Trutnov, 2. března 1948, ročník IV., číslo 10. Byli to nejspíše členové KSČ k tomuto účelu předem vybraní, zřejmě šlo o příslušníky rodících se Lidových milic v Trutnově.

²⁰⁸ Podle oficiálního stanoviska KSČ byly pokusy o rušení průběhu manifestace vyvolány exponenty národně socialistické a sociálně demokratické strany, kteří „svedli studenty lesnické školy a obchodní akademie“. SOKA Trutnov, Pamětní kniha města Trutnova 1945–1995, s. 291–292.

všech občanských práv pro prokazatelně nepřátelský postoj a provokativní chování při řeči poslance Uhra a volbě OAV NF.²⁰⁹

Převzetí moci neproběhlo bez odporu ani v Náchodě. V průběhu únorové vládní krize došlo na tamějším náměstí ke konfliktu studentů s pořádkovou službou SNB,²¹⁰ někteří pracovníci továren se odmítli zúčastnit manifestační stávky 24. února 1948²¹¹ a ve Lhotě pod Hoříčkami byly strhávány plakáty komunistické strany.²¹² Opomenuta nesmí být především kauza Martínek, která se stala ve sledovaných regionech nejvýznamnějším oficiálním vyjádřením odporu vůči nově se etablojícímu režimu a jeho represivním orgánům.

Dne 24. února 1948 se konala schůze rady MNV v Náchodě stále ještě ve složení, které vzešlo z voleb v roce 1946. Schůzi zahájil a řídil předseda MNV národní socialista Alois Martínek a přítomni byli všichni členové rady.²¹³ Schůze začala jako obvykle v 19 hodin. Po zahájení, než došlo k projednávání programu, se dostavila do zasedací síně rady větší skupina osob, kterou vedl člen místní KSČ Rudolf Šturm. Šturm prohlásil, že příchozí představují nově utvořený místní akční výbor Národní fronty a on je jeho předsedou. Poté vyzval předsedu MNV Martínka, aby z rozhodnutí MAV NF odstoupil ze své funkce předsedy, poněvadž ztratil důvěru občanů, když nepostupoval při vypuknutí vládní krize v jejich zájmu (ve skutečnosti v zájmu KSČ). Načež předseda Martínek kontroval: „...že má pro dnešní schůzi rady připravené vysvětlení celé věci. Pokud jde o odstoupení, že při svém zvolení složil slib a že nikdo nemá právo jej funkce zbavit, pouze ministr vnitra, a že ze svého místa neustoupí, jen násilím.“ Po jeho projevu učinili totožné prohlášení ostatní nekomunističtí členové rady.²¹⁴ Nato prohlásil náměstek MNV Josef Pytlík (za KSČ, budoucí člen OAV NF v Náchodě), že výzva přednesená předsedou MAV NF je vůle lidu a výsledek událostí posledních dnů. Vytvoření akčních výborů nařídil předseda vlády a jeho nařízení

²⁰⁹ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 1, Zápis ze schůze Okresního akčního výboru Trutnov, 21. dubna 1948.

²¹⁰ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 1, Zápis ze schůze předsednictva užšího výboru Okresního akčního výboru 27. února 1948.

²¹¹ Např. Václav Řehák, zaměstnanec firmy Rubena, vnášel neklid mezi zaměstnance, rušil pracovní morálku, propagoval stranické zájmy národních socialistů, byl proti manifestační stávce 24. února 1948 a odmítl se jí zúčastnit. Za tyto prohřešky byl závodním akčním výborem propuštěn ze zaměstnání. SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis z plenární schůze Okresního akčního výboru Náchod konané dne 4. března 1948.

²¹² SOkA Náchod, Komunistická strana Československa – okresní výbor Náchod, kniha 68, inv. č. 68, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ v Náchodě, 6. března 1948, s. 1.

²¹³ Náměstek Josef Pytlík, člen rady Vojtěch Kačírek, Ota Kubát, Josef Lukáš (všichni za KSČ), členové rady Marie Hlaváčková, František Novotný, Alois Tašner (všichni za národní socialisty). II. náměstek Josef Mánek a člen rady Josef Erlebach (oba za sociální demokracii) a členové rady Karel Kašpar a Rudolf Štok (strana lidová). SOkA Náchod, Pamětní kniha města Náchoda 1948–1950, s. 501.

²¹⁴ Člen rady MNV Kašpar za příslušníky strany lidové a po něm člen rady Tašner za příslušníky strany národně socialistické. K prohlášení se rovněž připojil i náměstek Mánek za skupinu sociálnědemokratických členů.

nutno respektovat. Druhý náměstek MNV Mánek (za sociální demokracii) se Martínka zastal a uvedl, že všichni občané podléhají zákonům a ty musí být respektovány. Předseda Martínek prohlásil opětovně, že ze svého místa ustoupí jen násilím, načež jeden z přítomných členů MAV NF podotknul: „že nepůjde-li to cestou klidnou, dá se věc rozhodnout lidu“. Mluvčí akčního výboru prohlásil, že bude o průběhu jednání vyrozuměn okresní akční výbor NF a věc bude dána k rozhodnutí jemu, popřípadě pracujícím v závodech. Náměstek Pytlík navrhl odložení konání rady města, dokud nebude jasno, „aby snad dnešní usnášení nebylo zmatečné“. Předseda MNV dal následně hlasovat o návrhu náměstka Pytlíka na odročení schůze do čtvrtka, hlasovali pro něj čtyři členové KSČ, osm ostatních členů rady MNV bylo proti němu, tudíž návrh nebyl přijat. Předseda MAV NF Šturm znovu vyzval radu, aby se podrobila rozhodnutí akčního výboru, nebo věc bude předložena OAV NF v Náchodě.

Následovalo ještě několikrát vystoupení náměstka Pytlíka spojené se snahou vyvolat hlasování, které by odsouhlasilo rozhodnutí ve prospěch místního akčního výboru a vyjadřovalo uznání, že MNV je podřízen MAV NF, avšak bez úspěchu. Pro tyto návrhy vždy hlasovali pouze členové rady za KSČ, kteří nakonec na výzvu předsedy MAV NF schůzi společně s členy MAV NF s nepořízenou opustili. Ve schůzi zůstalo osm členů, počítaje i předsedajícího, a bylo pokračováno v jednání. Před vlastním pořadem přečetl náměstek Mánek návrh pozdravného telegramu prezidentu republiky Dr. Edvardu Benešovi: „*Pane presidente! Rada místního národního výboru v Náchodě posílá Vám ze svojí ve dnech pro národ i stát nejpohnutějších pořádané schůze svoje upřímné pozdravy a projevy obdivu na Vaš nesmlouvavý postoj demokratického státníka. Přejeme Vám jménem občanstva, které zastupujeme, nejpevnější zdraví, abyste mohl způsobem pro národ nejšťastnějším, vést dále lid československý k svobodě vždy větší a větší. Budeme v tomto vašem zápase stát pevně po Vašem boku, vidouce ve Vás záruku demokratických svobod a výraz vůle všeho lidu po naprosté nezávislosti. Buďte nám, pane presidenta, hodně dlouho zdráv!*“ Návrh byl přijat potleskem.²¹⁵ Ač se jednalo o nepřímo vyřčenou podporu prezidentu Benešovi, aby nepřijímal Gottwaldovy návrhy, lze ji považovat za poměrně odvážný čin. Tato rezoluce byla totiž jednou z mála, která vyjadřovala zcela opačný obsah oproti většině rezolucí v tento den

²¹⁵ SOKA Náchod, Pamětní kniha města Náchoda 1948–1950, s. 502.

zaslaných do prezidentské kanceláře.²¹⁶ Z ostatních sledovaných okresů odcházely pouze pozdravené telegramy a dopisy na podporu řešení Klementa Gottwalda.²¹⁷

Náchodský případ jasně ukazuje, že tváří v tvář odporu a neposlušnosti se staly akční výbory NF bezmocné. To pramenilo ze skutečnosti, že neměly oporu v zákoně a jejich existence byla protiprávní. Jejich moc spočívala v pouhé iluzi, že se jedná o zákonná opatření.²¹⁸ Oprávněnost zásahů byla komunisty odvozována z revolučního práva, potažmo se mělo jednat o nařízení pramenící z vůle veškerého lidu, což ale neměnilo nic na tom, že se jednalo o postup nezákonný. Instrukce, která alespoň vyřešila faktickou bezmoc MAV NF (což neměnilo nic na protiprávnosti celé věci) a která dávala návod bezradným MAV NF, jak překonat takovéto případy neposlušných MNV, se objevila teprve později.²¹⁹

Po tomto vrcholném vzepětí odporu náchodských členů MNV proti tehdejšímu událostem však následoval strmý pád. Předseda MAV NF v Náchodě skutečně splnil svoje výhrůžky a na schůzi OAV NF 25. února 1948 oznámil, že MAV NF nebyl vůbec předsedou MNV Martínkem přijat, načež již několikrát zmiňovaný I. náměstek MNV a zároveň člen OAV NF Pytlík navrhl, aby jednání s A. Martínkem bylo konáno před okresním akčním výborem NF. V následné debatě bylo rozhodnuto, aby předseda ONV zároveň se členem OAV NF Janem Ringesem ještě jednou s Martínkem jednali a vyzvali ho, aby se ve svém rozhodování plně podřídil MAV NF v Náchodě. Stalo se tak ještě v průběhu téže schůze. Po rozmluvě s předsedou Martínkem oznámil Ing. Ulrich, že A. Martínek se doposud nerozhodnul, zda bude spolupracovat, či nikoliv. Dotyčný naopak žádal, aby mu byl dán jeden den na rozmyšlenou. Následně se rozhořela poměrně rozsáhlá diskuse motivovaná částečně osobními zájmy a vztahy jednotlivých aktérů, kdy část přítomných (především Šturm jako předseda MAV NF) požadovala rázné řešení nastalé situace a aby se Martínek plně podřídil MAV NF. Naopak druhá frakce členů, která se uvnitř OAV NF vytvořila a která částečně Martínka hájila, nabádala ostatní, aby bylo v celé záležitosti postupováno obezřetně

²¹⁶ Srov. V. VEBER, *Osudové únorové dny...*, s. 313.

²¹⁷ Např. SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 1, Zápis ze schůze předsednictva užšího výboru Okresního akčního výboru 27. února 1948.

²¹⁸ Nesmí být opomenut význam totalitních praktik, které KSČ využila před a v průběhu únorové krize. Ty dovolily komunistům obsadit klíčová místa ve státě a vyřadit řadu zákonných prostředků, jež garantovaly možnost legálně se bránit komunistické zvlášti.

²¹⁹ V instrukci bylo uvedeno: „*Místní AV odvolal předsedu MNV (Mačovice, okres Benešov). Předseda odmítl uposlechnout, poněvadž on žádá AV neuznávat. Co má MAV udělat.: Podá návrh na odvolání nadřazenému NV, v tomto případě příslušnému ONV, a současně uvědomí OAV NF. ONV dovolání provede podle vyhlášky ministerstva vnitra. Kdyby ani potom se předseda MNV nechtěl podrobit, zasáhnou na pokyn ONV bezpečnostní úřady.*“ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Činnost akčních výborů NF, Oběžník č. 4, Generální sekretariát ÚAV NF, 15. března 1948.

a aby A. Martínek přednesl své rozhodnutí druhý den. Rozkol uvnitř OAV NF byl nakonec vyřešen hlasováním, při kterém si již žádný jeho člen nedovolil odpor proti hlavní politické linii akčních výborů Národní fronty, načež bylo jednomyslně rozhodnuto a schváleno, že jednání členů OAV NF s Martínkem nutno pokládat za rozhodující a konečné. Poté bylo odhlasováno vyslovení nedůvěry A. Martínkovi spojené s jeho odvoláním z funkce předsedy MNV v Náchodě.²²⁰ Vlivem vývoje vnitropolitické situace rebelující členové MNV Náchod na svůj odpor rezignovali. Dne 26. února byl sestaven nový MNV, který se sešel o den později.²²¹

Opětovný názorový rozkol členů OAV NF v Náchodě dotýkající se osoby Aloise Martínka lze vysledovat v souvislosti s obsazením uvolněného místa předsedy národních socialistů v okrese Náchod. Bývalý předseda MNV Martínek byl navržen za nového předsedu strany v okrese. To vyvolalo rozsáhlou diskusi na půdě OAV NF, kdy se opět vytvořily dvě znesvářené skupiny členů a kdy jinak jednotný a „poslušný“ OAV NF v Náchodě vystupoval značně nesourodě. Nakonec zvítězily zájmy KSČ a převládl názor, že pokud byla vyslovena nedůvěra A. Martínkovi jako předsedovi MNV, nemohla mu být vyslovena podpora ani jako předsedovi národně socialistické strany. Pro schválení A. Martínka předsedou národních socialistů v Náchodě hlasovalo pět členů, proti sedm členů. V otázce dalších členů předsednictva národních socialistů v Náchodě byl již OAV NF více méně jednotný a většinu kandidátů téměř jednohlasně zamítnul.²²²

Přes tyto opatření se další prosazování svrchovanosti AV NF v okrese Náchod neobešlo bez obtíží. Významným střetem mezi odpůrci a přívrženci nového režimu na Náchodsku byla tzv. kauza Vik, která však nebyla motivována pouze politickými důvody, ale taktéž ekonomickými a osobními záměry některých zúčastněných aktérů celého případu. Aféru odstartovala poměrně nenápadně žádost jistého Círnfuse z České Skalice o jmenování národním správcem ve firmě Ing. Vik, továrny na zpracování kůže v České Skalici. Círnfus národní správu nezískal, jelikož byla počátkem března 1948 firma Ing. Vik v České Skalici

²²⁰ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis o schůzi Okresního akčního výboru v Náchodě dne 25. února 1948.

²²¹ Nového předsedu vybral a na jeho místo dosadil MAV NF v Náchodě. SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze Okresního akčního výboru v Náchodě dne 26. února 1948. SOkA Náchod, Pamětní kniha města Náchoda 1948–1950, s. 504.

²²² SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze Okresního akčního výboru dne 1. března 1948.

pojata do znárodněného průmyslu – Národním správcem byl jmenován OP Prostějov.²²³ To negativně ovlivnilo další vývoj kauzy. Bývalý majitel Ing. Vik se odmítal s nastalou situací smířit a národní správu neuznával. Ačkoliv mu bylo důrazně „naznačeno“, aby zanechal osobních sporů a započal spolupracovat, odmítal se zapojit jako zaměstnanec, ignoroval a urážel členy odborové rady a nebral v potaz pokyny zmocněnce Ing. Vrbíka.²²⁴ OAV NF se pokusil celou situaci vyřešit tím, že předvolal Ing. Vika na 19. března 1948 před předsednictvo OAV NF v Náchodě, kde mu mělo být nejspíše důrazně „domluveno“. Avšak Ing. Vik se k jednání nedostavil, načež OAV NF nařídil jeho zatčení a následné předvedení před OAV NF. Je zřejmé, že OAV NF v Náchodě chtěl ukázat tímto rozhodnutím svou svrchovanost nad děním v okrese a dát na srozuměnou všem obyvatelům, že jeho rozhodnutí musí být vždy respektováno, jinak mohou následovat tvrdé tresty. Opatření se však záhy ukázalo jako kontraproduktivní. Ing. Jaroslav Vik byl sice skutečně zatčen a dán do vazby, ale 26. března 1948 se na ONV v Náchodě dostavila delegace z Vikova závodu a oznámila předsedovi OAV NF v Náchodě Dr. Smolovi, že zaměstnanci zůstanou v závodě tak dlouho, dokud se jejich bývalý šéf nevrátí. Smola se však nechtěl „vůli lidu“ podvolit a oponoval: „...že intervence jsou zbytečné a že bude Vik ve vazbě tak dlouho, pokud nebude případ vyšetřen.“ Do celé věci se rovněž vložil neúspěšný žadatel o národní správu Círnfus, který společně se svými dvěma pomocníky Kahanem a Grigorkou prováděl intervence na ÚRO v Praze proti Ing. Kohlovi, členu OAV NF a reviznímu radovi ministerstva financí. Snažili se tak ovlivnit situaci ve svůj prospěch a od zemského národního výboru (ZNV) získat kýženu národní správu.²²⁵ Napětí v závodě Vik postupně narůstalo. Jako zásadní se ukázala otázka platů zaměstnanců. Bylo zjištěno, že v závodě byly vypláceny nadprůměrné platy, které se zdály zmocněnci Ing. Vrbíkovi, potažmo OAV NF nepřípustné, a proto měly být platové podmínky sjednoceny s OP Prostějov.²²⁶ Rozhodnutí vyvolalo v závodě pobouření, zejména u zaměstnanců, kteří se zastávali Ing. Vika. Konflikt vyústil zatčením členů závodní rady a odborové skupiny. Následovala výzva OAV NF v Náchodě k dělnictvu tohoto závodu a

²²³ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze Okresního akčního výboru v Náchodě dne 27. února 1948; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze Okresního akčního výboru v Náchodě dne 4. března 1948.

²²⁴ Ing. Vrbík ve skalickém závodě zastupoval OP Prostějov.

²²⁵ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze Okresního akčního výboru Náchod dne 18. března 1948; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva Okresního akčního výboru Náchod konané dne 22. března 1948; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, kart. 1, inv. č. 2, Zápis z plenární schůze Okresního akčního výboru Náchod konané dne 26. března 1948.

²²⁶ Prozatím byly zaměstnancům vypláceny mzdy do výše průměru v ČSR, vyšší platy byly vydány zálohově (čili částka do výše průměrné mzdy byla vyplacena v hotovosti). Vyšší mzdy byly předány k přezkoumání ministerstvu sociální péče a po schválení měly být dodatečně vypláceny.

revizní kontrola.²²⁷ Továrník Vik z České Skalice byl obviněn z finančních machinací a „vedení černých mezd“, čímž se měl dopustit okrádání státu. Dále byli zajištěni příslušníky SNB Jindřich Vik a skladník Adam. Všichni tři zatčení se měli dopustit nelegálních obchodů v zjištěné výši 1 400 000 Kčs. Do jaké míry se tato obvinění zakládala na pravdě a do jaké míry se jednalo o uměle vytvořené obvinění, které mělo sloužit k zlomení odporu zaměstnanců a majitele, není zcela jasné. Zároveň bylo rozhodnuto o výměně národní správy. Z tohoto důvodu byla zahájena potřebná jednání s továrnou na výrobu kožešin v Hlinsku.²²⁸ Příčinou byl problematický vztah závodní rady a odborové skupiny k tehdejšímu vedení firmy.²²⁹ Dosavadní opatření OAV NF v Náchodě totiž situaci v závodě výrazně nezlepšila. Závodní rada a odborová skupina se snažily všemi prostředky ze závodu odstranit zmocněnce Vrbíka. Jejich členové mu ztěžovali a mařili výkon národní správy a taktéž se stavěli proti novému předsedovi závodní rady Václavu Mičkovi. Vše stále rozdmýchával Círnfus společně s Kahanem a Grigorkou. Navíc se ukázalo, že zmocněnec Vrbík měl problémy již ve svém předchozím zaměstnání v Písku. Celá věc byla řešena změnami na obou stranách. Závodní rada a odborová skupina byly očištěny od nespolehlivých osob, které údajně šířily neklid v závodě, a Ing. Vrbík byl nahrazen novým zmocněncem. Po těchto opatřeních zavládl v závodě klid a OAV NF v Náchodě prosadil definitivně svou svrchovanost. Samotná kauza Vik však měla i hlubší politický podtext, předseda OAV NF v Náchodě Smola dával osobu Ing. Vika do spojitosti s kauzami Dr. Chudoby a továrníka Kudrnáče.²³⁰ Smola po svém odchodu z OAV NF (již jako člen mimořádného lidového soudu v Hradci Králové) právě tyto osoby odsoudil v zinscenovaných procesech (srovnej výše). Proto se jeví jako pravděpodobné, že celá kauza Vik byla využita pro realizaci většího vykonstruovaného procesu.

Převzetí moci komunisty v únoru 1948 a následné fungování AV NF setkalo s odporem i v okrese Nový Bydžov. V průběhu samotné únorové krize se objevovaly antipatie ke komunistům a nesouhlas s jimi navrhovaným řešením. Např. na nádraží ve

²²⁷ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva Okresního akčního výboru Náchod konané dne 31. března 1948.

²²⁸ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze aktivu funkcionářů místních akčních výborů, která se konala 3. dubna 1948 v zasedací síni Okresního domu v Náchodě; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě konané dne 14. dubna 1948; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze pléna OAV NF v Náchodě ze dne 16. dubna 1948.

²²⁹ Vedení firmy představovali zmocněnec Vrbík a nový předseda závodní rady Václav Mička.

²³⁰ SOKA Náchod, Komunistická strana Československa – okresní výbor Náchod, kniha 68, inv. č. 68, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ v Náchodě, 14. dubna 1948, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze pléna OAV NF v Náchodě ze dne 16. dubna 1948.

Vysokém Veselí měl občan Volanic prohlásit: „...*jest na čase, aby již komunisté byli věšeni.*“ Ředitelka odborné školy pro ženská povolání Šenková dala v průběhu komunistického převratu sejmut obrazy J. V. Stalina z tříd.²³¹ Záhy po únoru se projevila v okrese Nový Bydžov jako nejběžnější způsob odporu proti novému režimu tzv. šeptavá propaganda, šeptanda. Jednalo se o celorepublikový fenomén, který se objevoval i v ostatních sledovaných okresech. Proti šeptandě novobydžovské AV NF rázně zasáhly. Za zmínku stojí případ obce Skřivany, kde MAV NF nařídil, aby na úřední tabuli byla vyvěšena vyhláška upozorňující občany, že v případě roztrušování nepravdivých zpráv anebo zkradených zpráv, bude na dotyčného učiněno trestní oznámení.²³² Přesto se šeptandu akčním výborům NF nedařilo vymýtit. Nově se objevily případy jejího šíření při distribuci tiskovin. MAV NF se snažily šeptandu zlikvidovat prostřednictvím udělování důtek za rozšiřování nepravdivých zpráv.²³³ V rámci dalších opatření bylo referentem OAV NF Nový Bydžov svoláno živnostnictvo a poučeno, aby se zapojilo do boje proti šeptavé propagandě. Ve zjištěných případech jejího rozšiřování v obchodech měly být tyto provozovny uzavřeny.²³⁴ Do jisté míry souviselo toto opatření i se snahou KSČ zlikvidovat živnostnictvo jako třídu.²³⁵ Novou vlnu šeptandy můžeme zaznamenat ve spojitosti s blížícím se výročím vzniku samostatného československého státu. Mezi obyvatelstvem panovalo přesvědčení, že ke dni 28. října budou opět zatýkány osoby, které se nechtěly přizpůsobit komunistickému diktátu. U mnoha obyvatel se objevoval strach z nového ozbrojeného konfliktu, který hraničil až s válečnou psychózou. Velká nespokojenost převládala především v řadách živnostníků. Podle novobydžovské veřejnosti pocházela většina poplašných zpráv hlavně z této vrstvy obyvatelstva. Ale ani rolnictvo nezůstalo pozadu. Mezi zemědělci se projevovala značná nespokojenost nad vymáháním dodávek a výkupů. Navíc situaci ke konci roku 1948 vyostřovala šeptanda, která oprávněně přižívovala obavy ze zřizování kolchozů a

²³¹ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Volanice, Protokol MAV NF ze dne 8. března 1948; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis o schůzi OAV NF v Novém Bydžově dne 8. dubna 1948, s. 2.

²³² SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Volanice, Protokol MAV NF ze dne 8. března 1948.

²³³ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Skřivany, Dopis, MAV NF Skřivany, 10. září 1948, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Skřivany, Prokopová Blažena – udělení důtky, MAV NF Skřivany, 29. září 1948; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Skřivany, Kalousová Božena – udělení důtky, MAV NF Skřivany, 29. září 1948.

²³⁴ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání pléna OAV NF v Novém Bydžově dne 4. října 1948 v zasedací síni ONV, s. 2.

²³⁵ Srov.: P. MAREK, *České živnostnictvo...*, s. 143–145.

združstevnění,²³⁶ ačkoliv byly takovéto zprávy zatím z oficiálních míst dementovány. Boj se šeptavou propagandou byl poměrně složitou záležitostí. Celý problém se AV NF nepodařil do konce orku 1948 plně vyřešit a přes přijatá opatření šeptanda přetrvávala i v následujícím období.²³⁷ Tento vývoj plně korespondoval s děním v ostatních sledovaných okresech, kde byla šeptanda rovněž chápána jako závažný problém.

V otázce odporu obyvatelstva proti komunistickému převratu panovala odlišná situace v okrese Hradec Králové, kde nedošlo k významnějším protestům proti vzniku prvních AV NF. Až později se na Hradecku podobně jako ve většině významných center Československa, chopilo vůdčí role při vyjádření nesouhlasu s novým režimem studentstvo (srov. kapitolu Školy a studentstvo). Na druhé straně nelze opomenout odpor vyvěrající z jiných vrstev společnosti, i když byly se studentstvem často úzce spojeny, připomeňme především hradecký Sokol. Přesto v okrese Hradec Králové masový odpor zprvu nenabýval takových rozměrů jako v dalších sledovaných okresech. To bylo zapříčiněno několika faktory. Předně hradecké nekomunistické obyvatelstvo ochromil bleskový vývoj událostí (vznik prvního KAV NF v Československu). Dále je možné vidět přímou spojitost s tím, že AV NF v okrese Hradec Králové přijaly daleko razantnější opatření než v ostatních regionech. Tvrdost očisty společnosti na Hradecku vyvěrala z nutnosti rychle a rozhodně opanovat centrum severovýchodních Čech.

b/ Odpor proti působení akčních výborů NF a novému režimu

Poté, co ve sledovaných okresech opanovaly AV NF všechnu moc, odpor proti etablovanému režimu přes veškerá očekávání neutichl. K různým provokacím docházelo při oslavách 1. května 1948, a to především ze strany studentů náchodského reálného gymnázia a obchodní akademie v Náchodě. Nechtěným výsledkem bylo, že náchodský OAV NF zaměřil svoji pozornost na očistu studentstva a pedagogického sboru. Studenti, kteří se účastnili májových provokací, byli zjištěni a potrestáni udělením důtky. V křiklavých případech byli viníci vyloučeni ze škol a předáni k dispozici pracovnímu úřadu.²³⁸

²³⁶ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 31, Situační zpráva č. 3 v týdnu od 17. do 24. října 1948, s. 2–3.

²³⁷ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 32, Situační zprávy od 24. dubna do 1. května 1949.

²³⁸ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě konané dne 3. května 1948.

Další projevy nesouhlasu obyvatelstva je možné vysledovat v souvislosti s květnovými volbami. Odmítavé postoje proti NF se objevily v Barchově (okres Nový Bydžov). V Novém Bydžově byly v době voleb rozhozeny protikomunisticky zaměřené letáky.²³⁹ Vyvěšování protirežimních letáků se netýkalo pouze voleb a stalo se ve sledovaných okresech dalším hojně používaným způsobem vyjádření nesouhlasu s komunistickou diktaturou.²⁴⁰ Letáky zpravidla hanobily členy KSČ ve vládě, ale i příslušníky regionální komunistické elity, jako byl např. člen OAV NF v Novém Bydžově Alfréd Synek.²⁴¹

Ve věci potírání skutečného, či domnělého odporu se okres Nový Bydžov zapojil do zátahu proti šmelinářům. Ty prezentoval tehdejší tisk jednak jako „ekonomické škůdce“, ale i jako představitele reakce. Toto propojení mělo nejspíše za úkol ještě více vyhrotit náladu ve společnosti a získat sympatie pro opatření přijímaná komunistickou stranou. Podle tehdejšího regionálního tisku byla na Chlumecku a Bydžovsku sledována činnost teroristické a rozvracečské skupiny, která byla zásahem bezpečnostních orgánů zneškodněna. Vedle skladiště zbraní v bývalém sokolském biografu v Novém Bydžově, kde byl uložen krom pistolí a dostatečné zásoby střeliva i kulomet německé výroby, byly u některých členů skupiny zajištěny zbraně. Při prováděných prohlídkách byly bezpečnostními orgány odhaleny také tajné skrýše „křečků“ a šmelinářů, ve kterých bylo nahromaděno zboží v odhadované ceně přibližně 10 milionů Kčs. V tisku pak byly otištěny podrobné výčty zboží nalezeného u jednotlivých pachatelů.²⁴² Samotná kauza byla zařazena do širšího kontextu a spojena s celorepublikově působící teroristickou skupinou.²⁴³ Množství zachyceného zboží se jeví nereálné, je tedy možné předpokládat jeho částečné nebo úplné umělé navedení ze strany bezpečnostních orgánů. Spojení šmelinářů s teroristy a načasování celého zásahu těsně před Vánoci již pouze dokresluje promyšlenost celé akce, která byla náležitě politicky využita.

²³⁹ SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze užšího okresního výboru KSČ dne 29. května 1948 v Chlumci nad Cidlinou ve 14. hod., s. 2; SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis o schůzi užšího okresního výboru KSČ Nový Bydžov, konané dne 12. června 1948 ve 14. hod. v Chlumci nad Cidlinou, s. 1.

²⁴⁰ Blíže k problematice letáku jako nástroje protikomunistického odporu: Václav VEBER, *Třetí odboj ČSR v letech 1948–1953*, Pardubice 2014, s. 128–147.

²⁴¹ SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zasedání slavnostního širšího okresního výboru KSČ, konaného dne 5. prosince 1948, s. 8.

²⁴² Vedoucími činiteli početné skupiny byli Josef Sokol, 24letý bývalý prodavač, organizovaný lidovec, a Jan Heller, studující gymnázia v Chlumci nad Cidlinou. Bylo zajištěno větší množství připravených protirežimních letáků, na jejich výrobě se měl podílet i jeden kaplan. Podle šetření měli členové skupiny v úmyslu uskutečnit teroristický přepad sekretariátu KSČ v Chlumci nad Cidlinou, který měl být zničen. *V Bydžově odhalena skupina teroristů a šmelinářů*, Pochodeň, roč. IV, č. 50, 10. prosince 1948, s. 1.

²⁴³ SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zasedání slavnostního širšího okresního výboru KSČ, konaného dne 5. prosince 1948, projev Jeřábka, s. 2.

Řada občanů řešila tíživou politickou realitu v zemi odchodem do zahraničí. Emigrace byla nejrazantnější formou protikomunistické rezistence.²⁴⁴ V reakci na uchopení moci v zemi komunisty úspěšně uprchlo během roku 1948 sedm občanů okresu Nový Bydžov za hranice.²⁴⁵ Zřejmě nejodvážnější úspěšný pokus o emigraci se odehrál nedaleko Náchoda na vysokovském letišti 22. ledna 1949. Odtud se podařilo čtyřem západním pilotům odletět společně s jejich rodinami do exilu.²⁴⁶ Emigrace se však stala pro AV NF další záminkou k perzekuci, tentokrát příslušníků rodin, kteří neuprchli a zůstali v ČSR.

Odpor proti novému režimu přetrvával v sledovaných okresech i v roce 1949.²⁴⁷ V této době se do popředí dostávaly otevřené protesty proti komunistické agrární politice. Ty byly reakcí na rozhodnutí nejvyššího vedení státu zahájit kolektivizaci zemědělství.²⁴⁸ Navíc v roce 1949 přetrvával u části obyvatelstva vlašný vztah k novému režimu. Ze strany KSČ a AV NF byla mnohdy občanům vytýkána nízká účast na různých režimních slavnostech, k nimž patřily i oslavy sedmdesátin Stalina a výzdoba obcí v době konání IX. sjezdu KSČ.

²⁴⁴ Srov.: Martin GABČO, *Prejavy protikomunistickej rezistence v siutačných správach Okresného oddelenia Ministerstva vnútra Prešov za rok 1948*, České, slovenské a československé dějiny X., Ústí nad Orlicí 2015, s. 68.

²⁴⁵ SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zasedání slavnostního širšího okresního výboru KSČ, konaného dne 5. prosince 1948, s. 15.

²⁴⁶ Srov. L. BAŠTECKÁ – I. EBELOVÁ (ed.), *Náchod...*, s. 254; SOA Zámrsrk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 32, Situační zpráva 17–23. dubna 1949.

²⁴⁷ Srov.: SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 17, inv. č. 17, Zápis ze schůze OV, dne 19. ledna 1949, s. 1.

²⁴⁸ Především na venkově v okrese Nový Bydžov se již v první polovině roku 1949 vzedmul hromadný odpor proti kolektivizaci zemědělství: „Říkají, že si na své nedají sáhnout, raději, že někomu rozbijí hlavu.“ Zejména na schůzích zemědělců bylo možné pozorovat urážky na konto jednotných zemědělských družstev. SOA Zámrsrk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 32, Situační zprávy od 3. dubna do 9. dubna 1949; SOA Zámrsrk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 32, Situační zprávy od 24. dubna do 1. května 1949.

4. Vztah akčních výborů NF k ostatním politickým stranám

Významné postavení získaly akční výbory NF ve vztahu k nekomunistickým stranám, které měly ovládnout a zlikvidovat, protože jejich příslušníci byli ve sledovaných okresech považováni za hlavní odpůrce KSČ. V této souvislosti je však nutné zmínit několik zásadních faktů. V okresech Náchod, Nový Bydžov a Trutnov, se členy rodících se akčních výborů (a to i OAV NF) stávali národní socialisté a lidovci,²⁴⁹ což bylo v příkrém rozporu s nařízeními mateřských stran o zákazu vstupu do akčních výborů Národní fronty.²⁵⁰ Jistou výjimku tvořil okres Hradec Králové, kde k tomuto jevu nedocházelo tak často. Tento fakt však nnesvědčí o tom, že by se v prvních třech jmenovaných okresech národní socialisté a lidovci ztotožňovali ve větší míře s komunistickým řešením vládní krize, a proto vstupovali hojně do AV NF. Naopak to ukazuje, že v inkriminovaných okresech byli komunisté úspěšnější v budování opozice v nekomunistických stranách. Existenci těchto „komunistických buněk“ potvrzuje především skutečnost, že členové AV NF za národní socialisty a lidovce se záhy stali bez jakýchkoliv problémů, které bylo namístě očekávat, členy KSČ. Nutno podotknout, že tito přeběhlíci vesměs nebyli vlivnými a významnými funkcionáři mateřských stran.²⁵¹ Rozdílná situace panovala např. v olomoucké organizaci národně socialistické strany, kde se do AV NF zapojili nejvyšší představitelé regionálního vedení (jmenujme především poslance Štěpána Kobylku).²⁵² Přesto je význam členství nekomunistů v AV NF ve sledovaných regionech nezpochybnitelný, protože AV NF potřebovaly pro posílení oprávněnosti své existence, aby se jejich členy stali i zástupci nekomunistických politických stran.

Přes uvedená fakta nelze přehlédnout, že valná část národních socialistů a lidovců se ve vybraných regionech s existencí AV NF neztotožňovala. Potvrzuje to především skutečnost, že z členů těchto politických stran se v severovýchodních Čechách rekrutovala velká skupina odpůrců AV NF a KSČ (srov. výše).

Zapojení sociálních demokratů do AV NF mělo odlišný ráz. V průběhu únorové vládní krize probíhal uvnitř sociální demokracie zápas mezi „levým a pravým“ křídlem strany, proto je možné v inkriminované době vysledovat v postoji sociální demokracie ke

²⁴⁹ Např. OAV NF v Trutnově byl složen z šesti komunistů, dvou národních socialistů, tří sociálních demokratů, jednoho lidovce a dvou členů za celostátní organizace.

²⁵⁰ Srov.: K. KAPLAN, *Národní fronta...*, s. 36; J. MLÝNSKÝ, *Únor...*, s. 36.

²⁵¹ Např. 8. dubna 1948 podal bývalý místní důvěrník národních socialistů v Trutnově Otakar Renč, vozmistr ČSD, přihlášku do KSČ, jež byla kladně vyřízena. SOkA Trutnov, Pamětní kniha města Trutnova 1945–1952, s. 298.

²⁵² Karel KONEČNÝ, *Československá strana lidová a Československá strana (národně) socialistická na Olomoucku 1945–1989. Příspěvek k dějinám Národní fronty v poválečném Československu*, Brno 2006, s. 42–43.

KSČ a k akčním výborům NF nejednotnost.²⁵³ Připomeňme, že předsedou KAV NF v Hradci Králové byl po určitou dobu sociální demokrat Jan Němec. Za to, že se Němec stal jedním z iniciátorů vytvoření KAV NF v Hradci Králové a že se aktivně postavil za řešení únorové krize podle návrhu KSČ (vedl skupinu levicových sociálních demokratů, kteří obsadili ústřední sekretariát sociální demokracie v Lidovém domě, což mělo ochromit „pravicovou“ frakci strany),²⁵⁴ byl 23. února 1948 vyloučen ze sociálně demokratické strany. Záhy se však do strany vrací a 25. února 1948 se stal členem nejvyššího předsednictva Československé sociální demokracie, ve které se prosadila levice vedená Zdeňkem Fierlingerem.²⁵⁵ Obdobně dopadl další hradecký sociální demokrat B. Opočenský, který se stal 23. února 1948 členem OAV NF v Hradci Králové za politické vězně. Druhý den byl okresní organizací sociální demokracie za tento skutek vyloučen ze strany.²⁵⁶ Naopak stejný den, 23. února 1948, nejvyšší vedení sociální demokracie rozhodlo, že se její členové mohou stát příslušníky vznikajících AV NF, pokud s tím bude souhlasit příslušná stranická organizace.²⁵⁷ Sociální demokraté se pak stávali členy AV NF ve všech sledovaných okresech. V tomto kontextu je však poměrně unikátním jevem zklamání novobydžovského sociálního demokrata z toho, že nebyl jmenován funkcionářem OAV NF.²⁵⁸

Vztah KSČ, potažmo AV NF, k nespolupracujícím členům nekomunistických stran byl jasně daný. Byl v nich spatřován úhlavní nepřítel nového režimu, vtělený do bezobsažného označení reakce. Mezi funkcionáři AV NF panovalo přesvědčení o nutnosti striktního zásahu. Přijatá opatření byla rázná a rozhodná, bez jakýchkoliv pochyb o správnosti a prudkosti zákroku. Naopak demokraticky orientovaní představitelé nekomunistických stran byli ve sledovaných okresech zaskočení nastalou situací a následujícími únorovými událostmi,²⁵⁹ proto se nezmohli na větší odpor. Výjimku tvořili studenti, kteří reagovali nejpružněji (srov. výše). Nečinnost demokraticky smýšlejících okresních funkcionářů využili komunisté a zahájili prostřednictvím AV NF čistky i uvnitř nekomunistických stran.²⁶⁰

²⁵³ Blíže k boji levice s pravici uvnitř sociální demokracie Pavla VOŠÁHLÍKOVÁ, *Československá sociální demokracie a Národní fronta*, Praha 1985.

²⁵⁴ P. VOŠÁHLÍKOVÁ, *Československá sociální demokracie...*, s. 117.

²⁵⁵ J. MLÝNSKÝ, *Únor...*, s. 74.

²⁵⁶ P. VOŠÁHLÍKOVÁ, *Československá sociální demokracie...*, s. 119.

²⁵⁷ K. KAPLAN, *Národní fronta...*, s. 33.

²⁵⁸ „...sociální demokrat Teichman se cítil uražen, že nebyl navržen na kandidátku OAV...“ SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze širšího okresního výboru KSČ v sobotu dne 28. února 1948 v sekretariátu strany v Novém Bydžově ve 14. hod., s. 2.

²⁵⁹ Obdobná situace panovala v lidové straně v okrese Olomouc. K. KONEČNÝ, *Československá strana...*, s. 11.

²⁶⁰ František ČAPKA – Jitka LUNEROVÁ, *1948: Vítězný únor. Cesta k převratu*. Brno 2012, s. 123.

Jak již bylo zmíněno, mezi významné úkoly AV NF patřila likvidace (národně socialistické)²⁶¹ a lidové strany. Z toho důvodu Okresní akční výbor obrozené NF v Hradci Králové zakázal s okamžitou platností veškerou politickou činnost obou stran do doby, dokud v nich nebude provedena řádná očista.²⁶² Uvnitř strany lidové a strany národně socialistické v Hradci Králové byly utvořeny AV NF,²⁶³ nicméně především národní socialisté se pokusili o odpor a sestavili AV NF podle svých představ z osob, které nevyhovovaly KSČ, protože vystupovaly otevřeně proti lidově-demokratickému režimu. OAV NF vyřešil tento problém jednoduše. Politicky nevyhovující akční výbory neschválil.²⁶⁴ Očista socialistické a lidové strany byla nakonec provedena zvenčí pomocí ostatních akčních výborů NF (OAV NF, podnikové a spolkové akční výbory), které nepohodlné příslušníky vyloučily z veřejného života. Rozvrat národně socialistické strany v Hradci Králové dovršil KAV NF, který určil, aby její sekretariát byl uvolněn pro novou oblastní osvětovou ústřednu a úřadovny KAV NF. Součástí komunistických snah o ovládnutí hradecké společnosti bylo odstranění tehdejší nekomunistické společenské elity. Poslanecké mandáty přestali vykonávat za hradecký kraj národně socialističtí poslanci Bohuslav Děčí a Josef Ulrich a lidovecký poslanec Desenský,²⁶⁵ kteří byli považováni za největší odpůrce KSČ v kraji, a byla proti nim již před únorem zahájena štvavá kampaň.²⁶⁶

V okrese Nový Bydžov bylo jmenovaným stranám nařízeno, aby utvořily své akční výbory, jejichž složení musel odsouhlasit MAV NF nebo OAV NF. Na pokyn KSČ se měly pokud možno ihned rozpustit místní organizace strany národně socialistické a lidové.²⁶⁷ K omezení vlivu nekomunistických stran sloužila rovněž směrnice OV KSČ Nový Bydžov, která určovala, že při sestavování AV NF (především místních) nemělo být jednáno s místními organizacemi národně socialistické a lidové strany. Pokud existovala pravicová organizace sociální demokracie, taktéž s ní nemělo být jednáno. Naopak zakládající členové AV NF se měli obracet na příslušníky jmenovaných stran sympatizující s komunisty a vyzvat

²⁶¹ Československá strana národně socialistická byla 29. února 1948 přejmenována na Československou stranu socialistickou. K. KAPLAN, *Národní fronta...*, s. 70.

²⁶² *Očista ve straně nar. soc. a lidové*, Pochodeň, roč. IV, číslo 11, 12. března 1948, s. 7.

²⁶³ SOKA Hradec Králové, Pamětní kniha města Hradec Králové 1948, s. 58.

²⁶⁴ *Jak si národní socialisté představují očistu strany?* Pochodeň, roč. IV, číslo 10, 5. března 1948, s. 3; *Očista ve straně národně socialistické a lidové*, Pochodeň, roč. IV, číslo 11, 12. března 1948, s. 7.

²⁶⁵ SOKA Hradec Králové, Pamětní kniha města Hradec Králové 1948, s. 42, 46.

²⁶⁶ Např. V roce 1947 bezprostředně po propuknutí Nechanické aféry byly vyvěšeny jejich podobizny ve vitrínách OV KSČ v Hradci Králové jako členů „proradné rekce“. LEJSKOVÁ, Ludmila: *Únor 1948 v Hradci Králové*, diplomová práce, Pedagogická fakulta v Hradci Králové, Hradec Králové 1973, s. 22.

²⁶⁷ SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze širšího okresního výboru KSČ v sobotu dne 28. února 1948 v sekretariátu strany v Novém Bydžově ve 14. hod., s. 2–3; SOKA Hradec Králové, *Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov*, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Směrnice pro činnost MAV obrozené NF, Nový Bydžov, 1. březen 1948.

je, aby do AV NF vstoupili sami bez rozhodování a vlivu jejich vedení.²⁶⁸ MAV NF se rušení místních organizací nekomunistických stran ujaly iniciativně a záhy po únoru jich byla skutečně řada rozpuštěna.²⁶⁹ Mezi další kroky AV NF v rámci okresu patřila výměna všech nepohodlných osob, které zastávaly důležité úřady a funkce,²⁷⁰ a likvidace významných nekomunistických představitelů,²⁷¹ či vyhlášených odpůrců KSČ. Řadu přijatých opatření motivovalo vyřizování účtů nového režimu s aktéry tzv. Nechanické aféry.²⁷² Tato opatření vycházela z tzv. Slánského pokynů, které mimo jiné doporučovaly zásahy (včetně vazby) proti: „...osobám známým svým ostře nepřátelským postojem k dosavadnímu režimu.“²⁷³

Také v okrese Trutnov následoval po uchopení moci komunisty zákaz opozičních politických stran. Dne 25. února 1948 hlásil trutnovský rozhlas následující sdělení: „*Občanstvu se oznamuje, že veřejná schůze Československé strany národně socialistické, která se měla konat dnes večer na Nivách, se nekoná, jelikož byla zakázána.*“²⁷⁴ Obdobně byly v okrese Náchod rozpuštěny sekretariáty (národně) socialistické a lidové strany. Členům těchto stran mělo být dále znemožněno, aby se účastnili schůzí. Porušení tohoto zákazu mělo být hlášeno SNB.²⁷⁵

Přeměna nekomunistických stran však nenaplnila očekávání KSČ. Spolupráce s obrozenou socialistickou a lidovou stranou byla ve sledovaných okresech velmi nepatrná,

²⁶⁸ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Směrnice pro činnost MAV obrozené NF, Nový Bydžov, 1. březen 1948.

²⁶⁹ Připomeňme např. likvidaci národně socialistické a lidové strany ve Štítě ze začátku března 1948. Zdejší MAV NF nařídil zastavení veškeré činnosti a rozpuštění zmíněných stran. SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Rozhodnutí z 9. března 1948; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Dopis od MAV NF ve Štítě pro Josefa Pražáka Štít čp. 9, 9. března 1948.

²⁷⁰ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV v Novém Bydžově dne 23. února 1948, s. 2.

²⁷¹ Např. bylo schváleno opatření bezpečnostního referátu k zajištění majetku bývalého ministra Josefa Černého z Nepolís. Na jeho hospodářství byla uvalena národní správa. Byla rozpoutána štvavá kampaň proti bývalému agrárníkovi a řediteli Rolnického družstva v Novém Bydžově Oldřichu Bartákovi, který v této době působil v Plzni. Barták v roce 1946 vstoupil do národně socialistické strany, ale po roce z ní odešel a již se nestal členem žádné politické strany. SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV NF Národní fronty v Novém Bydžově dne 26. března 1948, s. 3; Martin TICHÝ, *Muklovská dekáda jednoho "agrárníka" aneb Oldřich Barták – jeden z tisíce*, Sborník Archivu bezpečnostních složek, 6, 2008, s. 287; *Hospodářství v Rolnickém družstvu*, Pochodeň, roč. IV, č. 13, 26. března 1948, s. 5.

²⁷² Z tohoto důvodu schválil OAV NF v Novém Bydžově např. odvolání tajemníka JSČZ v Novém Bydžově a odeslání na dovolenou ředitele zdejší Okresní hospodářské záložny. SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV NF v Novém Bydžově ze dne 26. února 1948, s. 1.

²⁷³ K. KAPLAN, *Národní fronta...*, s. 34, pozn. 40.

²⁷⁴ SOKA Trutnov, Pamětní kniha města Trutnova 1945–1952, s. 293.

²⁷⁵ SOKA Náchod, Komunistická strana Československa – okresní výbor Náchod, kniha 68, inv. č. 68, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ v Náchodě, 6. března 1948, s. 1.

takřka mizivá. U obou politických stran se projevoval zřejmý nezájem a téměř zatvrzelost vůči jakékoliv spolupráci s KSČ, případně s akčními výbory NF.²⁷⁶

Odlisný vývoj je možné zaznamenat uvnitř sociální demokracie. V ní AV NF vůbec vzniknout neměly, i když se tak ve výjimečných případech stalo. Neexistence akčních výborů NF uvnitř sociální demokracie byla dána převzetím vedení této strany silnou levicí, která měla být dostatečnou zárukou dalšího „správného“ vývoje strany. To však neznamenal, že se ve straně nevyklučovalo. Očista uvnitř sociální demokracie byla v krajích a okresech prováděna prostřednictvím tzv. prověřovacích komisí.²⁷⁷ To potvrzuje dění v Hradci Králové, kde okresní výkonný výbor sociálních demokratů provedl s pomocí takovéto nově vzniklé komise očistu. Vyloučil především bývalého předsedu strany Františka Klabana,²⁷⁸ krajského tajemníka a další členy hradecké sociální demokracie.²⁷⁹ Později byli ještě zbaveni poslaneckého mandátu krajským vedením sociální demokracie poslanec Novotný a Bernard.²⁸⁰

²⁷⁶ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 31, Situační zpráva č. 2 v týdnu od 10. října do 17. října 1948, s. 1.

²⁷⁷ J. MLÝNSKÝ, *Únor...*, s. 75; K. KAPLAN, *Národní fronta...*, s. 35.

²⁷⁸ František Klaban byl zároveň členem ústředního výboru sociální demokracie v Praze. Po roce 1989 se stal prvním předsedou obnovené sociální demokracie.

²⁷⁹ *Sociální demokracie čistí své řady*, Pochodeň, roč. IV, číslo 10, 5. března 1948, s. 1.

²⁸⁰ SOkA Hradec Králové, Pamětní kniha města Hradec Králové 1948, s. 43.

5. Školy a studentstvo

Očista společnosti se nevyhnula ani oblasti školství. Akčními výbory byla postižena řada pedagogů. Mezi tresty figurovalo hlavně udělení důtky,²⁸¹ propuštění ze zaměstnání,²⁸² přeložení na jiné pracoviště a penzionování.²⁸³ Pedagogové se měli stát účinným nástrojem nového režimu. Kupříkladu po všech učitelích bylo na základě nařízení OAV NF v Novém Bydžově vyžadováno zapojení do veřejné činnosti (zejména se požadovala výpomoc národním výborům a v kultuře na vesnici atd.).²⁸⁴

Novému režimu nepříznivá situace panovala především mezi studenty (srov. výše), kteří se často stávali iniciátory protestů proti komunistům, a proto měli být převychováni. V hradeckém případě bylo energicky zakročeno hlavně proti vysokoškolským studentům, kteří dávali jasně najevo nesouhlas s tehdejší politickou situací. Jednalo se o posluchače lékařské fakulty v Hradci Králové. Na popud předsedy KAV NF Bohumila Muchy prošetřil OAV NF v Hradci Králové energicky poměry na lékařské fakultě v Hradci Králové a přistoupil k potrestání viníků a provedení nápravy. Důvodů k tomuto opatření bylo několik. Jednak se na Novém Hradci Králové měl dopouštět neznámý vysokoškolák blížeji nespecifikované provokace, jednak dalším důvodem bylo „*nemístné chování vysokoškolských studentů*“ obecně.²⁸⁵ Mimo OAV NF zasahoval do poměrů na lékařské fakultě také akční výbor sestavený z prokomunistických posluchačů.²⁸⁶ Přes tato opatření se očista vysokoškolského studentstva prozatím minula účinkem, dokazují to především události z doby oslav 28. října v roce 1948. Tehdy posluchači lékařské fakulty neuposlechli výzvy

²⁸¹ Např. MAV NF ve Volanicích udělil důtku řídícímu učiteli a uložil mu, že musí působit jako vychovatel v duchu požadavků doby. Pokud by se jeho přístup nezměnil, byl by přeložen. SOkA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Volanice, Protokol MAV NF ze dne 8. března 1948.

²⁸² Připomeňme případ ředitelky odborné školy pro ženská povolání Šenkové. SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis o schůzi OAV NF v Novém Bydžově dne 8. dubna 1948, s. 2; Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis o zasedání OAV NF v Novém Bydžově v zasedací síni ONV dne 19. dubna 1948, s. 1.

²⁸³ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis o schůzi OAV NF v Novém Bydžově dne 8. dubna 1948, s. 4.

²⁸⁴ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání pléna OAV NF v Novém Bydžově dne 4. října 1948 v zasedací síni ONV, s. 1.

²⁸⁵ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis ze schůze OAV v Hradci Králové konané dne 8. března 1948, s. 1–2; SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Slavnostní zasedání širšího okresního výboru KSČ, konaného dne 5. prosince 1948, s. 16.

²⁸⁶ Ten vyloučil několik studentů, vesměs za prohřešky z roku 1947. SOkA Hradec Králové, Pamětní kniha města Hradec Králové 1948, s. 55.

bezpečnostního referenta, aby se zúčastnili průvodu. Svůj názor změnili teprve po zákroku SNB.²⁸⁷

Ani žáci středních škol nezůstávali nijak pozadu za svými staršími kolegy. Dne 8. března 1948 OAV NF v Hradci Králové navrhl vyloučení všech profesorů a studentů, kteří neměli kladný postoj k lidově-demokratické republice. Následně navrhl pracovní výbor SČM při státní průmyslové škole propuštění několika profesorů a studentů.²⁸⁸ Ušetřena nezůstala ani obchodní akademie, gymnázium nebo základní odborná škola. Vylučování proběhlo i mezi personálem v mateřské škole.²⁸⁹

Již záhy se objevila snaha rodičů „nerozvážné“ činy svých dětí napravit a zachránit je před ztrátou možnosti dalšího studia. Občas k jistému zmírnění trestů došlo, ale vesměs byla odvolání proti rozhodnutí AV NF neúspěšná.²⁹⁰

Velkou aférou se stalo provinění hradeckých studentů při pořádání tanečních hodin na přelomu října a listopadu roku 1948. Roznětkou celé kauzy bylo dle tvrzení členů SČM „*neslušné a dokonce až sprosté odmítnutí dělnické mládeže*“, která nabízela pomoc při organizaci tanečních hodin středoškoláků. Mimo toto provinění měli aktéři celé kauzy v úmyslu provádět v tanečních hodinách blíže neupřesněnou ilegální činnost.²⁹¹ V průběhu

²⁸⁷ SOkA Hradec Králové, Městský výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, Zápis o 26. schůzi MAV NF v Hradci Králové konané dne 4. listopadu 1948 o 4. hodině odpolední v místnosti spisovny MNV, s. 3.

²⁸⁸ K ztrátě zaměstnání byli navrženi profesorové Ráž, Milíč a Němeček, kteří podle představitelů SČM soustavně hanili lidově demokratický režim, švali proti ÚRO a předsedovi Zápotockému. Dále žádali vyloučení studentů Fidlera a Khoma, kteří svými nemístnými výroky měli hanit lidově demokratický režim. Dále studenti sdělili OAV NF, že se mezi nimi údajně agitovalo pro útěk do Trizonie. OAV NF v Hradci Králové rozhodl o okamžitém zásahu, odstranění provinilých profesorů a vyloučení jmenovaných studentů na všech ústavech v republice. Nakonec bylo toto rozhodnutí revidováno a OAV NF v Hradci Králové rozhodl, že profesor Ráž a Milíč budou propuštěni a profesor Němeček přeložen na jiný ústav mimo Hradec Králové. Dále bylo rozhodnuto, aby student Fidler byl vyloučen ze všech ústavů v republice a Khom vyloučen pouze z ústavu v Hradci Králové. Vylučování osob na státní průmyslové škole v Hradci Králové postihlo několik dalších pedagogů a studentů – mezi vyakčněnými se objevil i samotný ředitel této školy. SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis ze schůze OAV NF v Hradci Králové konané dne 8. března 1948, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis ze schůze OAV NF v Hradci Králové konané dne 11. března 1948, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis ze schůze OAV v Hradci Králové konané dne 15. března 1948, s. 1.

²⁸⁹ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis ze schůze OAV NF v Hradci Králové konané dne 11. března 1948, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis o schůzi OAV NF v Hradci Králové konané dne 18. března 1948, s. 2.

²⁹⁰ Jako příklad je možné uvést již zmiňovaného studenta průmyslové školy v Hradci Králové Khoma. Jeho otec Jaromír Khom žáka žádal o zmírnění trestu, jelikož si syn odpracoval dobrovolně asi 315 hodin. Nakonec AV průmyslové školy v Hradci Králové trest zmírnil a navrhl podmíněčné vyloučení. SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis ze schůze OAV NF v Hradci Králové konané dne 1. dubna 1948, s. 1.

²⁹¹ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis z plenární schůze OAV NF konané dne 25. listopadu 1948 o 17. hod. v zasedací síni OAV NF, s. 1.

vyšetřování případu bylo rozhodnuto, že celou akci vedl student Pražan a že: „*tady již nepomohou krásná slova, případně ani slovní výstraha a že je nutné přikročit k jiné cestě, aby jmenovaní našli cestu k polepšení a byl už jednou učiněn rázný konec s pokusy o rozbíjení jednoty mládeže*“. MAV NF po prozkoumání záležitosti studentských tanečních hodin dospěl k jednomyslnému názoru, že iniciátoři samostatných tanečních hodin: „*jednali záměrně proti jednotě národa a pracujících tříd a svým činem se snažili tuto jednotu rozvracet*“. V tomto jednání viděl MAV NF těžké porušení veřejného pořádku a řádu lidově-demokratické republiky.²⁹² Záležitost studenta Pražana byla vyřešena plénem tak, že dotyčnému nebylo dovoleno studovat techniku. Další aktéři Stanislav Němeček, Jirí Schwelsr, Luděk Hofhans, Jaroslav Hakauf a Zdeněk Čejka byli rozhodnutím MAV NF v Hradci Králové dočasně vyloučeni ze školy. Jejich rodiče sice proti tomuto rozhodnutí podali odvolání, ale OAV NF v Hradci Králové jejich odvolání zamítnul.²⁹³

Přes řadu přijatých represivních opatření však nebyla situace ve školství ve sledovaných okresech v roce 1948 uspokojivě vyřešena. Především část studentstva přistupovala na konci roku ke komunistickému režimu stále odmítavě. Změnu přineslo teprve následující období.

²⁹² SOkA Hradec Králové, Městský výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, Zápis o 26. schůzi MAV NF v Hradci Králové konané dne 4. listopadu 1948 o 4. hodině odpolední v místnosti spisovny MNV, s. 6.

²⁹³ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis z plenární schůze okresního akčního výboru NF v Hradci Králové konané dne 2. září 1948 o 17. hod. ve velké zasedací síni ONV, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis z plenární schůze OAV NF konané dne 25. listopadu 1948 o 17. hod. v zasedací síni OAV NF, s. 1.

6. Květnové volby 1948

Událostí, která významně znásobila aktivitu členů AV NF a posílila jejich postavení ve sledovaných okresech, byly parlamentní volby, které se konaly 30. května 1948. Oficiálně v nich měli občané Československé republiky projevit svůj souhlas s dosud vykonanou prací vlády Národní fronty (především s národním pojištěním, zemědělskými zákony, znárodněním, školským zákonem a s novou ústavou). Obyvatelé měli rovněž stvrdit udržení dosavadního směru vývoje a mimo jiné odsouhlasit spojenectví se SSSR.²⁹⁴ Ve skutečnosti bylo účelem plebiscitu dovršit přechod totalitního monopolu moci na orgány a aparát KSČ a především před světem potvrdit oprávněnost mocenskopolitické změny z února 1948.²⁹⁵

AV NF ve volbách sehrály klíčovou roli. Nešlo ani tak o jejich aktivitu při samotném konání voleb, ale především v období, které jim předcházelo. V souvislosti s přípravami totiž získaly poměrně široké pravomoci. Zajistily, aby při volbách nebylo nic ponecháno náhodě. Hlavním úkolem bylo zaručit komunistům absolutní kontrolu nad hlasováním a co nejvíce znemožnit obyvatelstvu možnost vyjádřit se svobodně. Tyto úkoly byly realizovány na základě poměrně propracovaného systému.

Akční výbory navrhovaly volební komise, jež rozhodovaly o tom, komu bude odebráno hlasovací právo. Toho byly většinou zbaveny všechny osoby vyřazené z veřejného života rozhodnutím akčních výborů NF.²⁹⁶ Často ve sledovaných okresech přímo AV NF udělovaly jako jeden z trestů ztrátu volebního práva.²⁹⁷ Místní akční výbory NF nesly zodpovědnost za to, že byly sestaveny seznamy osob vyloučených z veřejného a politického života. Seznamy se poté staly podkladem pro omezení volebního práva nepohodlných občanů, u kterých byl předpoklad, že by mohli hlasovat proti jednotné kandidátce. Důvody pro odejmutí možnosti zúčastnit se voleb byly koncipovány tak široce,²⁹⁸ že to umožňovalo

²⁹⁴ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Činnost akčních výborů NF – Volební pokyny č. 3, Oběžník č. 12, Generální sekretariát ÚAV NF, 17. května 1948.

²⁹⁵ Karel KAPLAN, *Nekrvavá revoluce*, Praha 1993, s. 190.

²⁹⁶ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 3, inv. č. 43, Záznam vysílání – koncept.

²⁹⁷ Např. 13. května 1948 byl udělen skupině občanů trest ztráty volebního práva pro hromadné poslouchání cizího rozhlasu. SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 1, Zápis ze schůze předsednictva Okresního akčního výboru Trutnov, 13. května 1948.

²⁹⁸ V seznamech se objevil každý, 1. kdo byl odsouzen nebo proti komu bylo vedeno trestní řízení podle zákona na ochranu republiky. 2. kdo se provinil proti lidově demokratickému řádu, to znamená: veřejně hanobil vládu, vyzýval občanstvo k odporu vůči vládním usnesením, šířil nepravdivé zprávy, ilegální tiskoviny a organizoval hromadný poslech republiky nepřátelského cizího rozhlasu. 3. kdo činně a vědomě usiloval o hospodářský rozvrat, to znamená: veřejně vyzýval k neplnění dodávek, ke snížení pracovní výkonnosti, kdo provozoval černý obchod, veřejně zrazoval občanstvo od účasti na dobrovolných pracovních brigádách nebo dopustil se sabotáže ve výrobě. 4. kdo zneužil veřejné nebo politické funkce ke svému obohacení, přijímal úplatky. SOKA Hradec

zbavit volebního práva vedle osob postižených „oprávněně“ i ty, které se ničeho nedopustily a nepohodlné byly pouze z politických důvodů.

Jako součást příprav na květnové volby měly MNV v součinnosti s MAV NF provést nejpozději do 25. dubna 1948 obrodu (očistu) MNV. Tím byl vyloučen jakýkoliv nekontrolovatelný vliv na realizaci voleb a jejich samotný průběh. Sestavu okrskových volebních komisí navrhovaly MAV NF a předkládaly je OAV NF. Složení takovéto konkrétní komise lze demonstrovat na případu obce Štít. Její členové byli buď příslušníky KSČ, nebo bezpartijní, ale jednalo se o osoby vyslané z MNV, tudíž členy opět loajální novému režimu.²⁹⁹

AV NF sehrály taktéž klíčovou roli v pořádání předvolební kampaně.³⁰⁰ Ta byla zahájena v dubnu 1948. Veřejné schůze pořádaly jak jednotlivé politické strany, tak i AV NF, které se staly pomyslnými stroji na tvorbu veřejného mínění, avšak rozhodovací právo si ponechaly komunistické organizace.³⁰¹ Bylo apelováno na členy MAV NF: „*je nutno přičinit se všemi silami, aby volby vyzněly stoprocentně, za což odpovídá OAV*“. Důraz byl kladen na to, aby volby vyzněly spontánně pro jednotnou kandidátku. Měly být provedeny agitační zájezdy do všech obcí okresu, kde mělo být zainteresováno všechno obyvatelstvo a přesvědčeno o kladech jednotné kandidátky. Tyto zájezdy byly často zpestřeny krátkými hudebními vložkami, filmy, recitacemi apod. Např. na Hradecku do každé obce jelo několik referentů (kulturní, osvětoví pracovníci, SČM, film apod.). Byly natištěny „vhodné“ plakáty pro každou obec. V pondělí 17. května 1948 vyjelo prvních 12 referentů do obcí hradeckého okresu (do Suché, Lodína a Petrovic).³⁰² Pokud zhodnotíme předvolební kampaň na Hradecku jako celek, zjistíme, že byl hlavním a v mnohých místech jediným pořadatelem předvolebních projevů, diskusí a besed hradecký OAV NF. Ve všech 91 obcích v okrese, jakož i ve všech obcích Velkého Hradce Králové bylo uspořádáno nejméně jedno předvolební vystoupení. Většinu přípravných prací, porad, schůzí, vyhledávání referentů, jejich

Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Směrnice pro činnost MAV obrozené NF, Oběžník č. 14/48, ÚAV NF, 13. dubna 1948.

²⁹⁹ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Ustavení obrozených místních národních výborů, ONV v Novém Bydžově, 8. dubna 1948; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Hlášení pro OAV NF v Novém Bydžově, MAV NF ve Štítě, 24. září 1948.

³⁰⁰ To byl další prvek odporující principu demokratických voleb. Není možné, aby totožná instituce pořádala volby a zároveň se angažovala v předvolební kampani.

³⁰¹ K. KAPLAN, *Národní fronta...*, s. 74–75.

³⁰² SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis z plenární schůze okresního akčního výboru NF v Hradci Králové konané dne 6. května 1948 o 17. hod. ve velké zasedací síni ONV, s. 1.

přesvědčování pro práci v Národní frontě až po obstarání všech technických záležitostí (vozů, pohonných látek apod.) organizoval sekretariát OAV NF. Bylo získáno 270 referentů ze všech společenských vrstev, ze všech politických stran. Vedle docentů fakulty to byli rolníci, kulturní pracovníci, dělníci, živnostníci, zástupci armády, duchovní, advokáti, profesori a technici zvukového filmu. Údajně vzorně si počínala letecká akademie, která dala k dispozici nejen vozidla, ale i několik referentů.³⁰³

Je zcela patrné, že průběh voleb byl díky činnosti AV NF plně v moci KSČ. Na druhou stranu ÚAV NF se v reakci na manifestační volby zásadně vyslovil pro tajné hlasování.³⁰⁴ Pro zaručení alespoň zdání regulérnosti byly do 25. května jmenování důvěrníci pro volební místnosti. Ti neměli chápat svůj úkol jako kontroloři, kteří sledovali, jak kdo hlasuje, ale měli zabezpečit poctivost voleb.³⁰⁵ Tato opatření nesměřovala ani tak k zajištění jejich regulérnosti, ale především měla dát volbám punc legitimity, aby nebyly jasně a hmatatelně zdiskreditovány jak v domácím, tak i v mezinárodním měřítku.

Je nutné si uvědomit, že jak nejvyšší představitelé KSČ, tak i regionální činitelé měli z voleb strach a výsledkem si nebyli vůbec jisti. Zprvu byla KSČ přesvědčena o svém volebním vítězství. Jako samostatná strana chtěla získat 75 % hlasů, což by potvrdilo oprávněnost února 1948.³⁰⁶ Získání 75 % hlasů komunistickou stranou se však ukázalo jako nereálné, proto bylo přistoupeno k volbám prostřednictvím jednotné kandidátky Národní fronty. Avšak ani tehdy nebylo volební vítězství zaručeno. Volební průzkumy v okrese Nový Bydžov ze začátku dubna 1948 nepřinášely vůbec povzbudivé informace. Průzkumy kalkulovaly s poměrně nízkou podporou jednotné kandidátky Národní fronty.³⁰⁷ Představitelé OV KSČ Nový Bydžov (potažmo politický tajemník Jeřábek) si uvědomovali vážnost celé

³⁰³ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis z plenární schůze Okresního akčního výboru NF v Hradci Králové konané dne 3. června 1948 o 19. hod. ve velké zasedací síni ONV, s. 1–2.

³⁰⁴ Proto KAV NF byly povinny dbát, aby byla zajištěna každému voliči možnost tajné volby. Taktéž představitelé novobydžovské KSČ kladli důraz, aby byly volby tajné a byly všude plenty. SOkA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Činnost akčních výborů NF – Volební pokyny č. 3, Oběžník č. 12, Generální sekretariát ÚAV NF, 17. května. 1948; SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze užšího okresního výboru KSČ dne 29. května 1948 v Chlumci nad Cidlinou ve 14. hod., s. 2.

³⁰⁵ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Činnost akčních výborů NF – Volební pokyny č. 3, Oběžník č. 12, Generální sekretariát ÚAV NF, 17. května. 1948.

³⁰⁶ K. KAPLAN, *Národní fronta...*, s. 59, 70, 78.

³⁰⁷ SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze širšího okresního výboru KSČ v Novém Bydžově, v sobotu dne 3. dubna 1948 v Chlumci nad Cidlinou, ve 14. hod. odpol., s. 2.

věci.³⁰⁸ Volby byly natolik důležité, že okresní vedení KSČ odsunulo řešení vnitřních problémů až na dobu po volbách: „*Po volbách se věnujeme vyčištění vlastních řad. Vyhrání voleb je pro nás rozhodující, jak uvnitř, tak i pro zahraničí.*“ Kýžené výsledky voleb v okrese měly zajistit krom personálních změn v MAV NF rovněž další opatření. Z rozhodnutí OV KSČ Nový Bydžov měly být potrestány ty osoby, které odmítly podepsat souhlas s jednotnou kandidátkou. U členů KSČ mělo být zavedeno disciplinární řízení, jinostranici měli být veřejně označeni za nepřítel národa.³⁰⁹ KSČ rovněž veřejně napadala instituci tzv. bílých lístků:³¹⁰ „...*prázdný volební lístek ... je výrazem zapadajících vykořisťovatelských tříd v ČSR.*“ Rozhořela se až demagogická kampaň na podporu jednotné kandidátky. Společná kandidátka obrozené NF byla oficiálně prezentována jako absolutní dobro a jako mezník v historickém vývoji Československa.³¹¹ Naopak osoby, které by jednotnou kandidátku nevolily, byly zastrášovány mimo jiné návratem Němců do pohraničí.³¹² Především jedinci, kteří neměli sympatie v obci a byli vyslovenými odpůrci nového režimu, měli být pro výstrahu zbaveni volebního práva. Komunisté správně předpokládali, že toto opatření vyvolá souhlasnou odezvu u voličů.³¹³ Týden od 23. do 30. května 1948 se stal týdnem osobní agitace. Tehdejší komunističtí představitelé žili v přesvědčení, že osobní rozmluvou nejlépe získají každého voliče pro nutnost hlasovat pro jednotnou kandidátku Národní fronty.³¹⁴ Rovněž byly v celém okrese rozplánovány předvolební schůze. Hlavním účelem bylo přesvědčit občany o nezbytnosti volby jednotné kandidátky, i proto navštívili referenti z krajského akčního výboru při této příležitosti většinu obcí.³¹⁵ Pomoci občanům ve „správném“ rozhodování při volbách měly také dekrety na půdu ze zbytkových statků, které měly být rozdány nejpozději do dne konání voleb. Přes tato opatření nepřinášely volební

³⁰⁸ „...*situace není tak růžová, jak si někteří soudruzi představují a nechávají se ukolébávat, až zarážející někdy nečinností a myšlenkou, že je již vítězství hotové. Fakt je, že když bude více bílých lístků, než sami počítáme, že reakci bude stoupat hřebínek k další podkopné práci. Za každou cenu zamezí ve volbách odevzdání bílých lístků. Průzkumy ukázaly, že namnoze jich by bylo dosti. Poukazuje na případ Žíželic, kam pojedete zítra udělat pořádek...*“ V reakci na špatné předvolební výsledky obce Žíželice se OV KSČ usnesl, aby tamější předseda MAV NF byl zbaven funkce. SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze užšího okresního výboru KSČ dne 8. května 1948 ve 14. hod. v sekretariátu strany v Novém Bydžově, s. 2–3.

³⁰⁹ *Tamtéž.*

³¹⁰ V pramenech a statistikách označovány jako prázdné lístky.

³¹¹ *Jednotná kandidátka NF mezníkem na cestě k socialismu*, Pochodeň, roč. IV, č. 20, 14. května 1948, s. 3.

³¹² V regionálním tisku se vesměs se objevovaly hesla typu: „*Bílý lístek – zrada na národě*“ nebo „*Bílý lístek znamená návrat k Mnichovu*“ atd. *Co znamená*, Pochodeň, roč. IV, č. 21, 21. května 1948, s. 4.

³¹³ SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze užšího okresního výboru KSČ dne 8. května 1948 ve 14. hod. v sekretariátu strany v Novém Bydžově, s. 2.

³¹⁴ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Činnost akčních výborů NF – Volební pokyny č. 3, Oběžník č. 12, Generální sekretariát ÚAV NF, 17. května 1948.

³¹⁵ SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze okresního užšího výboru KSČ dne 15. května 1948 v Chlumci nad Cidlinou ve 14. hod., s. 1.

průzkumy opětovně povzbudivé zprávy. Průzkum z 22. května 1948 ukázal, že bílých lístků bude v okrese Nový Bydžov cca 14 %.³¹⁶ Podíl na tom měla bezesporu aktivita odpůrců nového režimu.³¹⁷

Nakonec se obavy komunistů nenaplnily a volby dopadly pro jednotnou kandidátku Národní fronty a KSČ příznivě. Oficiální volební výsledky v okrese Hradec Králové nebyly žádným překvapením. Jednotná kandidátka získala 82 % hlasů. Nejméně bílých lístků měla obec Rozběrice (1 % bílých lístků), na druhém místě Roudnička (1 % bílých a 2 % neplatných lístků).³¹⁸ Prozkoumání interních materiálů OAV NF v Hradci Králové však ukazuje, že oficiální statistiky nebyly vždy zcela hodnověrné. Přehledná zpráva sice uvádí výsledná čísla pro soudní okres Nechanice shodná s oficiální statistikou, avšak počty prázdných a neplatných hlasů se u některých obcí okresu s oficiální statistikou neshodují. Např. pro obec Boharyně je uvedeno 25 % bílých lístků a 33 % neplatných. Oficiální statistika ale uvádí 23 % bílých lístků a 10,4 % neplatných. Ještě markantnější rozdíl je patrný u obce Lubno, kde archivní pramen uvádí 42 % bílých a 25 % neplatných lístků, oficiální statistika pouze 22,8 % bílých lístků a 3,3 % neplatných hlasů.³¹⁹

Podle úředních statistik vypadaly volební výsledky pro okres Nový Bydžov následovně: 85,96 % odevzdaných hlasů pro jednotnou kandidátku Národní fronty; 6,54 % tvořily prázdné (bílé) lístky a 7,50 % lístků bylo neplatných. V okrese Trutnov a Náchod korespondovaly volební výsledky z roku 1948 s výsledky z voleb v roce 1946. V okrese Trutnov měli komunisté znovu větší podporu než v sousedním náchodském okrese. Na Náchodsku bylo 73,2 % hlasů pro jednotnou kandidátku Národní fronty, 17 % tvořily bílé lístky a 9,8 % hlasů bylo neplatných. V okrese Trutnov bylo 86,8 % hlasů pro jednotnou kandidátku, 8,7 % bílých lístků a 4,5 % hlasů neplatných.³²⁰ Oficiální volební výsledky rekapituluje následující tabulka, ale jejich vypovídající hodnota není vlivem předpokládaných

³¹⁶ SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze širšího okresního výboru KSČ dne 22. května 1948 ve 14. hod. odpo. Na Kněžovce v Novém Bydžově, s. 1–2.

³¹⁷ Např. v Novém Bydžově byly rozhozeny letáky protirežimního obsahu. SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze užšího okresního výboru KSČ dne 29. května 1948 v Chlumci nad Cidlinou ve 14. hod., s. 2.

³¹⁸ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis z plenární schůze Okresního akčního výboru NF v Hradci Králové konané dne 3. června 1948 o 19. hod. ve velké zasedací síni ONV, s. 1–2.

³¹⁹ Srov.: *Volby do Národního shromáždění v květnu 1948*, Zprávy Státního úřadu statistického republiky Československé, Ročník XXIX, roč. 1948, Řada B; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, ač 1–5, Přehledné zpracování volebních výsledků pokud se jeví ve větším množství bílých lístků nebo neplatných hlasů, nedatováno.

³²⁰ *Volby do Národního shromáždění v květnu 1948*, Zprávy Státního úřadu statistického republiky Československé, Ročník XXIX, roč. 1948, Řada B.

manipulací příliš vysoká. Přesto alespoň rámcově umožňují postihnout náladu obyvatelstva v jednotlivých okresech.

Okres	Hlasy pro jednotou kandidátku NF	Prázdné (bílé) lístky	Neplatné lístky
Trutnov	86,8 %	8,7	4,5
Nový Bydžov	85,96	6,54	7,50
Hradec Králové	81,87 %	10,1 %	8,0
Náchod	73,2	17	9,8

Zdroj: *Volby do Národního shromáždění v květnu 1948*, Zprávy Státního úřadu statistického republiky Československé, Ročník XXIX, 1948, Řada B.

Dodnes není zcela jasné, do jaké míry byly volební výsledky úspěchem nátlaku a zmanipulování odevzdaných hlasovacích lístků ze strany komunistů a do jaké míry odrážely svobodnou vůli občanů. Nesporným faktem je, že docházelo k machinacím s výsledky hlasování.³²¹ Způsob jejich pokrívání naznačují archivní prameny. Pokud porovnáme volební čísla pro okres Nový Bydžov, která uváděly oficiální statistiky, s údaji, které vykázal užší výbor OV KSČ,³²² zjistíme, že počet bílých lístku shodně odpovídá hodnotě uvedené v oficiální statistice. Tudíž s tímto údajem manipulováno nebylo. Hodnoty se zanedbatelně rozcházejí v otázce neplatných hlasů. Oficiální prameny uvádí pro okres Nový Bydžov o čtyři neplatné hlasy více. Nejmarkantnější je rozdíl v počtu odevzdaných lístků. Zde došlo k odchylce 2611 hlasů (což bylo 8,6 % odevzdaných hlasů), které byly později bez jakýchkoliv pochyb započteny ve prospěch jednotné kandidátky. Toto však neodhaluje všechny možné způsoby machinací s volebními výsledky, pouze ukazuje jeden z možných a použitých způsobů k jejich ovlivnění. To, že oficiální statistiky podávaly obraz voleb jako totálního vítězství jednotné kandidátky, potažmo nového režimu, je dáno i tím, že v nich byl záměrně uváděn pouze počet odevzdaných hlasů, nikoliv celkový počet voličů. Nelze tedy snadno určit, kolik osob bylo vyloučeno z voleb. Z celkového počtu voličů podporovalo NF zcela jistě daleko méně osob, než by se na první pohled zdálo.³²³

³²¹ Srov. KAPLAN, *Národní fronta...*, s. 93, 96.

³²² Lze předpokládat, že OV KSČ Nový Bydžov měl nejlepší přehled o výsledcích voleb ze všech zainteresovaných orgánů, protože byl hlavním hybatelem dění v okrese.

³²³ K. Kaplan uvádí, že volebního práva bylo zbaveno 0,8 % všech voličů (asi půlka vyškrtuta již v roce 1946). V době těsně po volbách odhadoval Rudolf Slánský úpravy výsledků na 5 % ve prospěch jednotné kandidátky Národní fronty. Platné hlasy odevzdalo 90 % zapsaných voličů (pro kraj Hradec Králové se uvádí volební neúčast 7,7 %). A v neposlední řadě musíme připustit, že řada osob volila jednotnou kandidátku ze strachu. K. KAPLAN, *Národní fronta...*, s. 59, 96–97, 98 pozn. 81.

Činnost AV NF byla jedním z důvodů, proč jednotná kandidátka Národní fronty získala ve volbách v inkriminovaných okresech potřebné procento hlasů. Největší odpůrci nového režimu byli umlčeni. Komunističtí představitelé okresu Nový Bydžov přisuzovali úspěch ve volbách tomu, že v době únorového převratu obsadili a vyčistili klíčové úřady, MNV a všechny důležitá místa. Na druhou stranu byla vyčítána ostatním politickým stranám pasivita v předvolební kampani. Jako nejpasivnější byli označeni lidovci. Zásluha byla přiznána akčním výborům NF, které: „reakci kleply přes prsty“. OV KSČ byl přesvědčen, že ty obce, které váhaly s očistou, měly nesporně horší výsledky, než ty obce, jež ji provedly řádně.³²⁴

Na druhou stranu nemůžeme tvrdit, že by neexistovaly projevy nesouhlasu s jednotnou kandidátkou a neobjevovala se snaha obyvatel vyjádřit se v nedemokratických volbách svobodně. Sice je překvapením, že větší část národních socialistů v okrese Hradec Králové hlasovala pro jednotnou kandidátku Národní fronty, přesto část voličů této strany se postavila za zachování demokracie v Československu a místo hlasovacích lístků odevzdala obrázky prezidenta Beneše. Daleko větší odpor panoval v sociálnědemokratické straně, jejíž členové společně s lidovci houfně odevzdávali bílé lístky. Lze usuzovat, že „špatné“ volební výsledky sociálních demokratů byly dány neexistencí AV NF v této straně. Rovněž lidovci se z větší části neztotožnili s lidově-demokratickým režimem. Ti byli na Hradecku viněni z toho, že jako celek nenašli kladný poměr k volbám (jednalo se především o celé okolí obcí Černilova, Výravy, Bukoviny, Librantic, Libníkovice atd.). Komunističtí představitelé okresu pak přisuzovali toto chování voličů z řad lidovců tomu, že respektovali směrnice zaměřené proti volbám, jejichž pramen měl údajně původ ve Vatikánu. Nelibost rovněž způsobily projevy některých lidoveckých mluvčích.³²⁵

I když pro komunisty dopadly volby příznivě,³²⁶ těžce nesli existenci bílých lístků. V okrese Trutnov se objevil jejich největší počet ve třech obcích: Libňatově, Havlovicích a Suchovršicích, tedy v obcích, jež se nacházejí blízko sebe v okolí města Úpice.³²⁷ Původ vysokého počtu prázdných lístku v těchto obcích lze vysledovat ve skutečnosti, že v dané

³²⁴ SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis užšího okresního výboru KSČ dne 5. června 1948 v Novém Bydžově ve 14. hod., s.1–2.

³²⁵ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, ač 1–5, Zápis z plenární schůze Okresního akčního výboru NF v Hradci Králové konané dne 3. června 1948 o 19. hod. ve velké zasedací síni ONV, s. 1–3.

³²⁶ K. KAPLAN, *Národní fronta...*, s. 97.

³²⁷ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 1, Zápis ze schůze předsednictva Okresního akčního výboru Trutnov, 9. června 1948.

době se Úpicko vyznačovalo silným zastoupením katolické církve, potažmo lidové strany, která vystupovala v okrese Trutnov jako nejvýznamnější kritik nastupujících změn.

V okrese Náchod v počtu bílých lístku dominovaly obce Červená Hora, Česká Čermná, Horní Rybníky, Chlístov, Kramolna, Litoboř, Trubějov a Žďárky. Tyto obce si svůj „protikomunistický charakter“ zachovávaly i v následujících letech. Především obec Litoboř neblaze proslula v době kolektivizace československého zemědělství na Náchodsku komunistickou provokační akcí a následným zinscenovaným soudním procesem se skupinou Teror Náchod. Lze předpokládat, že volební výsledky z roku 1948 byly jedním z významných motivačních faktorů celé kauzy.³²⁸

Jak již naznačil předchozí text, reakce nového režimu na existenci většího množství bílých lístků na sebe nenechala dlouho čekat. Není tedy divu, že OAV NF v Hradci Králové přijal řadu opatření, která měla zabránit opakování projevů nesouhlasu. Měla být přezkoumána činnost funkcionářů akčních výborů, zda v době voleb vykonali své úkoly svědomitě. Pokud funkcionáři, ať kterýchkoliv složek NF, volili otevřeně bílý lístek nebo o nich bylo zjištěno, že jsou organizátory bílých lístků, bylo bedlivě sledováno jejich chování. Dále měly být odstraněny osoby, které se provokativně chovaly při volbách. Šlo konkrétně o obec Librantice a jejího předsedu MNV Hrnčíře (lidovec), který nerespektoval komunisty ovládaný volební výbor, byl přítomen po celou dobu hlasování ve volební místnosti a měl údajně odpovědnost nejméně za 50 % bílých lístků. OAV NF v Hradci Králové doporučil svolat schůzi akčního výboru a na ní odvolat předsedu Hrnčíře z veřejné funkce. Podobná situace panovala v obci Lochenice. Akční výbory měly do příštích voleb konsolidovat záležitosti v lidové správě. Měla proběhnout politická školení i školení samosprávných funkcionářů. Obce, které se neosvědčily při hlasování, měly získat důvěru plněním dodávek a tím dokázat svoji podporu lidově-demokratického režimu. Rovněž měla být zvýšena výkonnost komisí OAV NF v Hradci Králové, které v poslední době vykazovaly mizivou činnost. Politická komise měla shromáždit veškerý materiál o volbách, obstarat seznamy bílých lístků a starat se o politické uvědomění v okrese.³²⁹

Při trestání provinilců z voleb se jasně prosadilo třídní hledisko. Neměli být bez rozmyslu postiženi všichni, kdo volili s využitím bílých lístků. Komunisté vycházeli

³²⁸ Podrobněji k soudnímu procesu se skupinou Teror Náchod: Pavel SVĚTLÍK, *Rodina sedláka Víta v represích režimu jedné strany*, diplomová práce, Univerzita Karlova, Praha 2009.

³²⁹ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis z plenární schůze Okresního akčního výboru NF v Hradci Králové konané dne 3. června 1948 o 19. hod. ve velké zasedací síni ONV, s. 1–3.

z premisy, že skuteční nepřátelé lidově-demokratického řádu volili manifestačně kandidátku Národní fronty, zatímco na druhé straně „sváděli drobného pracujícího člověka pro bílý lístek“. Jako příklad bylo využito chování rodiny Petrofů. Všichni její členové otevřeně volili jednotnou kandidátku Národní fronty, kdežto „neuvědomělý“ dělník v továrně Petrof Barták volil bílý lístek.³³⁰ Proto mělo být všem komunistům vyjasněno, že: „*Petrof je naším skutečným třídním nepřítelem, zatím co Barták patří mezi nás, je ale třeba ho získat a přesvědčit.*“³³¹

Úloha AV NF v květnových volbách je nezpochybnitelná. Velkou měrou přispěly k tomu, aby volby vyzněly jako mohutné vítězství nového režimu. Nesmíme však opomenout, že se jednalo o vítězství pochybné. I přes zásah akčních výborů, atmosféru strachu, která před volbami panovala, a přes silný politický a morální tlak volili někteří obyvatelé čtyř vybraných okresu bílý lístek. Navíc volební triumf jednotné kandidátky Národní fronty byl zajištěn přímými zásahy KSČ do volebních výsledků a statistik ve prospěch vládnoucí moci. S přihlédnutím k tomu lze konstatovat, že skutečná podpora jednotné kandidátky byla daleko nižší. Pozice nového režimu v sledovaných okresech tedy nebyla bezprostředně po únoru 1948 až tak neochvějná, jak by se na první pohled mohlo zdát.³³²

³³⁰ Je zarážecí, že při volbách, které měly ctít všechny demokratické zásady, bylo komunistům známo, kdo jak volil. To nepřímo nasvědčuje tomu, že i v Hradci Králové docházelo v průběhu voleb k různým machinacím.

³³¹ SOkA Hradec Králové, Komunistická strana Československa – Okresní výbor Hradec Králové, kart. 36, inv. č. 74, Zápis o schůzi předsednictva OV KSČ v Hradci Králové, konané ve středu 2. června 1948 v 17 hod. na okresním sekretariátu KSČ v Hradci Králové, s. 1.

³³² Podrobněji k dané problematice: Srov. K. KAPLAN, *Národní fronta...*, s. 97–98.

7. Sokol

Spolkový život byl další oblastí, na kterou se zaměřila bezprostředně po únoru 1948 pozornost AV NF. Ve sledovaných okresech měla ze všech volnočasových uskupení nejvýznamnější postavení tělovýchova, která si ho vydobyla především díky oblibě a masovosti sportovních organizací v tehdejší Československu. V popředí zájmů komunistické strany se tak ocitl především Sokol,³³³ kterému věnovaly AV NF mnoho sil, neboť vrcholní představitelé KSČ si uvědomovali jeho význam. Hlavním důvodem enormního zájmu komunistů o Sokol byl fakt, že se jednalo o nejpočetnější a nejvlivnější tělovýchovnou organizaci v zemi, která se honosila dlouhou tělovýchovnou tradicí, a jež byla dokonale centrálně vybudovaná. Navíc akce Sokola navštěvoval pouze mizivý počet komunistů, takže v něm KSČ neměla silné pozice. Paradoxně se měl stát Sokol jedinou povolenou sportovní organizací,³³⁴ jež by byla plně podřízena novému režimu a šířila mezi obyvatelstvem jeho ideologii. Avšak těmto cílům odporoval charakter samotného Sokola, jenž byl spolkem určeným především střední třídě, úřednictvu, ale i továrníkům a inteligenci; tedy společenským vrstvám, které v poúnorovém období pasovala nová ideologie na hlavního třídního nepřítel etablojící se komunistické diktatury. Sokol tak bez toho, aby to bylo prvotním záměrem, představoval jednu z významných platforem, která ze své podstaty seskupovala odpůrce nového režimu.

Potřebné proměny Sokola, jednoho ze symbolů československé demokracie, národní hrdosti a samostatnosti, v poslušný nástroj politiky KSČ měly dosáhnout akční výbory Národní fronty prostřednictvím rychlého odstranění nepohodlných osob a podřízením zbylých členů novému režimu. Současně mělo dojít ke sloučení Sokola s ostatními tělovýchovnými, respektive sportovními spolky a kluby, což se stalo hlavním úkolem všech sokolských AV NF v období od března do května 1948. Ve vytvoření jednotné tělovýchovy viděly komunistické špičky významný krok na cestě k přeměně, která měla Sokol postavit do řady spolků věrně sloužících novému režimu, avšak na rozdíl od politických stran se AV NF nezdařilo Sokol si tak rychle podrobit.

Vlastní očistu této tělovýchovné organizace realizovaly nově vzniklé akční výbory Sokola, odpovědné především za to, že na vedoucích místech v tělovýchově a v řadách prostého členstva zůstanou jen osoby mající kladný poměr ke sjednocení a k lidově-

³³³ Blíže k dané problematice: Jan WALDAUF, *Sokol: malé dějiny velké myšlenky, 1. díl*, Luhačovice 2007, zvláště s. 189–250.

³³⁴ Ta měla vzniknout sloučením veškeré tělovýchovy v Sokol, o čemž rozhodl ÚAV NF již 28. února 1948. J. MLÝNSKÝ, *Únor ...*, s. 77.

demokratickému režimu.³³⁵ Akční výbory NF začaly v Sokole vznikat velmi brzy, ještě v době, kdy pro jejich činnost neexistovaly žádné směrnice. Např. AV Tělocvičné jednoty Sokol (dále jen TJS) Hradec Králové³³⁶ byl utvořen již 28. února 1948. Nicméně schválen byl až později kvůli kompetenčním nejasnostem u akčních výborů NF. Hradecký Sokol totiž nejprve komunikoval s OAV NF v Hradci Králové místo s MAV NF v Hradci Králové, kterému měl podléhat, jelikož tuto skutečnost představitelé hradeckého Sokola neznali. Očista v Sokole i ve společnosti měla být totiž provedena právě hlavně pomocí místních organizací, protože ty nejlépe rozuměly svému okolí.³³⁷ Ve většině tělocvičných jednot v okrese Hradec Králové vznikaly AV NF především v březnu 1948.³³⁸ Taktéž v Novém Bydžově již na konci února 1948 mluvili představitelé OV KSČ o nutnosti provedení očisty v Sokole,³³⁹ načež byly zakládány téměř okamžitě sokolské AV NF. Největší počet sokolských AV NF byl na Novobydžovsku založen v březnu, a částečně v dubnu 1948.³⁴⁰ Obdobně lze rozpoznat hlavní vlnu zakládání AV NF v trutnovské tělovýchově, tj. opět v březnu a dubnu 1948, kdy vznikaly akční výbory Národní fronty v jednotlivých tělocvičných jednotách Sokola.³⁴¹ V okrese Náchod začaly vznikat také akční výbory Národní fronty v tělovýchově záhy po únorovém převratu. Největší množství „sportovních“ AV NF vzniklo na Náchodsku jak

³³⁵ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Směrnice pro činnost MAV obrozené NF, Oběžník č. 7, ÚAV NF, 9. dubna 1948.

³³⁶ Ve sledovaném období se dělil Sokol do žup složených z jednotlivých Tělocvičných jednot Sokola. Okres Hradec Králové spadal svým územím do Sokolské župy Orlické se sídlem v Hradci Králové. Politické okresy Náchod a Trutnov byly v tomto případě spojeny a tvořily součást župy Podkrkonošské – Jiráskovy se sídlem v Náchodě. Okres Nový Bydžov byl zařazen do Sokolské župy Denisovy se sídlem v Chlumci nad Cidlinou. Název župa Denisova byl v tomto případě zvolen v roce 1921 na počest francouzského bohemisty a bojovníka za česká práva Ernesta Denise. Srov.: Tomáš LÁNA, *Československá obec sokolská – sokolská župa Denisova Nový Bydžov se sídlem v Chlumci nad Cidlinou*, inventář, Státní oblastní archiv v Zámrsku, Zámrsk 2014, s. 6.

³³⁷ SOKA Hradec Králové, Městský výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 4, inv. č. 35, Dopis OAV NF v Hradci Králové pro MAV NF v Hradci Králové, ze dne 21. dubna 1948, s. 1.

³³⁸ Např.: Dne 4. března 1948 byl ustanoven MAV TJS v Třebši. SOKA Hradec Králové, Místní výbory Národní fronty Městského výboru Národní fronty Hradec Králové, MV NF Třebeš, Očista 1948, kart. 18, inv. č. 2, Dopis AV TJS v Třebši pro MAV v Třebši.

³³⁹ SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze širšího okresního výboru KSČ v sobotu dne 28. února 1948 v sekretariátu strany v Novém Bydžově ve 14. hod., s. 2.

³⁴⁰ Např. ve Volanicích proběhla 18. března 1948 schůze MAV NF, kde bylo prvním bodem programu schválení členů AV TJS. SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Volanice, Protokol MAV NF ze dne 18. března 1948.

³⁴¹ Na schůzi MAV NF 28. dubna 1948 bylo rozhodnuto schválit ustavení AV TJS v Horním Starém Městě. SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 39, inv. č. 292, Schválení AV, 29. dubna 1948.

v Sokole,³⁴² tak i v ostatních spolcích, které byly později se Sokolem sloučeny, v březnu 1948.³⁴³

V slučovaných organizacích byly ustaveny AV NF bez výjimky ve všech sledovaných okresech. Jednalo se o akční výbory Závodního klubu železničářů v Hradci Králové, Tenisového odboru Sportovního klubu v Hradci Králové, Sportovního klubu SK Trutnov, Dělnické tělovýchovné jednoty v Trutnově, Sportovního klubu SK Trutnov, Těžkoatletického klubu A. K. v Poříčí atd.³⁴⁴ Jejich sloučení se Sokolem bylo oficiálně ukončeno dne 1. června 1948, avšak pro organizační náročnost pokračovalo sjednocení tělesné výchovy a sportu ještě v následujícím roce.³⁴⁵

Vzniklé sokolské AV NF byly tvořeny pouze jeho příslušníky. Do činnosti TJS neměly přímo zasahovat ani MAV NF, ani OAV NF a případná perzekuce v zaměstnání se neměla přenášet do jednot.³⁴⁶ Sokolské AV NF se záhy zhostily svého úkolu a začaly vylučovat nepohodlné osoby. V dubnu 1948 byly vyloučeny z výboru Sokola Nový Bydžov tři osoby, taktéž v dubnu 1948 bylo v TJS Svobodné Dvory v Hradci Králové vyloučeno deset členů atd.³⁴⁷ Očista tělovýchovy od nepřátel nového lidově-demokratického režimu měla být provedena svědomitě, avšak AV NF se měly vyvarovat takových zásahů, které by brzdily činnost jednot zejména ve sletových přípravách.³⁴⁸ Poúnorová očista Sokola byla s rozporuplným výsledkem skončena v květnu 1948, kdy byly sokolské akční výbory zrušeny.³⁴⁹ Působení AV NF v průběhu první vlny očisty v Sokole se s přihlédnutím k dění

³⁴² Např. 8. března 1948 byl schválen AV Tělocvičné jednoty Sokol Staré Město, Červený Kostelec a Náchod. AV TJS Olešnice a Zbečnick byly schváleny 12. března 1948 atd. Srov. SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva Okresního akčního výboru Náchod ze dne 12. března 1948; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze pléna Okresního akčního výboru Náchod ze dne 8. března 1948.

³⁴³ Dne 8. března 1948 byl např. schválen AV DTJ Náchod atd. SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze pléna Okresního akčního výboru Náchod ze dne 8. března 1948.

³⁴⁴ Srov.: SOkA Hradec Králové, Městský výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 4, inv. č. 36, Dopis MAV NF v Hradci Králové pro Klub železničářů, 22. července 1948; SOkA Hradec Králové, Městský výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 4, inv. č. 36, Dopis MAV NF v Hradci Králové pro Tenisový sbor SK, 27. dubna 1948; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 39, inv. č. 292, Zřízení akčního výboru, 22. dubna 1948; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 39, inv. č. 292, Ustavení akčního výboru DTJ, 25. března 1948 atd.

³⁴⁵ J. UHLÍŘ – M. WAIC, *Sokol...*, s. 130.

³⁴⁶ *Tamtéž*, s. 128.

³⁴⁷ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis o zasedání OAV NF v Novém Bydžově v zasedací síni ONV dne 19. dubna 1948, s. 1; SOkA Hradec Králové, Místní výbory Národní fronty Městského výboru Národní fronty v Hradci Králové, kart. 17, inv. č. 1, Dopis MAV NF Svobodné Dvory pro TJS Hradec Králové – Svobodné Dvory ze dne 23. dubna 1948.

³⁴⁸ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 14, inv. č. 87, Ústřední akční výbor NF, Oběžník č. 11, 19. března 1948.

³⁴⁹ SOkA Hradec Králové, Městský výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 4, inv. č. 35, Dopis Místního akčního výboru NF v Hradci Králové pro Tělocvičnou jednotu Sokol, ze dne 14. května 1948.

v jiných sférách tehdejší společnosti neslo ve vysloveně mírném duchu. Např. akční výbor hradecké jednoty nezjistil během svého působení³⁵⁰ žádné porušení sokolské cti, které by odůvodňovalo vyloučení některého příslušníka jednoty.³⁵¹ Obdobně byla ve sledovaných okresech rozšířena často úspěšná snaha funkcionářů brzdit očistu, případně alespoň zmírnit již platné rozhodnutí či tresty. AV TJS Pražské Předměstí uložil téže jednotě 9. dubna 1948 vyloučit členku Květu Preslerovou, avšak správní výbor jednoty na své schůzi rozhodl jmenovanou nevyloučit a povolil jí další činnost. AV jednoty s tím ale nesouhlasil a na vyloučení dále trval. Věc proto odevzdal správní výbor župnímu akčnímu výboru k dalšímu rozhodnutí. Ten však věc do sletu nerozhodl. Za zmínku stojí rovněž případ ze Svobody nad Úpou, kde bylo na popud MAV NF zjištěno, že členka Sokola Eliška Pokorná, dříve bytem ve Svobodě nad Úpou, nově bytem v Benešově nad Ploučnicí, byla ve svém původním bydlišti vyloučena ze Sokola. Avšak bylo shledáno, že vyloučení nebylo řádně provedeno, neboť jmenovaná se stala po přestěhování I. místonáčelnicí v Malé Veleni. Především bylo akčním výborem vytýkáno, že dotyčná vlastnila doposud sokolskou legitimaci. MAV NF ve Svobodě nad Úpou na základě šetření nabytí přesvědčení, že někteří funkcionáři záměrně vyloučení neprovedli. Obdobná situace panovala i v sousedním okrese Náchod. Z těchto důvodů později přistoupily AV NF k odebrání legitimací a členských odznaků vyloučeným osobám.³⁵² Je tedy možné tvrdit, že první vlna vyakčnění byla ještě vesměs v moci demokraticky smýšlejících funkcionářů, díky čemuž bylo možné se vyhnout komunistickému nátlaku.

Obnovení očisty přinesl až všesokolský slet z června 1948. XI. všesokolský slet, který se konal v Praze ve dnech 19. – 27. června 1948, očekávání komunistů nesplnil.³⁵³ KSČ vycházela z premisy, že členové Sokola plně podpoří nově se etablující režim. Naopak celý slet byl prodchnut silným vlasteneckým a demokratickým nádechem a stal se manifestací proti nastolené komunistické diktatuře. Po tomto protestu rozhodlo vedení KSČ o definitivní likvidaci Sokola a odstranění sokolských idejí a jejich nahrazení idejemi komunistické

³⁵⁰ To skončilo 31. května 1948.

³⁵¹ SOKA Hradec Králové, Městský výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 4, inv. č. 35, Dopis Sokola pro MAV NF, ze dne 6. srpna 1948.

³⁵² Srov. SOKA Hradec Králové, Místní výbory Národní fronty Městského výboru Národní fronty v Hradci Králové, kart. 16, inv. č. 4, Dopis AV jednoty Sokol Pražské Předměstí pro Správní výbor tělocvičné jednoty Sokol Pražské Předměstí, 8. června 1948; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 39, inv. č. 292, Pokorná Eliška, vyloučení ze Sokola, 14. června 1949; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Přehledná zpráva o činnosti AV NF od února do 8. prosince 1948.

³⁵³ Blíže k projevům nesouhlasu s komunistickým režimem v průběhu XI. Všesokolského sletu: V. VEBER, *Třetí odboj...*, s. 40–45.

tělovýchovy.³⁵⁴ Skutečné události, které se odehrály na sletu, byly KSČ překrouceny a prezentovány jako projev „reakčních protistátních živlů“. Po sletu následovala tvrdá opatření. Dne 9. července 1948 rozhodla československá vláda o rázném postupu. Řešením „neutěšené“ situace byly pověřeny AV NF. Na základě nařízení ÚAV NF byly zřízeny při všech krajských, okresních a místních AV NF tzv. sokolské komise, které dostaly očistu spolku nově na starost.³⁵⁵ Jednalo se prakticky pouze o urychlené dokončení jejich ustavení, neboť o vzniku sokolských komisí bylo rozhodnuto již v květnu 1948 současně s rozhodnutím o zrušení AV NF v Sokole.³⁵⁶ V praxi však vznikla většina komisí až po sletu (srov. dále). V Sokole následovala druhá vlna vyakčnění spojená s vyhlášením ostrého kurzu. V reakci na odpor projevový na sletu urychlila KSČ rovněž sjednocení veškeré tělovýchovy.³⁵⁷

Všesokolský slet se stal pro československé obyvatele velkou událostí a řada z nich se ho zúčastnila, nejinak tomu bylo ve sledovaných okresech, kupříkladu na Novobydžovsku.³⁵⁸ Již v průběhu sletu se objevily různé projevy nesouhlasu s komunistickým režimem, na což OAV NF Nový Bydžov reagoval okamžitě a 28. června 1948 (tedy ještě v době konání sletu) se zabýval otázkou poměrů při tomto svátku sportu.³⁵⁹ Následně se OAV NF v Novém Bydžově společně s OV KSČ plně zapojil do druhé vlny očisty ve zdejší Sokole. Členové OV KSČ měli za úkol zařídit, aby byly v závodech přijaty rezoluce požadující očistu Sokola od pobuřujících provokatérů.³⁶⁰ Při každém MAV NF, v jehož územním teritoriu existovala TJS, byla ustanovena již zmiňovaná očištná komise. V praxi měla vždy osm členů (čtyři členové z MAV NF a čtyři členové ze Sokola, předseda byl člen MAV NF). Tato komise si vyžádala od jednoty seznam všech členů a ve své schůzi jednoho po druhém prověřila, zda se nezpronevěřil lidově-demokratickému zřízení. Tato komise své usnesení oznámila jednotě, která rozhodnutí komise provedla. Je nutné si uvědomit, že AV NF (potažmo sokolská

³⁵⁴ Další všesokolský slet se konal teprve v roce 1994.

³⁵⁵ J. MLÝNSKÝ, *Únor...*, s. 79.

³⁵⁶ J. UHLÍŘ – M. WAIC, *Sokol...*, s. 132–133, 141.

³⁵⁷ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Skřivany, Všem krajským a okresním výborům KSČ, nedatováno, s. 1.

³⁵⁸ SOKA Hradec Králové, Pamětní kniha města Nový Bydžov 1933–1976, s. 441.

³⁵⁹ Bylo rozhodnuto, že funkcionáři Sokola jsou povinni zasáhnout taktickým způsobem mezi členstvem, aby na sletu nedocházelo k politickým provokacím. Předseda OAV NF Nový Bydžov apeloval na zástupce z řad sokolského vedení, aby se v hlavních sletových dnech provokace neopakovaly. Představitelé novobydžovského Sokola se zaručili, že při vystoupení žactva ze strany jejich svěřenců k žádným provokacím nedojde. SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání pléna OAV NF v Novém Bydžově dne 28. června 1948, s. 1.

³⁶⁰ SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze užšího okresního výboru KSČ, dne 30. července 1948 v sekretariátě Nový Bydžov v 18. hod., s. 3.

komise) nebyl vykonavatel restriktivních opatření, tím byla vždy jednota.³⁶¹ Hlavní vlna vylučování v nejvyšším vedení Sokola v Novém Bydžově proběhla v srpnu 1948.³⁶² Naopak na jednotlivé organizace TJS se MAV NF zaměřily teprve v září 1948.³⁶³

K vyhlášení ostrého kurzu došlo samozřejmě i v hradeckém Sokolu. Mimo jiné museli být vyloučeni ti, kdož byli trestáni jinými akčními výbory, ať již byli vyloučeni z veřejného života nebo postiženi ve svém zaměstnání.³⁶⁴ O růstu tlaku a o rozpoutání štvavé protisokolské kampaně svědčí i skutečnost, že Krajské odborové radě v Hradci Králové došly z několika závodů stížnosti požadující důraznou očistu v Sokole. Odvolávaly se na to, že jeho členové a nesouhlasící s demokratickým zřízením republiky se pokusili při sletu o organizované projevy odporu. Nejostřeji pak vystupovalo osazenstvo Východočeských plynáren v Hradci Králové, požadující důslednou očistu.³⁶⁵ Avšak většina těchto vystoupení byla stejně tak jako v Novém Bydžově dílem obratné komunistické propagandy a demagogie. To potvrzuje především rozhodnutí OV KSČ v Hradci Králové: „...vystupňovat kampaň rezolucemi za očistu Sokola se jmenováním jednotlivců k vyloučení.“³⁶⁶ Snaha členů Sokola vysvětlit události spojené se sletem a vyjádřit jejich postoj k tehdejší politické situaci a k situaci v Sokole byla tvrdě potlačena. Mino jiné ve 13. – 14. čísle časopisu *Zprávy sokolské župy Orlické* měly vyjít články reagující právě na události z konání sletu a kritizující tehdejší lidově-demokratický režim a čelné představitele státu.³⁶⁷ Sokolská komise KAV NF, která se to dozvěděla, požadovala z hradeckého Sokola vyloučit majitele tiskárny Františka Páchu, v jehož tiskárně měl být časopis sázen, a Jana Sochora, který časopis řídil a byl i autorem většiny „závadných“ článků. Zástupci sokolské župy Orlické však odmítli doporučit

³⁶¹ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Skřivany, Místním akčním výborům NF, OAV NF v Novém Bydžově, 18. září 1948.

³⁶² *V Bydžově vylučují ze Sokola*, Pochodeň, roč. IV, č. 21, 20. srpna 1948, s. 11; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Skřivany, OAV NF Nový Bydžov, 26. srpna 1948, s. 1.

³⁶³ Srov. SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Skřivany, Sokolská župa Denisova – očista, MAV NF Skřivany, 2. září 1948, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Volanice, Zápis ze schůze MAV NF konané dne 8. září 1948 atd.

³⁶⁴ SOKA Hradec Králové, Místní výbory Národní fronty Městského výboru Národní fronty Hradec Králové, MV NF Slezské Předměstí, kart. 17, inv. č. 2, Oběžník č. 16, ze dne 23. července 1948.

³⁶⁵ *Za důslednou očistu Sokola*, Pochodeň, roč. IV, 13. srpna 1948, s. 1.

³⁶⁶ SOKA Hradec Králové, Komunistická strana Československa – Okresní výbor Hradec Králové, kart. 36, inv. č. 74, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ v Hradci Králové, 11. srpna 1948, s. 2.

³⁶⁷ Např.: „...v sokolských dějinách bylo několik zásahů zvenčí do svobodného výběru členstva. Historie se opakuje, jen kulisy se mění. Před 9 lety 26. 8. 1939 nařídilo předsednictvo ČOS jednotám vyloučiti židy jako nepřátele státu. Jednoty věděly, odkud rozkaz pochází. Provedly jej na papíře. V srdcích zůstali Sokoly ti, kteří si toho zasloužili sokolskou láskou a prací...“ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, karton 3, inv. č. 43, Dopis KAV NF v Hradci Králové pro předsednictvo ČOS ze dne 27. srpna 1948, s. 1.

příslušným jednotám vyloučení těchto dvou členů. Neúspěch KAV NF dovršil fakt, že i přes jeho zásah se ve vytištěném a uveřejněném časopise dosud nacházely některé články se závadným obsahem.³⁶⁸ Navíc Ing. Hirnšál, starosta sokolské župy Orlické, který byl členem očistné komise při KAV NF v Hradci Králové, se nezúčastnil schůze komise, ve které se jednalo o vyloučení Páchy a Sochora. Členové KAV NF Hradec Králové z toho vyvozovali domněnku, že se Ing. Hirnšál nedostavil úmyslně, aby se nemusel zúčastnit vylučování.³⁶⁹ Odezva komunistických orgánů na takové prohřešky byla okamžitá. Pod tlakem rozhodnutí sokolské komise při KAV NF v Hradci Králové zbavilo předsednictvo župy Orlické Jana Sochora a Františka Páchu všech funkcí. Byla stanovena pětičlenná redakční rada, která převzala vydávání časopisu.³⁷⁰ Funkcionáři hradeckého Sokola byli rovněž obviněni z brzdění očisty, což bylo záhy pádně politicky využito.³⁷¹ Uvedené události se staly jednou ze záminek pro likvidaci vedoucích funkcionářů hradeckého Sokola. Při OV KSČ vznikla sokolská komise, která ve spolupráci s komisí při OAV NF přistoupila k nekompromisnímu vyloučení nepohodlných členů.³⁷²

V okresech Náchod a Trutnov byly sokolské komise a vyšetřovací subkomise u obou OAV NF ustaveny v první polovině srpna 1948.³⁷³ V následujících týdnech a měsících vznikaly očistné komise u MAV NF.³⁷⁴ V okrese Náchod se komise chopily iniciativy ihned po svém vzniku a započaly s očistou,³⁷⁵ naopak v okrese Trutnov se vylučování znovu rozběhlo až po pohřbu Edvarda Beneše, který se konal 8. září 1948 a který se stal záminkou k dalšímu zostření perzekuce proti Sokolu.³⁷⁶ Jeho členové z celé republiky se chtěli podílet na organizaci a samotném průběhu pohřbu E. Beneše, aby tak uctili památku muže, k jehož

³⁶⁸ *Tamtéž.*

³⁶⁹ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 3, inv. č. 43, Dopis KAV NF v Hradci Králové pro MAV NF v Častolovicích ze dne 26. srpna 1948.

³⁷⁰ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 3, inv. č. 43, Zpráva o průběhu očisty v Sokole v kraji Hradec Králové, 4. září 1948, s. 2–3.

³⁷¹ *Funkcionáři Sokola brzdí očistu*, Pochodeň, roč. IV, 20. srpna 1948, s. 1.

³⁷² SOkA Hradec Králové, Komunistická strana Československa – Okresní výbor Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 4, Zpráva o činnosti okresního výboru Komunistické strany Československa v Hradci Králové v období od IV. do V. okresní konference, s. 7.

³⁷³ Srov. SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva v týdnu od 1. do 7. srpna 1948; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 1, Zápis ze schůze předsednictva Okresního akčního výboru Trutnov, 13. srpna 1948.

³⁷⁴ Např. v září 1948 bylo OAV NF v Trutnově odsouhlaseno utvoření subkomise pro očistu TJS Sokol v Poříčí při zdejších MAV NF. Při MAV NF v Náchodě vznikla sokolská komise 2. září 1948 atd. SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 39, inv. č. 292, Očista v Sokole, 25. září 1948; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva tajemníka OAV NF v Náchodě od 29. srpna do 4. září 1948.

³⁷⁵ Srov. SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Očista sokola, 7. srpen 1948; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva tajemníka OAV NF v Náchodě v týdnu od 8. do 14. srpna 1948.

³⁷⁶ Blíže k problematice pohřbu prezidenta Beneše: V. VEBER, *Třetí odboj...*, s. 48–52.

odkazu se hlásili.³⁷⁷ Avšak komunistické úřady jejich účasti všemožně bránily.³⁷⁸ V rámci těchto snah byla zorganizována nenávistná kampaň spojená s šířením pomluvy o snaze Sokola zorganizovat protistátní puč.³⁷⁹ Za dané situace se mělo stát dokončení očisty Sokola prvořadým úkolem AV NF, které ji měly bezpodmínečně dokončit „rychle a se vši rozhodností“. Vyloučení členové a funkcionáři měli být navíc okamžitě zbaveni členských legitimací a odznaků.³⁸⁰ V rámci zostření postupu proti opozici v Sokole na Trutnovsku bylo rozhodnuto, aby do informačních skříněk byla dána výzva všemu trutnovskému občanstvu, aby do 20. září 1948 hlásilo na MAV NF ty osoby, které se o sletu „*chovaly provokativně a sletu tak zneužily pro své záměry*“. Výzva byla vysílána denně i místním rozhlasem.³⁸¹ Těžištěm nové vlny očisty se v okrese Trutnov staly především TJS ve Rtyni v Podkrkonoší, Úpici a Trutnovu, kde je možné v druhé vlně vyakčnění zaznamenat nejvíce vyloučených členů.³⁸²

Ač měla být očista jednot zrealizována do konce září 1948 (prameny shodně uvádí datum 17. září 1948),³⁸³ termín jejího dokončení se protáhl. V okrese Nový Bydžov nebyla ještě začátkem října dovršena. Do té doby AV NF na Novobydžovsku vyloučily 84 členů, 14 zbavily členství na půl roku, 17 osob bylo zproštěno funkcí a 89 členům byla vyslovena důtka. Nedořešeno bylo cca pět případů v Novém Bydžově.³⁸⁴

Ve všech jednotách v okrese Hradec Králové skončila druhá vlna vyakčnění oficiálně 16. října 1948, avšak její dozvuky trvaly až do začátku roku 1949. Jednalo se o dořešení složitějších případů, ale i některé opozdivší jednoty teprve v zimě dodaly kompletní seznamy

³⁷⁷ J. UHLÍŘ – M. WAIC, *Sokol...*, s. 145–146.

³⁷⁸ Např. v Hradci Králové nedošlo v době pohřbu k výraznějším protestům, protože se o klid ve městě postaraly mobilizované závodní milice, které zde nastolily pořádek. I přes výše uvedené lze vysledovat jistý pasivní odpor. SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 3, Zpráva o průběhu očisty od 6. do 11. září 1948, s. 2.

³⁷⁹ J. UHLÍŘ – M. WAIC, *Sokol...*, s. 145–146.

³⁸⁰ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 1, Zápis ze schůze předsednictva Okresního akčního výboru Trutnov, 23. září 1948; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 14, inv. č. 87, Ústřední akční výbor NF, Dokončete rychle očistu Sokola!, 18. září 1948.

³⁸¹ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 39, inv. č. 292, Zápis ze schůze sokolské komise v Trutnově, 10. září 1948.

³⁸² Např. v Trutnově bylo k 13. září 1948 vyloučeno 74 členů. Naopak MAV NF v Bernarticích nikoho ze Sokola nevyloučil, ani nebyl důvod k ustavení sokolské komise, protože nikdo z jejich Sokolů v Praze údajně nic neprovedl. Srov. SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 39, inv. č. 292, Očista v Sokole, 4. září 1948; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 39, inv. č. 292, kart. 1, inv. č. 1, Zápis ze schůze předsednictva Okresního akčního výboru Trutnov, 13. září 1948.

³⁸³ Např. SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 3, inv. č. 43, Dopis KAV NF Hradec Králové pro ÚAV NF Praha, 23. září 1948. SOkA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Skřivany, Místním akčním výborům NF, OAV NF v Novém Bydžově, 18. září 1948.

³⁸⁴ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání pléna OAV NF v Novém Bydžově dne 4. října 1948 v zasedací síni ONV, s. 2.

vyložených, popřípadě v tomto období znovu vylučovaly. Celkem ze 43 jednot v okrese Hradec Králové vyloučil OAV NF v Hradci Králové 160 členů a funkcionářů, ve 159 případech udělil důtku, jinak potrestal 45 členů.³⁸⁵ Monstróznost a nekompromisnost druhé vlny očisty potvrzuje jev tzv. „nedokonalého vyakčnění“ z předchozích měsíců. V létě roku 1948 nedošlo v některých jednotách k vyloučení všech členů, kteří podle AV NF vyloučení být měli. Stalo se tak, protože by byla znemožněna činnost těchto jednot. Např. v Novém Hradci Králové bylo vyloučeno 13 členů, důtkou a ztrátou pasivního volebního práva bylo potrestáno 15 členů, důtku před výborem TJS dostalo šest členů. U čtrnácti členů bylo upuštěno od potrestání vyloučením z důvodu námitek členů komise TJS, že by prakticky bylo v jednotě znemožněno cvičení, což by se dotklo zejména dorostu a žáků.³⁸⁶ O tom, že v jednotách Orlické župy nezůstal kámen na kameni, svědčí následující praktická ukázka provádění očisty v Sokole.

Správní výbor TJS v Třebši:

Fr. Havlín/starosta	J. Láník/hraničář	J. Hodek/sociální referent
J. Hlava/I. náměstek	M. Křepelková/novinářka	J. Bayer/archivář
Fr. Mareš/II. náměstek	M. Poláková/výběřčí	J. Trojan/člen
J. Lakmayer/vzdělavatel	M. Havlínová/výběřčí	K. Řehák/člen
F. Franc/náčelník	A. Francová/výběřčí	J. Kašpar/náhradník
B. Trojanová/náčelnice	Z. Formánek/sletový zpravodaj	M. Chaloupková/náhradník
J. Višnička/jednatel	K. Skrovný/matrikář	F. Mlíko/náhradník
J. Jezbera/pokladník	F. Darius/hospodář	A. Netík/náhradník

Legenda:	
Vyloučení členové	
Členové zbavení funkce	
Členové loajální režimu	

Vezmeme-li seznam členů správního výboru TJS ve Třebši ze dne 14. března 1948³⁸⁷ a porovnáme-li ho se seznamem vyloučených ze dne 23. října 1948,³⁸⁸ zjistíme, že bylo z

³⁸⁵ SOKA Hradec Králové, Komunistická strana Československa – Okresní výbor Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 4, Zpráva o činnosti Okresního výboru Komunistické strany Československa v Hradci Králové v období od IV. do V. okresní konference, s. 7.

³⁸⁶ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 7, inv. č. 53, Dopis MAV NF Hradec Králové pro OAV NF ze dne 4. října 1948.

³⁸⁷ SOKA Hradec Králové, Místní výbory Národní fronty Městského výboru Národní fronty v Hradci Králové, kart. 18, inv. č. 2, Dopis AV TJS Sokol pro MAV NF Třebeš, ze dne 14. března 1948, příloha 1.

počtu 20 členů a čtyř náhradníků vyloučeno sedm členů (jednalo se vesměs o významné posty – starosta, I. náměstek, novinářka, hospodář atd.). Dále byli čtyři členové zbaveni funkce. Také je možné z pramenů vyčíst, že minimálně čtyři členové byli loajální tehdejšímu režimu, protože je MAV NF v Třebši jmenoval do vyšetřovací subkomise a do sokolské komise.³⁸⁹ Z toho všeho vyplývá, že po očistě bylo ve správním výboru minimálně 15 členů, tedy více než jedna polovina, zcela oddaných režimu, protože je vyloučené, že by odstranění členové byli nahrazeni někým jiným než podporovateli komunistické diktatury. Není bez zajímavosti, že právě v okrese Hradec Králové byl v celém kraji vyloučen ze Sokola nejvyšší počet členů.³⁹⁰

V okrese Trutnov nebyla očista uzavřena ještě 22. října 1948. K tomuto datu činil stav postiženého členstva v celém okrese cca 110 členů.³⁹¹ I když většina ostatních měst a okresů v republice také nestihla očistu včas, bylo možné vnímat stav v Trutnově jako výrazné zpoždění. Očista trutnovského Sokola byla ukončena teprve na konci října 1948.³⁹² Ještě větší zpoždění dosáhla očista v okrese Náchod. Tamní sokolská komise si přehnaně optimisticky předsevzala předložit OAV NF v Náchodě kompletní seznam vyloučených členů do 2. září 1948.³⁹³ Termín však dodržen nebyl a doba, po kterou se Náchodští věcí zabývali, se neúměrně protahovala. Hlavním důvodem byly neshody, které vyplývaly z rozdílných názorů rozhodujících osob na jednotlivé příslušníky spolku.³⁹⁴ Očista byla ukončena teprve na konci roku 1948.³⁹⁵

Nutné je však dodat, že očista v Sokole probíhala i nadále. Nově se pozornost AV NF zaměřila především na funkcionáře a členy bývalých tělovýchovných, sportovních a turistických organizací, které se po únoru 1948 sloučily se Sokolem.³⁹⁶ Navíc v sledovaných okresech můžeme zaznamenat po oficiálním ukončení druhé vlny očisty nové masové

³⁸⁸ SOkA Hradec Králové, Místní výbory Národní fronty Městského výboru Národní fronty v Hradci Králové, kart. 18, inv. č. 2, Dopis MAV NF Třebeš pro OAV NF, Sokolskou komisi, ze dne 23. října 1948.

³⁸⁹ SOkA Hradec Králové, Místní výbory Národní fronty Městského výboru Národní fronty v Hradci Králové, kart. 18, inv. č. 2, Dopis MAV NF Třebeš pro TJS Třebeš, ze dne 31. srpna 1948.

³⁹⁰ SOA Zámrsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 3, Očista v Sokole, nedat., nestr.

³⁹¹ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 14, inv. č. 78, Situační týdenní hlášení, 22. října 1948.

³⁹² Srov. SOA Zámrsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 31, Situační zpráva č. 4 v týdnu od 24. do 31. října 1948.

³⁹³ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Zápis Situační zpráva tajemníka OAV NF v Náchodě od 22. do 28. srpna 1948.

³⁹⁴ SOA Zámrsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 31, Situační zpráva č. 4 v týdnu od 24. do 31. října 1948.

³⁹⁵ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva v okrese náchodském od 8. do 17. prosince 1948.

³⁹⁶ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Činnost akčních výborů NF, Oběžník č. 21, ÚAV NF, 20. listopadu 1948.

vylučování členů původního spolku. Tak např. na Trutnovsku lze po ukončení druhé vlny čistek v roce 1948 zaznamenat především v prosinci 1948 i třetí vlnu. Tehdy došlo k opětovnému vylučování v TJS Trutnov, když byl zbaven funkce i starosta jednoty a řada dalších členů.³⁹⁷

S vyloučením ze Sokola také souvisel potupný trest odevzdání spolkových krojů, legitimací a odznaků, které byly následně uskladněny u mateřské jednoty. Jednalo se o celorepublikový nešvar, který se dotýkal sledovaných okresů v severovýchodních Čechách.³⁹⁸ Odevzdávání však bylo neoprávněné, protože kroje nikdy nebyly majetkem spolku, nýbrž majetkem jednotlivých členů.³⁹⁹

Řada členů se však se svým vyloučením nehodlala smířit, respektive se pokusila vyhnout potupnému vyloučení. Příkladem jsou tři sokolové ze Rтынě v Podkrkonoší, kteří byli po únorových událostech potrestáni místním akčním výborem. Z tohoto důvodu měli být vyloučeni i ze Sokola, ale k jejich potrestání jednotou nedošlo. Všichni tři totiž ještě před zahájením schůze 6. září 1948 odevzdali členské legitimace a ze spolku demonstrativně vystoupili. MAV NF se domníval, že toto vystoupení se stalo z cizího popudu na základě vyzoomění těchto členů, že mají být vyloučeni, čemuž vystoupením předešli.⁴⁰⁰ Tímto neúspěchem ale očista v TJS ve Rтынi v Podkrkonoší neustala a pokračovala ještě v listopadu 1948.⁴⁰¹ Obdobná situace panovala v okrese Hradec Králové, kde rovněž část sokolů navržených komisí k vyloučení vystoupila ze spolku dříve, než bylo vyloučení provedeno.⁴⁰² „Dobrovolný odchod“ sokolů ze spolku nesli členové akčních výborů s nelibostí a považovali ho za závažný problém. Potupa z vyloučení měla především působit na ostatní členy a odradit je od jakéhokoliv odporu proti novému režimu. Takto však zůstal účinný prostředek k ovládnutí „neposlušných sokolů“ nevyužit.

³⁹⁷ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 39, inv. č. 292, Dodatečné oznámení, 22. prosince 1948.

³⁹⁸ Např.: SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání pléna OAV NF v Novém Bydžově dne 4. října 1948 v zasedací síni ONV, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Dopis MAV NF Třebeš pro TJS Třebeš ze dne 26. října 1948

³⁹⁹ J. UHLÍŘ – M. WAIC, *Sokol...*, s. 149.

⁴⁰⁰ Srov.: SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 39, inv. č. 292, Sokolská otázka, 15. září 1948; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 39, inv. č. 292, Sokolská otázka, 16. září 1948.

⁴⁰¹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 39, inv. č. 292, Opis zápisu ze schůze MAV NF ve Rтынi v Podkrkonoší konané 26. listopadu 1948.

⁴⁰² Mezi vystoupivšími figuroval i již zmiňovaný Jan Sochor a František Pácha. SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 3, inv. č. 43, Zpráva o průběhu očisty v našem kraji, 21. září 1948, nestr.

Proti bezpráví činěnému AV NF se řada členů tělovýchovy postavila, např. v Malšovicích se starosta jednoty Karel Jirout a jednatel František Zubr pokusili brzdit činnost očistné komise. Z tohoto důvodu bylo v Malšovicích potrestáno vyloučením pouze osm členů. Místní akční výbor navrhl jako protiakci, aby OAV NF udělil oběma funkcionářům důtku. MAV NF poté přislíbil, že bude v očiště pokračovat.⁴⁰³ Proti rozhodnutí AV NF se dalo také bránit odvoláním. Hlavní odvolací instancí byly OAV NF, avšak jednalo se spíše jen o formální záležitost, protože většina odvolání byla zamítnuta.⁴⁰⁴ Jakousi formou odporu byly také pokusy dosadit do nově jmenovaných komisí pro sokolské otázky nebo do jejich vyšetřovacích subkomisí členy, kteří by hájili především zájmy spolku a nikoliv lidově-demokratického režimu. Podobné pokusy však nebyly úspěšné, akční výbor takto složené komise zamítl a dosadil do komisí členy podle své vůle.⁴⁰⁵ Svérázným, avšak alespoň dočasně účinným způsobem, jak čelit tlaku komunistické moci, byl následující případ: sokolská subkomise OAV NF v Hradci Králové prošetřovala na svých schůzích v období od 2. do 15. prosince 1948 funkcionáře pocházející ze sportovních organizací, které byly nově se Sokolem sloučeny. Při přezkumu jednotlivých odborů bylo zjištěno, že valná většina funkcionářů není nikde uváděna, přestože funkci aktivně prováděli. Stalo se tak nejspíše z pohnutky, aby jim nebyl výkon funkcí prověrkou zakázán. Po tomto zjištění „doporučila“ sokolská subkomise okresnímu akčnímu výboru NF instruovat výbory jednot, aby dávaly komisi změny funkcionářů ke schválení.⁴⁰⁶

Jak již bylo naznačeno výše, důvody k vyloučení ze Sokola byly poměrně široké a zahrnovaly politické, sociálně třídní i morální přečiny. Od již zmiňovaného potrestání jiným AV NF až po opilství. Nejčastějším důvodem k potrestání byla obecná formulace „*pro nepřátelský postoj k lidově-demokratickému režimu*“, která často zahrnovala širokou škálu domnělých i skutečných provinění aktérů. Zbavení volebního práva rovněž automaticky znamenalo vyloučení ze Sokola. Objevovala se také vyloučení z důvodu vedení trestního

⁴⁰³ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, inv. č. 53, kart. 7, Zpráva o očiště v TJS pro OAV NF a KAV NF ze dne 30. září 1948.

⁴⁰⁴ Např. k OAV NF se odvolali proti vyloučení ze Sokola: Anna Vintrová, Miloslav Vančura, Božena Šindelářová, Alois Hodek, Václav Hrubý, Vladimír Višňák atd. Všechna tyto odvolání byla zamítnuta. Srov. SOKA Hradec Králové, Okresní výbor NF, Zápisy ze zasedání pléna OV NF 1948–52, kart. 1, inv. č. 1–5, Presenční listina z plenární schůze OAV NF, konané dne 31. ledna 1949.

⁴⁰⁵ SOKA Hradec Králové, Místní výbory Národní fronty Městského výboru Národní fronty Hradec Králové, kart. 18, inv. č. 2, Dopis MAV NF Třebeš pro TJS Třebeš ze dne 31. srpna 1948.

⁴⁰⁶ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, Sokolská komise 1949–50, kart. 6, inv. č. 51, Zpráva o činnosti sokolské subkomise OAV NF do 15. prosince 1948.

řízení, údajnou kolaboraci s Němci atd. Především v září 1948 byli sokolové hojně vylučováni pro nepřístojné chování při sletu či pohřbu prezidenta Beneše.⁴⁰⁷

Pomoci zlomit odpor v Sokole a přiblížit ho k ideálu komunistické tělovýchovy měl v průběhu roku 1948 také nábor nových „uvědomělých“ členů. Především měly být nové jednoty zakládány v závodech a do Sokola začleněna tělovýchova ROH.⁴⁰⁸ Sokolská komise při OV KSČ v Hradci Králové rozvinula také náborovou činnost mezi členstvem KSČ. Vstup členů KSČ (především dělnictva) měl změnit náladu ve spolku. Vznikly čtyři závodní jednoty: ve Škodových závodech, v Rubeně, v Československých státních drahách a ve Východočeských elektrárnách celkem s 2 462 členy.⁴⁰⁹ Obdobná situace panovala v okrese Nový Bydžov, kde měly být utvořeny především silné sokolské jednoty na závodech a pracovištích.⁴¹⁰ Takové snahy pak skutečně vyústily založením několika jednot.⁴¹¹ Na Trutnovsku byl nábor proveden zejména v menších závodech s cílem posílit místní TJS o nové, režimu oddané členy. Při náboru se jako problematická ukázala spolupráce s odborovými funkcionáři v závodech, kteří ve věci neprojevovali dostatek ochoty, rovněž i funkcionáři KSČ byli z velké části pasivní. Místy celé výbory místních organizací KSČ odhlasovaly formálně vstup do Sokola, ale mnozí komunističtí členové aktivně pracovat ani cvičit nezačali.⁴¹² Přes uvedené obtíže zaznamenala náborová akce v okrese Trutnov ve srovnání s okresem Náchod, kde byl nábor nedostatečný,⁴¹³ poměrně velký ohlas. Prostřednictvím odborové organizace ROH založili železniční zaměstnanci v Trutnově závodní jednotu.⁴¹⁴ Dále vznikla závodní jednota ve firmě Texlen atd.⁴¹⁵ V Náchodě byl

⁴⁰⁷ Srov. Např. SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 39, inv. č. 292, Zápis ze schůze sokolské komise v Trutnově, 29. září 1948; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Očista sokola, 7. srpen 1948.

⁴⁰⁸ J. MLÝNSKÝ, *Únor...*, s. 80–81.

⁴⁰⁹ SOkA Hradec Králové, Komunistická strana Československa – Okresní výbor Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 4, Zpráva o činnosti Okresního výboru Komunistické strany Československa v Hradci Králové v období od IV. do V. okresní konference, s. 7.

⁴¹⁰ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Skřivany, Oběžník č. 18, Činnost akčních výborů NF, Generální sekretariát ÚAV NF, září 1948; SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zasedání slavnostního širšího okresního výboru KSČ, konaného dne 5. prosince 1948, projev Jeřábka., s. 9.

⁴¹¹ *Nové závody sokolské jednoty*, Pochodeň, roč. IV, č. 41, 8. října 1948, s. 1.

⁴¹² SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 14, inv. č. 78, Situační týdenní hlášení, 22. října 1948.

⁴¹³ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 31, Situační zpráva č. 5 v týdnu od 1. do 7. listopadu 1948.

⁴¹⁴ SOkA Trutnov, Pamětní kniha města Trutnova 1945–1952, s. 308.

⁴¹⁵ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 14, inv. č. 78, Situační týdenní hlášení, 22. října 1948.

nábor z pohledu komunistů nedostatečný, přesto byly ustaveny nové jednoty např. ve Východočeských bavlnářských závodech na Plhově a v Rubeně Náchod.⁴¹⁶

První a druhá vlna očisty přinesla ve sledovaných okresech z pohledu KSČ rozporuplné výsledky. Přestože Sokol prošel očistou, která měla podřídit jeho činnost novému režimu, převládala v něm v řadě případů stále spíše protikomunistická nálada a pasivní rezistence jeho členů. Členové se snažili distancovat od tehdejší moci. Po sletu se vyhýbali tělocvičně. V důsledku opakovaných čistek výrazně poklesla činnost. Právě klesající docházka členů do cvičení se stala výrazným problémem „nové“ tělovýchovy. Do cvičení chodilo jen velmi málo mužů. V období mezi červnem a prosincem 1948 poklesla v Hradci Králové u mužů docházka do cvičení o 62 % a oproti lednu dokonce o 68 %, u dorostenců oproti červnu 1948 o 57 % a oproti únoru dokonce o 64 %. U žáků činil pokles docházky 50 %.⁴¹⁷ U žen byl zaznamenán vzestup počtu cvičenek před sletem. Po něm byla návštěvnost celkem slabá. Bylo to způsobeno pravděpodobně tím, že mnozí členové vyčkávali, jaký bude další osud jejich organizace a vlastně celého Československa, protože nejistota v zásadních politických otázkách odrazovala od větší aktivity také v tělovýchově.⁴¹⁸ Další vývoj politické situace v Československu zapříčinil, že řada členů ztratila chuť angažovat se ve spolku, ve kterém se členové nemohli vyjadřovat svobodně a ve kterém o funkcích rozhodovala politická orientace a nikoliv schopnosti.

V sledovaném období měl Sokol k plnění deklarované funkce představitele socialistické tělovýchovy daleko. V době, kdy prodělal několik vln čistek, které z něho měly učinit organizaci ryze prokomunistickou, byl ve sledovaných okresech stále tělovýchovou daleko vzdálenou komunistickým ideálům. Jednotlivé okresy se lišily pouze tím, jak moc se komunistickým představám vzdalovaly. V tomto směru beze sporu dominovaly okresy Hradec Králové a Náchod, kde bylo podrobení Sokola nejsložitější. Očista v těchto dvou okresech probíhala daleko důrazněji. Přesto, anebo právě proto se zde potýkala s řadou obtíží a termín jejího dokončení se výrazně prodlužoval. To navozuje otázky, zda komunistické čistky uvnitř Sokola splnily svůj úkol tak, jak měly, a zda vůbec měly smysl. V otázce očisty tělovýchovy se totiž jeví pounorová aktivita akčních výborů Národní fronty ze všech sledovaných odvětví jako nejméně efektivní. Neúspěch první vlny vyakčnění byl dán především tím, že v této době prováděly očistu spolkové AV NF, které byly složené pouze

⁴¹⁶ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva v týdnu od 17—23. října 1948.

⁴¹⁷ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 3, inv. č. 43, Zpráva o činnosti Sokola, nedatováno.

⁴¹⁸ SOkA Hradec Králové, Tělocvičná jednota Sokol Hradec Králové 1866–1952 (53), kart. 1, inv. č. 3, Zápis schůzi výboru tělocvičné jednoty Sokol v Hradci Králové, konané dne 14. ledna 1949, s. 1.

z členů Sokola, a jak již bylo řečeno, v jeho řadách se v únoru 1948 nacházelo jen velmi málo loajálních přívrženců KSČ. Změnu přinesla druhá, potažmo třetí vlna čistek (srov. níže), která odstranila ze sokolské organizace hlavní odpůrce režimu a zastrašila ostatní jeho členy. Novému režimu to přineslo kýžené výsledky a dosažení hlavního cíle. Jeho odpůrci byli odstraněni a spolek se podřídil komunistickému diktátu. Nejdříve se tak stalo v okrese Nový Bydžov, i když se nejednalo o podřízení nijak přesvědčivé. Stranou srovnání do jisté míry stojí okres Trutnov, kde panovala oproti třem zbývajícím okresům odlišná situace. Jednak na Trutnovsku tvořilo před válkou české obyvatelstvo menšinu, takže Sokol v pohraničním regionu nikdy nezažil takový rozkvět jako ve vnitrozemských okresech. Navíc okupace Trutnovska silně narušila strukturu sokolské organizace. Řada členů musela z okresu po Mnichovu nuceně odejít, nebo byla vězněna, či dokonce popravena.⁴¹⁹ Důsledky války ztížily poválečnou obnovu. Po odsunu německého obyvatelstva musela být z nového osídlení spolková organizace teprve nově budována. Řada nových členů si nestačila k sokolské organizaci vytvořit hlubší vztah, takže očista probíhala v „mírnějším“ duchu. Výjimku tvořilo Úpicko, kde byla ještě před rokem 1945 vysoká koncentrace českého obyvatelstva a tamní Sokol působící již od roku 1885 se hluboce zakořenil. I to byl důvod, proč se na Úpicku z řad Sokola vylučovalo nejvíce v celém trutnovském okrese.

Otázkou je, zda zvolený způsob donucení Sokola k poslušnosti byl z hlediska komunistického režimu ten nejvýhodnější? Sice z něho byli odstraněni komunističtí odpůrci, ale nechtěným výsledkem činnosti AV NF byla destrukce spolkové organizace a značné omezení činnosti.

⁴¹⁹ Kol. autorů, *Historie a současnost podnikání na Trutnovsku*, Žehušice 2003, s. 37,87.

8. Církev

Komplikovaně se vyvíjel v sledovaném období vztah k církvi. Zprvu v tomto směru hrály důležitou roli AV NF, protože až do poloviny roku 1949 realizovala komunistická strana svoji církevní politiku především jejich prostřednictvím.⁴²⁰ Po únoru 1948 se sice ze strany AV NF objevovaly jisté snahy o korekci působení církví, ale prozatím k žádnému tvrdšímu zásahu nedošlo. Lze usuzovat, že tomu tak bylo především z toho důvodu, že část členů AV NF se rekrutovala z řad lidovců a postavení katolické církve ve společnosti v této době bylo ještě poměrně silné, a proto se KSČ snažila vyvarovat zneprátení velké části obyvatelstva. Nelze opomenout také nedovyjasněný postoj KSČ ke katolické církvi. Režimní církevní politika usilovala o dohodu s katolíky a o vytvoření národní církve nezávislé na Vatikánu, která by byla plně pod kontrolou komunistické strany. Zprvu nebylo žádoucí ihned přistoupit k tvrdé represi, protože komunističtí představitelé byli přesvědčeni, že doposud nenastaly vhodné podmínky pro úspěšné skoncování s církvi v Československu. Především z těchto důvodů prozatím nedocházelo k významnějším zásahům ze strany akčních výborů NF.

Svědčí o tom stanovisko předsedy OAV NF v Hradci Králové Pikharta, který žádal, aby v náboženských věcech bylo postupováno velmi obezřetně, neboť konflikt s církvi by znamenal zbytečné „*rozeštvání nábožensky smýšlejícího obyvatelstva*“. Na druhé straně nutnost vidět v katolické církvi, potažmo v lidové straně, jasné nebezpečí nebyla zpochybňována. Nejvíce na Hradecku vadila režimu osoba biskupa Mořice Píchy. Bezprostředně po únoru mu bylo vytýkáno především to, že vydal pastýřský list proti komunismu, který pak kněží četli z kazatelen. V dubnu 1948 byla dokonce podána žádost o jeho potrestání, která byla předána KAV NF v Hradci Králové s doporučením na Píchovo přeložení. Nicméně prozatím k vyhocení situace nedošlo a Mořic Pícha zůstal na svém místě. Obezřetný přístup k církvi trval nadále. Potvrzuje to žádost KAV NF v Hradci Králové požadující odvolání Bohuslava Hanuše, zmocněnce pro církevní ústav pro studující Boromeum v Hradci Králové a navržení jiné osoby, která by byla vhodná po stránce politické a přijatelná i pro církevní kruhy. OAV NF v Hradci Králové se poté již omezil pouze na konstatování, že v okrese nejsou mezi duchovními katolické církve pokrokoví faráři.⁴²¹

⁴²⁰ J. KAFKA Jan, *Církevní politika...*, s. 108.

⁴²¹ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis z plenární schůze Okresního akčního výboru NF v Hradci Králové konané dne 15. dubna 1948 o 16 hod. ve velké zasedací síni ONV, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Protokol z plenární schůze Okresního akčního výboru NF v Hradci Králové konané dne 24. června 1948 o 17. hod. ve velké zasedací síni ONV, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové,

Ani v ostatních okresech AV NF do oblasti náboženství ve sledovaném období příliš nezasahovaly. Např. v okrese Nový Bydžov byly církve vesměs pouze vyzývány ke spolupráci s novým režimem.⁴²² AV NF se výrazněji zapojily do klerikální otázky teprve v roce 1949 v souvislosti s tzv. Katolickou akcí.

kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis z plenární schůze OAV NF konané dne 23. prosince 1948 o 16. hod. v zasedací síni OAV NF, s. 1.

⁴²² Např.: SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Směrnice pro činnost MAV obrozené NF, Oběžník č. 7, ÚAV NF, 9. dubna 1948.

9. Vnitřní problémy akčních výborů NF

Krom odporu části obyvatelstva se musely AV NF při svém etablování vyrovnat i s vnitřními problémy. Zakrátko po svém vzniku započaly OAV NF ve sledovaných okresech řešit otázku nízké docházky svých členů. Např. již v dubnu 1948 OAV NF Nový Bydžov přijal návrh, aby všem funkcionářům, kteří se nedostavili do schůze, nebo se dostavili pozdě, byla vyslovena důtka s podotknutím, že nebudou-li zastávat řádně svoji úlohu, přijdou na jejich místa noví zástupci. Nezájem funkcionářů o aktivní působení v AV NF ve sledovaných okresech lze z velké části spojovat s jejich dalším kariéřním růstem. Rovněž o tom svědčí výrazná fluktuace jejich členů (a to dokonce i u osob předsedů OAV NF). Mnozí opouštěli v roce 1948 AV NF především pro „*přetíženost funkcemi*“.⁴²³ Bývalí členové AV NF vesměs odešli za významnějšími pozicemi ve správním a politickém aparátu nového režimu. Řada osob využila AV NF pouze jako prostředek k dosažení vyšších funkcí, případně poté, co členství v AV NF již nenabízelo žádné výhody, se jim přestali věnovat. Je nutné zdůraznit, že někteří jednotlivci opustili AV NF především v začátcích jejich existence pro nesouhlas s učiněnými rozhodnutími. Potvrzují to časté odchody „*ze zdravotních důvodů*“. Nutno mít také na mysli, že funkce v AV NF (pomineme-li tajemníka a úřední aparát) byly bezplatné, i proto dala řada členů přednost svému původnímu zaměstnání, nebo další slibnější kariéře v komunistickém či státním aparátu. Takováto praxe byla patrná již v roce 1948 a v období po roce 1949 vyústila v další úpadek AV NF. V tomto ohledu se zachovala komunistická strana k akčním výborům značně macešsky. Staly se v lepším případě jakýmsi inkubátorem a sítím nových funkcionářů pro státní a komunistický aparát, v tom horším posloužily jako odkladiště nepříliš schopných osob.

Záhy po svém vzniku řešily OAV NF také problém úniku informací z jednání. V dubnu 1948 předseda OAV NF v Novém Bydžově Šimák vyhlásil obsah všech schůzí za důvěrný, „*aby se neopakovaly případy, kdy byla veřejnost o jednáních podrobně*

⁴²³ Srov.: SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 14, inv. č. 75, Výroční zpráva OAV NF v Trutnově za uplynulý rok 1948; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Přehledná zpráva o činnosti AV NF od února do 8. prosince 1948.

informována“.⁴²⁴ Výzva však nepadla plně na plodnou půdu, neboť byla důrazně zopakována v říjnu 1948. Zákaz nemluvit o zasedáních byl dokonce rozšířen i na rodinné příslušníky.⁴²⁵

Méně obvyklým prvkem, který ovlivňoval dění v okrese a dotýkal se negativně fungování AV NF v okrese Nový Bydžov a Náchod, byla rivalita mezi jednotlivými částmi okresů. Vypjatý regionální patriotismus mezi chlumeckými a bydžovskými občany se neprojevoval pouze ve fotbale, ale ovlivňoval i daleko důležitější události. Např. představitel chlumecké KSČ při únorové jednohodinové stávce svévolně vydal bez vědomí OV KSČ v Novém Bydžově rozkaz k předání zbraní stoupencům komunistů v Chlumci nad Cidlinou.⁴²⁶ Naopak MAV NF v Chlumci nad Cidlinou měl z rozhodnutí OAV NF v Novém Bydžově v zájmu koordinace hlásit předem všechny svoje akce.⁴²⁷ Jako odpověď na tento požadavek se představitelé chlumeckých komunistů snažili na jednání OV KSČ prosadit, aby chlumečtí komunisté byli v plénu ONV a v OAV NF zastoupeni procentuálně. Návrh byl smeten s tím, že je to jednání „*opravdu nekomunistické*“ a neslouží zájmům celku a že není důležité, odkud jednotliví členové jsou, ale jak dobře pracují.⁴²⁸ Taková argumentace smír mezi znesvářené tábory nepřinesla.⁴²⁹ Podobnou lokální rivalitu můžeme najít ve vztahu měst Náchod a Česká Skalice. Po únoru 1948 se pokusila Česká Skalice neúspěšně odtrhnout od okresu Náchod. Např. koncem dubna 1948 se objevila se snaha připojit oblast nemocenského pojištění soudního okresu Česká Skalice k obvodu Okresní nemocenské pojišťovny v Jaroměři.⁴³⁰ OAV NF v Náchodě proti takovýmto aktivitám ostře zasáhl. Pokusy o odtržení se však

⁴²⁴ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis o schůzi OAV NF v Novém Bydžově dne 8. dubna 1948, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis o zasedání OAV NF v Novém Bydžově v zasedací síni ONV dne 19. dubna 1948, s. 1.

⁴²⁵ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání pléna OAV NF v Novém Bydžově dne 4. října 1948 v zasedací síni ONV, s. 2.

⁴²⁶ SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zasedání slavnostního širšího okresního výboru KSČ, Zápis schůze širšího okresního výboru KSČ v Novém Bydžově, v sobotu dne 3. dubna 1948 v Chlumci nad Cidlinou, ve 14. hod. odpo., s. 4; SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze širšího okresního výboru KSČ v sobotu dne 28. února 1948 v sekretariátu strany v Novém Bydžově ve 14. hod., s. 3.

⁴²⁷ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze zasedání OAV v Novém Bydžově ze dne 26. února 1948, s. 1.

⁴²⁸ SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze širšího okresního výboru KSČ v sobotu dne 28. února 1948 v sekretariátu strany v Novém Bydžově ve 14. hod., s. 2.

⁴²⁹ V květnu 1948 navštívil okres Nový Bydžov zájezd sovětské delegace hrdinů práce. Ti byli nejprve uvítáni v Lovčicích, ale v Chlumci nad Cidlinou změnili tamější představitelé KSČ program a delegace proto přijela do Nového Bydžova velmi pozdě, kde se mezitím čekající zemědělci rozešli a přišli o uvítání s delegací ze SSSR. Načež se na schůzi OV KSČ Nový Bydžov rozhořela diskuse, která však řešení nepřinesla. SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze užšího okresního výboru KSČ dne 8. května 1948 ve 14 hod. v sekretariátu strany v Novém Bydžově, s. 3.

⁴³⁰ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 20. dubna 1948, s. 2.

opakovaly i později.⁴³¹ Nicméně soupeření obou měst nenabývalo takových rozměrů, jako v bydžovském případě.

Jako nejslabší článek struktury AV NF se ve sledovaných okresech projevíly místní akční výbory Národní fronty, které měly de facto problémy od svého vzniku. Jejich práce byla velmi nedostatečná. Řada MAV NF ještě začátkem dubna 1948 neměla dokončenou reorganizaci MNV.⁴³² Rovněž se objevovala snaha o zneužívání kompetence MAV NF. Jednalo se vesměs o perzekuci osob z malicherných pohnutek, soukromých zájmů či docházelo k vyřizování osobních sporů.⁴³³ Navíc někteří komunisté intervenovali na OAV NF za jedince, kteří byli viněny z trestních deliktů, šmeliny a podobně.⁴³⁴ V každém případě musely OAV NF věnovat MAV NF značnou pozornost.

Obdobné nešvary se objevovaly ve všech vybraných okresech, avšak v největším rozsahu v okrese Trutnov. Právě Trutnovsko se v otázce fungování AV NF potýkalo s největšími obtížemi. Např. mnohé MAV NF neodpovídaly písemně na dotazy a urgencye ONV NF a vymlouvaly se na nedostatek peněz k nákupu známek a podobně. Leckteří členové MAV NF byli natolik pasivní a nezodpovědní, že OAV NF zvažoval jejich výměnu.⁴³⁵ Stav částečně připomínal situaci v okrese Hradec Králové, kde se zpěchovali mnozí funkcionáři MAV NF vyplnit evidenční kartotéky, udávající nejrůznější výmluvy. Podstatou problému bylo, že členové AV NF měli po vysílání londýnského rozhlasu strach z převratu, který rozhlas předpovídal,⁴³⁶ a z trestu, který byl pro členy AV NF avizován. Tato „hysterie“ zasáhla i členy AV NF zastupující KSČ, kteří by rádi oželeli členství v akčním výboru. Krajský akční výbor v Hradci Králové doporučil nadřízeným složkám, aby bylo na tyto zprávy reagováno pomocí tisku, rozhlasu i jiným způsobem, nejlépe zesměšňováním

⁴³¹ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 31, Situační zpráva č. 6 v týdnu od 7. listopadu do 14. listopadu 1948.

⁴³² SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze širšího okresního výboru KSČ v Novém Bydžově, v sobotu dne 3. dubna 1948 v Chlumci nad Cidlinou, ve 14. hod. odpo., s. 2.

⁴³³ Např. SOkA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Štít, Urážka na cti člena MNV, 6. dubna 1948; SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 31, Situační zpráva č. 3 v týdnu od 17. října do 24. října 1948, s. 3; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 14, inv. č. 78, Týdenní situační hlášení, 29. října 1948; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Přehledná zpráva o činnosti AV NF od února do 8. prosince 1948; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva v okrese náchodském od 8. do 17. prosince 1948.

⁴³⁴ SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis schůze širšího okresního výboru KSČ v Novém Bydžově, v sobotu dne 3. dubna 1948 v Chlumci nad Cidlinou, ve 14. hod. odpo., s. 3.

⁴³⁵ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 14, inv. č. 78, Týdenní situační hlášení, 11. listopadu 1948.

⁴³⁶ Podle londýnského rozhlasu mělo dojít k převratu v nejrůznějších termínech (nejčastěji 28. října 1948).

těchto zpráv. Vycházeli z přesvědčení, které nabyli v souvislosti se všesokolským sletem, kdy mlčení věci nepřispívalo a později oficiálně potvrzená šuškanda situaci jen zhoršila.⁴³⁷

Problematičnost práce MAV NF pramenila jednak z jejich obsazení nekompetentními osobami (čili osobami, které politicky nebyly na takové výši, jak si KSČ představovala), z častého zneužívání k řešení osobních sporů, což se hojně projevovalo na venkově, z nechuti v AV NF pracovat, která vyplývala jak z osobních vztahů a vazeb, tak i z obavy nebo nechuti činit nepopulární opatření. Svoji úlohu rovněž sehrál strach, že při změně režimu budou členové AV NF potrestáni. Nemůžeme rovněž opomenout různé prohřešky členů AV NF, které na AV NF vrhlo nedobrá stín. Jednalo se jak o nelegální způsoby obohacení, tak i o diktátorské chování, či o jednání, které bylo v rozporu se zájmy komunistického režimu. A opětovně docházelo k těmto excesům v největší míře v okrese Trutnov, kde se nejednalo pouze o chování členů OAV NF v Trutnově neslučitelné s jejich funkcemi, osobní selhání prostupovala celou strukturou akčních výborů NF na Trutnovsku.⁴³⁸

⁴³⁷ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 3, inv. č. 43, Dopis pro Předsednictvo ÚAV NF, 15. července 1948.

⁴³⁸ Např. předseda MAV NF v Dolní Malé Úpě Josef Brádla byl odvolán ze své funkce z důvodu, že bylo proti němu učiněno trestní oznámení ve věci porušení klidu a veřejného pořádku a opilství. SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 1, Zápis ze schůze předsednictva Okresního akčního výboru Trutnov, 9. prosince 1948.

II. Pokles vlivu akčních výborů Národní fronty a jejich zánik v letech 1949–1954

1. Nové úkoly a změna v postavení akčních výborů NF

Po prvotním vzepětí v roce 1948 začaly AV NF velmi záhy ustupovat z popředí politického dění v Československu. Již počátkem roku 1949 byl ve sledovaných okresech jejich význam silně redukován. Část jejich dosavadní agendy přešla zpět na orgány státní správy.⁴³⁹ Hlavními úkoly AV NF se staly především budovatelské práce a agitace.⁴⁴⁰ Změny v náplni činnosti šly ruku v ruce s mocenskými přesuny ve vnitřní struktuře AV NF. „Revoluční charakter“ opadal a byl nahrazován byrokratickým pojetím. Již tak vlivné postavení tajemníků především OAV NF postupně ještě posilovalo. Na rozdíl od členů pléna či rady se jednalo jednak o funkci placenou a jednak o funkci, která postupně přebírala některé pravomoci „volených“ orgánů. V Náchodě vyřizoval tajemník Matěna rutinní záležitosti bez toho, aby byly projednány řádně ve schůzi, ač by to tak správně být nemělo. Dělo se tak na základě rozhodnutí předsednictva. Nové kompetence zahrnovaly vesměs méně podstatnou agendu (např. schvalování změn členů MAV NF atd.),⁴⁴¹ avšak růst významu tajemníka byl zjevný. Jeho osoba se stala nejstabilnější, nejoddanější komunistickému režimu a většinou byla také nejvlivnější složkou AV NF, i když byla navenek upozaděna. V tomto směru kopírovaly akční výbory NF vývoj uvnitř KSČ, kde v průběhu 50. let 20. století klesal význam funkce předsedy OV KSČ a naopak narůstala úloha byrokratického aparátu a vedoucího tajemníka.

Zlom ve vývoji akčních výborů NF znamenal rok 1950. Do té doby pozbyly většinu svých politických pravomocí, které si udržely z předchozích let. Posledním záchvěvem původního poslání bylo angažování AV NF v kompletní reorganizaci MNV v březnu až červenci roku 1950 a dokončení očisty Sokola v okrese Hradec Králové. Z původní agendy rovněž vymizelo psaní rozličných posudků atd. V letech 1949–1950 ztratily AV NF postupně nejvýznamnější část své původní náplně práce a do popředí se prosadily organizačně-agitační

⁴³⁹ Kupříkladu v roce 1949 přestaly OAV NF vydávat povolení k jízdě a rozhodovat o přidělech benzínu. Tato agenda přešla na ONV. SOKA Trutnov, Okresní národní výbor Trutnov, kniha 206, Zápis ze schůze dopravní komise, 14. ledna 1949, s. 1.

⁴⁴⁰ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze pléna OAV NF v Novém Bydžově, konané dne 18. února 1949 o 17. hodině v místnosti sekretariátu OAV NF, s. 1.

⁴⁴¹ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 11. února 1949, s. 2.

úkoly, jako bylo pořádání oslav, sběru surovin, koordinace činnosti NF, vyhotovování pracovních plánů atd. Nutno podotknout, že i při plnění těchto úkolů (např. sběr surovin) figurovaly AV NF v pozici pomocného orgánu lidové správy (srov. níže). Politický vývoj v ČSR, jež se nesl ve znamení ztráty faktického vlivu AV NF, přišel vhod představitelům lidosprávy, kteří v AV NF viděli oprávněně konkurenci a kteří pochopitelně usilovali o změnu meritu věci a snížení významu postavení AV NF. Již v březnu 1950 vnímal tajemník ONV v Trutnově Hanák členy OAV NF především jako strážce všech složek NF, kteří se měli věnovat mládeži, národním výborům, akčním výborům NF a všem ostatním organizacím NF.⁴⁴² Toto pojetí redukovalo AV NF na pouhou převodní páku režimu sloužící k řízení orgánů a organizací NF. Formálně sice akční výbory NF „statutu“ politického orgánu zbaveny nebyly, avšak skutečná náplň jejich práce ukazovala opak. Posuny uvnitř mocenských struktur státu, jež určovaly podíl jednotlivých složek na rozhodovací pravomoci, byly zjevné a nezpochybnitelné. Tyto změny na regionální úrovni oficiálně potvrdil teprve o dva roky později konaný aktiv tajemníků KAV NF a OAV NF v Hradci Králové.

Na mezikrajové poradě referoval v červnu 1952 přítomným funkcionářům tajemník ÚAV NF o dalším osudu akčních výborů NF. Z jeho projevu sice vyplynulo, že budou pracovat i v budoucnu, avšak definitivně a oficiálně potvrdil předchozí přesunutí jejich působnosti do oblasti pouhé kontroly a agitace (případně nápomoci při plnění významnějších úkolů). Jako nejdůležitější náplň práce byla označena mobilizace mas k budovatelským úkolům. AV NF byly formálně i nadále vnímány jako orgány politické (avšak bez faktického vlivu), naopak národní výbory byly chápány jako orgány výkonné. Podle nejvyšších představitelů státu měly akční výbory vést a kontrolovat Národní frontu. Složky NF pak měly za úkol dohlížet na své zástupce v lidosprávě, pomáhat jim a motivovat je k odpovědnosti. Mezi dalšími úkoly měly akční výbory podporovat JZD, pomáhat při stavbách kravínů a drůbežáren, organizovat po linii Národní fronty brigády na úpravu obcí atd. Pro propagandu etablovaného se komunistického režimu byl důležitou otázkou boj za mír. Z toho důvodu měly AV NF podporovat práci okresních výborů Obránců míru (OVOM). Na poradě bylo dáno jasně na srozuměnou, že vedoucí silou ve státě byla KSČ a proto se musela veškerá práce opírat o úzkou spolupráci s KSČ.⁴⁴³ Ač bylo komunistickými představiteli prezentováno, že se jednalo o důležité úkoly, nebylo tomu tak. AV NF se v druhém sledovaném období staly

⁴⁴² SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o společné schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově, 19. března 1950, s. 4.

⁴⁴³ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 5. června 1952, s. 1–2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově a zástupců složek NF, 25. září 1952, s. 1.

pouhým pomocně koordinačním orgánem. Ve skutečnosti jim přidělené úkoly byly vznešené pouze slovy, nikoliv obsahem a významem.

O tom, do jaké míry si počátkem 50. let 20 století nový režim cenil AV NF, svědčí nejlépe jejich hmotné a finanční zajištění, které bylo zcela nevyhovující. Veškeré snahy okresních funkcionářů o vylepšení hmotného vybavení byly odmítnuty (srov. níže). Absence motorových vozidel znemožňovala řádný styk OAV NF s podřízenými MAV NF. Zástupci okresu mohli jezdit do jednotlivých obcí jen v nutných případech, což způsobovalo odtržení od místních akčních výborů a nutilo funkcionáře úřadovat od stolu. Nebyl brán ohled na skutečnost, že se přímý kontakt osvědčil, jako nejlepší prostředek k nápravě problému AV NF.

V roce 1953 byla pomocná funkce akčních výborů ještě více zesílena. OAV NF (potažmo JAV NF) byly povinny vést obvodní a místní AV NF ke zvýšené aktivitě, aby se staly „skutečnými pomocníky lidové správy“. AV NF měly v dohodě s národními výbory ukládat složkám NF konkrétní a kontrolovatelné úkoly. Jelikož v roce 1953 vrcholila, potažmo kulminovala první etapa kolektivizace československého zemědělství, měly v rámci horečného združstevňování a zostřeného třídního boje dohlédnout, aby i složky NF odstraňovaly ze svých řad na základě konkrétních údajů před celou vesnicí vesnické boháče a nepřítel socialismu na vesnici. Role AV NF jako jednoho z převodních mechanismů komunistické diktatury byla patrná na úkolu semknout ještě pevněji Národní frontu a všechny občany kolem organizací KSČ a to tak, že všechny úkoly měly být rozdělovány, plněny a kontrolovány pod vedením výborů organizací KSČ.⁴⁴⁴ S existencí AV NF bylo tak v roce 1953 počítáno nadále, přičemž za hraniční limit jejich fungování bylo považováno vybudování socialismu.⁴⁴⁵

Další směřování AV a především celé NF vytyčil X. sjezd KSČ konaný v roce 1954.⁴⁴⁶ V reakci na špatnou situaci v zemědělství označil sjezd za jeden z nejdůležitějších cílů nadcházejícího období urychlený rozvoj zemědělské výroby, který se stal předzvěstí obnovení kolektivizace československého zemědělství. Pro důležitost tohoto úkolu se měla i

⁴⁴⁴ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Usnesení ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 27. března 1953, s. 1.

⁴⁴⁵ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. června 1953, s. 2.

⁴⁴⁶ Blíže k dané problematice: *Protokol 10. řádného sjezdu Komunistické strany Československa: v Praze 11.–15. června 1954*, Praha 1955.

Národní fronta zasadit o jeho splnění.⁴⁴⁷ X. sjezd KSČ v podstatě potvrdil předešlé změny v postavení AV NF a oficiálně odsouhlasil úkoly, které v předchozí době přijaly za své, jako hlavní náplň jejich práce v budoucnosti. V dlouhodobějším horizontu bylo Národní frontě předurčeno zasadit se o boj za mír, o další budování socialismu a zvýšení životní úrovně pracujících. Ve vztahu k lidové správě měly složky NF za úkol vést své členy tomu, aby se stali dobrými pomocníky NV. Tedy, aby sledovali práci členů NV ve volebních obvodech, aby se na ně obraceli s návrhy, dotazy i kritickými připomínkami, a aby jim současně pomáhali při zajišťování úkolů při výstavbě a zlepšení vzhledu měst a vesnic, při kontrole práce obchodů atd. Výbory masových organizací měly na svých zasedáních hodnotit práci národních výborů a jejich členů a měly za úkol upozorňovat rady NV na nedostatky, s nimiž se setkaly. Organizace NF byly povinny zvát do svých zasedání členy NV, které doporučily za kandidáty NF, a vyžadovat podávání zpráv o tom, jak NV pracovaly.⁴⁴⁸ AV NF měly tuto práci koordinovat a vést složky k plnění zmíněných úkolů, sledovat jejich práci a vést je k větší politické aktivitě. V nadcházejícím období (především od roku 1955) mělo dojít k oživení agitační práce na vesnicích. Organizace NF měly spojovat praktické přednášky a školení s politickou převýchovou svých členů. Měly poskytnout své členy agitačním střediskům jako agitátory tam, kde se nenacházela agitační střediska. MAV NF bylo předurčeno vést složky k většímu zájmu o osvětovou činnost, především pořádat různé besedy a přednášky pro občany.⁴⁴⁹

Směrnicemi přijatými na X. sjezdu KSČ, které měla plnit celá NF, byla akčním výborům NF oproti jejich původní úloze z roku 1948 přisouzena odlišná, značně omezená role. Především MAV NF byly nově pojímány pouze jako pomocný orgán NF, který měl složky NF kontrolovat a pomáhat jim v jejich práci.⁴⁵⁰ Snad i proto došlo počátkem listopadu 1954 ke změně názvu, která skoncovala se zbytky původní existence AV NF. Pojmenování výbory Národní fronty odpovídalo jejich aktuální náplni práce daleko lépe než době

⁴⁴⁷ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 29. června 1954, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 5. července 1954, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 29. července 1954, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis z aktivu předsedů MAV NF v Trutnově, 2. srpna 1954, s. 1.

⁴⁴⁸ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 29. července 1954, s. 2.

⁴⁴⁹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis z aktivu předsedů MAV NF v Trutnově, 2. srpna 1954, s. 1.

⁴⁵⁰ *Tamtéž.*

nevyhovující „revoluční“ rétorikou poznamenané označení akční výbory. Tímto opatřením akční výbory Národní fronty ve své původní podobě zanikly.

2. Posuny v náplni práce akčních výborů NF

Jak již naznačila předchozí kapitola, ve druhém sledovaném období došlo k významovým posunům v postavení AV NF. Těmto změnám odpovídala upravená struktura náplně práce. Rozsah agendy AV NF sice ve sledovaném období značně narostl, avšak význam svěřených úkolů byl silně redukován.

a/ Dozvky původních pravomocí

Ještě počátkem druhého období (především v roce 1949, v některých specifických případech i později) je možno ve sledovaných okresech zaznamenat dozvky úkolů úzce spjatých s původním posláním AV NF, které se však později již v náplni práce nevyskytovaly vůbec, nebo jen výjimečně. Zaprvé se jednalo se o dokončení očisty, která se však omezila již pouze na trestání jednotlivců (pokud opomeneme dokončení očisty ve spolcích, především v Sokole).⁴⁵¹ Vyakčňování v pozdější době bylo většinou ze strany OAV NF odmítnuto.⁴⁵² Přesto ho lze zaznamenat v ojedinělých případech i v následujících letech. Nejednalo se však o vyakčnění v původním slova smyslu, tak jak ho známe z roku 1948, protože se vesměs jednalo „pouze“ o návrhy k vyloučení inkriminovaných osob.⁴⁵³

Počátkem roku 1949 taktéž doznávalo zavádění národních správ, kterých ale uvalily akční výbory NF oproti roku 1948 jen minimální počet.⁴⁵⁴ Mezi relikty předchozího působení patřila rovněž otázka táborů nucené práce (TNP). V roce 1949 a 1950 se OAV NF v Trutnově opět zapojil do problematiky pracovních táborů, ačkoliv OAV NF v okresech Náchod,

⁴⁵¹ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 1. dubna 1949, s. 2.

⁴⁵² Konkrétně podal k OAV NF v Náchodě v březnu roku 1950 Okresní myslivecký spolek (OMS) Náchod přípis, ve kterém se spolu AV OMS zabýval otázkou očisty svého členstva. Zároveň předložil seznam s návrhem na vyloučení několika funkcionářů. OAV NF se usnesl, že se nebude touto otázkou zabývat, protože se jednalo o vnitřní záležitost výboru OMS. Navíc bylo poukazováno, že AV NF ve spolcích nemají již fungovat, neboť jejich trvání bylo zákonnou cestou zrušeno. Byl kladen důraz na to, že při dodržení správného postupu při vylučování členů disponoval výbor OMS účinnými prostředky k odstranění nechtěných osob a nebylo tedy třeba činit zvláštní opatření ze strany AV NF. SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 23. března 1950, s. 2.

⁴⁵³ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 9. listopadu 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 17. května 1951, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 14. února 1952, s. 3.

⁴⁵⁴ Srov.: SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF, 11. ledna 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF konané dne 7. února 1949, s. 2 atd.

Hradec Králové a Nový Bydžov tak neučinily. Avšak i v Trutnově bylo jasné patrné, že agenda rozhodování o zařazení do TNP byla již přenesena na orgány KSČ.⁴⁵⁵

I nadále se AV NF v roce 1949 zabývaly otázkou nadměrných bytů. Především MAV NF měly dohlížet na provedení jejich revize. Ty nadměrné měly být přednostně přiděleny pracujícím, především těm, kde bylo v rodině více zaměstnaných osob.⁴⁵⁶ Důvodem k přestěhování do menšího bytu byl i soudní postih jednoho z manželů.⁴⁵⁷ Jednalo se o postup ne nepodobný praktikám spojených s akcí Kulak z pozdějších let.

Již v jen velmi omezené míře prošetřovaly OAV NF v součinnosti s KAV NF odvolání proti přijatým opatřením.⁴⁵⁸ Naopak důležitou součástí administrativy zůstalo psaní posudků. Jednalo se vesměs o prošetření osob před jejich jmenováním do konkrétních funkcí.⁴⁵⁹ Této „výsady“ však byly AV NF postupně zbaveny. Personální záležitosti převzala na konci roku 1950 kádrová oddělení OV KSČ a část agendy přešla na orgány lidosprávy (bezpečnostní referáty).⁴⁶⁰ I přesto AV NF nadále posudky v omezené míře vystavovaly. Dělo se tak pouze na žádost nadřízené složky nebo v případech, na kterých měly akční výbory zvláštní zájem. Jinak se touto prací neměly zatěžovat.⁴⁶¹ Avšak v otázce vystavování posudků panovala po celé sledované období nejednotnost, částečně až chaos. AV NF nezřídka vystavovaly posudky, i když jim to v konkrétních případech nepříslušelo.⁴⁶²

⁴⁵⁵ MAV NF v Trutnově přípisem z října 1949 upozornil OAV NF v Trutnově na činnost Jaromíra Klenory, který byl zbit dělníky v únoru 1948 při projevu Uhra a který neměl kladný poměr k lidově-demokratickému režimu. MAV NF žádal, aby byl jmenovaný zařazen do TNP. Zároveň na stejné schůzi projednal OAV NF seznam osob navržených do TNP zaslaný SNB v Trutnově. Předsednictvo OAV NF s návrhy MAV NF i SNB souhlasilo, avšak postoupilo je k posouzení OV KSČ. Obdobně OAV NF v březnu 1950 odsouhlasil návrh velitelství stanice SNB v Trutnově-Poříčí na zařazení hostinského Ladislava Šibora z Poříčí do TNP. SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 14. října 1949, s. 1. SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 2. března 1950, s. 1.

⁴⁵⁶ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 24. ledna 1949, s. 3.

⁴⁵⁷ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, konané dne 4. března 1949, s. 3.

⁴⁵⁸ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 10. ledna 1949, s. 2.

⁴⁵⁹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 4. května 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 5. května 1950, s. 2.

⁴⁶⁰ SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Trutnově, 21. února 1951, s. 4.

⁴⁶¹ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 5. října 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 25. ledna 1952, s. 2.

⁴⁶² SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 5. října 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní

b/ Sběr surovin

Mezi úkoly, které se naopak činností AV NF táhly od jejich založení až po jejich zánik jako červená nit, patřily především sběr druhotných surovin a pořádání oslav. Na rozdíl od předchozího období výrazně narostl prostor a význam, který tato agenda v činnosti AV NF zaujímal.

Při sběru druhotných surovin bylo původně úkolem AV NF zajistit jeho organizaci. Měly se do něho zapojit všechny složky NF, na což byl také komunistickými funkcionáři kladen důraz. V Náchodě směřovaly výzvy k příkladnému plnění hlavně do řad ROH. V závodech měl být řádně prováděn sběr a tato činnost kontrolována. MAV NF zajišťovaly, aby byly při každé příležitosti odváženy z obcí odpadové suroviny, (tj. když některý hospodář jel do města s povozem, měl povinnost při této příležitosti odvézt také nasbírané suroviny).⁴⁶³ OAV NF v Náchodě pak přímo instruoval zástupce sběren celého okresu o jejich práci, kterou vytyčil a rozdělil mezi jednotlivé subjekty.⁴⁶⁴

Novou právní úpravu přineslo vládní nařízení č. 88/1949 Sb. o sběru a odbytu sběrných surovin ze dne 8. března 1949, které zrušilo doposud platná vládní nařízení z dob okupace a upravilo pravidla potřebám komunistického režimu. Nařízení nově vymezilo 18 skupin odpadů, které byly považovány za sběrné suroviny. Tyto suroviny bylo zakázáno ničit a musely být odevzdány do sběru, který obstarávaly pověřené národní podniky. Za porušení hrozily tvrdé tresty (pokuta do 50 000 Kčs nebo vězení do šesti měsíců). Péčí nad pravidelným sběrem surovin byly pověřeny místní národní výbory. Krajské a okresní národní výbory dozíraly na obstarávání sběru surovin ve svém obvodu, vedly v patrnosti jeho výsledky a byly povinny spolupůsobit při plnění úkolů podle tohoto nařízení. Získané sběrné suroviny prodávaly místní národní výbory příslušným pověřeným národním podnikům a

výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 23. listopadu 1951, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 22. května 1952, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 20. června 1952, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Převýšov, Odeslaná pošta MAV NF v Převýšově; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Převýšov, Kádrový posudek na Jaroslavu Kysilkovou; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsedů MAV NF, 23. ledna 1954, s. 3.

⁴⁶³ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 10. ledna 1949, s. 2.

⁴⁶⁴ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 24. ledna 1949, s. 1.

výtěžek byl odveden do obecní pokladny.⁴⁶⁵ Nařízení nezmiňovalo přímo akční výbory ani Národní frontu, které se přesto i nadále ve sběru angažovaly. Samotný sběr mělo zviditelnit pořádání různých soutěží ve sběru odpadových surovin, jež se nyní staly doménou okresních akčních výborů NF.⁴⁶⁶ Skutečnost, že v tehdejší době přikládal vládní režim sběru surovin velký význam, byla patrná na udělování sankcí za jeho špatnou realizaci. Konkrétně okres Nový Bydžov dostal v prosinci 1950 od KAV NF v Hradci Králové důtku za to, že byla věnována malá pozornost sběru surovin.⁴⁶⁷

Rok 1951 přinesl další úpravu organizace sběru druhotných surovin na zákonném podkladě. I nadále obstarávaly sběr národní podniky pod dohledem národních výborů. Nově se však NV opíraly o: „*všechny složky Národní fronty, o organizace masové a politické, o organizace mládeže, tělovýchovné a jiné.*“⁴⁶⁸ AV NF tedy hrály i nadále ve sběru surovin podstatnou úlohu. Pochopitelně došlo postupem času k posunu obsahu jejich role. Nově fungovaly především jako hlavní kontrolor, zlepšovatel, propagátor a koordinátor. OAV NF kritizovaly nedostatek skladovacích prostor a vyzývaly národní výbory k nápravě přidělením vhodných objektu, aktivizovaly MAV NF, aby se zabývaly sběrem na obcích, navrhovaly zřízení místních sběrů, upozorňovaly lidosprávu na odvoz neodvezených sběrných surovin. MAV NF kritizovaly nedostatky, které vznikly ze strany MNV, agitovaly složkám NF o významu lidového sběru a nutnosti spolupráce složek při jeho organizování atd.⁴⁶⁹

Spolupráce AV NF a NV v otázce sběru surovin však nebyla vždy ideální. V některých případech se projevovalo diletantství, ale i zakořeněná nevraživost a vzájemné přehlížení. V září 1951 bylo v okrese Nový Bydžov plánováno, že při sběru bude získáno 40

⁴⁶⁵ Nařízení vlády č. 88/1949 Sb.

⁴⁶⁶ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 1. dubna 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 20. října 1950, s. 2.

⁴⁶⁷ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 29. prosince 1950, s. 2.

⁴⁶⁸ Nařízení vlády č. 34/1951 Sb.

⁴⁶⁹ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 2. února 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 14. září 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 12. října 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. října 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 19. října 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 27. března 1953, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 20. listopadu 1953, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis předsednictva OAV NF, 15. června 1954, s. 2.

vagonů železného šrotu. Ve skutečnosti byly dodány jen čtyři. Byl to důsledek špatně zorganizované akce. Ač šrotu bylo dost, neměl ho kdo odvézt. Problémy pramenily ze skutečnosti, že zástupce ONV se nedostavoval do schůze OAV NF. Z toho důvodu pak nevěděl OAV NF, co dělá ONV, a naopak, a proto zavládl chaos.⁴⁷⁰

Sběr surovin byl jedním z významných úkolů, kterým se AV NF zabývaly. Přes uvedené nedostatky se AV NF ve sledovaných okresech podílely na sběru surovin úspěšně a přispěly k jeho řádnému zvládnutí. Mnohdy byly AV NF ve sběru aktivnější než NV, které ho měly primárně pořádat.

c/ Oslavy⁴⁷¹

Důležitou a po celé zkoumané období přítomnou složkou činnosti AV NF bylo organizování různých oslav. Akčními výbory realizované oslavy byly významnou složkou státní propagandy a umožnily režimu lépe si podmanit masu obyvatelstva.⁴⁷² Oslavy se staly součástí koloritu komunistického režimu a přispěly k úsilí o přetvoření tehdejší společnosti.

Mezi nové „svátky“ komunistické diktatury patřily oslavy únorových událostí. Každý okres se měl zařídit podle svých možností a provést řádnou oslavu. Organizováním únorových oslav byly pověřeny pochopitelně AV NF. Především místní organizace byly povinny dohlédnout, aby závody vyslaly na slavnosti za celý okres své nejlepší úderky a aby byly vyzdobeny ulice, výkladní skříně, sekretariáty politických stran a vývěsní skřínky všech složek NF atd.⁴⁷³

Do skupiny režimních slavností patřily také oslavy pořádané v rámci Stalinova kultu osobnosti. Prim hrály takové, jež se konaly v souvislosti s výročím jeho narozenin (18. prosince 1878). Nejvýznamnější z nich připadly pochopitelně na rok 1949, kdy Stalin

⁴⁷⁰ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 24. září 1951, s. 1.

⁴⁷¹ V podkapitole nejsou popsány všechny oslavy. Pozornost je věnována jen těm, které byly pro vybrané okresy nejdůležitější.

⁴⁷² Srov. Zuzana BEŇUŠKOVÁ, *Sviatok a jeho inštitucionalizácia v období socializmu (1948–1989) ako nástroj politického marketingu*, in: Každodenní život v Československu 1945/48–1989, ed. J. PAŽOUT, Praha 2015, s. 92–110.

⁴⁷³ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 11. února 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 18. ledna 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 25. ledna 1951, s. 1.

oslavil sedmdesátiny. Diktátorovými narozeninami pravidelně vyvrcholily Dny československo-sovětského přátelství (srov. podkapitolu ČSSP). Organizování oslav opět spočívalo na bedrech OAV NF. Na rozdíl od jiných podniků organizovaných akčními výbory si nikdo ze zainteresovaných stran většinou nedovolil pochybení a oslavy byly vždy hodnoceny pozitivně. V některých pozdějších letech byly oslavy spojeny s narozeninami Antonína Zápotockého (19. prosince 1884).⁴⁷⁴ Součástí byl zpravidla doprovodný kulturní program, či různé politické akce.⁴⁷⁵

S glorifikací osoby Stalina souviselo rozhodnutí o stavbě generalissimova pomníku v Hradci Králové,⁴⁷⁶ které padlo v roce 1952. Tehdy se také poprvé sešla na sekretariátě JAV NF komise pro stavbu pomníku. V komisi byly přítomni zástupci KV a OV KSČ, lidosprávy, OOR, ČSM, SČSP, OVOM, výtvarných umělců a JAV NF. Odhalení bylo plánováno na rok 1954 na dnešním Masarykově náměstí, kde stála původně socha TGM. Ta byla v březnu 1953 odstraněna a roztavena. Na jejím místě měl být zbudován zmiňovaný pomník. K tomu však již nedošlo. Přípravy narušilo Stalinovo úmrtí a změna kurzu sovětské politiky. Bylo nasnadě, že by se uctění památky zesnulého diktátora ujaly, nebo se alespoň na něm účastnily akční výbory. Paradoxně se tak nestalo a AV NF se v otázce konání tryzen po smrti Stalina nijak zvlášť neangažovaly a omezily se pouze na vzpomnutí jeho úmrtí na svých schůzích. Obdobně to mu bylo o několik dní později v případě úmrtí Klementa Gottwalda. OAV (JAV) NF sice zpravidla svolaly v den úmrtí mimořádné schůze k uctění památky zesnulého presidenta Československé republiky a předsedy Ústředního výboru Komunistické strany Československa, avšak po té se již věci dále nezabývaly. Vrcholem tedy bylo odeslání smutečních telegramů na ÚAV NF v Praze a držení několika minut ticha na uctění památky zesnulého představitele státu.⁴⁷⁷

⁴⁷⁴ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 16. prosince 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 13. ledna 1950, s. 1.

⁴⁷⁵ V roce 1951 byly v okrese Nový Bydžov v rámci oslav rozesílány všem MAV NF podpisové archy k závazkům v dodání nadsmluvních produktů zemědělské i živočišné výroby. Na těchto seznamech (arších) byla jména všech zemědělců v obci, kde byla rubrika pro podpis a pro jednotlivé druhy produktů. Archy měly ukázat poměr zemědělců k socialistickému zřízení a jeho boji za zachování světového míru. Při celé akci byly nápomocny agitační dvojice, které ustavila každá složka NF a které měly navštívit všechny rolníky a hovořit s nimi o boji za mír. SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 14. prosince 1951, s. 1.

⁴⁷⁶ Obdobně snahy bylo možno zaznamenat i v jiných okresech. Např. 21. září 1952 byl odhalen monument J. V. Stalinovi v Jičíně. SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 12. září 1952, s. 1.

⁴⁷⁷ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 14. listopadu 1952, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty

Dalším silně ideologicky zatíženým svátkem byly oslavy výročí Velké říjnové socialistické revoluce. AV NF na oslavách 7. listopadu většinou úzce spolupracovaly se Svazem československo-sovětského přátelství za účasti ostatních složek NF.⁴⁷⁸ Od roku 1951 se oslavy VŘSR staly součástí Měsíce Československo-sovětského přátelství, který většinou zahajovaly.⁴⁷⁹ (Srov. kapitolu ČSSP). I nadále se samozřejmě na oslavách podílely ostatní složky NF a AV NF.

Ve sledovaných okresech nebyly oslavy VŘSR mezi obyvatelstvem příliš oblíbené. V roce 1950 se v Trutnově se projevila nechuť občanů účastnit se na organizování těchto oslav, především zklamalo zapojení složek NF (z čehož samozřejmě vyvodil OAV NF náležité důsledky). Taktéž slavicích obyvatel bylo přítomno jen málo. V Úpici byl sice přednesen referát o VŘSR, avšak byl shledán jako dlouhý a úmorný. V laxním přístupu k oslavám tvořila v okrese Trutnov výjimku obec Svoboda nad Úpou. Představitelé OAV NF v Trutnově přisuzovali uspokojivý průběh tamějších oslav dobře fungující Národní frontě.⁴⁸⁰ Obdobně jako v Trutnově selhaly oslavy VŘSR o rok později v Náchodě. Tentokrát však byl problém především na straně členů KSČ. V Jiráskově divadle byla uspořádána slavnostní akademie, avšak členové KSČ nebyli zastoupeni v takovém počtu, jak by se zasluhovalo. Bylo přítomno pouze 26 komunistů z celkového počtu 177 osob.⁴⁸¹

Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 14. ledna 1953, s. 3; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 6. března 1953, s. 1–2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis mimořádné schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové dne 15. března 1953; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis z mimořádné schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 15. března 1953, s. 2; *Otto Gutfreund – Pomník Tomáše Garrigue Masaryka v Hradci Králové* [dostupné online: <http://www.socharstvi.info/realizace/pomnik-tomase-garrigue-masaryka-v-hradci-kralove/>; cit. 11. 11. 2016].

⁴⁷⁸ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 15. září 1949, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 30. října do 5. listopadu 1949, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 20. října 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 12. září 1952, s. 2.

⁴⁷⁹ Jiří KNAPÍK – Martin FRANC a kol., *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*, I. svazek, Praha 2011, s. 542.

⁴⁸⁰ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 9. listopadu 1950, s. 1.

⁴⁸¹ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 9. listopadu 1951, s. 1.

Mezi další oslavy v režii AV NF patřily slavnosti v rámci osvobození ČSR 9. května, které však rovněž v některých případech narážely na nezáměr organizací NF.⁴⁸² Několikrát slavnosti alespoň obohatily doprovodné akce.⁴⁸³

Výše jmenované oslavy zastínil svým významem jediný svátek, a to 1. máj. Prostor, který AV NF oslavám věnovaly, potvrzuje postavení 1. máje jako jedné z nejvýznamnějších a nejmasovějších akcí, kterou můžeme v tehdejší Československu vysledovat.⁴⁸⁴ AV NF podobu své existence vždy figurovaly jako hlavní pořadatel májových oslav. Samozřejmě, že byla vyžadována účast celé NF, všech masových organizací a složek. Nezřídka se do příprav zapojovaly i OV KSČ. Jejich předsednictva na svých schůzích kontrolovaly průběh příprav a rovněž funkcionáři OV KSČ byly společně s představiteli NF členy pořadatelského sboru.⁴⁸⁵

Přípravy zpravidla započaly v dostatečném předstihu. Byl jim obvykle věnován celý duben, v některých případech už i měsíc březen.⁴⁸⁶ V rámci příprav na oslavy Svátku práce byla ze strany AV NF přijata řada opatření. Jednotlivé kroky postupně nabyly podobu propracovaného systému, který se v dílčích obměnách vyskytoval ve všech sledovaných okresech. Průprava začínala vypracováním pracovního plánu akce. Poté OV složek NF projednaly na nejbližších schůzích soubor akcí předcházející oslavám 1. máje. Následovalo konání střediskových instruktáží a aktivů, na kterých se sešly zúčastněné složky NF a KSČ a byl proveden hrubý nástin naplánovaných prací. Těchto instruktáží se účastnili členové předsednictva OAV NF ve funkci instruktorů. Tím byly organizacím NF rozděleny úkoly.

⁴⁸² SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis aktivu předsedů MAV NF z okresu náchodského, konané 6. května 1950, s. 1.

⁴⁸³ V rámci oslav osvobození republiky byl 4. května 1952 v Náchodě uspořádán motocyklový závod. Jeho pořádání vzešlo z iniciativy odbočky autoklubu v Náchodě. Avšak OAV NF ho samozřejmě musel nejprve povolit. SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 14. února 1952, s. 3.

⁴⁸⁴ Srov.: Jiří KNAPÍK – Martin FRANC a kol., *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*, II. svazek, Praha 2011, s. 753; Roman KRAKOVSKÝ, *Ať žije První máj! Rituál oslav Svátku práce*, Dějiny a současnost, 2006, roč. 28, č. 1, s. 17–20.

⁴⁸⁵ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 32, kart. 2, Situační zpráva 17. – 23. dubna 1949; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 30. března 1950, s. 2; SOkA Náchod, Komunistická strana Československa – okresní výbor Náchod, kniha 70, inv. č. 70, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ, 5. dubna 1950, s. 5; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze funkcionářů MAV NF z celého náchodského okresu, konané 13. dubna 1950, s. 1.

⁴⁸⁶ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 19. dubna 1949, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 19. dubna 1949; SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 32, kart. 2, Situační zpráva 17. – 23. dubna 1949; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 1. června 1950, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze zasedání užšího předsednictva OAV NF v Náchodě, 1. března 1951; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 23. dubna 1954, s. 1.

Následovalo ustavení agitačních dvojic, které pak vybízely k účasti na oslavách. Do agitační akce se zapojili všichni členové okresních výborů, výborů základních organizací a nejschopnější členové Národní fronty. Jména a adresy všech agitátorů hlásila každá základní organizace na MAV NF. Rovněž AV NF dohlížely na slavnostní výzdobu, kterou byli povinni provést jak členové KSČ, tak i NF. Pro usnadnění práce při přípravách a samotném průběhu oslav vznikaly různé komise (programová, finanční apod.). Je možné rovněž vysledovat tvorbou koordinačních sborů, které se denně scházely a kontrolovaly provedené práce.⁴⁸⁷ V některých případech se však neujaly. V rámci zlepšení koordinace příprav v okrese Náchod byl v dubnu 1950 zvolen májový výbor. Toto opatření se však ukázalo jako neúčinné, protože výbor nevyvíjel řádnou činnost.⁴⁸⁸

Především v Náchodě byly prvomájové oslavy často spojovány s dalšími akcemi. V roce 1949 byly využity k představení nového předsedy OAV NF.⁴⁸⁹ 1. máj byl většinou dáván do spojitosti s mírovým hnutím (srov. kapitolu Československé mírové hnutí). V roce 1950 měly oslavy vyznít především jako mohutná manifestace pracujících k udržení světového míru.⁴⁹⁰ Tomu odpovídala i výzdoba, která byla zaměřena na boj za mír, dřívější nezaměstnanost, válku, budování socialismu a zvýšení přídělů. Alegorické vozy zařazené na konec průvodu představovaly budovatelskou práci na závodech i na vesnicích, jakož i těžké životní a pracovní podmínky v „imperialistických zemích“.⁴⁹¹ V roce 1954 se stal 1. máj součástí předvolební kampaně v rámci voleb do národních výborů.

⁴⁸⁷ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze pléna OAV NF v Novém Bydžově, 7. dubna 1950, s. 1; SOKA Náchod, Komunistická strana Československa – okresní výbor Náchod, kniha 70, inv. č. 70, Zápis o 2. schůzi předsednictva OV KSČ, 26. dubna 1950, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze zasedání užšího předsednictva OAV NF v Náchodě, 1. března 1951; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 2. března 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 4. dubna 1952, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 24. dubna 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 27. března 1953, s. 3; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 8. dubna 1953, s. 2.

⁴⁸⁸ SOKA Náchod, Komunistická strana Československa – okresní výbor Náchod, kniha 70, inv. č. 70, Zápis o 1. schůzi předsednictva OV KSČ, 19. dubna 1950, s. 1.

⁴⁸⁹ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 28. dubna 1949, s. 1.

⁴⁹⁰ SOKA Náchod, Komunistická strana Československa – okresní výbor Náchod, kniha 70, inv. č. 70, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ, 5. dubna 1950, s. 9.

⁴⁹¹ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze funkcionářů MAV NF z celého náchodského okresu, konané 13. dubna 1950, s. 1.

Po skončení májových oslav následovalo ze strany OAV NF jejich zhodnocení. Oslavy většinou dopadly pro komunistický režim příznivě. S největšími obtížemi se organizování svátku práce potýkalo v okrese Hradec Králové. Přesto byly vesměs ve sledovaných okresech vytýkány pouze chyby praktického rázu. Např.: státní vlajka byla při hraní hymny kloněna, ač kloněna být neměla, májový projev měl být kratší, byl nedostatek propagačních materiálů atd. Při bedlivé kontrole hlášení podřízených složek o průběhu oslav si také představitelé OAV NF všímali, v jakém počtu se oslav aktivně zúčastnili členové jednotlivých složek NF.⁴⁹² Aby oslavy splnily svoji ideologickou povinnost, byla nezbytně nutná vysoká účast obecnstva, proto byla hlídána jeho celková účast. Pokud se snížila, snažili se představitelé AV NF dovést, proč k tomu došlo. V roce 1952 byla na schůzi OAV NF v Trutnově probírána především otázka města Úpice, kde byla v porovnání s předchozím rokem⁴⁹³ účast na oslavách menší o 2 000 lidí. Při podrobnějším zkoumání vyšlo najevo, že většina obcí úpického okrsku měla velmi malou účast. Naproti tomu např. Rtyně měla o více než 50 % větší zapojení obecnstva než v minulém roce. Nakonec byla nízká účast přisouzena nedostatečné mobilizaci okolních vesnic ze strany střediskového májového výboru v Úpici. V obcích Libňatově a Maršově byla považována za důsledek nevalné politické úrovně jmenovaných obcí vyplývající ze špatné práce místní organizace KSČ a MAV NF. Povinností AV NF bylo odstranit zjištěné nedostatky tak, aby nenarušily chod oslav v příštím roce.⁴⁹⁴

Přestože se oslavy 1. máje v sledovaných letech nesetkaly se zásadními obtížemi, je patrné, že řadě lidí k srdci nepřiřostly. Nejednou si představitelé OAV NF stěžovali na „chladný“ průběh oslav: *„Průvod byl málo živý, také obecnstvo na chodnících jen mlčky přihlíželo. Ihned po zahájení začaly se masy rozcházet...“*.⁴⁹⁵ O nepřilísné oblibě Svátku práce mezi obyvatelstvem svědčila i kolísající účast diváků.⁴⁹⁶

⁴⁹² SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 12. května 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané 6. května 1954, s. 1.

⁴⁹³ V roce 1951 se údajně z 56 000 obyvatel na okrese zúčastnilo manifestací na 1. máje 32 000 občanů, což byl jednoznačně vysoký údaj. SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 3. května 1951, s. 2.

⁴⁹⁴ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 7. května 1952, s. 1.

⁴⁹⁵ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 12. května 1952, s. 1.

⁴⁹⁶ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 22. května 1952, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 12. května 1953, s. 1.

Mezi další akce, na kterých se organizačně podílely akční výbory NF, patřilo hojné slavení Mezinárodního dne žen. Přípravu MDŽ v okresním měřítku většinou řídila komise ustavená ze zástupců všech složek NF. Na vesnicích zajišťovaly oslavy MAV NF, jejichž předsedové byly předtím o postupu instruovány na střediskových aktivech. Složky NF pomáhaly při pořádání MDŽ hlavně s propagací. Samotným oslavám předcházela zpravidla agitační neděle, v jejímž průběhu byly obyvatelé přemlouvány k účasti na oslavách. MDŽ se i jako i jiné svátky komunistického režimu v některých případech potýkal s nezájmem funkcionářů MAV NF.⁴⁹⁷

AV NF se rovněž zapojily do organizování okresních slavností. Jednalo se o akce uspořádané na způsob okresních dožínků,⁴⁹⁸ které měly pochopitelně narušit a oslabit vztah k původním tradicím. AV a všechny složky NF se také zapojily do organizování Dnů československé armády,⁴⁹⁹ konání Mezinárodních dnů družstevníků,⁵⁰⁰ či do oslav 28. října. Avšak tento pro československý národ významný den zastínilo svým významem nové komunistické svátky.⁵⁰¹

Ačkoliv to není na první pohled zcela zřejmé, zapojení do pořádání různých oslav poskytovalo AV NF obrovskou moc nad obyvatelstvem. AV NF měly potenciál ovlivnit prostřednictvím oslav myšlení velké skupiny lidí. Paradoxně AV NF ve sledovaných okresech nedokázaly využít plně demagogickou sílu kulturních akcí, protože většinu svých prostředků věnovaly zdárnému organizačnímu zajištění akce (čili přenesení úkolu) a na hlubší ideovou manipulaci nezbýval již prostor (často by ji ani neumožňovala ideologická nezralost

⁴⁹⁷ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek Národní fronty v Novém Bydžově, 14. února 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 16. února 1951, s. 3; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 7. února 1952, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 28. února 1952, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 29. února 1952, s. 1.

⁴⁹⁸ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 6. července 1950, s. 1.

⁴⁹⁹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 3. října 1950, s. 2; SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze zasedání předsednictva OV KSČ Trutnově, 4. října 1950, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 14. září 1951, s. 2.

⁵⁰⁰ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově a zástupců složek NF, 25. září 1952, s. 2.

⁵⁰¹ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 23. – 31. října 1949.

funkcionářů AV NF). Přesto oslavy ve sledovaných okresech svůj úkol, byť ne zcela, splnily a přispěly k ovlivňování veřejného mínění ve prospěch komunistického režimu.

d/ Katolická akce

V roce 1949 prodělala církevní politika akčních výborů Národní fronty razantní proměnu. Změny vycházely z nového postoje ÚV KSČ především ke katolické církvi. Od nezasahování do náboženských záležitostí, jež bylo typické pro předchozí období, přistoupily AV NF k ostrému postupu a ke snaze podmanit si církev působící v obvodu jejich kompetence. Ve sledovaných okresech se středem zájmu stala především katolická církev, protože byla ve zmíněných regionech nejpočetnější a nejvlivnější a protože v ní komunističtí představitelé při svém tažení proti náboženství a církvím spatřovali úhlavního nepřítele. Není tedy divu, že vrcholem aktivity AV NF v oblasti církevní problematiky se stala Katolická akce (KA). Katolická akce bylo církevní obrodné hnutí, které bylo součástí nové koncepce komunistické církevní politiky, jež se prosadila v první polovině roku 1949. V této koncepci převážily názory zastánců radikálního řešení vylučujícího dohodu s církví. Nicméně prozatím nebyl žádoucí otevřený konflikt, pro který měly být teprve připraveny vhodné podmínky. Hlavním úkolem Katolické akce, která byla plně řízená státem, bylo získat podporu věřících pro novou dohodu mezi katolíky a státem, která by vyústila vznikem státní národní církve, jež by byla nezávislá na Vatikánu.⁵⁰² Akčním výborům v ní byla přisouzena klíčová role, proto se zapojily již do příprav předcházejícím jejím oficiálnímu vyhlášení. Měly především získat na stranu plánované Katolické akce místní duchovní. Toto snažení však zaznamenalo minimální ohlas.⁵⁰³

KA byla oficiálně vyhlášena v celorepublikovém měřítku 10. června 1949. Po vyhlášení se AV NF plně zapojily do její realizace. Mezi jejich hlavní úkoly patřilo získat duchovních a laiky pro myšlenku KA. OAV NF vypracovaly konkrétní plány práce pro všechny zástupce Národní fronty. Především bylo rozplánováno rozvrstvení konání „přesvědčovacích“ přednášek v jednotlivých obcích.⁵⁰⁴ Základním prostředkem k dosažení podpory KA se stalo vysílání komunistům loajálních zástupců římsko-katolické církve do

⁵⁰² K. KAPLAN, *Národní fronta...*, s. 137, 155–164.

⁵⁰³ SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis ze schůze OV KSČ Nový Bydžov, 22. května 1949, s. 1.

⁵⁰⁴ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 23. června 1949, s. 1.

cílových skupin. Toto opatření šlo ruku v ruce s konáním okresních a krajských konferencí KA, které měly být realizovány do 25. července 1949.⁵⁰⁵ V Náchodě měl být hlavním řečníkem poslanec Prokeš, druhým hlavním řečníkem farář Homola a třetím prof. Zdenka Trejtnarová, pro niž nechal okresní akční výbor vypracovat text pro přednesení na konferenci. AV NF byly povinny zajistit hojnou účast na konferenci a vyhledat osoby, které by se jí zúčastnily. Kvůli zvládnutí úkolu svolal OAV NF v Náchodě na 9. července 1949 aktiv předsedů MAV NF, jehož náplní bylo objasnit význam Katolické akce a především zajistit, aby předsedové vyslali z každé obce tři delegáty na okresní konferenci. Na druhou stranu přes snahu o masovost měla být na okresních konferencích úzce střežena ideologická čistota těchto „setkání“. V Náchodě měli delegáti konference KA obdržet propustky, „aby se na konferenci nedostal podvratný živel“. Distribuci těchto propustek měly na starost opět MAV NF, které je předaly jmenovaným delegátům NF, ale také delegátům KSČ. Zmíněné přípravné práce vyvrcholily konáním okresní konference Katolické akce v Náchodě ve středu 13. července 1949 v malém sále hotelu Beránek.⁵⁰⁶

Složky NF se rovněž zapojily do podpisové akce na podporu Katolické akce. Z důvodu zdokonalení přesvědčování obyvatelstva a duchovních o správnosti komunisty překládané myšlenky KA byly pro předsedy MAV NF vypracovány instruktáže, které vycházely z posledních zkušeností. V rámci získávání duchovních pro katolickou akci se AV NF měly zaměřovat na předem vytipované kněze, které považovali komunisté za „nejpokrokovější“. V případě okresu Trutnov to byl farář Alois Voral z Horního Starého Města a farář Skočdopole z Pilníkova. S prvním měl za úkol promluvit předseda ONV Šorm a s druhým tajemník OAV NF Cibulka.⁵⁰⁷ Je zjevné, že samotná návštěva vedoucích okresních funkcionářů musela na duchovní značně zapůsobit.

Přestože byla – jak vidno – Katolická akce dobře organizačně zajištěna, její samotná realizace se potýkala se značnými problémy. Ihned po vyhlášení začala ve sledovaných okresech narážet na masivní odpor věřících, který způsoboval komunistickému režimu

⁵⁰⁵ V okrese Náchod byla okresní konference KA naplánována na 13. července 1949. V Hradci Králové se měla pořádat v úterý 12. července 1949 v Adalbertinu atd. SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 30. června 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis ze schůze pléna OAV NF v Hradci Králové, konané 8. července 1949, s.

⁵⁰⁶ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 30. června 1949, s.1–2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis z aktivu funkcionářů MAV NF, konané 9. července 1949, s. 1.

⁵⁰⁷ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 30. června 1949.

závažné obtíže. V Náchodě si v průběhu schůze KA postěžoval tajemník lidové strany, že: „...by se radši schůze nezúčastnil vůbec, neb prý katolíci z okresu s ním nechtějí spolupracovat, neb nechtějí o otázce KA vůbec nic slyšet a v této věci nic dělat.“⁵⁰⁸ Katolická akce dokonce narušila fungování akčních výborů a Národní fronty na Náchodsku. V důsledku jejího rozběhnutí počali někteří členové lidové strany podávat rezignace na své funkce v AV a složkách NF.⁵⁰⁹ Navíc si náchodský tajemník lidové strany nadále neustále stěžoval, že KA odradila lidovce od práce, protože nechtěli obsazovat žádné funkce. Katolická akce se také negativně odrazila na náboru do lidové strany, o který projevovali věřící jen minimální zájem.⁵¹⁰ Z náchodského okresu byly také hlášeny případy, kdy kněží ve svých kázáních nepřímo naznačovali dočasnost komunistického režimu.⁵¹¹

Obdobně neuspokojivá situace panovala v okrese Hradec Králové, kde kvůli Katolické akci nastal rozkol uvnitř jinak jednotného OAV NF. Svědčí o tom přípravy na okresní konferenci. Během nich byl zástupce lidové strany v OAV NF a doposud jeho loajální člen Motyčka dotázán, zda se zúčastní této konference. Na základě rozsáhlé diskuse, v níž Motyčka upozorňoval na případy uzavírání kostelů v Rusku, však ostatní členové OAV NF usoudili, že se nezúčastní.⁵¹² To Motyčka potvrdil na další schůzi, kde byly projednány poslední přípravy k okresní konferenci Katolické akce. Ostatní členové OAV NF byli přesvědčeni, že Motyčka nezaujímal dosud kladný postoj ke Katolické akci kvůli obavě, aby nebyl vyloučen z katolické církve.⁵¹³ Navíc zaznamenávala KA v této době jen minimální ohlas u hradeckého obyvatelstva.⁵¹⁴

Potíže zaznamenala KA i v Trutnově, kde se proti ní stavěl záporně tajemník ČSL Jaroslav Malíšek. OAV NF posoudil jeho práci jako rafinovaně prováděné záškodnictví a podal návrh KAV NF, aby byl odvolán z funkce tajemníka ČSL.⁵¹⁵ Následně byl Jaroslav

⁵⁰⁸ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 23. června 1949, s. 1.

⁵⁰⁹ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 30. června 1949, s. 1.

⁵¹⁰ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 25. srpna 1949, s. 2.

⁵¹¹ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 18. – 24. září 1949, s. 1.

⁵¹² SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis ze schůze pléna OAV v Hradci Králové, konané 8. července 1949, s. 2.

⁵¹³ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, inv. č. 6–8, Zápis ze schůze předsednictva Okresního akčního výboru NF v Hradci Králové, konané 11. července 1949, s. 1.

⁵¹⁴ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis ze schůze pléna OAV v Hradci Králové, konané 8. července 1949, s. 2.

⁵¹⁵ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 30. června 1949.

Malíšek odsouzen k několikaletému žaláři.⁵¹⁶ První výsledky v okresech Náchod, Hradec Králové a Trutnov tedy v žádném případě nevykompenzovaly vyvinuté úsilí a objevující se problémy.

Částečné úspěchy zaznamenala KA pouze na Novobydžovsku, kde se nesečkala s tak velkým odporem. Podle dochovaných zpráv také žádný z farářů na okrese Nový Bydžov nečetl pastýřský list z 15. června 1949.⁵¹⁷ V tomto krátkém dokumentu biskupové odsoudili KA jako nezákonnou. Označili ji jako rozkolné hnutí a na její členy uvalili církevní tresty.⁵¹⁸ Skutečnost, že pastýřský list nebyl na Novobydžovsku čten, byla poměrně neobvyklé. Ačkoliv bylo šíření pastýřského listu bráněno státní mocí, v cca 1/3 případů byl faráři při mších přečten.⁵¹⁹ Taktéž okresní konference Katolické akce konaná v červenci 1949 proběhla hladce a na veřejnosti byla dobře přijata. Schůze se zúčastnilo 108 osob a v jejím průběhu byl schválen okresní výbor KA.⁵²⁰ Tato skutečnost je v příkrém rozporu s děním v okrese Trutnov, kde bylo možné vzhledem k silnému postavení KSČ a osídlení oblasti nábožensky „vlažným“ obyvatelstvem ovlivněným komunistickou propagandou předpokládat hladký průběh Katolické akce. Naopak v okrese Trutnov přes komunistický zákaz duchovní četli pastýřský list a významně se stavěli proti Katolické akci. Nečekaně silný odpor v okrese Trutnov neměl nejspíše původ v přesvědčení věřících, ale v zarputilém postoji trutnovských duchovních ke komunistickému režimu.⁵²¹ Naopak poslušnost novobydžovských duchovních byla nejspíše z velké části pouze výsledkem komunistického nátlaku a nepřamenila z osobního přesvědčení. Lze tak usuzovat ze zářijových událostí roku 1949. Ačkoliv měli kněží bydžovského vikariátu komunistickým režimem zakázáno konat poradu, uspořádali ji přesto potají v zákristii kostela v Novém Bydžově.⁵²² Komunistickému režimu na Novobydžovsku nejspíše nahrávala také skutečnost, že se původně jednalo o region se silným zastoupením agrární strany, která měla vůči církvi rezervovaný postoj. Z toho lze usuzovat, že na Novobydžovsku bylo postavení katolické církve částečně oslabené.

⁵¹⁶ Vlastimil Malíšek byl mladším bratem duchovního Jaroslava Malíška, který zastával místo administrátora farností Maršov, Malá a Velká Úpa a který byl jedním z hlavních odpůrců Katolické akce a komunistického režimu z řad trutnovských duchovních. Srov. Jan KAFKA, *Církevní politika...*, s. 140.

⁵¹⁷ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 1. července 1949, s. 1.

⁵¹⁸ Srov.: Karel KAPLAN, *Stát a církev v Československu 1948–1953*, Brno 1993, s. 83; *Pastýřský list biskupů a ordinářů ČSR o spolupráci církve a státu – červen 1949* [dostupné online: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/cirkev/obeznik49.pdf>; cit. 2. 10. 2016].

⁵¹⁹ Stanislav BALÍK – Jiří HANUŠ, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno 2013, s. 71–76.

⁵²⁰ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 15. července 1949, s. 1.

⁵²¹ J. KAFKA, *Církevní politika...*, s. 11–113.

⁵²² SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze rozšířeného předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 23. září 1949, s. 1.

Čtení pastýřských listů zapříčinilo ve sledovaných okresech další gradaci již tak velkého napětí mezi katolickou církví a komunistickým režimem. KA pak i nadále přilévala olej do ohně.⁵²³ Navíc byli v této době někteří duchovní uvězněni.⁵²⁴ Vztah nového režimu s katolíky vyhrcoval i proces přijímání tzv. církevních zákonů. Jako církevní zákony byl nazýván soubor norem připravovaný komunisty v průběhu roku 1949. Zákony měly stvrdit podřízenost církve vůči státu a legalizovat protiprávní opatření, jež byly v otázce církvi dosud učiněny. Příprava církevních zákonů šla ruku v ruce s KA a znamenala další zvýšení tlaku.⁵²⁵ Do procesu přípravy a přijímání církevních zákonů se zapojily i AV NF. Například v Náchodě navštívili vybraní představitelé OAV NF spolu s církevním referentem ONV všechny fary v okrese ve věci platového zákona, avšak podpis pro souhlas s tímto zákonem získán nebyl.⁵²⁶ Obdobně komunisté narazili na silný odpor duchovních v okrese Trutnov.⁵²⁷ Naopak v okrese Nový Bydžov padlo přesvědčování na úrodnou půdu a souhlas podepsalo mnoho farářů.⁵²⁸

Přes zvýšený tlak trval i nadále na podzim roku 1949 odpor církvi a věřících vůči vládnímu režimu. Zvláště vyhrcoené poměry panovaly na Náchodsku, kde od zahájení Katolické akce setrvala většina lidoveckých vesnic v trvale pasivní rezistenci,⁵²⁹ která místy přecházela až v otevřený odpor. Dne 13. listopadu 1949 se za účasti cca 40–50 osob konala v Náchodě schůze lidové strany. Po hlavním referátu poslance Prokeše, zaměřeném na objasnění církevních otázek a správného postoje ČSL k režimu, se rozvinula živá diskuse. V debatě vystoupil zejména Josef Středa z Babí s připravenými dotazy a pro režim nepříznivě zaměřenou, avšak fakticky odůvodněnou kritikou poslance Prokeše, ministra Plojhara a Katolické akce. Jeho vystoupení vyvrcholilo roztržkou s bývalým členem OAV NF v Náchodě Josefem Jansou. Přítomno bylo i několik osob postižených únorovou očistou, které se posléze do kritiky také zapojily. Mezi náchodskými lidovci vyvolalo Středovo vystoupení

⁵²³ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis z okresní konference Katolické akce v Náchodě, konané 13. července 1949, s. 1–4.

⁵²⁴ Dočasně byl uvězněn farář Blahník z Červeného Kostelce a na jeden den zajištěn vazbou farář K. Tomíček z České Skalice, který byl po výsledku propuštěn na svobodu. SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 23. – 31. října 1949.

⁵²⁵ Srov. S. BALÍK – J. HANUŠ, *Katolická církev...*, s. 26–29.

⁵²⁶ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 25. září – 1. října 1949, s. 1.

⁵²⁷ J. KAFKA, *Církevní politika...*, s. 118.

⁵²⁸ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 14. října 1949, s. 1.

⁵²⁹ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 30. října do 5. listopadu 1949, s. 1.

vlnu souhlasné kritiky poměrů v církevní otázce, proto OAV NF v Náchodě „doporučil“ lidoveckému tajemníkovi, aby napříště zamezil přístup Středy na jejich schůze.⁵³⁰

V Červeném Kostelci, kde se koncentrovalo vysoké zastoupení věřících, panovalo napětí mezi KSČ na jedné straně a katolickou a československou církví na straně druhé. Vazbou potrestaný a následně propuštěný katolický farář Blahník (srov. pozn. 525) organizoval v Červeném Kostelci návštěvy kostela, což se mu z velké části dařilo. Objevila se celá řada věřících, kteří začali docházet denně do kostela, ačkoliv tak dříve nečinili. To samozřejmě vzbuzovalo nelibost u komunistických orgánů. Navíc se komunistické diktatuře v Kostelci nepodřídila ani tamější Československá církev husitská, jejíž rada starších (správní a výkonný orgán náboženské obce) se ze značné části skládala z příslušníků živnostenských vrstev a majitelů textilních podniků, tedy z přirozených odpůrců komunistické ideologie. Nebylo proto divu, že rada starších usilovala o to, aby byl z Červeného Kostelce odstraněn farář Vyskočil, který svá kázání zaměřoval v budovatelském duchu a veřejně vyzýval k oddanosti k lidově-demokratickému zřízení. V reakci na to podal náchodský OAV NF diecézní radě husitské církve návrh, aby byli z rady starších odvoláni Antonín Vymetal a Čeněk Hubka, kteří byli známí svým protirežimním zaměřením (Vymetal i Hubka byli v průběhu pounorové očisty vyloučeni ze Sokola).⁵³¹

Postupně se však komunistickému režimu podařilo odpor otupit. Především v okrese Náchod se koncem roku 1949 nálada mezi věřícími a duchovenstvem značně uklidnila. Většina náchodských kněží kladný postoj ke komunistickému režimu sice nezaujímal, avšak ani proti němu otevřeně nevystupovala. Podle hlášení OAV NF se však někteří duchovní přizpůsobili novému režimu pouze „na oko“. Mezi katolíky bylo cítit napětí, ale i to pomalu polevovalo.⁵³² Postupně totiž pohasínal zájem laických věřících o osud církve, který byl vystřídán starostmi běžného dne, jež byly daleko palčivější, než vzdálené a přímo se obvyčejných lidí netýkající konflikty ve vztahu církve a státu. Na konci roku 1949 se mezi katolíky na Náchodsku hlavně debatovalo o novém zákoně, který měl upravovat uzavírání sňatků na MNV, protože se proslýchalo, že úřední výkon bude zatížen vysokými poplatky.⁵³³

⁵³⁰ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 13. – 19. listopadu 1949, s. 1,

⁵³¹ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 30. října do 5. listopadu 1949, s. 1.

⁵³² SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 18. – 24. prosince 1949, s. 1.

⁵³³ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 25. – 31. prosince 1949, s. 1.

I na dále se však nepodařilo komunistickému režimu ve vybraných okresech plně podrobit veškeré duchovní. Tajemník OAV NF Trutnově považoval v červenci 1950 všechny kněze v okrese za nepřátele komunistického režimu, protože žádný nehlásal při kázání o lidově-demokratickém zřízení, duchovní se odmítali zapojit do budovatelské činnosti, negativně působili na věřící a nezapojili se do žní.⁵³⁴ Příznivější situace panovala v okrese Nový Bydžov, kde se část farářů zúčastnila krajské konference vlasteneckých kněží v Hořicích a celostátní národní poutě na Velehradě.⁵³⁵ Tajemnice ONV byla přesvědčena, že mnozí duchovní pochopili význam budovatelských prací a zapojili se do pomoci při zajišťování úrody. Někteří z nich měli dokonce pracovat při sklizni obilí i výmlatu. Avšak ukázalo se, že se částečně jednalo pouze o zbožná přání komunistických funkcionářů, protože podle jiných svědectví bylo zapojení duchovních o žních pravdivé jenom potud, pokud kněží obdělávali vlastní pole. Obraz „harmonického“ vztahu mezi režimem a katolickou církví v okrese Nový Bydžov narušovalo také odsouzení deseti řádových kněží za velezrádnou činnost a zapletení duchovních a řádových sester do ať již skutečných, či zinscenovaných protistátních akcí.⁵³⁶ Lze tedy konstatovat, že v otázce vztahu katolické církve a státu panovala ve vybraných okresech nejpříznivější situace pro komunistický režim na Novobydžovsku. Avšak nelze tvrdit, že by se tak dělo bez odporu duchovních i laiků a použití nezákonných praktik ze strany komunistického režimu.

Samotná Katolická akce postupně upadala. Církevní tajemník v Trutnově Soukal, který byl v roce 1949 zvolen předsedou okresního výboru Katolické akce, si stěžoval, že sice měl snahu plnit svoji funkci, ale členové výboru se do schůzí nedostavovali. Z celého okresního výboru hnutí fungoval pouze on. Zájem o dění KA byl na Trutnovsku jen velmi malý.⁵³⁷

⁵³⁴ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 6. července 1950, s. 2–3; SOkA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Trutnově, 16. srpna 1950; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 24. srpna 1950, s. 1.

⁵³⁵ Jednalo se akce organizované hnutím vlasteneckých kněží, jehož jediným cílem bylo získat dosud neutrální duchovní na stranu komunistického režimu. Z Trutnovska se jich žádný farář nezúčastnil. J. KAFKA, *Církevní politika...*, s. 136, 138.

⁵³⁶ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 18. srpna 1950, s. 3.

⁵³⁷ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 24. srpna 1950, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 3. října 1950, s. 1.

Se skomírající katolickou akcí vliv AV NF v církevní otázce v roce 1950 razantně poklesl, až zmizel úplně. Samotná Katolická akce zanikla v roce 1951,⁵³⁸ v době kdy již ve sledovaných okresech prakticky neexistovala. Katolická akce byla bezesporu vrcholem aktivity AV NF v oblasti náboženské problematiky. Ve svém hlavním poslání KA selhala. Nepodařilo se jí vytvořit natolik silnou frakci uvnitř církve, která by ji rozdělila. Na druhou stranu vytvořila podmínky pro použití účinnějších opatření. Svoji měrou tedy AV NF prostřednictvím Katolické akce přispěly k zlomení odporu v římskokatolické církvi.

e/ Schvalování funkcionářů lidové správy a reorganizace MNV v roce 1950

Rozsáhlou částí agendy, kde si i nadále AV NF udržely svůj vliv, bylo schvalování a odvolávání navržených osob do funkcí v lidové správě, které byly zpravidla bezplatné.

Prvotní instancí pro obsazování MNV (jednalo se jak o zproštění funkce stávajících členů, tak i o jmenování nových) byly MAV NF, které změny jak řadových členů, tak i předsedů navrhovaly. OAV NF je buď potvrdily, nebo zamítnuly. V drtivé většině případů byli noví členové ve funkcích potvrzeni.⁵³⁹ Ve sporných případech pověřený člen OAV NF

⁵³⁸ S. BALÍK – J. HANUŠ, *Katolická církev...*, s. 23.

⁵³⁹ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Převýšov, Odeslaná pošta MAV NF v Převýšově; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze OAV NF v Náchodě, konané 9. března 1950, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 9. května 1950, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Program na schůzi předsednictva OAV NF v Náchodě, 9. listopadu 1950; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 20. listopadu 1950, s. 3; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 25. ledna 1951, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 16. března 1951, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 27. března 1951, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 30. března 1951, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 27. dubna 1951, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 3. srpna 1951, s. 2; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 30. listopadu 1951, s. 2; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 7. prosince 1951, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 7. února 1952, s. 3; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 14. února 1952, s. 2; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 28. února 1952, s. 2; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 20. srpna 1952, s. 2; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 14. května 1953, s. 2; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 11. března 1954, s. 2.

prošetřil na místně důvody k odvolání funkcionáře MNV.⁵⁴⁰ Nejčastějším důvodem k výměně bylo neplnění povinností vyplývajících z funkcí členů MNV.⁵⁴¹ V některých případech byly MAV NF rovněž nápomocny při vyhledání nových funkcionářů MNV. Výběr takových členů většinou konzultovaly s příslušným místním výborem KSČ.⁵⁴²

Pravomoci OAV (JAV) NF zahrnovaly schvalování doplnění plén a rad ONV (JNV) o nové členy a obsazení různých komisí ONV (např. bytová, školská komise atd.). Stejně jako MAV NF schvalovaly i OAV (JAV) NF jak odvolání, tak jmenování nových členů.⁵⁴³ Nutno

⁵⁴⁰ Např. v květnu 1951 byl pověřen člen OAV NF v Hradci Králové Klimeš, aby dojel do Lhoty pod Libčany a vyšetřil námitky, které byly proti předsedovi MNV, jehož odvolání žádal tamější MAV. SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 25. května 1951, s. 1.

⁵⁴¹ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Převýšov, Odeslaná pošta MAV NF v Převýšově; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze OAV NF v Náchodě, konané 9. března 1950, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 9. května 1950, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Program na schůzi předsednictva OAV NF v Náchodě, 9. listopadu 1950; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 20. listopadu 1950, s. 3; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 25. ledna 1951, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 16. března 1951, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 27. března 1951, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 30. března 1951, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 27. dubna 1951, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 11. března 1954, s. 2.

⁵⁴² SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 23. března 1950, s. 2; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 20. srpna 1952, s. 2; SOkA Hradec Králové, Pamětní kniha města Nový Bydžov 1933–1976, s. 443.

⁵⁴³ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 10. ledna 1949; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 12. května 1949, s. 2; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 23. března 1950, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 9. května 1950, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 16. listopadu 1951, s. 3; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 28. prosince 1951, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF

podotknout, že složky NF měly v lidosprávně své přímé zástupce, které samy doplňovaly. OAV NF je poté schvalovaly.⁵⁴⁴ V otázce obsazování míst v ONV úzce spolupracovaly OAV NF s OV KSČ. Většinou byl OV KSČ požádán o návrh vyhovujících osob, nebo o společné posouzení vhodnosti kandidátů.⁵⁴⁵

Důvody k odvolání z ONV (JNV) byly různé. Častou praktickou překážkou funkcionářů v plnění úkolů bylo jimi vykonávané zaměstnání, potažmo přetížení funkcemi. Hojně byly uváděny zdravotní důvody, zatížení jinými povinnostmi (např. studium večerní školy). Na Trutnovsku se objevily případy, kdy důvodem k výměně bylo odstěhování členů ONV z okresu. Z pohledu tehdejších představitelů státu spadala mezi závažnější důvody k odvolání osobní selhání jednotlivců, která poškozovala komunistický režim. Za všechny uvedme případ odvolání Františka Křivánka z rady JNV v Hradci Králové, který byl odvolán na popud byra MV KSČ pro porušování státní disciplíny, socialistické zákonitosti a pro hrubé a diktátorské jednání s lidmi.⁵⁴⁶

V druhém sledovaném období byla vrcholem podřízenosti národních výborů v otázce složení akčním výborům NF kompletní reorganizace MNV,⁵⁴⁷ která v celostátním měřítku proběhla v březnu až červnu roku 1950. Oficiálním důvodem reorganizace bylo politické upevnění a aktivizace MNV. Ten však zastíral skutečnou příčinu, kterou byla třídní konsolidace, snaha o větší zapojení bezpartijních občanů a vytlačení vesnických boháčů

v Hradci Králové, 5. prosince 1952, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 23. března 1954, s. 1.

⁵⁴⁴ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 6. dubna 1951, s. 3; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 28. prosince 1951, s. 2.

⁵⁴⁵ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 9. května 1950, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze OAV NF v Náchodě, konané 20. července 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 17. srpna 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 14. září 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 18. ledna 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 8. dubna 1953, s. 2.

⁵⁴⁶ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 5. července 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 18. ledna 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 29. leden 1954, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 5. února 1954, s. 2.

⁵⁴⁷ Reorganizace se řídila podle § 27 odst. 1, vládního nařízení č. 14/1950 Sb.

z MNV.⁵⁴⁸ Reorganizace byla považována za vysoce politicky důležitou událost. Místní národní výbory měly být sestavovány tak, aby mohly uskutečnit socializaci vesnice. OV KSČ v Náchodě na svém jednání přímo vyzýval k tomu, aby MNV byly obsazeny takovými lidmi, kteří by zaručili cestu k socialismu na venkově. Je pravdou, že úprava složení MNV ve sledovaných okresech byla na místě. Struktura MNV skutečně neodpovídala Národní frontě. Přímo v Náchodě měla rada MNV 11 členů, z čehož všech 11 členů bylo příslušníky KSČ. Obdobná situace panovala v Hronově, kde byla taktéž přehlížena Národní fronta.⁵⁴⁹

Postup provádění reorganizace vypadal zhruba takto: v obcích měly proběhnout nejprve průzkumy dosavadní činnosti MNV a celkové situace v obci. Následně měly být svolány výborové a členské schůze KSČ, na kterých měly být zhodnocena dosavadní práce členů MNV a projednány návrhy nových funkcionářů. Místní organizace KSČ pak měly podat návrhy na nové složení MNV okresním výborům KSČ. Po odsouhlasení návrhu okresním výborem KSČ měly teprve nyní přijít ke slovu MAV NF, které se měly zabývat návrhy schválenými komunistickými orgány a po prodiskutování je měly předložit veřejné schůzi občanstva, kde měla být provedeno zhodnocení dosavadních i nově jmenovaných funkcionářů. Posléze měly být návrhy schválené veřejnou schůzí postoupeny ONV, který měl provést jmenování nových členů spočívající ve vystavení dekretů a jejich předání na ustavující schůzi MNV. Na nich měli nově jmenovaní funkcionáři skládat slib do rukou zástupce ONV.⁵⁵⁰ Tento postup však nebyl dodržován a docházelo k jeho zjednodušení a urychlování. Praxe se pak lišila okres od okresu.

Ačkoliv se na Náchodsku lidospráva a AV NF zabývaly reorganizací MNV intenzivně, rozbíhala se jen velmi pozvolna. Na vině byl především pomalý postup OV KSČ, který se věnoval řadě dalších akcí a nebyl schopen plnit několik úkolů najednou. Navíc OV KSČ Náchod obdržel prováděcí pokyny k akci z KV KSČ teprve na konci dubna 1950.⁵⁵¹ Přes toto zdržení probíhala reorganizace v okrese bez zásadních obtíží, avšak vlivem

⁵⁴⁸ K. KAPLAN, *Národní fronta...*, s. 177.

⁵⁴⁹ SOKA Náchod, Komunistická strana Československa – okresní výbor Náchod, kniha 70, inv. č. 70, Zápis o 2. schůzi předsednictva OV KSČ, 26. dubna 1950, s. 3; SOKA Náchod, Komunistická strana Československa – okresní výbor Náchod, kniha 70, inv. č. 70, Zápis o 3. (mimořádné) schůzi předsednictva OV KSČ, 28. dubna 1950, s. 2.

⁵⁵⁰ Srov.: SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis aktivu předsedů MAV NF z okresu náchodského, konané 6. května 1950, s. 1; Martin LANDSMANN, *Činnost ONV Nový Bydžov v letech 1949–1960*, diplomová práce, Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2009, s. 33–35; TÝŽ, *Činnost Jednotného národního výboru v Hradci Králové v letech 1949–1954*, bakalářská práce, Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2002, s. 22–23.

⁵⁵¹ SOKA Náchod, Komunistická strana Československa – okresní výbor Náchod, kniha 70, inv. č. 70, Zápis o 3. (mimořádné) schůzi předsednictva OV KSČ, 28. dubna 1950, s. 1.

pomalého schvalování kandidátek se neúměrně protahovala. Ještě 3. srpna 1950 scházela reorganizace dokončit v obcích Brzice, Chlístov, Světlá a hlavně v samotném Náchodě.⁵⁵²

I když nabrala reorganizace MNV v okrese Náchod výrazné zpoždění, byla situace na Trutnovsku daleko horší. Jednalo se o důsledek špatné práce AV NF, z nichž řada nesvolala v rámci reorganizace schůze Národní fronty. Taktéž občané se báli veřejně kritizovat práci MNV. Strach pramenil ze skutečnosti, že někteří předsedové MNV terorem zastrašovali celé obce.⁵⁵³ Nutno podotknout, že tyto praktiky nebyly ojedinělým jevem.

Práce trutnovských AV NF se nezlepšila ani v červnu 1950. AV NF svoji úlohu v reorganizaci víceméně v okrese Trutnov nesplnily (MAV NF nekontrolovaly kandidátku a nepořádaly hovory s občanstvem) a své úkoly přenechaly lidosprávě. ONV v Trutnově rovněž vytykal nečinnost OAV NF, který se reorganizací zabýval jen málo. K 15. červnu 1950 proběhlo v obcích v rámci reorganizace pouze 17 schůzí a v 29 obcích je ještě zbývalo uspořádat. Ustavující schůze nově složených MNV se konaly v pouhých čtyřech obcích. Bylo zjevné, že dokončit reorganizaci do stanoveného termínu 30. června 1950 nebylo možné. Vlivem kritiky započal OAV NF v Trutnově situaci alespoň částečně řešit. Byla pranýřována neúčast funkcionářů na schůzích. Byl vydán pokyn, aby za každou složku v obci vystoupil alespoň jeden člen s kritikou v diskusi. Na OAV NF bylo urychleno schvalování došlých kandidátek. Zrychlení však vedlo k rapidnímu snížení kvality kontroly kandidátů, protože schválení kandidátky proběhlo často pouze formálně, jen v závažných případech byly námítky. Ke spolupráci na dalším urychlení průběhu reorganizace byly vyzvány MAV NF, které měly odsouhlasenou kandidátku odeslat na OAV NF ihned po schůzi občanstva. Opatření přijatá OAV NF v Trutnově se skutečně ukázala jako účinná. Začátkem července 1950 proběhla reorganizace místních národních výborů již ve většině obcí. Zbývalo ji provést ještě v obcích Odolov, Radeč a Úpice. NF byla zastoupena ve všech MNV, čímž byla alespoň dočasně (srov. níže) oživena její práce. Nutno podotknout, že velká zásluha na zdárném zvládnutí reorganizace byla přisuzována ONV.⁵⁵⁴

⁵⁵² SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané dne 3. srpna 1950, s. 2.

⁵⁵³ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 18. května 1950, s. 2.

⁵⁵⁴ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 1. června 1950, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 15. června 1950, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 6. července 1950, s. 2.

Ve zbývajících dvou okresech nebyly obtíže tak závažné. Na Novobydžovsku se ukázal jako stěžejní problém nedostatek aktivních jinostraníků a bezpartijních.⁵⁵⁵ Přesto nakonec skončila reorganizace v regionu jen s minimálním zpožděním. Podle plánu měla být uzavřena do 2. července 1950.⁵⁵⁶ Ke 12. červenci 1950 byla reorganizace MNV téměř hotova, až na obce Lučice a Zdechovice. V Lučicích se několikrát konala veřejná schůze, ale nebylo možné sestavit MNV tak, aby vyhovoval. Ve Zdechovicích byl sice na veřejné schůzi MNV schválen, ale v ustavující schůzi se nadobro rozpadl, takže se muselo začít znovu.⁵⁵⁷

Reorganizací se JAV NF v Hradci Králové zabýval především v měsících květnu a červnu.⁵⁵⁸ Ačkoliv zde měla reorganizace klidnější průběh než v ostatních okresech, potýkala se rovněž s obtížemi. I na Hradecku jednak panoval nedostatek aktivních zástupců žen, ČSS a ČSL ochotných pracovat v MNV⁵⁵⁹ a jednak se také reorganizace neúměrně protahovala. Dokončena byla teprve koncem července.⁵⁶⁰

Ve sledovaných okresech předsevzaté cíle reorganizace splnila. Počet bezpartijních občanů v řadách MNV se výrazně zvýšil, bylo rovněž posíleno procento dělníků mezi členy MNV, taktéž aktivita MNV byla povzbuzena a v neposlední řadě se otevřela cesta k úspěšnému dovršení kolektivizace československého zemědělství. Při bližším zkoumání je však patrné, že se jednalo jen o zlepšení krátkodobé. Problematická byla v lidové správě činnost masových složek. Jejich působení nebylo vůbec organizované, a i když masové složky měly v MNV své členy, neřídily jejich práci a ti do činnosti lidové správy vůbec nezasahovali a nezúčastňovali se jí.⁵⁶¹ To, že reorganizace neměla hlubší vliv na zlepšení

⁵⁵⁵ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 25. května 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 6. července 1950, s. 1.

⁵⁵⁶ M. LANDSMANN, *Činnost ONV...*, s. 34.

⁵⁵⁷ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek NF, Nový Bydžov, 12. července 1950, s. 1.

⁵⁵⁸ Srov. SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 6–8, Zápis z mimořádné schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové z 15. května 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 6–8, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové z 1. června 1950, s. 1.

⁵⁵⁹ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 6–8, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové z 25. května 1950, s. 1.

⁵⁶⁰ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, a č. 6–8, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové z 6. července 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 6–8, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové z dne 13. července 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 6–8, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové z dne 20. července 1950, s. 1.

⁵⁶¹ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek NF, Nový Bydžov, 12. července 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 6–8, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové z dne 20. července 1950,

fungování MNV je patrné především na skutečnosti, že již záhy po ukončení reorganizace dochází ve sledovaných okresech k řadě změn v obsazení MNV. Hlavním důvodem těchto opatření byla nečinnost nově dosazených osob.⁵⁶² Nepřímým výsledkem reorganizace bylo, že lidospóra (především ONV) dobrým zvládnutím akce posílila své postavení na úkor AV NF, protože v řadě případů národní výbory suplovaly úkoly neplněné akčními výbory NF. Přesto si AV NF po dobu své existence udržely vliv na obsazování lidové správy. Avšak nutno podotknout, že se jednalo o schvalování jen formální. Je to patrné při potvrzování nových členů MNV ze strany OAV NF, které KSČ zřejmě pečlivě vybírala, protože zamítnutí kandidáta na členství MNV se objevovalo jen ve výjimečných případech. Obvykle také ke schválení členů MNV stačilo pouze to, že se za ně některý člen OAV NF zaručil.⁵⁶³

Reorganizace MNV také jasně ukazuje, že ještě v roce 1950 měly AV NF v omezené míře politický vliv, který však zásadně vymizel po skončení této akce.

f/ Změny pracovního zařazení

Ve druhém sledovaném období AV NF i nadále zasahovaly do problematiky pracovního zařazení obyvatelstva. V rámci dobíhající očisty společnosti byla počátkem roku 1949 především na Trutnovsku dokončena likvidace nepohodlných osob v zaměstnání. Ty buď setrvaly na svém původním místě, kde však měly prokázat svoji loajalitu novému režimu, byly dány na dovolenou s čekatelným, nebo byly přeřazeny na horší pozici, kde měly být převychovány (v zásadě se jednalo o manuální práce – např. vedoucí polesí byl přeřazen na práci při svozu dřeva atd.). Ač o těchto opatřeních rozhodoval především OAV NF, prakticky je realizoval Okresní úřad ochrany práce (OÚOP) v Trutnově. Tento stav však umocňoval chaos vznikající na OÚOP, kterému byly potrestané osoby současně hlášeny z několika

s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané dne 3. srpna 1950, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 20. listopadu 1950, s. 2.

⁵⁶² SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 6–8, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové ze dne 17. srpna 1950, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze OAV NF v Náchodě, konané 20. srpna 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 14. září 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 6–8, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové ze dne 21. září 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 6–8, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové ze dne 9. listopadu 1950, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 20. listopadu 1950, s. 3.

⁵⁶³ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 20. srpna 1952, s. 2.

institucí. Zlepšení mělo přinést opatření, které navrhovalo, aby všechna začleňování do práce u osob politicky nespolehlivých byla prováděna prostřednictvím OAV NF v Trutnově. Současně si OAV NF vyžádal seznam všech dosud zařazovaných osob do OÚOP v Trutnově a zajistil si tak dokonalý přehled o jejich zařazení. O tomto opatření byly vyrozuměny všechny MAV NF a úřady, které podobné návrhy na OÚOP dosud zasílaly.⁵⁶⁴

Po skončení očisty společnosti AV NF již zpravidla netrestaly osoby ztrátou zaměstnání, ale i nadále dohlížely na jejich politicky odpovídající zařazení do pracovního procesu.⁵⁶⁵ OAV NF rozhodovaly u osob postižených očistou o povolení nástupu na nové pracovní místo.⁵⁶⁶ AV NF zasahovaly také do hospodářské oblasti, kde schvalovaly především námětky družstev (např. námětky Oblastní družstvo obuvníků Obuvna v Hronově, námětky družstva dřevozpracujících Dobrona v Náchodě a jiné).⁵⁶⁷ Aktivity AV NF v oblasti pracovního zařazení však z jejich náplně práce v druhé polovině roku 1951 postupně zcela vymizely. Jednalo se o jasný doklad ústupu AV NF z politického vlivu. Poté se věnovaly pouze personálním otázkám přímo spojeným se složkami NF.⁵⁶⁸

Na popud KAV NF však řešily OAV NF soustavně otázku nepracujících osob. Ty byly již od počátku roku 1949 postupně zařazovány do zaměstnání.⁵⁶⁹ Nově se měly do této

⁵⁶⁴ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 11. ledna 1949; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 25. ledna 1949.

⁵⁶⁵ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 28. března 1949, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 2. června 1949; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 14. října 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, konané dne 4. března 1949, s. 1.

⁵⁶⁶ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 4. listopadu 1949, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 18. srpna 1950, s. 4; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 30. listopadu 1950, s. 2.

⁵⁶⁷ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze OAV NF v Náchodě, konané 20. července 1950, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis z předsednictva OAV NF v Náchodě, 31. května 1951.

⁵⁶⁸ Konkrétně přijetí administrativních sil na sekretariáty OV složek NF bylo poměrně zdlouhavou procedurou. Kladně se musela vyjádřit jak místní organizace KSČ a MAV NF v obci, odkud žadatel pocházel, tak i příslušný OAV NF. V některých případech do věci zasahoval i OV KSČ. Při schvalování bylo přihlíženo jak ke členství žadatele v KSČ, tak i k poměru celé jeho rodiny ke komunistickému režimu. SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 15. září 1950, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 17. května 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 14. září 1951, s. 1.

⁵⁶⁹ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 24. ledna 1949, s. 3.

problematiky zapojit politické strany. Jejich zástupci byli povinni chodit ke svým členům a přesvědčovat je o nutnosti zapojení do práce. V tomto období byla valná část pozornosti věnovaná ženám, protože většina z nich nebyla dosud v pracovním poměru a starala se „pouze“ o domácnost,⁵⁷⁰ což bylo považováno za přežitek minulé doby.

Počátkem 50. let 20. století se AV NF zapojily do náborových akcí pracovníků do určitého hospodářského odvětví (zejména do těžkého průmyslu). V tomto směru AV a složky NF realizovaly především náborové a agitační kampaně.⁵⁷¹ Opětovně byla věnována velká pozornost ženám, které měly nastoupit na pracovní místa za muže, neboť těžký a důlní průmysl si vyžadovaly značného počtu pracovníků. Např. v roce 1953 se stal aktuální nábor pro Ostravsko-karvinské doly.⁵⁷² Nábor do dolů se však pro náročnost vykonávané práce potýkal s nezájmem pracujících.⁵⁷³ Proto nábor na Ostravsko přetrval i v roce 1954. Dalšími oblastmi, pro které akční výbory a Národní fronta získávaly nové pracovníky, bylo zemědělství, Průmstav Plzeň a pohraničí, které bylo třeba dosídlit. Složky NF pomáhaly ve svých základních organizacích vysvětlovat a politicky zdůvodňovat zajištění dostatečného počtu pracovníků do těchto oblastí.⁵⁷⁴

g/ Zemědělství

V letech 1949–1954 věnovaly AV NF velkou část své pozornosti oblasti zemědělství. Oproti minulému období se ve sledovaných okresech s nástupem kolektivizace zemědělství zvýšil jejich zájem o agrární otázku (jistou výjimku tvořil okres Nový Bydžov, kde se zemědělstvím zabývaly ve zvýšené míře již v předchozím období). Intenzivnější práce AV NF v agrární oblasti v druhém sledovaném byla taktéž důsledkem úpadku JSČZ (srov. níže), tedy složky

⁵⁷⁰ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 11. února 1949, s. 1.

⁵⁷¹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 9. listopadu 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek NF, Nový Bydžov, 3. ledna 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek Národní fronty, Nový Bydžov, 17. ledna 1951, s. 2.

⁵⁷² SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 14. ledna 1953, s. 3; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 23. ledna 1953, s. 2. SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Jak lidová správa ve spolupráci s NF zajišťuje nábor pro TP, nedatováno.

⁵⁷³ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 29. ledna 1953, s. 1.

⁵⁷⁴ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 23. března 1954, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF, konané dne 13. srpna 1954, s. 3.

NF, která se měla zemědělstvím zabývat primárně. Její funkci musely AV NF suplovat. Paradoxně přes svoji zvýšenou zaangażovanost ztratily AV NF po roce 1949 faktický vliv v agrární oblasti. Již neměly žádnou rozhodovací pravomoc a staly se pouhým „podpůrným“ nástrojem. Kompetence AV NF rozhodovat o veškerém dění v okrese byly odstraněny a přesunuty na OV KSČ, které se staly rozhodujícím činitelem na regionální úrovni nejen v zemědělské problematice (vykonavatelem pak byly ONV).⁵⁷⁵ Úlohou AV NF ve vztahu k rolníkům byla nově především agitace a osvěta.

Nejvýznamnějším procesem v oblasti zemědělství, do kterého se ve druhém sledovaném období AV NF zapojily, byla kolektivizace zemědělství. V jejím rámci byla AV NF předurčena pomocná role v procesu zakládání JZD. „Uvědomovací kampaň“ na podporu zakládání JZD měla nejprve provést KSČ, poté se do ní měly zapojit i AV NF.⁵⁷⁶ Záhy se však ukázalo, že AV NF nebyly schopny své úlohy dostát a musely je často nahrazovat orgány KSČ, potažmo orgány státní správy. Situaci navíc komplikoval fakt, že kolektivizace zemědělství nebyla na venkově přijata pozitivně. Ve sledovaných okresech se objevil hromadný odpor proti zakládání JZD.⁵⁷⁷

Přes prvotní problémy se AV NF věnovaly kolektivizaci zemědělství i nadále. Zapojovaly se zejména do přesvědčování rolníků ke vstupu do JZD a do apelování na členy JZD, aby zlepšili svoji práci. Při veškerých schůzích, aktivech a akcích pořádaných OAV NF ať už v okresech nebo v obcích bylo využíváno takovýchto příležitostí k přesvědčování zemědělců o výhodách společné práce. Rovněž zástupci složek NF při všech akcích na vesnicích propagovali JZD.⁵⁷⁸ Organizace NF byly také povinny zabývat se adaptacemi zemědělských budov. Okresní výbory vyzvaly své místní organizace, aby přesvědčovaly politicky své členy, aby se adaptace skutečně realizovaly a dobytek byl sveden do společných

⁵⁷⁵ Srov.: SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis ze schůze širšího výboru OV KSČ Nový Bydžov, 14. prosince 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. října 1951, s. 1.

⁵⁷⁶ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, konané dne 19. března 1949, s. 1.

⁵⁷⁷ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 32, kart. 2, Situační zpráva od 24. dubna do 1. května 1949; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 29. dubna 1949, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 18. – 24. září 1949, s. 2.

⁵⁷⁸ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 27. listopadu do 10. prosince 1949, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zpráva pro předsednictvo OAV NF dle kalendářního plánu ku dni 20. prosince 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek NF, Nový Bydžov, 3. ledna 1951, s. 1.

stájí JZD. Na popud JAV NF v Hradci Králové vyzývaly MAV NF učitele, aby pomáhali JZD s účetními pracemi, neboť učitel se měl stát podle představ komunistických funkcionářů duchovním vůdcem celé vesnice.⁵⁷⁹

V dalších letech se měly AV NF rovněž zasadit o upevňování stávajících JZD. I nadále patřil mezi hlavní úkoly AV NF boj o socializaci vesnice. Funkcionáři AV NF měli být: „*v prvých řadách agitátorů, kteří silou svého přesvědčení a své pravdy získají další drobné a střední zemědělce ke vstupu do JZD a provedení HTÚP.*“⁵⁸⁰ Na podporu jejich realizace se účastnili členové OAV NF schůzí MAV NF v předem vybraných obcích. Na schůze byl povinen předseda MAV NF pozvat předsedy všech složek NF, které v obci působily a dále zástupce MNV. Na veřejných zasedáních mělo být především projednáno provedení HTÚP. Za 14 dní měli titíž funkcionáři OAV NF zkontrolovat plnění úkolů. Rovněž složky NF se věnovaly přesvědčování rolníků o výhodách HTÚP. V některých případech však členové organizací NF veřejně vystupovali proti jejich provedení. V takových případech následovalo rychlé vyloučení dotyčného z příslušné organizace NF.⁵⁸¹ Krom agitace byla úkolem složek NF i praktická opatření. Odbory se zaměřovaly na zkvalitnění často nefunkčních patronátů nad jednotlivými JZD. Pionýři donášeli družstevníkům na pole svačiny a obědy, sbírali klásky, složky NF se také zapojovaly do vyhledávání mandelinky bramborové atd. AV NF také mobilizovaly pracovní síly pro dostavbu kravínů. Organizovaly především pomoc brigád Národní fronty (často se jednalo o členy ČSM a Sokola) na svoz starých cihel a staviva, na výkopové a jiné pomocné práce. Nezřídka bylo nezbytnou nutností a prvotním úkolem funkcionářů AV NF zaměřit se na politickou práci mezi družstevníky a přesvědčit je o správnosti stavby kravína. Funkcionáři MAV NF se taktéž zaměřovali na

⁵⁷⁹ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 2. února 1951, s. 3; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 9. února 1951, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 13. července 1951, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 17. května 1951, s. 2.

⁵⁸⁰ Srov.: SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Pokyny pro činnost MAV NF ve čtvrtém čtvrtletí 1952, JAV NF v Hradci Králové, nedatováno.

⁵⁸¹ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 3. července 1952, s. 3; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 11. července 1952, s. 1–2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 5. září 1952, s. 1.

kontrolu, zda byly opravovány vozy a stroje a byli nápomocni při získávání odborných sil na brigády pro tyto opravy.⁵⁸²

Z dalších úkolů AV NF nesmí být opomenuta kontrolní funkce. Pro bezzubost AV NF ve sledovaném období však nebyla vykonávána. AV NF postrádaly jakékoliv přímé prostředky k zjednání nápravy v oblasti zemědělství. Bezmoc a částečně i zbytečnost jejich počínání demonstruje případ z okresu Hradec Králové. V červnu 1952 kritizovali členové JAV NF v Hradci Králové nepřipravenost STS na žně, neboť sklízela 4 ha ječmene dlouhé dva dny. JAV NF však nedisponoval možností jak tuto situaci přímo zlepšit. Jediným východiskem bylo dát o problému zprávu OV KSČ, aby jako nadřízený orgán zjednal přes závodní organizaci KSČ v STS nápravu. V letech 1949 – 1954 měly AV NF v oblasti zemědělství výkonné pravomoci prakticky pouze ve vztahu k jednotlivým složkám NF. V takových případech zasahovaly přímo do agrární problematiky a činily praktická opatření. Tímto způsobem byla řešena neuspokojivá situace v JZD Skalička v okrese Hradec Králové. Celkem 12 příslušníků ČSL bylo členy tohoto družstva, avšak všichni z něho hromadně vystoupili. To u řady obyvatel vzbuzovalo dojem organizovaného výstupu. Ve skutečnosti roznětkou celé kauzy byla roztržka mezi členy ČSL a ostatními družstevníky při brigádě na řepě. Vše vygradovalo výroky družstevníků na stranu lidovců: *„když se jim to nelíbí, ať vystoupí všichni, že je nepotřebují.“* Ačkoliv se celou záležitostí snažil řešit OV ČSL, vyšla jeho snaha na prázdno. Proto se JAV NF v Hradci Králové rozhodl celý případ řádně prošetřit a odstranit závady. Hlavní příčinu viděli členové JAV NF v nedůvěře mezi členy KSČ a ČSL a v jednání předsedy JZD Knola. Členové ČSL si stěžovali, že nebyli v družstvu spokojeni, ženy se nadřely více než dříve a koncem roku nedostali družstevníci žádné peníze. Družstevníci rovněž neměli přesný přehled o investicích, příjmech a vydáních. V rámci řešení situace měl OV ČSL z rozhodnutí JAV NF svolat ve Skaličce schůzi příslušníků lidové strany za účasti zástupců OV ČSL, zástupce JAV NF a na místě se měla celá věc projednat.

Na základě konané schůze a průzkumu realizovaného JAV NF byly jako hlavní příčiny obtíží označeny nezodpovědná práce funkcionářů KSČ a diktátorský způsob jednání předsedy JZD Knola. Na druhé straně byl také kritizován nesprávný postoj bývalých členů JZD, příslušníků ČSL. Celá kauza byla vyřešena výměnou osoby předsedy JZD ve Skaličce.

⁵⁸² SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis z předsednictva OAV NF v Náchodě, 31. května 1951, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 3. července 1952, s. 3; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 23. ledna 1953, s. 1–2. SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 8. července 1953, s. 3.

Nový předseda měl dle tvrzení JAV NF důvěru všech členů JZD, díky čemuž se měl stát zárukou zlepšení poměrů v družstvu. Především OV ČSL měl z rozhodnutí JAV NF věnovat zvýšenou péči členům ČSL ve Skaličce, aby je dovedl přesvědčit pro myšlenku JZD.⁵⁸³ Nutno podotknout, že skutečné problémy JZD Skalička byly především hospodářského rázu, nikoliv politického, a zřejmě pramenily z přechodu na vyšší typ družstevního hospodaření.⁵⁸⁴

Obecně neměli členové ČSL na Hradecku kladný vztah k JZD a JAV NF byl nucen se jejich postojem opakovaně zabývat. Mimo jiné vystoupil na schůzi MAV NF v Lubně 9. července 1952 člen ČSL Josef Mrkvička a zásadně se postavil proti JZD a HTÚP. Celou věcí se na popud JAV NF zabýval OV ČSL, který následně rozhodl o vyloučení Josefa Mrkvičky ze strany.⁵⁸⁵ Jen minimální počet lidovců vstoupil do založených družstev na okrese. Na podzim roku 1952 bylo Jednotnému akčnímu výboru NF v Hradci Králové hlášeno celkem 51 členů Československé strany lidové, jež byli zemědělci. Z nich bylo pouze pět členy JZD (v Urbanicích tři, v Sověticích jeden a v Třebechovicích také jeden).⁵⁸⁶

Úpravu postoje AV NF ke kolektivizaci zemědělství přenesla až její rozsáhlá krize v roce 1953 spojená s masivním odchodem členů z JZD a dočasné přerušení združstevňování trvající do roku 1955. V zásadě se ve vztahu ke kolektivizaci nezměnil obsah práce AV NF, stále byla jejich hlavní náplní agitace, avšak výrazně se v důsledku uvolnění komunistického tlaku na zemědělskou oblast snížila intenzita, se kterou se AV NF kolektivizací věnovaly.⁵⁸⁷

⁵⁸³ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis z porady předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 30. května 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 11. července 1952, s. 1–2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 8. srpna 1952, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 22. srpna 1952, s. 1.

⁵⁸⁴ JZD ve Skaličce přešlo na III. typ v březnu 1952. Jan KOŠEK, *Zemědělská politika v okrese Hradec Králové v letech 1949–1958*, diplomová práce, Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2009, s. 88.

⁵⁸⁵ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 11. července 1952, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 22. srpna 1952, s. 1

⁵⁸⁶ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, ČSL – zpráva o činnosti, nedatováno, s. 1.

⁵⁸⁷ Srov.: SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 27. března 1953, s. 1; SOA Zámorsk, KSČ – krajský výbor Hradec Králové, kart. 462, sgn. 1/42/1/8, Zpráva z instruktáže MAV NF Probluz, okres Hradec Králové, která se konala 25. září 1953, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 10. listopadu 1953, s. 3; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 17. prosince 1953, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 16. února 1954, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 1. března 1954, s. 1; SOA Zámorsk, KSČ – krajský výbor

Obnovu aktivity AV NF v zemědělské oblasti přinesl X. sjezd KSČ, který vytyčil náplň práce AV NF. Prioritní se stalo obdělání půdy ležící dosud ladem (tomuto problému se věnovaly akční výbory zvláště v okrese Trutnov), zvýšení hektarových výnosů, rozvoj živočišné výroby, rozšíření krmné základny a zvýšení výnosu krmiv, ale i získání většího počtu pracovních sil do zemědělství hlavně z řad mládeže. Bezprostředním posláním vyplývajícím z usnesení X. sjezdu KSČ pro všechny složky NF bylo úspěšné zvládnutí senoseče a žní a včasné provedení výkupu úrody. Složky měly vést své členy, a to především ženy v domácnosti a důchodce k účinné pomoci při zajišťování sklizně nadcházející úrody a k vytvoření dobrých předpokladů pro zvýšení zemědělské výroby. Při tom měly jednotlivé masové organizace pomáhat i způsobem odpovídajícím jejich poslání. ČSČK při zajištění preventivní ochrany pracujících na vesnici a ČSPO při organizování požární bezpečnosti ve vsích apod.⁵⁸⁸

V letech 1949–1954 se AV NF nevěnovaly pouze opatřením přímo spojeným s kolektivizací zemědělství, ale napomáhaly také při plnění dalších úkolů, které však byly v zásadě opět komunistickým režimem využity na podporu združstevňování. Dobré fungování československého zemědělství mělo totiž přesvědčit obyvatelstvo o oprávněnosti cesty nastoupené komunisty.

Stejně jako v minulém období se OAV NF a MAV NF společně se složkami NF účastnily hladkého zvládnutí žní. AV a složky NF se zapojily jak do práce manuální, tak i politické. Jednotlivé organizace NF se zavazovaly k odpracování určitého počtu brigádnických hodin ve prospěch socialistického sektoru v zemědělství při žňových polních pracích, či k plnění dalších úkolů, jako bylo v případě svazu hasičů zajištění protipožární bezpečnosti. V politické práci bylo úkolem AV a složek NF rozvinout socialistického soutěžení, jež mělo motivovat k lepším výkonům. Soutěžení se však dělo v řadě případů jen formálně, nikoliv prakticky. Složky NF měly také za úkol monitorovat průběh žní

Hradec Králové, kart. 462, sgn. 1/42/1/9, Činnost předsedů OAV NF, 30. června 1954, s. 3; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 16. července 1954, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Lovčice, Místním výborům Národní fronty, Okresní výbor Národní fronty Nový Bydžov, 26. října 1954, s. 1.

⁵⁸⁸ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 29. června 1954, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 5. července 1954, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 29. července 1954, s. 2; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis z aktivy předsedů MAV NF v Trutnově, 2. srpna 1954, s. 1.

v přidělených obcích.⁵⁸⁹ Postupně se na první místo v plánech pomoci při žních, které vypracovávaly OAV NF, prodíral aspekt zvýšení bdělosti a ostražitosti před vesnickými boháči a před jejich manipulacemi s obilím. To byl úkol, který k vlastní realizaci zdárného průběhu sklizně nijak nepřispíval. Protikulacká politická agitace byla součástí „stroje“ na výrobu veřejného mínění. Měla přispět k zostření třídního boje a ve výsledku i ke vzniku „nového člověka“. Vesničtí boháči byli viněni z narušování budování socialismu a snah proniknout do některých organizací NF, např. hasičů, čemuž měly AV NF předcházet.⁵⁹⁰ AV NF tedy svým dílem napomáhaly zpolitizování žní.⁵⁹¹

Vzhledem k nepříznivé zásobovací situaci počátkem 50. let 20. století v ČSR byl velký význam přisuzován výkupu zemědělských komodit, proto vykonávaly AV NF nezdědka kontrolní funkci při výkupu. Jednalo se o pozůstatek původní politické funkce. Od přelomu let 1950/1951 však dohlížely AV NF na výkup jen výjimečně. Hlavním úkolem AV a složek NF bylo především provádět agitaci za jeho splnění. V praxi se vesměs jednalo o přesvědčování rolníků o nutnosti dodržení dodávek obilí, mléka, ale i masa či brambor. V některých případech se jednalo o agitaci za zvýšení kontingentů nad plán. Často se tak dělo, pokud bylo některé z potravin na trhu nedostatek. Přesvědčování se neslo ve dvou hlavních rovinách. Jednak bylo apelováno na zemědělce, kteří nebyli nikde organizováni, a jednak na členy složek NF z řad rolníků.⁵⁹²

V sledovaném období měla Národní fronta také propagovat společné osevy a ve spolupráci se zemědělským oddělením ONV zajistit jejich realizaci. Složky NF se rovněž zapojovaly do zdárného zvládnutí senoseče. Problematická byla hlavně v okrese Trutnov, kde nebylo několikrát sklizeno všechno seno. Především MAV NF napomáhaly řešit místní nedostatky při zajišťování sklizně sena. Národní fronta se také účastnila boje proti

⁵⁸⁹ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zpráva pro předsednictvo JAV NF v Hradci Králové, Hodnocení zapojení do žní a podzimních prací, Sekretariát okresního výboru Československé strany lidové v Hradci Králové, nedatováno, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 27. června 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 11. července 1952, s. 1–2.

⁵⁹⁰ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 22. května 1952, s. 1.

⁵⁹¹ Blíže k problematice komunistické propagandy v době žní: Anna MACOURKOVA, *Naučíme lidi milovat nový socialistický život. Komunistická propaganda a agitace v období kolektivizace*, Kolektivizace v Československu, ed. J. ROKOSKÝ – L. SVOBODA, Praha 2013, s. 144–146.

⁵⁹² SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 13. – 19. listopadu 1949, s. 2–3; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 14. září 1951, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 20. srpna 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 15. května 1953, s. 2.

mandelince bramborové. MAV NF byly povinny zajistit, aby všechny její složky utvořily hledací kolony, které měly kontrolovat brambořiště. Předsedové MAV NF společně s předsedy MNV mobilizovali členy složek NF na brigádnickou pomoc při podzimních pracích, jako byla sklizeň brambor, či cukrové řepy atd.⁵⁹³

Nejsilněji se v agrární náplni práce AV NF postupně prosazovala monitorovací funkce. Ta se sice objevovala od počátku sledovaného období, avšak počátkem 50. let 20. století nabývala na četnosti. Leckdy se OAV NF zabývaly problematikou zemědělství jen do té míry, že monitorovaly prostřednictvím zpráv, které předkládaly složky NF, zda byly v konkrétních obcích založeny JZD, či zda jsou skončeny polní práce. Častým jevem to bylo hlavně v případě okresu Hradec Králové.⁵⁹⁴

Jak již bylo naznačeno, pomoci v zemědělství se AV a složky NF často nezhostily tak, jak měly. Mnohde MAV NF nespolupracovaly při plnění zemědělských úkolů.⁵⁹⁵ Složky NF a MAV NF v řadě případů nepomáhaly dostatečně MNV při zajišťování výkupu či při žních, a tuto práci pak vykonávaly většinou pouze MNV. Konkrétně v obci Mladé Buky, kde vyvstalo při sklizni hodně problémů, nebylo možno po tři týdny vůbec sehnat předsedu MAV NF. Taktéž mnohdy velmi špatně pomáhaly MAV NF a MO KSČ při výstavbách nových kravínů. Typickým příkladem byla stavba kravína ve Strážkovicích v okrese Trutnov, kde se MAV NF a celá NF Úpicka na schůzi zavázaly, že pomohou, ale brigádníky nevysílaly. Na druhé straně se daleko lépe podařilo zmobilizovat NF v Pilníkově, kde všechny složky se závazně přihlásily k pomoci a také se tam podařilo kravín rychle dobudovat a provést svod

⁵⁹³ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 6. července 1950, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 15. září 1950, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 12. července 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 5. října 1951, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 8. července 1953, s. 3; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zpráva o stavu senoseče a příprav na žně ke dni 8. července 1953, OAV NF Trutnov, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Nepolisy, Dopis pro MAV NF, OAV NF NB, 8. října 1954, s. 1.

⁵⁹⁴ Srov.: SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, konané dne 4. března 1949, s. 1. SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, 31. července 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 29. prosince 1950, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 20. července 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 3. srpna 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 16. listopadu 1951, s. 2.

⁵⁹⁵ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 7. května 1952, s. 2.

dobytku.⁵⁹⁶ Na těchto dvou diametrálně odlišných případech bylo patrné, že tam, kde AV a složky NF dobře fungovaly, staly se velmi účinným nástrojem k prosazování komunistických cílů.

Především na Trutnovsku však byla pomoc určená JZD ze strany MAV NF mizivá. Složky NF s AV NF nespolupracovaly a jejich členové se vesměs hájili, že svoje povinnosti plní v závodech. Situaci mělo zlepšit vypracování plánu brigádníků pro každou složku NF a prohloubení pomoci patronátních závodů, která se často slavnostně zavazovaly k pomoci, ale své závazky poté neplnily. Naopak některé AV NF na Trutnovsku aktivně usilovaly o prohloubení spolupráce s JZD. Konkrétně MAV NF v Trutnově vysílal do každého JZD svého stálého zástupce, zatímco členové tamějších družstev vysílali svoje představitele do trutnovského MAV NF, kde informovali o konkrétních potřebách pomoci. Nicméně i tento systém narážel na nezájem, když několik představitelů JZD přestalo na schůze docházet.

Právě nezájem obyvatelstva byl kamenem úrazu v práci NF a AV NF v oblasti zemědělství. Obyvatelé Trutnova sdružení do Národní fronty se v roce 1951 takřka nezapojili do žní. Nedařilo se přesvědčit obyvatelstvo o potřebě zapojení se do sklizně. S tímto úkolem měla pomáhat NF. Avšak vlivem špatné práce MAV NF se tak nedělo. MAV NF nesvolávaly složky NF a nepřidělovaly jim úkoly. OAV NF zasílal přípisy k plnění úkolů, ale MAV NF je nepřenášely dál na složky. Bylo zjevné, že v obcích, kde byl MAV NF nebo místní organizace KSČ aktivní, byla situace daleko lepší. Základním problémem bylo, že jediná možnost OAV NF, jak zainteresovat celou Národní frontu na práci, bylo zdůrazňovat na všech schůzích úkoly NF.⁵⁹⁷ AV NF postrádaly účinný prostředek k donucení složek NF ke spolupráci. Navíc schůze AV NF byly často slabě navštěvované. Výsledkem bylo, že postup brigád byl sice na schůzích připraven, ale již nebyli získáni obyvatelé, kteří by plán realizovali. Obdobně dopadly brigády na sklizeň brambor, ve kterých v září 1951 scházelo 220 brigádníků.⁵⁹⁸

Problematice upevnění JZD na Trutnovsku se z tamějších AV NF věnoval nejvíce OAV NF. Ačkoliv pro splnění tohoto úkolů vyvinul velké množství aktivit, naplno se projevilo, že AV NF v agrární oblasti postrádaly prakticky jakýkoliv vliv. Jejich jedinou

⁵⁹⁶ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 23. ledna 1953, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 18. září 1953, s. 2.

⁵⁹⁷ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 12. července 1951, s. 2.

⁵⁹⁸ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 6. září 1951, s. 1–2.

možností jak alespoň částečně dosáhnout cíle, bylo neustále přesvědčování rolníků o úspěších práce JZD.⁵⁹⁹ To však často nebylo možné, protože samotná JZD se potýkala s rozsáhlými problémy a nebyla schopna plnit nároky na ně kladené.

V roce 1952 se měly AV a složky NF v okrese Trutnov v rámci plnění usnesení strany a vlády zapojit do zakládání JZD na Úpicku,⁶⁰⁰ v první řadě ve Velkých Svatoňovicích. Na všechny schůze složek NF v tomto regionu měli být vysíláni referenti ovládající zemědělskou politiku, aby s ní seznamovali členy složek a získali je pro myšlenku zakládání JZD. Předsednictvo OAV NF na své schůzi 22. května 1952 učinilo usnesení, ve kterém se zavázalo všemožně pomáhat založení JZD ve Velkých Svatoňovicích. K dosažení úspěchu se předsednictvo rozhodlo vyzvat všechny složky NF, které měly své organizace ve Velkých Svatoňovicích, aby předložily Okresnímu akčnímu výboru v Trutnově do 28. května 1952 plány výborových a členských schůzí. Na těchto schůzích mělo okresní vedení složek získat přesvědčováním a vysvětlováním členy všech organizací pro myšlenku založení JZD a zároveň vybrat z jejich řad osvědčené propagátory. Následně měl být uspořádán agitační den pro založení JZD. V jeho průběhu měli nejschopnější funkcionáři z místní organizace KSČ, MNV, MAV NF a patronátního závodu za účasti prokomunistických zemědělců provést jednorázovou přesvědčovací akci mezi rolníky s úkolem ustavit přípravný výbor JZD.⁶⁰¹ Realita ve Velkých Svatoňovicích se však od představ funkcionářů OAV NF odlišovala. Představitelé OAV NF seznali, že založení JZD neproběhne tak hladce, jak si naplánovali. Bylo nutno vynaložit mnoho přesvědčovací práce, a to jak v řadách příslušníků MAV NF, tak i lidové správy, než bylo vůbec přistoupeno k přesvědčování řadových rolníků. Průzkumem ve složkách NF bylo totiž zjištěno, že někteří z funkcionářů jednotlivých organizací byli proti ustavení JZD. Ty bylo nutno pro myšlenku JZD předem získat, protože hrozilo, že v opačném případě se vzdají funkcí v orgánech NF.⁶⁰²

Nechť trutnovských AV NF zapojit se do práce v oblasti zemědělství v následujících letech přetrvávala. V roce 1953 se MAV NF i složky NF jen málo zapojily do vypracování žňových plánů, ač je k tomuto vyzval OAV NF. Celou situaci v místních akčních výborech

⁵⁹⁹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově, 20. září 1951, s. 1.

⁶⁰⁰ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 22. května 1952, s. 1–2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 4. září 1952, s. 1.

⁶⁰¹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 22. května 1952, s. 1–3.

⁶⁰² SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 5. června 1952, s. 1.

NF se zabývalo předsednictvo na své schůzi 8. července 1953. Bylo usneseno, že každý člen předsednictva OAV NF si vezme patronát nad jedním MAV NF, kterému bude věnovat všestrannou péči a pomůže mu zorganizovat jeho práci tak, aby: „*MAV NF byl skutečně platným pomocníkem při budování socialismu hlavně na vesnicích*“.⁶⁰³

Přes všechnu snahu vážla práce AV NF v oblasti zemědělství nadále jak v okrese Trutnov, tak i ve třech zbývajících sledovaných okresech. Složky se jen chabě zapojovaly do sezonních prací, nedostatečně byly nadřízené složky informovány o průběhu různých akcí, jako byly žně a agitace za socializaci vesnice upadla úplně.⁶⁰⁴

AV a složky NF měly potenciál stát se účinnou silou při prosazování kolektivizace zemědělství v Československu. Vzhledem ke ztrátě jejich významu a postupnému úpadku se tak nakonec nestalo. Neschopností řešit své vnitřní problémy se AV NF sami deklasovaly na pouhý pomocný orgán zaměřený především na agitaci, organizování brigád a monitorování situace v zemědělství.

h/ Akce Korea

Akční výbory Národní fronty se také zapojily do mnoha rozličných celostátních akcí. Z těch významnějších se jednalo o Dny československé armády, jarní úklid ve městech i na vesnicích, podpisové akce, agitační neděle, různá školení (např. Politika NF, Úkoly pětiletého plánu v průmyslu) a účast při organizování železné směny.⁶⁰⁵ AV NF se taktéž nevyhnuly

⁶⁰³ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zpráva o stavu senoseče a příprav na žně ke dni 8. červenci 1953, OAV NF Trutnov, 10. července 1953, s. 1–3.

⁶⁰⁴ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 34, Přípis pro KAV NF Hradec Králové, OAV NF Trutnov, 9. ledna 1953, s. 4; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 15. května 1953, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zpráva o stavu senoseče a příprav na žně ku dni 8. července 1953, OAV NF Trutnov, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 25. září 1953, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 15. listopadu 1953, s. 3; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze tajemníků složek NF, 12. ledna 1954, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 4. června 1954, s. 4; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 16. července 1954, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Lovčice, Místním výborům Národní fronty, Okresní výbor Národní fronty Nový Bydžov, 26. října 1954, s. 1.

⁶⁰⁵ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 28. března 1949, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis aktivu předsedů MAV NF z okresu náchodského, konané 6. května 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 15. září 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec

pomoci při propagandě sovětských myšlenek a v boji proti kapitalismu v rámci mezinárodních vztahů. Tentokrát se nejednalo o nic menšího než o sjednocení Německa pod sovětským diktátem, které bylo reakcí na vojensky potlačené protirežimní demonstrace a protesty v NDR z léta 1953. V rámci těchto aktivit dostaly AV NF za úkol připravit delegaci na sjezd pro mírové řešení německé otázky.⁶⁰⁶ Z celostátních akcí dotýkajících se mezinárodního kontextu však největší prostor zaujímala Akce Korea.

V letech 1952–1953 byly AV NF pověřeny pořádáním Akce Korea (někdy uváděna pod názvem Sbírka na Koreu), která se nesla v duchu morální a finanční podpory komunistické Koreje v boji s „kapitalistickým“ jihem. AV NF organizovaly sbírku a zajišťovaly instruktáže agitátorů, kteří se rekrutovali z členstva složek NF.⁶⁰⁷

Postupně se měnil obsahový a ideologický cíl celé akce. Původně manifestace za bojující Koreu se v roce 1953 v důsledku ukončení ozbrojeného konfliktu změnila na akci na podporu budoucí Koreje.⁶⁰⁸ AV NF byly opět povinny organizovat finanční sbírku, jejíž výtěžek měl být využit pro nákup lékařského materiálu.⁶⁰⁹ Ze všech okresů severovýchodních Čech docílilo nejlepších výsledků Hradecko, které ve sbírce obsadilo 1. místo v republice.⁶¹⁰

Po svém zahájení v roce 1952 se Akce Korea nepotýkala se závažnějšími problémy. Dobrý průběh narušovaly pouze některé vesnice, kde nebyla akce vzdor instruktáži správně pochopena.⁶¹¹ K zhoršení situace došlo v roce 1953. I když byla tehdy Akce Korea pojímána jako zkouška politické uvědomělosti každého pracovníka, potýkala se s daleko většími obtížemi než dříve. Ačkoliv bylo přímo povinností lidosprávy, aby se do této akce zapojila, nedělo se tak. O akci se často staraly jen AV NF, proto JAV NF v Hradci Králové apeloval na

Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 25. ledna 1951, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 11. března 1954, s. 2.

⁶⁰⁶ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV v Trutnově, 18. září 1953, s. 3.

⁶⁰⁷ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Převýšov, Odeslaná pošta MAV NF v Převýšově, 19. března 1952; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 21. března 1952, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 11. dubna 1952, s. 1.

⁶⁰⁸ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 17. září 1953, s. 1.

⁶⁰⁹ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Všem předsedům akčních výborů, JAV NF Hradec Králové, 14. března 1952.

⁶¹⁰ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis z mimořádné schůze rady JNV společně s předsednictvem JAV NF v Hradci Králové, 16. října 1953, s. 1.

⁶¹¹ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 11. dubna 1952, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 22. května 1952, s. 1.

lidosprávu, aby se alespoň tam, kde nepracovaly AV NF, ujaly se jejich úkolu MNV. Prosby, žádající o propagaci v místních rozhlasích a o osobní zapojení do akce mířily především na tajemníky MNV.⁶¹² Krom liknavosti lidosprávy situaci navíc komplikoval pokles zájmu členů všech organizací NF. Představitelé JAV NF v Hradci Králové viděli příčinu tohoto stavu ve své špatné práci, kdy úkolem funkcionářů bylo vychovávat a jít příkladem, nikoliv pouze udělovat úkoly. Očekávali, pokud napraví svoji práci, zlepší se i práce mezi členstvem ve složkách. Nezajem o sbírku na Koreu však nebyl problémem pouze okresu Hradec Králové. Potvrzovaly ho i další okresy. Na Náchodsku se pozvaní představitelé MAV NF nedostavili na instruktáže ve střediscích a neodebrali si ani veškerý propagační materiál. Účast předstevů AV NF na instruktážích byla velmi nízká, pohybovala se jen okolo 30 % pozvaných. Vzhledem k důležitosti této akce byl nucen tajemník OAV NF navštívit předsedy, kteří se nedostavili na aktivity, a podat jim instruktáž osobně a předat propagační materiály. V případech, kdy nedával AV NF záruku správného a dobrého provedení sbírky, byl předán materiál MNV.⁶¹³

Přes tyto nedostatky splnila Akce Korea svůj úkol. Z mezinárodního hlediska sice neměla významnější dopad, avšak v domácím měřítku podnítila vlnu solidarity a spojila obyvatelstvo k plnění společného cíle. Emočně vypjatá propaganda vyvolala pocit, že i obyčejný člověk může zvrátit vývoj světové politiky a především zvýšila strach většiny obyvatelstva z válečného konfliktu. Tím u některých osob potvrdila oprávněnost vlády komunistického režimu. Přes organizační problémy se tak AV NF opět úspěšně zapojily do kampaně na vytváření prorežimního veřejného mínění, kterou je třeba v zásadě považovat za manipulaci obyvatelstva.

i/ Další úkoly akčních výborů NF

Mezi náplň práce AV NF patřilo rovněž konání tzv. hovorů s občanstvem (někdy též nazývány jako hovory Národní fronty). Hovory byly osvětovou a agitační akcí, která byla zaměřena na určité téma.⁶¹⁴ Ve sledovaných okresech se jednalo hlavně o zemědělskou problematiku. V roce 1949 měly hovory v okrese Náchod přispět k budovatelské činnosti

⁶¹² SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis z mimořádné schůze rady JNV společně s předsednictvem JAV NF v Hradci Králové, 16. října 1953, s. 1.

⁶¹³ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 15. listopadu 1953, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 20. listopadu 1953, s. 2.

⁶¹⁴ J. KNAPÍK – M. FRANČEK a kol., *Průvodce...*, I. svazek, Praha 2011, s. 363.

v zemědělství a k zakládání JZD. V tomto případě byly hovory po dohodě s OV KSČ spojeny s další akcí, a to s kontraktacemi (sjednávání a uzavírání smluv zemědělců na dodávání komodit) pro rok 1950. Důvodem byla skutečnost, že většina obcí v okrese žádala o hromadná snížení předpisu dodávek mléka. Bylo proto úkolem hovorů přesvědčit zemědělce na venkově o nutnosti splnění předepsaných dodávek. Obdobným problémům se věnovaly trutnovské hovory z roku 1951, kdy za stěžejní úkol bylo považováno řádný rozbor zabezpečení výživy a rozšíření socialistického sektoru v zemědělství.⁶¹⁵

Pořádání hovorů přisuzovaly OAV NF prvořadý význam a věnovaly jejich přípravám velké množství času. Často se zabývaly pouze jimi a ostatní náplň práce upozadovaly.⁶¹⁶

Především hovory konané v roce 1949 byly hodnoceny komunistickými představiteli vybraných regionů pozitivně.⁶¹⁷ Některé MAV NF si počínaly dokonce velmi iniciativně.⁶¹⁸ V roce 1950 došlo k prohloubení a částečně k přepracování systému příprav na hovory NF. V okrese Náchod byl nejprve zástupcem OAV NF proveden průzkum toho, jaké složky byly v obci ustaveny a jakou vyvíjely činnost. Zároveň byli vyzváni zástupci OV organizací činných v dané obci o podání zprávy o tom, jak složka pracovala a jaké měla složení. Takto zpracovaný materiál byl předán zástupci OAV NF, který si uvedené informace přezkoušel na schůzi MAV NF při provádění prověrky činnosti a funkcionářů MAV NF. V tutéž dobu provedly i ostatní složky NF kontrolu ve své místní odnoži, jejím výboru a sboru funkcionářů. Teprve po těchto prověrkách bylo přikročeno k hovorům NF s občany.⁶¹⁹ V okrese Trutnov bylo při prověrkách ve složkách probíhajících před konáním hovorů hodnoceno, jak která složka přispěla ve žních a ve výkupu, jak členové MAV NF plnili svoje úkoly i ve složkách

⁶¹⁵ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 4. listopadu 1949, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 13. – 19. listopadu 1949, s. 2; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 20. – 28. listopadu 1949, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově, 20. září 1951, s. 1.

⁶¹⁶ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 6. – 13. listopadu 1949, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 13. – 19. listopadu 1949, s. 3; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 25. listopadu 1949, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 20. – 28. listopadu 1949, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 27. listopadu do 10. prosince 1949, s. 2.

⁶¹⁷ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 16. prosince 1949, s. 1.

⁶¹⁸ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 27. listopadu do 10. prosince 1949, s. 2.

⁶¹⁹ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zpráva pro předsednictvo OAV NF dle kalendářního plánu ke dni 20. prosince 1950, s. 1–2.

NF, jak spolupracovali při sestavování žňových plánů apod. Úkolem prověrek bylo také vyhledání nových kádrů.⁶²⁰ Hovory i přes některé potíže z dosti velké části splnily svůj účel a jejich realizace akčními výbory NF byla často hodnocena kladně.⁶²¹

V rámci zostřeného třídního boje v první polovině 50. let 20. století se AV NF vzhledem ke své původní úloze rovněž zapojily do boje s reakcí, která v zásadě představovala všechny skutečné i domnělé odpůrce komunistického režimu. Na rozdíl od předchozího období však AV NF pozbyly výkonnou funkci. Jejich pole působnosti se přesunulo do oblasti propagandy a agitace.⁶²² Zostření třídního boje přinesla resoluce Informbyra komunistických stran z června 1948 vyzývající k zvýšené ostražitosti. V jejím duchu byli povinni členové AV NF na Novobydžovsku dávat pozor na „úchylkáře a snažit se vymítit zbytky ideologie masarykovské a benešovské“.⁶²³ Jako součást boje proti reakci provedl OV KSČ v Novém Bydžově společně s OAV NF a osvětovým inspektorem v místních organizacích KSČ a na veřejných schůzích obyvatelstva uvědomovací akci o významu třídního boje a nutnosti spolupráce se SNB při zvýšení bdělosti a ostražitosti každého člena strany i občana republiky.⁶²⁴ V souladu s rozhodnutím o socializaci československého venkova byl vyvíjen tlak na vesnické boháče spojený se snahou o jejich vypuzení ze zbytku významných pozic, v nichž dosud setrvali. Na Hradecku si ještě v roce 1951 velcí sedláci udrželi postavení zejména v dozorčích orgánech záložen a kampeliček působících na venkově. Proto OAV NF jednak pověřil MAV NF v dotyčných obcích prověřit, jak se tyto osoby dostaly do svých funkcí a jednak jim uložil, aby věnovaly více pozornosti kandidátkám výborů kampeliček. Měly tak zabránit, aby nadále na dozorčí místa v nich venkovští boháči nebyli voleni. V obcích, kde již byli zvoleni, musely AV NF dohlédnout, aby svého postavení

⁶²⁰ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově, 20. září 1951, s. 1.

⁶²¹ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 16. prosince 1949, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově, 20. září 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 18. ledna 1952, s. 2.

⁶²² SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis ze schůze širšího OV KSČ Nový Bydžov, 22. března 1949, s. 2.

⁶²³ SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis ze schůze širšího výboru OV KSČ Nový Bydžov, 22. prosince 1949, s. 4.

⁶²⁴ SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Pracovní plán novobydžovského okresu pro období od 29. června do 31. prosince 1949, s. 14.

nezneužívali.⁶²⁵ Protikulackou náladu také AV NF rozdmýchávaly v rámci žní (srov. kapitulu Zemědělství).

V období let 1949–1954 prošetřovaly AV NF v rámci svých povinností různé drobné prohřešky v chování osob. Potrestání viníků však již neprováděly a zjištěné případy postupovaly odpovědným orgánům.⁶²⁶ V první polovině 50. let prakticky zajišťovaly AV NF na nejnižší úrovni, aby ani pachatel drobných prohřešků neunikl ze síta socialistické spravedlnosti.

Neméně důležitou součástí agendy AV NF byla koordinace práce podřízených složek, která se postupně prosazovala do popředí náplně činnosti AV NF a která tak posilovala jejich narůstající administrativní ráz. V roce 1950 měl OAV NF v Novém Bydžově sladovat činnost složek NF tak, aby se v jeden den nekonalo několik akcí pořádaných různými složkami NF.⁶²⁷ Koordinační snahy se objevovaly i v ostatních okresech. V okrese Hradec Králové měly být koordinovány všechny schůze na okrese. Za tímto účelem vypracoval OAV NF plán schůzí. V jeho rámci se mohla konat pouze jedna veřejná schůze v obci za měsíc. Aby se předešlo obavám, že se podle plánu v obcích pracovat nebude, předal OAV NF plán schůzí příslušným MAV NF. Organizace, která si žádnou schůzi neplánovala, si ji nesměla sama libovolně svolat. Musela se nejprve obrátit o souhlas na MAV NF, který ale mohl schůzi odmítnout.⁶²⁸ V běžné praxi koordinovaly MAV NF práci se složkami tak, že členové AV NF navštěvovali jejich schůze. Zároveň byli zástupci složek NF členy AV NF.⁶²⁹ V roce 1953 byla koordinace práce složek NF považovaná za jeden z hlavních úkolů AV NF.⁶³⁰

⁶²⁵ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 2. března 1951, s. 2.

⁶²⁶ Při návštěvě ministra Dr. Neumana v Chlumci nad Cidlinou při čtení zdravice opustil nějaký muž provokativním způsobem místnost, proto OAV NF nařídil MAV NF o vyšetření jména tohoto muže. V Novém Bydžově zaměstnanec firmy Hurych Jiříčka prohlásil, že nebude spolupracovat s bolševiky. K tomu po delší diskusi OAV NF rozhodnul, že to není záležitost NF, ale ONV. Srov.: SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o společné schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově, 19. března 1950, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 16. února 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 17. května 1951, s. 2–3; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o společné schůzi předsednictva OAV NF a předsedů a tajemníků složek NF v Trutnově, 9. ledna 1952, s. 1.

⁶²⁷ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 15. září 1950, s. 1.

⁶²⁸ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 30. listopadu 1951, s. 2.

⁶²⁹ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 4. ledna 1952, s. 1.

⁶³⁰ Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 31. července 1953, s. 1.

Právě koordinační funkci daleko více obsahově odpovídal pozměněný název přijatý v roce 1954, podle něhož se AV NF staly výbory Národní fronty.

S koordinací bylo úzce spjato vyhotovování pracovních plánů, které měly do činnosti organizací vnášet řád a vzájemnou souhru. Předpokládalo se, že plánování zefektivní chod celého systému a funkcionáři řídicí se plánem budou pracovat efektivněji a disciplinovaně. Plánování nabývalo v komunistickém režimu podoby až určité fetišizace.⁶³¹

Pro zkoumané regiony byly nejdůležitější pracovní plány OAV NF, podle kterých se řídily ostatní AV a složky NF. Okresní pracovní plány zahrnovaly všechny důležité úkoly, jež bylo nutné v daném čtvrtletí či roce splnit. Plány byly koncipovány tak, aby z nich mohly organizace vycházet při vypracovávání svých vlastních, ve kterých však zároveň zohlednily speciální úkoly, které jim dával jejich nadřízený orgán. Naopak OAV NF předkládaly pracovní plány na KAV NF v Hradci Králové.⁶³²

Jelikož plány práce vykazovaly nedostatky, které značně snižovaly jejich použitelnost v praxi, objevily se především u OAV NF snahy o zlepšení postupu jejich vyhotovování. V roce 1950 měly nově při tvorbě pracovních plánů OAV NF úzce spolupracovat s OV KSČ, aby se nestávalo, tak jako ve většině jiných případech, že se střetlo několik akcí pořádaných různými organizacemi.⁶³³ Proto byl nově plán práce JAV NF v Hradci Králové v roce 1951 připravován se zřetelem k plánu OV KSČ. Teprve po jeho vyhotovení měly složky NF připravit své vlastní. Avšak toto řešení naráželo na praktické překážky. Ve skutečnosti dostaly organizace NF schválený plán JAV NF do rukou v době, kdy již měly své plány rozpracované. Plány práce se také mýjely účinkem, protože místo toho, aby vycházely z potřeb mas (správnost tohoto postupu si uvědomovali i členové JAV NF v Hradci Králové), nebyly jejich požadavky zohledněny. Důvodem bylo přesvědčení komunistických představitelů o existenci nebezpečí, že by v takovém případě nebyla dodržena linie, která byla AV NF dána.⁶³⁴

⁶³¹ Václav KAŠKA, *Neukáznění a neangažovaní. Disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948–1952*, Praha 2014, s. 77.

⁶³² SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 6. července 1950, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 6. července 1950, s. 2; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Pracovní plán OAV NF na rok 1950, Nový Bydžov, nedatováno.

⁶³³ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 15. září 1950, s. 1.

⁶³⁴ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. října 1951, s. 1.

Rok 1952 přinesl další změny ve způsobu vypracování kalendářního plánu práce, tentokrát na IV. čtvrtletí roku 1952. Nejprve byl vyhotoven program jednání na IV. čtvrtletí. Předsednictva OAV NF si musela sama sehnat k jednotlivým bodům programu podklady a určit si, kdy budou úkoly projednány a splněny. Vždy jeden člen předsednictva OAV NF byl pověřen průzkumem OV vybrané složky NF a ostatní členové předsednictva provedli průzkum místní organizace téže složky ve svém bydlišti. Členové OAV NF si při průzkumu všimli především, jaké měly místní organizace spojení s okresními orgány, zda se konaly schůze pravidelně, jak jim v práci pomáhaly MAV NF a ostatní organizace NF, průběhu politických školení členů, zapojení místních organizací do žní, spolupráce při HTÚP a kolik členů vstoupilo do JZD. Tento postup měl zlepšit práci OAV NF všech členů předsednictva.⁶³⁵

Vlastní obsah pracovních plánů se proměňoval podle aktuálních potřeb. Plány OAV NF z posledního čtvrtletí roku 1953 obsahovaly především tři akce, kterým byla v tomto období věnována všechna pozornost. Jednalo se o Sbíрку na pomoc Koreji, Měsíc československo-sovětského přátelství a chystaný československý sjezd pro mírové řešení německé otázky.⁶³⁶ Plány z počátku roku 1954 byly zaměřeny v souvislosti s přípravou voleb na vytvoření agitačních dvojic a zajišťování účasti na veřejných schůzích a besedách.⁶³⁷

Pracovní plány MAV NF se vesměs zaměřovaly na úkoly praktického rázu, jako byla reorganizace MNV, či samotného MAV NF, organizování Mezinárodního dne žen, nábor do Svazu pro spolupráci s armádou. Pravidelně se objevoval úkol zlepšit práci NF.⁶³⁸

Plánování u AV a složek NF naráželo na obdobné překážky jako v organizacích KSČ. Jednak se často plánovalo od stolu, tedy odtrženě od reality, proto plány v mnohých případech nepřinášely žádané výsledky. Navíc funkcionáři mnohdy plány vůbec nenapsali, nebo je vypracovali takovým způsobem, že neodpovídaly předepsanému vzoru. Existující plány často nebyly dodržovány nebo se jejich plnění falšovalo.⁶³⁹ To byly příčiny, proč

⁶³⁵ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 3. října 1952, s. 1.

⁶³⁶ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 9. října 1953, s. 1.

⁶³⁷ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Usnesení předsednictva JAV NF, učiněné 15. ledna 1954, s. 1.

⁶³⁸ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Pracovní plán OAV NF na rok 1950, Nový Bydžov, nedatováno; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1; Skřivany, Pracovní plán MAV NF ve Skřivanech na 1. čtvrtletí 1953, s. 1.

⁶³⁹ Srov.: V. KAŠKA, *Neukázněni...*, s. 79; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Pracovní plán OAV NF na rok 1950, Nový Bydžov, nedatováno, s. 1; SOKA

pracovní plány v prostředí AV NF nezaznamenaly větší úspěchy ani ohlas. Pro funkcionáře AV NF to byla v zásadě jen další byrokratická práce, kterou bylo nutno splnit.

AV NF se nezdálo zabývat malichernými záležitostmi, což bezpochyby nepřispívalo k jejich dobrému chodu. Konkrétně se OAV NF v Novém Bydžově v roce 1949 zabýval stížností na postup vedoucího Oděvního podniku v Novém Bydžově Gajeckého ve věci neprodání a hrubého zacházení s paní Smutnou z mlékárny, která chtěla zakoupit kabát pro svoji matku a Gajecký jí nechtěl kabát prodat z důvodu, že byl již zamluven.⁶⁴⁰ Následovalo šetření ze strany OAV NF, který se celou věcí zabýval opakovaně. Na další schůzi OAV NF se o Gajeckém, který si měl při jednání s lidmi počínat hrubým způsobem, rozvinula delší diskuse. Přítomní mu vyjadřovali nedůvěru a nakonec bylo jednomyslně rozhodnuto dát mu výstrahu a v případě, že by to nepomohlo, předat věc k dalšímu řízení orgánům KSČ. Nutno podotknout, že tajemník OAV NF Jeřábek se zabýval i tím, že Gajecký nenosil v inkriminované době vůbec stranický odznak.⁶⁴¹ Dalším příkladem mrháním času AV NF byla kritika tajemnice ČSS Stanerové na schůzi předsednictva JAV NF v Hradci Králové v roce 1952. Stanerová se zavázala, že sníží o 10 % náklady na kancelářské potřeby. Při tom JAV NF shledal, že plán práce ČSS zabíral mnohem více papíru než plány druhých složek. Načež byl sekretariát ČSS vyzván, aby šetřil papírem, a zástupce ČSS v JAV NF Kubec, pověřen, aby v této věci informoval tajemnici Stanerovou.⁶⁴² S přihlédnutím k tomu, že se AV NF ve sledovaném období potýkaly s řadou závažných problémů, se jeví zabývání těmito banalitami na jednání předsednictev OAV (JAV) NF jako nepochopitelné.

Nově se AV NF v 50. letech 20. století zapojily do otázky civilní obrany (CO). Začalo to tím, že AV NF byly povinny zajistit informování všech složek NF o nutnosti organizování civilní ochrany státu.⁶⁴³ Poté AV NF přistoupily ve všech organizacích NF k provedení

Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek NF, Nový Bydžov, 3. ledna 1951, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 7. února 1952; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 17. listopadu 1953, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 15. ledna 1954, s. 2.

⁶⁴⁰ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 14. října 1949, s. 2.

⁶⁴¹ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 28. října 1949, s. 1.

⁶⁴² SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 18. ledna 1952, s. 2.

⁶⁴³ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 15. srpna 1952, s. 3.

náboru instruktorů pro školení CO.⁶⁴⁴ Následovalo školení CO a další jeho popularizace ve složkách NF.⁶⁴⁵ Celkově však lze ve sledovaných okresech označit zapojení AV NF do CO za okrajovou záležitost.

Důležitou proměnu prodělal vztah akčních výborů ke školství. Předně ustaly zásahy represivního charakteru a rychle se snižovala zaangažovanost AV NF v této oblasti. Jistým dozvukem předchozích pravomocí byl dozor nad výběrem žáků pro studium na vyšších a vysokých školách.⁶⁴⁶ AV NF dokonce prováděly nábor uvnitř složek NF ke studiu na vysokých školách. Akční výbory a složky NF tak měly přispět k snahám komunistického režimu vychovat novou, režimu zcela oddanou inteligenci.⁶⁴⁷ Taktéž ještě počátkem 50. let 20. století se OAV NF vyjadřovaly k osobám žádajícím o místo učitele na školách. OAV NF vyhotovovaly na tyto uchazeče posudky; zabývaly se v nich především tím, zda měl žadatel kladný poměr k lidově-demokratickému zřízení.⁶⁴⁸ Represivním zásahům do školství však ze strany AV NF již nedocházelo. Změna pramenila jednak z celkového vývoje poslání AV NF a jednak ze skutečnosti, že represivní zásahy do školství již nebyly zapotřebí, protože se ve sledovaných okresech studentstvo novému režimu podrobilo. Patrné je to zvláště na příkladu středních škol v okrese Náchod. Jejich studenti byli jedním z největších odpůrců nastupujících změn v únoru 1948. Po roce 1949 však v jejich řadách k významnějším protestům nedocházelo a naopak se studenti Jiráskova gymnázia, střední školy a Vyšší hospodářské školy v Náchodě aktivně zapojili do podpisové akce pro zachování míru v květnu roku 1950.⁶⁴⁹ Na druhou stranu se zcela nevyplnily představy komunistických funkcionářů o fungování učitelstva jako jedné z důležitých převodních pák pro převýchovu obyvatelstva. V okrese Trutnov si v roce 1950 vysloužili učitelé kritiku od tajemníka OAV NF Bárty, který je považoval za nespolehlivé a málo oddané lidově-demokratickému

⁶⁴⁴ Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 20. července 1953, s. 1; Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 25. září 1953, s. 1.

⁶⁴⁵ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV v Trutnově, 10. listopadu 1953, s. 3; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 2. července 1954, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 16. července 1954, s. 1

⁶⁴⁶ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 18. srpna 1949, s. 2; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 6. července 1950, s. 3.

⁶⁴⁷ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis z I. schůze pléna OAV NF v Novém Bydžově, 1950 (blíže nedatováno), s. 1.

⁶⁴⁸ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 20. listopadu 1950, s. 3.

⁶⁴⁹ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze Okresního výboru ochránců míru v Náchodě, konané 24. května 1950, s. 1.

zřízení.⁶⁵⁰ Školství se v první polovině 50. let 20. století ocitlo pod plnou kontrolou režimu, kterou zajišťovaly i AV NF, jež mimo jiné prováděly prokádování a instruktáž členů komisí pro závěrečné zkoušky na školách 2. stupně.⁶⁵¹ Avšak úkoly AV NF postupně přebraly „civilní orgány“, takže se jejich vliv ve školství postupně snižoval, až úplně vymizel.

Vzhledem k původnímu poslání AV NF by bylo možné předpokládat jejich zapojení do měnové reformy v červnu 1953,⁶⁵² potažmo alespoň do otázky trestání protestujících obyvatel. Tato hypotéza se však ukázala jako lichá. V zásadě se AV NF do této akce vůbec nezapojily. OAV NF se měnovou reformou buď vůbec nezabývaly, nebo se jen omezily na konstatování, že se tak stalo.⁶⁵³ Měnová reforma však podle všeho popudila některé funkcionáře AV NF, kteří své funkce vykonávali bezplatně. Zklamání ze znehodnocení úspor a poklesu životní úrovně vyústilo v otevřenou kritiku socialismu na půdě JAV NF v Hradci Králové. Největším kritikem měnové reformy na schůzi předsednictva se stal dlouholetý a poslušný (krom Katolické akce) člen OAV NF Motyčka zastupující ČSL: *„Mnoho dobrých funkcionářů jsme ztratili pro jejich hmotné potíže, které vznikly přesunem do výroby a pod.[podobnými] zákroky. Mám mnoho funkcí a na závodě mne postrkují, nestarají se o mne. Takhle jsem si socialismus nepředstavoval. Když se nás strana neujme, tak ji nepotřebujeme. Nemáme v popředí lidi, kteří by byli mladí a hmotně podporováni.“* Ke kritice se záhy připojil zástupce ČSS Kubík: *„Hodně času věnuji funkcím a není mi to nic platné. Už jsem dával návrh na rozpuštění toho našeho verejnu (tj. spolku) [hradecké ČSS – pozn. autora]. Lítat v noci po schůzích není nic platné.“* Kritiku ukončil přítomný delegát KAV NF v Hradci Králové Morávek, který označil diskusní příspěvek člena JAV NF Kubíka za: *„...likvidátorský nejen vůči ČSS, ale celé NF.“* Finančními problémy členů JAV NF se Morávek vůbec nezabýval a pouze odkázal přítomné na to, že: *„...hmotné zajištění dává každému jeho zaměstnání, nikoliv funkce.“*⁶⁵⁴ Tak se i členové kdysi ideologicky čistých AV NF připojili k protestům proti měnové reformě.

⁶⁵⁰ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 17. května 1951, s. 2.

⁶⁵¹ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 28. prosince 1951, s. 2.

⁶⁵² Blíže k dané problematice: JIRÁSEK, Zdeněk – ŠŮLA, Jaroslav, *Velká peněžní loupež v Československu 1953 aneb 50 : 1*, Praha 1992.

⁶⁵³ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 3. června 1953, s. 1.

⁶⁵⁴ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. června 1953, s. 1.

Důsledky nerozvážného chování dvou zástupců politických stran na sebe nenechaly dlouho čekat. OV ČSS v Hradci Králové odvolal Karla Kubíka z funkce předsedy OV ČSS a zástupce strany v JAV NF. Na tomto postupu je jasně patrné, že se oproti roku 1948 změnil princip fungování AV NF, protože tehdy by Kubíka bez pardonu vyakčnili. Ale v roce 1953 ho z okresního výboru ČSS odvolala sama strana. To pramenilo z faktu, že komunistický režim si byl jist plnou kontrolou nad ČSS a již nebylo třeba zásahů AV NF, jež se postupně stávaly zbytečnými. Nyní se však vraťme k samotné Kubíkově kauze. V dopise adresovaném JAV NF odsoudil OV ČSS výše pronesené Kubíkovy výroky. Do zvolení nového předsedy OV ČSS vykonávala tuto funkci Vlasta Žabková, 1. místopředseda strany v okrese Hradec Králové. Na schůzi JAV NF 14. srpna 1953 se místopředsedkyně Žabková snažila omlouvat jednání Karla Kubíka tím, že ho označila za dobrého straníka, který ale podléhal depresím.⁶⁵⁵ Obdobně jako Kubík dopadl zástupce ČSL Motyčka, který byl z předsednictva JAV NF zřejmě také odvolán. V dostupných pramenech však o tom není dochovaný žádný záznam, přesto lze jeho výměnu odvodit z prezenčních listin ze schůzí JAV NF, ve kterých již nefiguroval. Podle všeho byl Motyčka postižen i v zaměstnání a přeložen na jiné, blíže nespecifikované pracoviště.⁶⁵⁶

Daleko větší prostor než v minulém období věnovaly OAV NF spravování podřízených složek, tedy MAV a organizací NF. Po linii AV NF byly úkoly předávány poměrně jednoduchým systémem. KAV NF v Hradci Králové přenesl na OAV NF pokyny pro činnost MAV NF, které jim je měly předat.⁶⁵⁷ Kvůli tomu byly pořádány tzv. aktivity funkcionářů MAV NF, na nichž byly předsedům vysvětlovány aktuálními úkoly. Aktivity byly svolávány nepravidelně dle potřeby, které plnění úkolů přinášelo. Konaly se buď v okresních městech v sídle OAV NF, nebo v obvodech, které byly zřízeny pro zjednodušení spolupráce OAV s MAV a složkami NF. V případě okresu Náchod se jednalo v roce 1949 o obvody Náchod, Hronov, Česká Skalice a Červený Kostelec.

K přenášení úkolů a udržování styku s podřízenými složkami si OAV NF rovněž utvářely instruktorské sbory. Každý instruktor měl přiděleno až osm obcí, do kterých byl povinen zajíždět a instruovat tamní funkcionáře. Vzhledem k rozloze a nevyhovujícímu

⁶⁵⁵ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 14. srpna 1953, s. 1–2.

⁶⁵⁶ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zpráva pro předsednictvo JAV NF v Hradci Králové, Hodnocení zapojení do žní a podzimních prací, Sekretariát okresního výboru Československé strany lidové v Hradci Králové, nedatováno, s. 2.

⁶⁵⁷ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 11. února 1949, s. 2.

dopravnímu spojení v sledovaných okresech a k tomu, že OAV NF nevlastnily zpravidla dopravní prostředky, kterými nedisponovali ani instruktoři, bylo realizování úkolů značně ztíženo a instruktáže tak nebyly v jednotlivých MAV NF plněny.⁶⁵⁸

Proces předávání pokynů uzavírala povinnost OAV NF kontrolovat splnění úkolů místními akčními výbory. Z tohoto důvodu byly prováděny průzkumy obcí, které byly realizovány jak v MAV NF, tak i v MNV a ve složkách NF. Základem byla kontrola plánů práce, kdy se ověřovalo, zda byly všechny závazky splněny. Jen zřídka byly uskutečněny všechny naplánované práce, avšak primární závazky zpravidla plněny byly. V rámci kontroly zasílaly také MAV NF na OAV NF hlášení o své činnosti a zápisy z každé schůze.⁶⁵⁹

Obdobným způsobem přenášely OAV NF úkoly na složky NF. Dělo se tak na pravidelných aktivech tajemníků a zástupců organizací nebo osobním stykem. Navíc zástupci OV jednotlivých organizací NF byli členy OAV NF. Na místní organizace složek přenášely úkoly MAV NF (zároveň měly úkoly na místní odbočky přenášet i jejich okresní výbory). MAV NF si místní organizace svolávaly dle potřeby k plnění úkolu a sami si je k akcím instruovaly. Následně prováděly OAV NF prověrky činnosti Národní fronty v místech.⁶⁶⁰

Po vzoru KSČ pořádala také i Národní fronta okresní konference. Okresní konference KSČ byly formálně nejvyšším orgánem strany. V prostředí NF však došlo k obsahovému posunu. Okresní konference byla pojímána a členy AV NF i tak chápána, jako veřejné plenární zasedání OAV NF, spojené v některých případech s plenárním zasedáním ONV. Náplní konferencí byla zpravidla přehledka vykonané práce a hodnocení činnosti složek NF. Účelem konference také bylo jasně ukázat NF jako jednotný svazek pracujících. O řádný průběh konference se většinou starala pořadatelská komise tvořená členy OAV NF. Termín konání byl vždy stanoven na počátek roku. V pozdější době bylo na základě předchozích zkušeností přistupováno k přípravě co nejdříve z kraje roku. Konference se měly konat v předstihu před oslavami 1. máje, aby nenarušily jejich přípravy. Největší organizační zátěž

⁶⁵⁸ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis z aktivu funkcionářů MAV NF konaném 12. února 1949 v Náchodě, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, konané dne 4. března 1949, s. 2; SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Trutnově, 19. června 1951, s. 1–3; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 5. prosince 1952, s. 1.

⁶⁵⁹ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 18. ledna 1951, s. 3.

⁶⁶⁰ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zpráva pro předsednictvo OAV NF dle kalendářního plánu ke dni 20. prosince 1950, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 7. února 1952, s. 2.

spočívala na OAV NF. Základní povinností MAV NF bylo vysílat na okresní konference Národní fronty své zástupce.⁶⁶¹ Úměrně s klesajícím významem AV NF narušovala slavnostní ráz konference klesající účast předsedů a funkcionářů MAV NF a MNV. Často chyběli i zástupci ONV, JZD atd.⁶⁶²

Dominantní postavení si AV NF udržely i nadále ve vztahu ke spolkům. Disponovaly především širokými pravomocemi v otázce členského složení. AV NF potvrzovaly jak stávající členy spolku, tak i možnost do sdružení vstoupit.⁶⁶³ To zaručovalo komunistickému režimu kontrolu nad jejich obsazením a činností. Tyto kompetence vycházely rovněž z potřeb režimu zrušit nepohodlné spolky a namísto nich vytvořit síť těch loajálních. Z toho důvodu nebyla povolena další existence řady organizací. AV NF také ctily rozhodnutí rušit spolky, které nevyvíjely žádnou činnost a nebyly třeba pro socialistickou společnost.⁶⁶⁴ Konkrétně v lednu 1949 rozhodl MAV NF ve Rtyni v Podkrkonoší nepovolit činnost Svazu katolických žen a dívek. Toto rozhodnutí posvětil OAV NF v Trutnově s doporučením, že ženy a dívky měly možnost se zapojit do celostátních ženských organizací (srov. kapitola Výbory žen). Z obdobných pohnutek bylo opakovaně provedeno prověření všech členů Podkrkonošského rybářského spolku v Trutnově, kde byli členy výboru lidé nepohodlní vládnímu režimu.⁶⁶⁵ Mezi dalšími spolky, u kterých došlo po roce 1949 k lustrování členů ze strany AV NF, jmenujeme alespoň tyto: Aeroklub Náchod, spolek chovatelů holubů v Novém Bydžově, rybářský spolek v Náchodě, předsednictvo Jiráskova okrsku Ústřední matice divadelního ochotnictva československého, myslivecký spolek v České Čermné, okresní výbor československých válečných poškozenců v Náchodě, kynologický spolek v Hradci Králové,

⁶⁶¹ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis z aktivu funkcionářů MAV NF, konané 9. července 1949, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 25. – 31. prosince 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek NF, Nový Bydžov, 14. června 1950, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze zasedání užšího předsednictva OAV NF v Náchodě, 1. března 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 25. ledna 1952, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 8. července 1953, s. 3.

⁶⁶² SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 29. února 1952, s. 2.

⁶⁶³ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 13. ledna 1950, s. 2.

⁶⁶⁴ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 11. února 1949, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 26. července 1951, s. 2.

⁶⁶⁵ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 25. ledna 1949.

rybářský spolek ve Vysokém Veselí, okresní výbor myslivecké jednoty v Trutnově atd.⁶⁶⁶ Avšak vzhledem k tomu, že většina spolků zanikla, se tato aktivita AV NF rapidně snižovala.

j/ Volby 1954

Poprvé od roku 1946 přistoupil v roce 1954 československý stát k obnově národních výborů prostřednictvím voleb (po komunistickém převratu byly obměňovány pouze dosazením vhodných kandidátů). Volby probíhaly ve všech stupních NV (v místních, okresních a krajských). Nejednalo se však o volby v pravém slova smyslu. Ve skutečnosti šlo o pouhé veřejné odsouhlasení předem vybraných kandidátů.⁶⁶⁷ Do příprav a realizace voleb se kromě národních výborů také výrazným způsobem zapojily AV a složky NF.⁶⁶⁸ Úkoly podstoupené akčním výborům NF však byly převážně organizačně-agitačního charakteru.

AV NF se začaly zabývat otázkou voleb do NV s výrazným předstihem ještě době, kdy nebyly v platnosti nové zákony upravující danou problematiku (srov. níže). V okrese Hradec Králové se volby na pořadu jednání JAV NF objevily poprvé v říjnu 1953. Členům JAV NF byla oznámena nutnost začít s jejich přípravou již tehdy. Tento požadavek vycházel z povinnosti akčních výborů vyhledávat delegáty do MNV a jejich komisí. Pléna MNV měla být značně rozšířena a bylo třeba vytvořit s předstihem předpoklady k zajištění občanů pro spolupráci v MNV, protože panovala obava ze značného nedostatku vhodných osob pro výběr delegátů, u kterých by byly předpoklady, že by svoji práci zvládli. Problémem byla i vážnoucí práce AV NF na okresech a bylo nutno dohonit to, co bylo zameškáno. Členové pléna JAV NF měli proto za úkol pracovat ve svých volebních obvodech, kde měli provádět kontrolu plnění vládních usnesení a případně napomáhat místním funkcionářům s jejich uskutečněním. V souladu s přípravami na nadcházející volby byly složky NF povinny ve

⁶⁶⁶ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, konané dne 4. března 1949, s. 3; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 23. června 1949, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 13. ledna 1950, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze OAV NF v Náchodě, konané 9. března 1950, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze OAV NF v Náchodě, konané 20. července 1950, s. 1.

⁶⁶⁷ Srov.: Tomáš HRADECKÝ, *Mechanismus přípravy voleb do národních výborů v 50. letech na příkladu Ústeckého kraje (srovnání let 1954 a 1957)*, České, slovenské a československé dějiny 20. století IX., Ústí nad Orlicí 2014, s. 89–90, 92.

⁶⁶⁸ Podle volebního zákona č. 14/1954 Sb. příslušelo Národní frontě přijímat a navrhopvat kandidáty do NV, registrovat je a navrhopvat složení volebních komisí, které zajišťovaly průběh voleb. AV a složky NF však vykonávaly i další úkoly, které již v zákonu nebyly uvedeny. Srov. Zákon č. 14/1954 Sb.

čtvrtém čtvrtletí roku 1953 zvýšit svou aktivitu.⁶⁶⁹ Jmenované cíle se však AV ani složkám NF naplnit nepodařilo (srov. níže).

Ještě před konáním samotných voleb se AV NF počátkem roku 1954 zapojily do všenárodní diskuse k návrhům zákonů o národních výborech vyhlášených vládou. Účelem kampaně však nebylo zapojit obyvatelstvo do vzniku zákonů, jak bylo veřejně prezentováno, ale připravit ideologické podhoubí konání voleb.⁶⁷⁰ Sami představitelé AV NF ve sledovaných okresech vnímali diskusi jako první etapu přípravy voleb do NV a také tak diskusi často nazývali. Úkolem AV NF bylo pečovat o dobrý průběh celé akce. Řádnému zapojení složek NF do debaty o zákonech národních výborů a bezchybnému zajištění veřejných schůzí byly podřízeny čtvrtletní plány práce OAV (JAV) NF. Všechny místní a okresní výbory složek NF se měly zaměřit na aktivitu svých základních organizací tak, aby se zapojením do diskuse zabývaly všechny složky NF na svých schůzích. Cílem bylo zajistit dobré organizační předpoklady a případně podchytit všechny připomínky, jak k práci NV, tak i k novým zákonům. Z tohoto důvodu se po dobu konání veřejných schůzí na obcích scházela předsednictva OAV NF k pravidelným poradám a kontrolovala zapojení všech masových organizací do všenárodní diskuse. OAV NF měly rovněž při zájezdech na obce žádat od místních funkcionářů zprávu, jak se místní organizace zabývala debatou a jak se zapojila do příprav veřejné schůze. Konání veřejných shromáždění bylo klíčové, protože se na nic měla rozvinout rozprava o nových zákonech o NV. Proto bylo úkolem AV NF zajistit na nich dostatečnou účast občanů. Vysoká návštěvnost obyvatelstva na veřejných schůzích měla být zaručena prostřednictvím vytvoření dostatečného počtu agitačních dvojic z řad členstva všech masových organizací. Vzhledem k významu schůzí bylo sestavování agitačních dvojic bráno jako jeden z prvořadých úkolů NF. Po konání veřejné schůze měly OAV NF vyžadovat po místních funkcionářích jejich vlastní zhodnocení jak zasedání, tak i její přípravy, jak se složka podílela na přípravě, kolik dala lidové správě k dispozici dvojic, které zvaly na veřejné schůze atd.⁶⁷¹

Se svěřenými úkoly se však AV NF vzhledem ke svému dlouhodobému vnitřnímu rozkladu nevyrovnaly nejlépe. Kontrola zapojení okresních a místních výborů složek do

⁶⁶⁹ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis z mimořádné schůze rady JNV společně s předsednictvem JAV NF v Hradci Králové, 16. října 1953, s. 2–3.

⁶⁷⁰ T. HRADECKÝ, *Mechanismus...*, s. 91.

⁶⁷¹ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 15. ledna 1954, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 21. ledna 1954, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsedů MAV NF, 23. ledna 1954, s. 1–2.

všenárodní diskuse nepřinesla uspokojivé výsledky. Mnohde se první etapa příprav na volby do NV potýkala s obtížemi. Za nedostatečnou byla považována agitace, která zapříčinila malou účast občanů na schůzích. MAV NF zdůvodňovaly neúspěch nedostatkem času, který na přípravu dostaly. V důsledku toho nebylo možno zajistit agitační dvojice, a proto se kampaň prováděla většinou pouze prostřednictvím místního rozhlasu. Nedostatek času na přípravu však nebyl skutečným důvodem selhání agitace. Velké procento místních organizací složek NF bylo pasivní a AV NF je nedokázaly aktivizovat. Navíc v případech, kdy sice složky fungovaly, se v řadě obcí dlouhodobě nedařilo agitační dvojice sestavovat v dostatečném počtu. Do dvojic se zapojovali stále stejní lidé; ostatní občany nebylo možné přesvědčit k aktivní spolupráci. Navíc především na Hradecku se zemědělci nechtěli vůbec zapojit do veřejného života, protože věřili, že v brzké době dojde ke změně vládního režimu (musíme mít na paměti dočasné pozastavení kolektivizace zemědělství).

Neuspokojivý byl také průběh veřejných schůzí a besed. Na slabě navštěvovaných veřejných schůzích se přítomní občané zdráhali debatovat a nezdá se, že do diskuse nikdo nepřihlásil.⁶⁷² Na druhou stranu řada obcí debatu velmi dobře politicky připravila. Za všechny lze jmenovat hradecký Březhrad, Librantice, Nechanice, a Předměřice.⁶⁷³

OAV NF vyřešily nízkou činností složek v období příprav voleb vesměs přijetím rozhodnutí, která měla odstranit zmíněné nedostatky a která nařizovala okresním výborům NF zaměřit se na činnost svých základních organizací. Tentokrát tato opatření přinesla alespoň částečné zlepšení (srov. níže).⁶⁷⁴

Po skončení diskuse k návrhům zákonů o národních výborech začátkem února 1954 se začala příprava samotných voleb.⁶⁷⁵ Druhá etapa spočívala v realizaci předvolební kampaně a

⁶⁷² SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 21. ledna 1954, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 22. ledna 1954, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 29. ledna. 1954, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV v Trutnově, 16. února 1954, s. 1.

⁶⁷³ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Jak se složky NF zapojily do I. etapy diskuse o návrzích zákonů národních výborů, 19. února 1954.

⁶⁷⁴ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 21. ledna 1954, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 22. ledna 1954, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 29. ledna. 1954, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 16. února 1954, s. 1.

⁶⁷⁵ Volby byly řízeny komisemi. Na úrovni okresu byla sestavena okresní komise, v okrsku pak okrsková a místní. Srov.: SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 11. března 1954, s. 1; Zákon 14/1954 Sb.

zajištění konání voleb.⁶⁷⁶ Nové NV měly být sestaveny z nejlepších členů Národní fronty. S jejich vyhledáním měly být nápomocny OAV NF. Akční výbory NF byly také povinny podnítit obyvatelstvo, aby samo navrhovalo osoby, které by považovalo za nejlepší členy lidosprávy.⁶⁷⁷ V rámci předvolební kampaně se měly všechny složky NF plně zapojit do agitační a propagační kampaně na zajišťování veřejných schůzí a ta měla být po nedobrych zkušenostech z první etapy posílena. Předsedové MAV NF měli dbát o to, aby předvolební schůze měly spád, aby byly termíny začátku schůze dodržovány, protože se stávalo, že voliče od návštěvy schůzí odrazovalo nedodržování termínu začátku stejně jako dlouhé programy. Propagace s agitací byla rozvíjena především v agitačních střediscích. MAV NF dohlížely, aby byla střediska příhodně vyzdobena, aby skýtala možnost pořádat přednášky, aby byla zásobena denním tiskem a zejména, aby se diskuse na střediscích zúčastnilo co nejvíce občanů. V tomto směru měli předsedové MAV NF a místních organizací složek NF ve spojení s vedoucím agitačního střediska pomáhat po linii svých složek v agitaci a propagaci a hlavně své členstvo do těchto středisek vůbec přivést. Ve střediscích se měli návštěvníci seznamovat s prací bývalých obecních zastupitelstev za první republiky a v rámci kampaně proti předmichovské republice měly být zdůrazňovány velké nedostatky v jejich práci. Na vesnicích měla být věnována mimořádná pozornost každému zemědělci.

Součástí předvolební propagační a agitační kampaně byla výzdoba skříněk složek NF, psaní bleskovek a seznamování obyvatelstva s novými volebními zákony. AV a složky NF měly na schůzích vysvětlovat na konkrétních příkladech volební právo. Vyzvedávat měly značný pokrok ve volbě do NV oproti minulosti. Spočíval v tom, že nyní měly být volení ti nejlepší a bez rozdílu politické příslušnosti, ačkoliv skutečným důvodem přijetí tohoto systému bylo zaručit režimu obsazení NV podle jeho vůle.

V neposlední řadě bylo úkolem NF navržené kandidáty mezi obyvatelstvem popularizovat. De facto zajistit potřebnou volební účast, protože při volbách musela odvolit alespoň polovina oprávněných voličů, aby bylo hlasování uznané za platné. Kdyby nedosáhl počet voličů potřebné výše, musely by se opakovat.

Pro úspěšný průběh voleb byly uspořádány na veřejných prostranstvích besedy; podílel se na nich hlavně SČSP a kulturní vložky zajišťoval ČSM. Do předvolební kampaně

⁶⁷⁶ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, mimořádné, konané dne 9. února 1954, s. 1.

⁶⁷⁷ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 16. února 1954, s. 2.

se zapojili také členové SPB, tím že na různých besedách vyprávěli občanům své zážitky z doby okupace. Součástí předvolební kampaně se stal tentokrát i MDŽ, 1. máj a oslavy 9. května. Především 1. máj měl svoji mohutností předčít všechny předešlé a ukázat všemu obyvatelstvu ať skutečné, nebo imaginární úspěchy lidově-demokratického zřízení.

V souvislosti s volbami měly být doplněny AV NF o nové členy. Tam, kde neměly v AV NF zástupce existující složky, měly je akční výbory vyzvat, aby je ihned nahlásily. V případě, že v některé obci nebyla složka NF zastoupena ani jedním členem, bylo nutné doplnit MAV NF z řad bezpartijních, kteří měli kladný poměr ke komunistickému režimu. Plný stav členů v MAV NF měl zaručit plnění úkolů, jež byly v době voleb na MAV NF kladeny. V rámci příprav měl být odhalován vnitřní nepřítel, jenž by chtěl jejich průběh narušit.⁶⁷⁸

Již v průběhu kampaně se ukazovalo, že zapojení organizací NF do druhé etapy voleb bylo daleko lepší než v té předchozí. Objevila se snaha většiny složek NF podílet se na přípravách.⁶⁷⁹ I nadále však pokulhávala návštěvnost schůzí. Besedy, kde se občané seznamovali s kandidáty NF, nezaznamenaly na řadě míst větší zájem obyvatelstva.⁶⁸⁰ Celkově však byl ve sledovaných okresech průběh předvolebních příprav a samotných voleb do národních výborů hodnocen pozitivně, oceňována byla i vysoká volební účast. V okrese Nový Bydžov se zúčastnilo 97,92 % zapsaných voličů. V okrese Náchod se uvádí dokonce účast 99 % obyvatelstva atd. Volby pak byly prezentovány jako velké vítězství „*všeho pracujícího lidu*“, který projevil nejen svou jednotu, ale i plně potvrdil, že souhlasil s politikou vlády Národní fronty a vyjádřil tak svůj dík a oddanost Komunistické straně Československa. Někteří voliči však nepochopili, nebo nechtěli pochopit komunistický model voleb a navržené kandidáty škrtili ve snaze alespoň nějakým způsobem volby ovlivnit.⁶⁸¹

⁶⁷⁸ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 1. března 1954, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 5. března. 1954, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsedů MAV v okrese Náchod, 6. března 1954, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 11. března 1954, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis z mimořádné schůze OAV NF v Náchodě, 11. května 1954, s. 1–2.

⁶⁷⁹ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 26. března. 1954, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze OAV NF v Náchodě, 27. května 1954, s. 1.

⁶⁸⁰ SOKA Hradec Králové, Pamětní kniha města Nový Bydžov 1933–1976, s. 477.

⁶⁸¹ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze OAV NF v Náchodě, 27. května 1954, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 4. června 1954, s. 2.

Vzepětí aktivity AV NF spojené s konáním voleb do národních výborů však již nemohlo zabránit jejich dalšímu směřování. To, že volební zákon z března 1954 nemluvil o akčních výborech NF,⁶⁸² bylo neklamným znamením, že představitelé režimu s další existencí akčních výborů nepočítali.

⁶⁸² Zákon 14/1954 o volbách do NV už nemluví o akčních výborech ale pouze o Národní frontě.

3. Základní nedostatky v práci akčních výborů a složek NF a snahy o jejich odstranění

AV NF byly bezesporu účinným nástrojem etabloujícího se komunistického režimu, pomáhajícím k nastolení totalitního systému a k řízení společnosti, avšak byly také zatíženy řadou problémů,⁶⁸³ které snižovaly jejich praktickou použitelnost.

a/ Slabá práce MAV NF

Ve sledovaných okresech panovala nejhorší situace u MAV NF. Jejich práci lze jednoznačně v rámci celé struktury AV NF označit za nejslabší. Vlastní činnost MAV NF považovaly nadřízené složky soustavně za nesvědčící⁶⁸⁴ a byla dlouhodobě kritizovaná. V mnohých případech se MAV NF zabíraly záležitostmi, které jim nenáležely a opomíjely ty, které jim příslušely. Konkrétně v obvodu jednoho akčního výboru byla uspořádána podpisová akce ve prospěch určitého jedince, což bylo přísně zakázáno. Zato přípravě agitační neděle bylo věnováno velmi málo pozornosti. Tam, kde MAV NF dobře fungovaly, byly sestaveny agitační dvojice, které chodily a agitovaly a měly také výsledky. Jednalo se o agitační akci na získání žen do zaměstnání. Nebylo však podstatné, v jaké věci bylo agitováno, protože agitační akce byly běžným jevem, a týkaly se různorodé škály témat. V některých místech vlivem špatné práce MAV NF agitační dvojice vůbec nevznikly, a proto nemohlo být agitováno.⁶⁸⁵ To mohlo být do jisté míry pro samotný režim nebezpečné. Pro vládu založenou na manipulaci, nátlaku a vymývání vědomí obyvatelstva byla agitace důležitým nástrojem k prosazování a udržování moci.

Výrazným nedostatkem byla nevyhovující struktura složení MAV NF. Jejich komunističtí předsedové se bránili přibrání jinostraníkům ke spolupráci, a to i v průběhu reorganizace, která měla tento problém odstranit (srov. kapitolu Snahy o zlepšení práce AV a složek NF).⁶⁸⁶ Z tohoto důvodu následovně neodpovídalo jejich složení proporcionálnímu uspořádání Národní fronty. Složení AV NF jen ze členů KSČ negovalo jejich obraz jako orgánů nadstranických, lidových a odcizovala je od širokých vrstev obyvatelstva. Ač bylo

⁶⁸³ Uvedený výčet problému není úplný. Obsahuje jen ty nejzávažnější a nejčastěji se opakující nedostatky.

⁶⁸⁴ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1–7, Lovčice, Všem místním akčním výborům, OAV NF, 30. ledna 1949, s. 2.

⁶⁸⁵ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 18. ledna 1951, s. 1.

⁶⁸⁶ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 32, kart. 2, Situační přehled v kraji královéhradeckém, týden 20. – 26. března 1949.

nakonec nevyhovující složení MAV NF prostřednictvím reorganizace změněno, jednalo se o zlepšení jen dočasné. Problém neodpovídající skladby složení MAV NF se objevoval i v následujících letech.⁶⁸⁷

Daleko závažnější byl fakt, že již v roce 1949 se můžeme setkat s existencí nefungujících MAV NF.⁶⁸⁸ Jejich slabá, či žádná činnost se v tomto období objevovala pravidelně ve všech sledovaných okresech. Přes značné úsilí funkcionářů OAV NF se často situaci nedařilo úspěšně vyřešit. V řadě případů nekonaly MAV NF schůze, takže prakticky existoval pouze předseda.⁶⁸⁹ Palčivá byla situace hlavně v okrese Trutnov, kde se o stavu MAV NF v roce 1951 vyjadřoval tajemník OAV NF Bárta skepticky: „*musím zde přiznat, že MAV NF v obcích i ve městech nepracují dobře a mnohde téměř vůbec ne.*“⁶⁹⁰ Postupem času se poměry na Trutnovsku výrazně zhoršily. V roce 1953 pracovaly MAV NF nedostatečně téměř ve všech obcích a někde vůbec nefungovaly (Debrné, Studenec). V mnohých MAV NF práci vykonávalo pouze několik jednotlivců.⁶⁹¹ V sledovaných okresech se některé místní akční výbory NF scházely pouze v případě, když dostaly úkol od OAV (JAV) NF nebo jen příležitostně po několika měsících od poslední schůze. Problematická byla nízká účast členů na schůzích. Ta vedla k odkládání projednání důležitých bodů na příští zasedání, což celkově snižovalo akceschopnost MAV NF. Ty také často nekomunikovaly s nadřazenými složkami.⁶⁹²

⁶⁸⁷ Kupříkladu v MAV NF v Náchodě nebyla počátkem roku 1953 zastoupena ČSS a ČSL, ačkoliv se AV NF snažily tuto situaci řešit, a do akčních výborů získat bezpartijní a příslušníky jiných stran, zlepšení se většinou nedostavovalo. O rok později existovalo v okrese Náchod množství AV NF složených pouze z příslušníků KSČ. SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 14. ledna 1953, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsedů MAV NF, 23. ledna 1954, s. 1–2.

⁶⁸⁸ V listopadu 1949 byly v okrese Náchod v plné nečinnosti např. MAV NF v Újezdci a v Provodově atd. SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 6. – 13. listopadu 1949, s. 1.

⁶⁸⁹ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 27. listopadu do 10. prosince 1949, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 18. srpna 1950, s. 3; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 3. května 1951, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. září 1952, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 15. listopadu 1953, s. 3.

⁶⁹⁰ SOkA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Trutnově, 19. června 1951, s. 1–3.

⁶⁹¹ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 12. května 1953, s. 1.

⁶⁹² SOA Zámorský, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 32, kart. 2. Situační zpráva 17. – 23. dubna 1949; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2 Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 14. října 1949, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze pléna OAV NF v Novém Bydžově, 7. dubna

Úpadek se nevyhnul ani MAV NF ve významných centrech vybraných regionů. V roce 1951 se rapidně zhoršily výsledky práce MAV NF v Chlumci nad Cidlinou, který byl považován za druhé středisko okresu Nový Bydžov. Chlumecký MAV NF zanedbával svou práci. Neoznamoval změny provedené v složení členů a neodpovídal na dopisy a urgence OAV NF o vyřízení nutných záležitostí.⁶⁹³ Nekomunikování s nadřazenou složkou však mohlo částečně souviset s dosud trvající regionální řevnivostí mezi Chlumcem nad Cidlinou a Novým Bydžovem.

Obdobně v Nechanicích (významné centrum okresu Hradec Králové) plnil MAV NF svěřené úkoly jen ledabyle. V obci čítající cca 450 domácností, mělo agitovat 17 dvojic NF. Sešly se však jen tři. Na společnou schůzi SČSP a ČSČK přišlo jen 17 lidí a závazky nebyly učiněny žádné. Závazek měl jen ČSM na 50 hodin nočního výmlatu a sběr 4q železného šrotu. Naopak v obci Věkoše, kde MAV NF dovedl složky NF zapojit do práce, bylo získáno 2 300 brigádnických hodin a další kolektivní závazky ČSM a SČSP.⁶⁹⁴

Nefungující MAV NF se objevovaly po celé sledované období ve všech vybraných okresech a postupem času jejich počet narůstal, na druhou stranu nelze tento údaj paušalizovat (absolutizovat), protože i nadále některé MAV NF fungovaly správně.⁶⁹⁵

Obraz MAV NF u obyvatelstva poškozovalo a zároveň i ztěžovalo jejich činnost časté netaktní chování jejich funkcionářů. Za zmínku stojí případ vyloučení členů ČSL z MNV a MAV NF v Horním Kostelci na Náchodsku. V listopadu 1949 v rámci podepisování zdravotice J. V. Stalinovi při příležitosti blížících se jeho narozenin vyzval předseda MAV NF všechny složky, mezi jinými i stranu lidovou, k účasti a na pozvánku jim poznamenal, že v případě nedostavení se budou všichni zbaveni funkcí. V důsledku uvedené poznámky chtěli lidovci

1950, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. září 1952, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 17. října 1952, s. 3. SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 6. února 1953, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 16. září 1954, s. 5.

⁶⁹³ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 14. září 1951, s. 2.

⁶⁹⁴ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 20. července 1953, s. 1.

⁶⁹⁵ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. září 1952, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 26. září 1952, s. 2; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 16. února 1954, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 29. července 1954, s. 1.

na funkce rezignovat. Následně byli předsedou MAV NF skutečně zbaveni funkcí.⁶⁹⁶ Pro změnu na konci roku 1951 přišlo několik stížností na předsedu MAV NF v Prasku na Novobydžovsku, který vůči ČSM postupoval autoritativním způsobem.⁶⁹⁷ V okrese Náchod se terčem kritiky stalo nemístné chování předsedy MAV NF ve Slavíkově, který po delší dobu zlehčoval práci členů MNV a JZD a snažil se dokazovat ostatním zemědělcům, že hospodaření v JZD není pro ně žádnou výhodou.⁶⁹⁸

Ve všech čtyřech sledovaných okresech nevysílalo mnoho MAV NF ani své zástupce na instruktáže a aktivity předsedů. Jejich hlavním úkolem bylo zlepšovat práci MAV NF a přenášet na MAV NF úkoly, které měly zabezpečit. Absencí na těchto poradách se nečinnost AV NF dále prohlubovala. Instruktáž v Novém Bydžově, která se konala 29. listopadu 1951 v hostinci U Loudů, navštívili z 21 pozvaných funkcionářů MAN NF pouze tři, a to z obcí Chudonice, Měník a Vysočany.⁶⁹⁹ Přes snahy OAV NF ke zlepšení nedošlo ani v následujících letech. Na střediskové aktivity MAV NF konané 25. listopadu 1952 na Chlumecku přišlo ze 47 pozvaných MAV NF celkem 21 zástupců z 12 obcí. Tedy funkcionáři ani ne z pouhé jedné čtvrtiny pozvaných MAV NF.⁷⁰⁰

S obdobným problémem se potýkal JAV NF v Hradci Králové, kde se rovněž na přelomu roku 1950–1951 objevila slabá návštěvnost instruktážních aktivů v jednotlivých střediscích k tomuto účelu zřízených.⁷⁰¹ Představitelé JAV NF viděli hlavní příčinu absence zástupců MAV NF ve faktu, že bylo velmi těžké najít na vesnici den, kdy by nebyla pořádána nějaká schůze nebo porada. V důsledku tohoto přetížení místní funkcionáři nedocházeli na instruktáže. Zhoršení práce MAV NF bylo také přisouzeno dlouhé nepřítomnosti tajemníka JAV NF v Hradci Králové, který měl dovolenou, což se mělo stát hlavní příčinou toho, proč MAV NF na okrese v práci polevily. V reakci na to byl sekretariát JAV NF pověřen, aby sestavil přehled, jak se do těchto porad dostávají zástupci jednotlivých MAV NF. Dále člen JAV NF v Hradci Králové Motyčka navrhl, aby každý střediskový instruktor měl k dispozici

⁶⁹⁶ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 4. února 1950, s. 1.

⁶⁹⁷ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 7. prosince 1951, s. 1.

⁶⁹⁸ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 14. května 1953, s. 3.

⁶⁹⁹ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 30. listopadu 1951, s. 1.

⁷⁰⁰ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 4. prosince 1952, s. 2.

⁷⁰¹ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 13. července 1951, s. 1.

automobil, aby jakmile zjistil, kdo se na instruktáž nedostavil, mohl si ihned pro zástupce chybějícího MAV NF dojet. Předseda JAV NF Hrubý seznal, že bylo nutné hledat způsoby, jak zajistit účast všech MAV NF na instruktážích. Nicméně tento ambiciózní plán především vlivem ekonomické a organizační náročnosti vyšuměl. Od Motyčky padl i návrh hovořit o problému nízké návštěvnosti instruktáží na okresní konferenci NF, avšak v rámci politiky „úspěchy zveličit a neúspěchy zamaskovat“ předseda Hrubý návrh na místě odmítnul.⁷⁰² Výsledkem bylo, že problémy s nízkou návštěvností instruktáží přetrvaly i v následujících letech, kdy se účast pohybovala pouze okolo 35 %. Nebyly však výjimečné případy, kdy se na instruktáž nedostavil nikdo.⁷⁰³

Shodná situace panovala v okrese Náchod, kde byla v únoru 1952 zaznamenána velmi malá účast na aktivech předsedů a místopředsedů MAV NF ve střediscích v Hronově, České Skalici a Náchodě.⁷⁰⁴ Nelichotivý stav trval i v létě, kdy se aktivu MAV NF a OV složek NF v Náchodě z celého okresu zúčastnilo pouze 13 zástupců MAV NF, sedm zástupců složek, čtyři OAV NF a jeden představitel kraje.⁷⁰⁵ Shodně s ostatními okresy se tento stav nezměnil ani v nadcházejících letech.⁷⁰⁶

Obdobně trpěl nezájmem o instruktážní schůze i okres Trutnov. Nízká návštěvnost byla patrná po celé období a nedařilo se ji zvýšit.⁷⁰⁷ Důvodů neúčasti členů MAV NF na instruktážích a aktivech bylo několik. Jednak skutečnost, že AV NF přestal fungovat úplně,

⁷⁰² SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 25. ledna 1952, s. 2.

⁷⁰³ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 22. listopadu 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 21. března 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 23. ledna 1953, s. 1–2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 6. února 1953, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 22. května 1953, s. 2.

⁷⁰⁴ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 14. února 1952, s. 3.

⁷⁰⁵ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Prezenční listina z aktivu zástupců MAV NF a OV složek NF v Náchodě dne 7. června 1952.

⁷⁰⁶ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 24. září 1953, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 19. listopadu 1953, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 11. března 1954, s. 1.

⁷⁰⁷ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 11. listopadu 1949, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o společné schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově a předsedů MAV NF, 30. prosince 1950, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 11. ledna 1951, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV v Trutnově, 16. února 1954, s. 2.

ale i nechuť členů dále pracovat, přetíženost funkcemi, nedostatek politicky uvědomělých funkcionářů či zdání zbytečnosti těchto schůzí.

MAV NF se postupně dostávaly do začarovaného kruhu. Jejich činnost upadala víc a víc. Vlivem špatného fungování se nedařilo odstraňovat chyby a tím, že nebyly chyby napraveny, se špatný stav AV NF dále zhoršoval.

Práci MAV NF často znesnadňovaly obtíže ryze praktického rázu. Sami členové MAV NF kritizovali velký počet oběžníků OAV NF a skutečnost, že termíny byly nejednou novým oběžníkem změněny, ač byly předem naplánovány (tyto změny v mnohých případech pramenily z rozhodnutí KAV NF), což jim velmi ztěžovalo práci.⁷⁰⁸ Panoval také nedostatek kvalitních tajemníků, kteří obstarávali administrativní činnost. Leckdy neměly MAV NF místo tajemníka obsazeno vůbec. V takových případech vykonávali často administrativní práci rodinní příslušníci předsedy MAV NF.⁷⁰⁹ Závažným problémem byla častá liknavost složek NF a přetížení členů AV NF funkcemi (srov. dále).

Jmenované nedostatky byly důsledkem několika aspektů, počínaje banálními překážkami a krizí celého systému AV NF konče. Špatný chod MAV NF často pramenil z toho, že nechápaly svoji úlohu a samy sebe považovaly za zbytečné, a to i záhy po svém vzniku. Mnohé AV NF nepracovaly nebo schůzovaly nepravidelně také proto, že nevěděly, co mají dělat.⁷¹⁰ Na Náchodsku byla v některých obcích původcem problémů slabá autorita nového režimu a místní organizace KSČ. Ještě na konci roku 1949 nebyla obec Provodov pod kontrolou místní organizace KSČ. Ta se prakticky nacházela v opozici namísto, aby obec vedla: „... v této obci strana KSČ žije ve skutečnosti ještě v ilegalitě a všichni členové strany se obávají funkce převzít. Z těchto důvodů bývalý předseda MAV NF funkci složil (šibenice,

⁷⁰⁸ SOKA Náchod, Komunistická strana Československa – okresní výbor Náchod, kniha 70, inv. č. 70, Zápis o 2. schůzi předsednictva OV KSČ, 26. dubna 1950, s. 3; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o společné schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově a předsedů MAV NF, 30. prosince 1950, s. 1.

⁷⁰⁹ Srov.: SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 18. ledna 1951, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 8. listopadu 1951, s. 1.

⁷¹⁰ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF konané dne 7. února 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 12. října 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. září 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF, konané dne 13. srpna 1954, s. 2.

výhrůžky)“.⁷¹¹ Právě nálada a osobní vztahy v jednotlivých obcích byla zdrojem řady těžkostí. V Nevřaticích (okres Nový Bydžov) rezignoval člen MAV NF Bůžek z důvodu: „*nesouladu mezi funkcionáři MNV, m. o. KSČ a MAV NF*“.⁷¹² V důsledku osobních rozporů mezi předsedou a jednatelem MAV NF ve Studenci (okres Trutnov), nebyly svolávány schůze a předseda MAV NF se s jeho členy vůbec nesešel.⁷¹³ V řadě obcí takřka nepracovaly orgány komunistické moci, ani jejich převodové páky. V Batňovicích (okres Trutnov) se MAV NF a KSČ nezúčastňovaly schůzí, nespolupracovaly se zemědělci a kovozezemědělci.⁷¹⁴ V Kratonohách (okres Hradec Králové) se nescházelo plénum MNV, všechny otázky řešila pouze rada MNV. ČSM se skoro rozpadl, Sokol měl v tělocvičně kino, a proto se necvičilo, jelikož by museli uklízet lavice. V JZD panovaly neshody, byla zvažována výměna předsedy. Místní orgány strany špatně pracovaly.⁷¹⁵ Z tristního stavu některých obcí pramenilo množství problémů, které AV NF nebyly schopny řešit.

Uvedené příčiny těžkostí AV NF se však nevyskytovaly odděleně, ale zpravidla se nakumulovaly a působily společně. Tím se dostávaly AV NF do situace, kdy již nahromaděné problémy nebyly schopny řešit.

b/ Slabá práce OAV NF

S problémy se nepotýkaly pouze MAV NF, ale celá struktura AV NF. Místním akčním výborům NF nadřazené OAV NF vykazovaly rovněž řadu nedostatků.

Ačkoliv se OAV NF zabývaly nevyhovujícím složením MAV NF, ani složení OAV NF často neodpovídalo percentuelnímu zastoupení jednotlivých složek v Národní frontě. OAV NF v Novém Bydžově se v roce 1951 potýkal s nedostatkem bezpartijních členů. Podle návrhu z 19. ledna 1951 bylo nové předsednictvo složeno jen ze zástupců KSČ. Situace ve složení pléna pak byla o něco málo lepší, avšak byla také nevyhovující. Z celkového počtu 15 členů zahrnovalo plénum deset členů KSČ, po jednom zástupci ČSL a

⁷¹¹ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 27. listopadu do 10. prosince 1949, s. 1.

⁷¹² SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 14. září 1951, s. 2.

⁷¹³ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově, 20. září 1951, s. 2.

⁷¹⁴ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 15. března 1951, s. 1.

⁷¹⁵ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. září 1952, s. 1.

ČSS a pouze tři bezpartijní členy.⁷¹⁶ Stejně nevyhovující složení OAV NF je možno opakovaně dohledat i ve zbývajících okresech.⁷¹⁷

Nejzávažnějším problémem, se kterým se OAV NF potýkaly, byla špatná docházka jejich členů na schůze. Absence členů na jednáních se po roce 1949 ve všech sledovaných okresech významně zvýšila. Řada osob se do schůzí nedostavovala, a to bez jakéhokoliv omluvení. Nebylo výjimkou, že se z celého předsednictva sešli jen dva až tři funkcionáři. Obdobně tomu bylo v případně plén OAV NF. Malá účast na schůzích silně narušovala činnost OAV NF. Jednak se musely často schůze rušit nebo přesouvat, protože se nedostavila ani nadpoloviční většina členů, takže nebylo zasedání usnášení schopné. A jednak členové, kteří nenavštěvovali schůze, většinou nepracovali ani ve své funkci, kterou zastávali. Rovněž bylo častým případem, že sice předsednictvo pravidelně konalo své schůze a plnilo úkoly, avšak plénium se nescházelo, ač bylo svoláváno jen v případě nutné potřeby. Neúčast členů OAV NF, kteří zastupovali složky NF, mnohdy zapříčinila, že úkoly nebyly přenášeny k OV těchto složek.⁷¹⁸ Po celé období se potýkala předsednictva a pléna OAV NF ve sledovaných okresech s nezájmem složek NF, které jim vyhrazená místa mnohdy ani neobsazovali.⁷¹⁹

⁷¹⁶ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 19. ledna 1951, s. 2.

⁷¹⁷ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 20. října 1949, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 6. července 1950, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 3. května 1951, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 28. února 1952, s. 3; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 27. března 1953, s. 3.

⁷¹⁸ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze pléna OAV NF, konané dne 24. ledna 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 9. září 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 11. listopadu 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis z I. schůze pléna OAV NF v Novém Bydžově, 1950 (bližší nedatováno), s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze OAV NF v Náchodě, konané 9. března 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze pléna OAV NF v Novém Bydžově, 7. dubna 1950, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 16. listopadu 1950, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o společné schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově a předsedů MAV NF, 30. prosince 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 11. ledna 1951, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Docházka na předsednictvo OAV NF, 5. března 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 9. března 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 5. července 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 13. července 1951, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty

Zásadním problémem bylo, že OAV NF měly jen pramálo možností, jak s absencí bojovat. Nejčastěji se uchýlovaly k přesvědčování a pouhému poukazování na neúčast na schůzích. Jelikož to ve většině případů nepomohlo, následovalo zaslání výtky absentérům, nebo osobní rozmluva předsedy a tajemníka OAV (JAV) NF s nedocházejícími členy. Vyšším stupněm byla výtka, kterou udělila dlouhodobě nepřítomným členům komunistická strana. V několika případech bylo přijato usnesení, nařizující, aby ti členové OAV (JAV) NF, kteří se z jakýchkoli důvodů nemohli zúčastnit schůze, se nejen omluvili, ale poslali za sebe také zástupce a tak zajistili přenesení úkolů do složek NF. Dalším způsobem řešení bylo do celé věci zapojit KAV NF. Nutno podotknout, že k oslovení KAV NF, aby zjednal nápravu, bylo přistupováno teprve až po několikerych neúčinných pokusech o zlepšení ze strany OAV NF. Krajním řešením byla výměna členů, kteří se do schůzí nedostavovali a v OAV NF nepracovali.⁷²⁰ Avšak přijatá opatření buď vůbec nefungovala, nebo jen krátkodobě.

Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 6. září 1951, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 14. září 1951, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově, 20. září 1951, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 26. října 1951, s. 2; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 30. listopadu 1951, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o společné schůzi předsednictva OAV NF a předsedů a tajemníků složek NF v Trutnově, 9. ledna 1952, s. 3; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 1. února 1952, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 28. května 1952, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 13. června 1952, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 27. června 1952, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 22. prosince 1952, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 8. července 1953, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 14. srpna 1953, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 28. srpna 1953, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 2. září 1953, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 17. prosince 1953, s. 1.

⁷¹⁹ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 19. dubna 1949, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 8. srpna 1952, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 4. prosince 1952, s. 2; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 12. května 1953, s. 2.

⁷²⁰ SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis ze schůze OV KSČ Nový Bydžov, 26. ledna 1949, s. 7; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 15. září 1950, s. 2; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 11. ledna 1951, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze pléna OAV NF v Náchodě, 22. února 1951, s. 1; SOkA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zpráva o činnosti OAV NF v Trutnově pro OV KSČ Trutnově, 6. června 1951, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva

Z přemlouvání a výtek si většinou členové nic nedělali, v lepším případě navštívili několik schůzí a záhy opět absentovali.⁷²¹ Výměna členů rovněž nebyla účinná, neboť ani mnozí z nových funkcionářů do schůzí nedocházeli. Navíc byla i kontraproduktivní, protože trvalo určitou dobu, než se noví členové zapracovali.⁷²²

Příčiny špatné účasti na schůzích OAV NF pramenily jak z přetíženosti členů funkcemi, ztráty významu OAV NF, nedostatečné politické úrovně funkcionářů, nevolání absentérů k odpovědnosti, tak i z neochoty členů pracovat, protože již práce v OAV NF neskýtala žádné výhody.⁷²³

Absence zástupců na jednání OAV NF ovlivňovala práci AV NF ve sledovaných regionech silně negativně a byla zdrojem dalších problémů. Provázela OAV NF ve všech čtyřech okresech od počátku roku 1949 a přetrvala až do jejich zániku v roce 1954. Nutno podotknout, že nízká docházka nebyla konstantní, nebo pouze sestupná, ale kolísala. Je možno zaznamenat období, kdy se objevilo zlepšení (často v důsledku nápravných zásahů)

JAV NF v Hradci Králové, 20. července 1951, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 14. září 1951, s. 2; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o společné schůzi předsednictva OAV NF a předsedů a tajemníků složek NF v Trutnově, 9. ledna 1952, s. 3; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 28. května 1952, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 23. dubna 1953, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 22. května 1953, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 16. července 1954, s. 2.

⁷²¹ Konkrétně poté, co v Novém Bydžově udělil OV KSČ absentérům na schůzích OAV NF důtky, se docházka skutečně zlepšila. Schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově 7. února 1949 měla 100 % účast, avšak již 18. února 1949 byla opět zaznamenána slabší docházka. Po zbytek roku se OAV NF v Novém Bydžově potýkal s velkou absencí. SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF konané dne 7. února 1949, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze pléna OAV NF v Novém Bydžově, konané dne 18. února 1949, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 9. září 1949, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 11. listopadu 1949, s. 1.

⁷²² SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 3. října 1952, s. 2.

⁷²³ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 9. září 1949, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 11. listopadu 1949, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 11. ledna 1951, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 26. října 1951, s. 3.

následované opět poklesem. Je však nutné brát zřetel na to, že problém absence členů na schůzích se nedotýkal pouze AV NF, ale projevoval se i v organizacích KSČ.⁷²⁴

Dalším problémem OAV NF ve sledovaných regionech bylo benevolentní plnění přijatých usnesení. Je pravdou, že většina rozhodnutí byla splněna, avšak u části z nich se tak nestalo, ač to bylo žádoucí. Jednalo se o výsledek chybějící důslednosti v kontrole, jež většinou pramenila z toho, že předsedové a členové OAV (JAV) NF neměli dostatek času, aby mohli kontrolovat plnění úkolů. Částečně se v některých případech projevila pohodlnost a nechuť se kontrolou zabývat. Povrchním průběhem jednání OAV NF a nedůslednou kontrolou trpěla zejména práce MAV NF. Absence kontroly u nich sváděla k lajdačení a neplnění úkolů, a proto OAV NF o odstranění tohoto nešvaru usilovaly.⁷²⁵

OAV NF ve sledovaných okresech své vnitřní problémy v letech 1949–1954 nedokázaly přesvědčivě vyřešit. Přesto přenesené úkoly alespoň v základní podobě splnily.

c/ Problémy společné pro celou strukturu AV NF

Jak naznačil předchozí výklad, zásadní překážky v činnosti AV NF se prolínaly celou strukturou AV NF. Hlavním problémem soustavy AV NF bylo přetížení jejich členů funkcemi, které bylo jedním z vážných aspektů ohrožujících správné fungování AV NF. Objevovala se od začátku jejich existence. Týkala se jak OAV NF, tak MAV NF a postihovala nejen předsedy, ale i řadové členy. Z důvodu přetížení funkcemi podalo množství příslušníků AV NF samo rezignaci, nebo muselo být vyměněno.⁷²⁶ Někteří členové zůstali na

⁷²⁴ Srov.: V. KAŠKA, *Neukázněni...*, s. 120–130.

SOkA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis ze schůze širšího výboru OV KSČ Nový Bydžov, 22. prosince 1949, s. 1.

⁷²⁵ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 21. února 1949, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 5. října 1951, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 11. ledna 1952, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 8. července 1953, s. 2.

⁷²⁶ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 24. ledna 1949, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva a pléna OAV NF v Náchodě, konané 23. února 1950, s. 1; SOkA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zpráv o činnosti okresního sekretariátu JSČZ v týdnu od 23. září do 29. září 1950, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 5. října 1951, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 8. listopadu 1951, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 6. března 1953, s. 1–2.

svém místě a raději rezignovali na jiné funkce.⁷²⁷ Jednalo se však o případy ojedinělé, většinou podmíněné tím, že zastávaná funkce v AV NF byla prestižnější, než jejich další závazky.

Často se ukázalo jako prakticky neslučitelné vlastní zaměstnání funkcionářů s členstvím v AV NF. Předseda MAV NF v Trubějově Hrnčír, mimo jiné člen MNV a hasičské jednoty, podal v roce 1951 rezignaci na svou funkci a byl zproštěn členství v MAV NF z důvodu, že jeho zaměstnání závozníka kladlo velké požadavky přesčasových hodin, zvláště večer. Z toho důvodu se nemohl dostavovat do schůzí.⁷²⁸ Pro změnu MAV NF v Trutnově pracoval jen velmi málo, protože jeho předsedou byl člen kriminální policie Žižka. Ten z nedostatku času způsobeným pracovním vytížením své úkoly v MAV NF zanedbával.⁷²⁹ Přetížení funkcemi nahrávala i nevyhovující stranická skladba MAV NF, kdy většinu členů tvořili komunisté.⁷³⁰ Navíc je nutné mít na zřeteli, že valná část funkcí v rámci organizace AV NF byla bezplatná a funkcionáři ji vykonávali ve svém osobním volnu. V některých případech pramenila přetíženost nejenom z nedostatku kvalitních funkcionářů ale i z toho, že práce nebyla rozdělena rovnoměrně. Často se úkolům věnovalo pouze několik odpovědných jedinců a ostatní své povinnosti zanedbávali.⁷³¹

Přetíženost členů zvyšovala již tak vysokou fluktuaci funkcionářů AV NF, která se stávala významným problémem.⁷³² Neustálé změny v obsazení ohrožovaly kvalitu práce odváděnou akčními výbory NF, protože trvalo dobu, než se nový člen řádně zapracoval. Často nebyli nově příchozí ani vhodnými osobami pro tuto práci. Nestálost AV NF pak nevyvolávala dobrý obraz u obyvatelstva. Vysokou fluktuaci členů AV NF dokumentuje následující tabulka zachycující funkční období předsedů OAV NF ve vybraných okresech.

⁷²⁷ Předseda JAV NF v Hradci Králové Klimeš řádně neplnil v druhé polovině roku 1951 svoji funkci vlivem přetíženosti, proto podal rezignaci na své členství v OV KSČ. K jeho výměně však nedošlo okamžitě, protože OV KSČ měl problém s vyhledáním jeho vhodného nástupce. SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 5. října 1951, s. 1.

⁷²⁸ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 29. listopadu 1951, s. 2.

⁷²⁹ SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Trutnově, 19. června 1951, s. 1–3.

⁷³⁰ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 21. března 1952, s. 1.

⁷³¹ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 5. října 1951, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 8. listopadu 1951, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 14. ledna 1953, s. 1.

⁷³² SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 24. ledna 1949, s. 3.

Tabulkový seznam předsedů OAV NF

Hradec Králové	Náchod	Nový Bydžov	Trutnov
Pikhart 23. únor 1948 – 11. listopad 1948	Bohumil Smola 24. únor 1948 – 10. červenec 1948	Stanislav Šimák 23. únor 1948 – 8. duben 1948	Karel Puš 24. únor 1948 – 23. březen 1948
Jan Květenský 11. listopad 1948 – 9. únor 1949	Jan Ringes 10. červenec 1948 – 24. září 1948	Alfréd Synek 8. duben 1948 – listopad 1948	Rudolf Vyhňálek 5. duben 1948 – 11. leden 1949
Klimeš 16. února 1949 – září 1951	Zdeněk Kapucián 24. září 1948 – 19. duben 1949	František Dunda listopad 1948 – 18. srpen 1950	J. Uher 11. leden 1949 – 19. březen 1950
Hrubý září 1951 – konec období	František Bohatý 19. duben 1949 – červen 1949	Martyněnko 18. srpen 1950 – 6. listopad 1952	František Matěna 19. březen 1950 – 31. srpen 1954
	Karel Hýbl červenec 1949 – 5. květen 1950	Jaroslav Exner 6. listopad 1952 – konec období	Jakubec září 1954 – konec období
	Otakar Glaser 25. květen 1950 – konec období		

AV NF si již brzy uvědomily vážnost situace a počaly brát vytíženost členů jako jedno z hledisek při obsazování funkcí.⁷³³ Bylo zjevné, že funkce zastávali stále stejní lidé, a ti pak byli zahrnutí prací. Proto při reorganizaci pléna OAV NF v Trutnově v lednu 1951 bylo rozhodnuto vyhledat nový kádr lidí, kteří by nebyli zatíženi a mohli se věnovat stálému styku s vesnicí. Mělo se tak stát prostřednictvím složek NF. Jejich představitelé měli přinést do příští schůze své návrhy, ze kterých by bylo vybráno 25 lidí tvořící plénum OAV NF.⁷³⁴ V té době však dosáhly zdroje funkcionářů AV NF svého limitu a nové nebylo kde brát. Přetíženost funkcionářů u AV NF totiž pramenila z několika důvodů. Hlavním byl ztráta významu AV NF a jejich postupné fungování, buď jako odkládiště nepohodlných kádrů, anebo jako inkubátor nových funkcionářů. Zpravidla nejschopnější členové AV NF nezůstávali a odcházeli na důležitější místa ve státním, nebo komunistickém aparátu.⁷³⁵ Tím

⁷³³ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 14. března 1949, s. 1; SOkA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Trutnově, 19. června 1951, s. 4; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 5. října 1951, s. 1–2.

⁷³⁴ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 11. ledna 1951, s. 2.

⁷³⁵ Z důvodu kariérního postupu rezignoval v březnu 1949 na členství v plénu OAV NF v Trutnově Imrich Benek, protože byl zvolen předsedou městského výboru KSČ v Trutnově. Obdobně byla uvolněna v roce 1951 členka OAV NF v Náchodě Kábrtová, jež zastupovala OV ČSŽ a které byla zároveň členkou pléna KNV

docházelo k významnému odlivu zdatných pracovníků. Věc stěžoval i fakt, že rozhodujícím hlediskem pro členství v AV NF byla politická akceptovatelnost, nikoliv dovednosti. Nechuť vyhledávat funkcionáře podle schopností a prosazení se stranické příslušnosti za hlavní kritérium kvalifikace byly další aspekty, které vedly k nouzi nového režimu o vhodné kádry a k přetížení stávajících funkcemi. Nedostatek způsobilých funkcionářů se projevoval především poklesem kvality odvedené práce. Netýkal se však pouze AV NF, ale v podstatě se s ním potýkal komunistický režim jako celek.

Absence vhodných funkcionářů byla také jednou z příčin, proč docházelo ke kumulaci funkcí. Členové MAV NF byli současně členy MNV, což jednak komplikovalo jejich práci, a navíc i prohlubovalo špatnou situaci uvnitř AV NF. Hromadění funkcí bylo však v řadě míst těžko řešitelné. Jednalo se vesměs o obce, kde se fungování MNV a MAV NF nedalo jinak zajistit než aktivitou stejných osob.⁷³⁶ Tím se však AV NF dostávaly do slepé uličky, protože řada členů nestíhala souběžně vykonávat více funkcí, a proto je odbývala. Tímto způsobem se dostal do bezvýchodné situace dosud dobře fungující MAV NF v Třebechovicích, kde byl předseda MAV NF Runštuk od května roku 1951 zároveň pověřen funkcí zásobovacího referenta MNV. Funkce předsedy AV NF však nebyl zproštěn, ani jiný předseda nebyl navržen, a proto práce MAV NF vázla. Akce sice byly zajišťovány, ale schůze od 1. května nebyly vůbec svolávány. JAV NF v Hradci Králové byl proto nucen pokusit se vyhledat na jednu z těchto dvou funkcí vhodného kandidáta, který by přetíženého Runštuka nahradil, jinak dříve dobře fungujícímu MAV NF v Třebechovicích hrozil úpadek.⁷³⁷

Přetíženost funkcemi se ukázala být hlavním problémem, který v letech 1949–1954 negativně ovlivňoval působení a činnost AV NF. Objevovala se ve všech sledovaných okresech, de facto již od vzniku AV NF. Přes řadu opatření se AV NF s touto překážkou nikdy úspěšně nevyrovnaly.

v Hradci Králové a ONV v Náchodě. Do krajské funkce povýšil rovněž bývalý bezpečnostní referent ONV v Trutnově Podzimek, který byl z titulu své funkce členem předsednictva OAV NF atd. SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 22. března 1949, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 1. června 1950, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 3. května 1951, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Jmenování zástupce do OAV NF, OAV NF v Náchodě, 21. září 1951.

⁷³⁶ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 6. března 1953, s. 1–2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsedů MAV NF, 23. ledna 1954, s. 3.

⁷³⁷ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 4. ledna 1952, s. 1.

V období let 1949–1954 postupně vyvstal nový zásadní problém AV NF. Jejich fungování závažným způsobem negativně ovlivnila hospodářská otázka. Celý systém AV NF byl absolutně ekonomicky závislý na státním rozpočtu, respektive na KSČ. OAV NF v praxi nedisponovaly vlastními finančními prostředky a byly odkázány pouze na měsíční příspěvek od KAV NF, který sloužil pro udržování kanceláře a běžné agendy.⁷³⁸ Jejich režie však byla vyšší než částka přidělená krajem. AV NF se proto snažily získat alespoň část peněz prostřednictvím pořádání různých kulturních akcí, prodejem kancelářského materiálu apod. Z výtěžku byly posléze hrazeny nutné výdaje administrativy. Tyto praktiky však sváděly k vzniku „černých“ fondů, proto OAV NF usilovaly o odevzdání všech příležitostných příjmů krajskému akčnímu výboru, který měl na oplátku zajistit potřebný obnos ke krytí režie podřízených AV NF. Stejně tak nedostatek pohonných hmot neumožňoval členům OAV NF navštěvovat obce tak často, jak bylo třeba. Zvláště závažný byl tento problém v okrese Trutnov, kde byly značně omezené možnosti dopravy.⁷³⁹

Nevyhovující finanční situace OAV NF měla nečekaně dopad i na návštěvnost schůzí. Jelikož většinou OAV NF nehradily jízdné, museli si cestovní výlohy hradit sami funkcionáři. Některým spořivým členům však bylo nepříjemné si platit cestu na schůze, kam dojížděli jednou týdně, ze svého. Výrazně hůře než okresní vedení byly finančně a materiálně zajištěny MAV NF. Nedostatek financí výrazně brzdil jejich činnost, neboť někdy neměly peníze ani na úhradu poštovního a podobných vydání.⁷⁴⁰

Chabé ekonomické zajištění AV NF v letech 1949–1954 na druhé straně ukazovalo, že komunistický režim nepovažoval tyto orgány za politicky důležité.

Krom finančních problémů neprospívalo systému NF také přílišné schůzování, na které si stěžovali především zástupci složek. Podstatu správně formuloval okresní tajemník JSČZ v Trutnově Josef Níč, který na jednání OV KSČ vytkl, že: „...zúčastnili jsme se (OV

⁷³⁸ Kvůli tomu se OAV NF dostávaly do nepříjemných situací, kdy např. OAV NF v Náchodě musel zamítnout žádost podniku Rubena o dotování čestné ceny pro cyklistický závod Náchod – Praha, protože neměl vlastních prostředků, ze kterých by mohl vydání k podobným účelům hradit, proto nabídl OAV NF v Náchodě pouze poskytnutí morální pomoci. Takovéto situace podřývaly autoritu AV NF. SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 25. května 1950, s. 1.

⁷³⁹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově, 20. září 1951, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 5. června 1952, s. 1–2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 24. září 1953, s. 2.

⁷⁴⁰ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 8. listopadu 1951, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 28. února 1952, s. 3; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis z aktivy předsedů MAV NF a OAV NF v Náchodě, 7. června 1952, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 28. května 1953, s. 1.

*JSČZ) všech jednání na ONV, OAV apod. Podotýkám, že spousta času strávíme na schůzích v okrese i jinde, zatímco daleko užitečnější by bylo jet ven, mezi členy JZD apod.*⁷⁴¹

V praxi se členové AV NF střetávali i s rutinními překážkami. Obyvatelstvo se zabývalo především existenčními problémy a „politická nadstavba“ mu byla lhostejná. Počátkem roku 1950 se představitelé OAV NF v Náchodě při svých návštěvách v obcích setkávali s nepochopením, poněvadž funkcionáři MNV byli zaneprázdněni dodávkovými smlouvami. V důsledku neplánování schůzí se stávaly případy, kdy v jeden den navštívili najednou obec zástupci AV NF i dalších organizací NF. Takové hromadné návštěvy namísto pomoci vnášely mezi funkcionáře obce paniku a nervozitu. Proto byly vyzvány všechny MAV NF, aby oznámily plánované schůze na první čtvrtletí roku 1950.⁷⁴² Činnost AV NF také silně brzdila skutečnost, že v 50. letech 20. století ztratila část obyvatelstva zájem o politiku a prorežimní akce. V době nejtvrďšího stalinského teroru se mnozí lidé báli jakkoliv se veřejně angažovat. A dosud aktivní přívrženci režimu začali být naopak přesyceni budovatelskými akcemi, brigádami a oslavami. Řada obyvatel měla také k AV NF nedůvěru. Ta pramenila jednak z únorového „počinání“ AV NF a jednak ze skutečnosti, že nehájily tyto revoluční orgány zájmy obyvatelstva. Občané velmi dobře věděli, že jen málokdy byly jejich stížnosti vyřízeny. To bylo dáno podstatou existence AV NF – hájit zájmy komunistického režimu, nikoliv obyvatel, i když se tak měly navenek tvářit. Členové JAV NF v Hradci Králové si uvědomovali důvody své nepopularity: „Ani v nejmenším se nestaráme o naše občany a potom se nemůžeme divit, že nemají k nám důvěru. Musíme umět lidem vysvětlovat a nejen odsuzovat každého, že je reakcionář, jakmile poukáže na nějaký nedostatek.“⁷⁴³ Ale jen těžko byli schopni tuto skutečnost změnit. I to byly důvody, proč řada akcí akčních výborů NF zůstala bez větší odezvy.

Dalším úskalím práce AV NF byl jejich napjatý vztah s územně příslušnými organizacemi KSČ, který byl vlastní především okresu Trutnov. Povýšené chování komunistů komplikovalo vzájemnou spolupráci. Osoby pracující v akčních výborech byly často označovány příslušníky KSČ za reakčníky, byly odrazovány od práce a nebyla jim poskytována pomoc. Základem veškeré práce v obcích byly organizace KSČ, a když ty se z nějakého důvodu do práce nezapojily, bylo velmi těžké ze strany AV NF organizovat

⁷⁴¹ SOkA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zpráv o činnosti okr. sekret. JSČZ v týdnu od 23. září do 29. září 1950, s. 2.

⁷⁴² SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 4. února 1950, s. 1.

⁷⁴³ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis z mimořádné schůze rady JNV společně s předsednictvem JAV NF v Hradci Králové, 16. října 1953, s. 3.

každou větší akci. Někteří členové KSČ podceňovali význam práce v MAV NF, a proto v nich své funkce neplnili. Místní organizace KSČ se málo staraly o práci akčních výborů a nepomáhaly členům AV NF v jejich práci při Národní frontě. Příkladem byla Rtyně v Podkrkonoší (okres Trutnov), jedna z největších obcí na okrese. Místní akční výbor tam nepracoval, protože neměl schopné představitele, což zapříčinila místní organizace KSČ, která nedovedla, nebo nechtěla zajistit žádného schopného funkcionáře pro práci v akčním výboru. Objevovala se i nedostatečná spolupráce okresních výborů KSČ s OAV NF. V důsledku toho vystávala řada dalších obtíží. Vedoucí tajemník OV KSČ měl být přítomen na každém zasedání předsednictva OAV NF, ale často se tak nestávalo. Na druhou stranu měla i řada členů organizací Národní fronty odpor ke KSČ.⁷⁴⁴ Není proto divu, že vzájemné vztahy s KSČ byly napjaté, často odrazovaly od spolupráce a vedly k izolaci AV NF. Jednalo se o logický výsledek historického vývoje. Akční výbory NF vznikly jako revoluční orgány. Poté co se KSČ chopila moci ve státě, již tyto orgány vzniklé zdola nepotřebovala, protože chtěla vládnout sama bez zásahů jiných „autonomních“ subjektů.

Obdobně vyhocený byl místy vztah AV NF s lidosprávou. Mnozí funkcionáři národních výborů (a to i z řad ONV) se domnívali, že akční výbory byly zbytečné, a proto je přehlíželi a práci v nich se nevěnovali.⁷⁴⁵ Spolupráce MNV s MAV NF všeobecně vážla. Zástupci MNV se nedostavovali do schůzí MAV NF. Někteří členové MNV však na zasedání nedocházeli snad z důvodu, že by AV NF přehlíželi, ale protože z návštěvy schůzí vždy vyplývaly úkoly, které bylo nutno splnit.⁷⁴⁶ Na druhou stranu nevalná aktivita složek NF nevzbuzovala u národních výborů důvěru, a tudíž se na ně přestaly spoléhat. Typické bylo, že

⁷⁴⁴ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 20. listopadu 1950, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o společné schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově a předsedů MAV NF, 30. prosince 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 18. ledna 1951, s. 1; SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Trutnově, 19. červen 1951, s. 1–3; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 12. května 1953, s. 1.

⁷⁴⁵ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 21. září 1951, s. 1. SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 26. června 1953, s. 1.

⁷⁴⁶ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis z aktivu předsedů MAV NF v Trutnově, 2. srpna 1954, s. 1–2.

složky NF přes několikeré urgency nedoplňovaly své zástupce v plénech ONV.⁷⁴⁷ Na oplátku se zase nedostavovali zástupci ONV na jednání OAV NF.⁷⁴⁸

Výsledkem nezájmu lidosprávy o spolupráci byly obtíže AV NF při plnění zadaných úkolů.⁷⁴⁹ Špatná práce AV NF však negativně ovlivňovala i národní výbory zejména na místní úrovni. Je nutné mít na zřeteli, že AV NF a MNV byly spolu úzce propojeny. Špatná práce AV NF se negativně projevovala na fungování MNV a naopak. Patrné to bylo především v případě MAV NF a MNV. Pokud akční výbor špatně fungoval a neplnil svoji funkci ve vztahu k lidosprávě, začala upadat činnost MNV.⁷⁵⁰ Dobrá spolupráce MNV a MAV NF byla klíčem k zvládnutí práce v obcích. Pokud vzájemně dobře spolupracovaly, mohly se stát silným a účinným nástrojem k ovládnutí dění především na venkově. Není tedy divu, že při absenci vzájemného pochopení skončila řada společných akcí fiaskem.⁷⁵¹

Snahy o zlepšení spolupráce AV NF s národními výbory se sice objevovaly, ale většinou vyšly naprázdno. JAV NF v Hradci Králové navrhoval konat s JNV společné veřejné schůze a také, aby do obcí zajížděl společně s referenty JNV i člen JAV NF. V praxi ale zůstalo jen u výzev k těsnější spolupráci s JNV. Spolupráci mezi místními orgány měla napomáhat skutečnost, že zástupce MNV byl členem MAV NF a obráceně. Avšak tyto „vyslanci“ do schůzí často nechodili. Z úst představitelů OAV (JAV) NF sice zaznívaly výzvy, aby ONV (JNV) nabádal funkcionáře a tajemníky MNV k respektování důležitosti AV NF, avšak bez výraznějšího úspěchu. I když s ONV v Trutnově bylo projednáno zlepšení spolupráce, nebylo ze strany ONV dodrženo; jeho zástupci se na zasedání předsednictva OAV NF nedostavovali.⁷⁵² V zásadě jednotlivé odbory ONV neměly zájem o spolupráci s OAV NF. V některých případech viděly národní výbory v akčních výborech NF konkurenci. Možná i proto jimi opovrhovaly a považovaly je za zbytečné, ale jen výjimečně

⁷⁴⁷ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 14. ledna 1953, s. 2.

⁷⁴⁸ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 31. srpna 1954, s. 4.

⁷⁴⁹ *Tamtéž.*

⁷⁵⁰ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 14. ledna 1953, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsedů MAV NF, 23. ledna 1954, s. 1–2.

⁷⁵¹ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 26. června 1953, s. 1.

⁷⁵² SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Trutnově, 19. června 1951, s. 1–3; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis z mimořádné schůze rady JNV společně s předsednictvem JAV NF v Hradci Králové, 16. října 1953, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV v Trutnově, 31. srpna 1954, s. 4; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 27. října 1954, s. 1. SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV v Trutnově, 31. srpna 1954, s. 4.

v nich spatřovaly vítanou pomoc. Zlepšení se však nedostavilo ani po změně akčních výborů na výbory Národní fronty.⁷⁵³

d/ Slabá práce složek NF⁷⁵⁴

Špatnou situaci AV NF ještě zhoršovaly problémy uvnitř složek NF, které se již záhy potýkaly s existenčními problémy. V roce 1950 bylo v okrese Trutnov nutné oživit ČSL, ČSS a Radu žen. Politické strany nepracovaly vůbec a Rada žen jen velmi minimálně.⁷⁵⁵ Podobně málo se do komunistického úsilí na počátku 50. let 20. století zapojovaly složky NF v ostatních okresech. Na pracovní schůzi složek pořádané okresním akčním výborem NF v Novém Bydžově byla jen velmi slabá účast. Řada osob se na zasedání nedostavila a ani se neomluvila, protože měli donést na schůzi vypracované plány práce, které neměli hotové.⁷⁵⁶ I o rok později byla činnost složek NF hodnocena okresními akčními výbory jako značně nedostatečná. V okrese Nový Bydžov se organizace NF jen okrajově zapojovaly do politické agitace. Slabé výsledky zaznamenala agitační neděle 7. ledna 1951. Nejhůře dopadla v Chlumci nad Cidlinou, kde agitační dvojice nezískaly v rámci náborové akce ani jednu pracovní sílu. Složky nevěnovaly agitační akci velkou pozornost, proto skončila nezdarem. Stávalo se, že agitační dvojice nepochopily dobře svůj úkol a letáčky házely do schránek namísto osobního přesvědčování.⁷⁵⁷ Do náboru pracovních sil se nedostatečně zapojila NF i na Náchodsku, kde nečinily OV mimo rozesílání oběžníků skoro nic. Neprováděly instruktáže místních organizací o zapojení se do náboru a ani od nich nežádaly hlášení o dosažených výsledcích.⁷⁵⁸ Složky plnily své úkoly buď nevyhovujícím způsobem, nebo

⁷⁵³ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 21. září 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 25. ledna 1952, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 21. března 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 26. června 1953, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 13. října 1954, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OV NF v Trutnově, 7. prosince 1954, s. 5.

⁷⁵⁴ Podkapitola se věnuje aspektům společným všem složkám NF. Blíže k problémům jednotlivých složek NF v kapitole Složky NF a jejich vztah k AV NF.

⁷⁵⁵ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o společné schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově, 19. března 1950, s. 3.

⁷⁵⁶ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek NF, Nový Bydžov, 12. července 1950, s. 2.

⁷⁵⁷ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek NF v Novém Bydžově, 10. ledna 1951, s. 1.

⁷⁵⁸ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis z plenární schůze OAV NF v Náchodě, 25. listopadu 1951, s. 1.

vůbec. Zástupci JAV NF v Hradci Králové měli v plánu navštívit v Třebechovicích pod Orebem besedu ČSS, ale schůze nebyla vůbec připravena. Po delší době se na místo dostavil pouze jeden člen strany, a proto delegáti JAV NF déle nečekali a odjeli.⁷⁵⁹ Taktéž ostatní organizace NF na Hradecku nepracovaly správně.⁷⁶⁰ Málo byly organizovány brigády, kdy je složky nezřídka odmítaly pořádat. Úkoly, které AV NF přenášely na všechny masové složky, nebyly často dobře plněny. Zástupci složek sice udávali důvody, proč nemohl být úkol proveden, ale již z neplnění nevyvozovali žádné důsledky a ani překážky pro příště neodstranili.⁷⁶¹ Není tedy divu, že se přestal státní aparát postupně spoléhat na pomoc nefunkční NF.⁷⁶² Většina organizací NF nevyvíjela takovou činnost, jakou měly podle komunistických představitelů vyvíjet. Na druhou stranu existovaly složky, které své poslání plnily příkladně. V prostředí Náchodska se v roce 1951 jednalo o Okresní hasičskou jednotu nebo OV Československého svazu žen.⁷⁶³ Přesto se práce složek NF ve sledovaných okresech nezlepšila ani v následujících letech. Počátkem roku 1952 na Trutnovsku plně nepracovala většina okresních výborů a byla nutná jejich aktivizace.⁷⁶⁴ V okrese Hradec Králové se řada místních organizací nescházela pravidelně, většinou pouze v případě zájezdu představitelů okresního výboru, což se však dělo pouze výjimečně a nezájem okresních výborů o organizace na vesnicích byl dlouhodobě kritizován.⁷⁶⁵ Mizivá práce složek v místních skupinách zůstala problémem i v ostatních regionech. Důsledkem byl nedostatečný styk

⁷⁵⁹ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 16. února 1951, s. 1.

⁷⁶⁰ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 18. ledna 1951, s. 2.

⁷⁶¹ SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Trutnově, 19. června 1951, s. 1–3; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o společné schůzi předsednictva OAV NF a předsedů a tajemníků složek NF v Trutnově, 9. ledna 1952, s. 2.

⁷⁶² Např. sekretariát JAV NF v Hradci Králové šetřil, proč bezpečnostní referát JNV nežádal ČSM o provedení kulturní vložky na konferenci bezpečnostního referátu JNV o otázkách hasičstva. Zjistil, že JNV o pomoc nepožádal, neboť podle dřívějších zkušeností byl připraven, že by žádosti nebylo vyhověno jako již několikrát v minulosti. SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, složka 1, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 16. února 1951, s. 1.

⁷⁶³ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva a pléna OAV NF v Náchodě, 1. prosince 1951, s. 1.

⁷⁶⁴ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o společné schůzi předsednictva OAV NF a předsedů a tajemníků složek NF v Trutnově, 9. ledna 1952, s. 3.

⁷⁶⁵ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. září 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 6. března 1953, s. 1–2.

komunistického režimu s částí obyvatelstva, což narušovalo představu, aby byl každý občan zainteresován na úkolech své obce.⁷⁶⁶

Na špatném chodu NF měly lví podíl AV NF. Především MAV NF neplnily svoje povinnosti vůči složkám, což negativně ovlivňovala jejich činnost. Nekontrolovaly jejich práci a ani se neúčastnily jejich schůzí.⁷⁶⁷ Špatný dohled MAV NF vedl k odbývání úkolů a nečinnosti organizací NF. Neúčast zástupců AV NF na schůzích složek znamenala často nepřenesení centrálními orgány nařazených úkolů na složky a jejich členstvo.

Nepřenášení úkolů na Národní frontu se stalo zásadním problémem. Struktura posloupnosti předávání úkolů byla ve sledovaných okresech silně narušena. Místní organizace si stěžovaly na špatný styk s okresním vedením.⁷⁶⁸ Také orgány NF nečinily dost pro lepší kontakt. Zástupci okresních výborů se totiž nedostavovali na schůze OAV NF, kde měli předkládat zprávy o činnosti okresních výborů a přijímat nové úkoly.⁷⁶⁹ Přenášení úkolů složky NF neúmyslně mařily i tím, že mnohdy neobsadily svoje místa v AV NF.⁷⁷⁰ Ani účast zástupců NF na schůzích však neznamenala, že úkoly byly doopravdy přeneseny. Množily se případy, kdy zástupci složek NF, kteří docházeli na aktivity tajemníků a zástupců NF, po návratu z takové schůze vůbec neinformovali své členy o tom, jak se měly aktuální akce provádět.⁷⁷¹ Řádný styk složek NF s AV NF oslabovala i zdvojená podřízenost OV složek NF orgánům komunistického režimu. OV podléhaly jak OAV NF, tak i OV KSČ. Představitelé Národní fronty se museli dostavovat na schůze obou okresních výborů a předkládat tam zprávy o své činnosti. Navíc i OV KSČ udělovaly složkám úkoly.⁷⁷² Není tedy divu, že nebylo v reálných možnostech funkcionářů NF všechny schůze navštěvovat. Vlivem potíží při předávání úkolů pozbývaly složky význam převodní páky komunistického režimu.

⁷⁶⁶ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově a zástupců složek NF, 25. září 1952, s. 1.

⁷⁶⁷ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis z plenární schůze OAV NF v Náchodě, 25. listopadu 1951, s. 1.

⁷⁶⁸ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 11. ledna 1951, s. 2.

⁷⁶⁹ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 16. února 1951, s. 1.

⁷⁷⁰ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis z plenární schůze OAV NF v Náchodě, 25. listopadu 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 26. června 1953, s. 2.

⁷⁷¹ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva a pléna OAV NF v Náchodě, 1. prosince 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Jak bylo plněno usnesení JAV NF v 1. pololetí roku 1953, nedatováno, s. 1.

⁷⁷² SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Trutnově, 7. února 1951, s. 3; SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Trutnově, 21. února 1951, s. 3.

Funkcionáři AV NF si uvědomovali důležitost dobře fungujících složek NF, protože v kladném případě se staly účinným řešením na řadu problémů. Proto se OAV NF na svých jednáních zabývaly nízkou aktivitou NF, která šla ruku v ruce s nečinností MAV NF a lidové správy.⁷⁷³ Nutno však připustit, že možnosti AV NF o nápravu byly značně limitované. Členové MAV NF sice vyvíjeli snahu o zlepšení práce NF, ale ta často vyšla naprázdno. Příslušníci MAV NF v Jeníkovcích (okres Hradec Králové) projevíli na schůzi zájem a usnesli se pořádat společnou poradou s místní skupinou ČSM. Schůze se však nekonala. Nedostavil se na ni referent z OV ČSM, ani místní svazáci.⁷⁷⁴ Složky NF šlo mnohdy jen těžko aktivizovat. Zkostnatělost a nefunkčnost celého systému akčních výborů a Národní fronty potvrzuje příklad z počátku roku 1954 v okrese Náchod. Opakovaně se zde objevoval problém s neúčastí členů NF v agitačních dvojicích. Vyřešením tohoto nešvaru byly pověřeny právě MAV MF, který měly prostřednictvím složek nedostatek odstranit. V případě, že by složka na výzvu MAV NF neodpověděla, měl se MAV NF obrátit na OAV NF, který by zjednal nápravu přes okresní orgány NF.⁷⁷⁵ Avšak tento neustále opakovaně používaný univerzální lék na všechny problémy AV NF nefungoval. Zlepšení se odehrávalo jen formálně, situace se ale prakticky nezměnila. Výsledkem tohoto „kolečka“ výzev k nápravě bylo přijetí nového usnesení o zlepšení práce u kritizovaných organizací NF. Rozhodnutí však většinou splněna nebyla.

Zlepšení práce NF lze zaznamenat teprve až v druhé polovině roku 1954, a to pouze v okrese Hradec Králové. Jednalo se o důsledek zapojení místních národních výborů, které začaly organizovat práci složek NF ve většině obcí okresu.⁷⁷⁶ Akční výbory Národní fronty tak v důsledku nízké aktivity pozbývaly svoji funkci a byly nahrazovány jinými orgány.

e/ Snahy o zlepšení práce AV a složek NF

Po celé sledované období vyvíjely OAV NF ve vybraných okresech snahy o zlepšení práce AV NF. Snahy o udržení systému AV a složek NF v chodu se postupně staly jednou z jejich

⁷⁷³ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 14. ledna 1953, s. 1–2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 2. září 1953, s. 2.

⁷⁷⁴ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 17. října 1952, s. 3.

⁷⁷⁵ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsedů MAV NF, 23. ledna 1954, s. 2.

⁷⁷⁶ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–22, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF, Činnost a plnění úkolů NV po volbách, konané dne 13. srpna 1954.

hlavních náplní činnosti. V rámci pokusů o odstranění chyb ve fungování soustavy AV NF byla přijata celá řada dílčích opatření. Základním prostředkem ke zkvalitnění chodu AV a složek NF bylo vyhotovení plánů práce a jejich důsledné dodržování. Avšak plánování se v prostředí AV NF neujalo a ani nevedlo ke zlepšení práce.

Zvláště v počátcích existence AV NF se stávalo častým způsobem, jak zlepšit působení především OAV NF, přizvání dalších členů do jeho předsednictva či pléna. Tyto aktivity se objevily ve všech čtyřech okresech. Počátkem roku 1949 přicházeli nově do AV NF bezpartijní členové, příslušníci ostatních politických stran a zástupci masových organizací (JSCZ, ROH, ČSM, Sokola a SBS). Obohacení o nové funkcionáře přineslo oproti předchozímu období alespoň krátkodobé zlepšení.⁷⁷⁷ Zástupci dosud nezastoupených organizací byli jmenováni i v pozdějších letech. Nejednalo se ale o častý jev, který byl typický především pro okres Hradec Králové.⁷⁷⁸

Nejběžnějším a nejfrekventovanějším způsobem, jak pozvednout činnost AV a složek NF, se stala výměna nepracujících příslušníků. Dílčí zásahy, které měly obměnit členstvo, vystřídala v celorepublikovém měřítku v roce 1949 kompletní reorganizace. Ve sledovaných okresech započala v březnu 1949. K hromadné výměně funkcionářů bylo přistoupeno především z toho důvodu, že uspořádání AV neodpovídalo složení NF. Celých 90 % procent členů AV NF se rekrutovalo z KSČ, o zbývajících 10 % se mezi sebou podělily nekomunistické politické strany a celorepublikové organizace. Dalším oficiálním důvodem k reorganizaci byla snaha o zlepšení práce AV NF,⁷⁷⁹ protože již začátkem roku 1949 řada původních členů nepracovala.

V souvislosti s přetížením členů funkcemi bylo při reorganizaci přihlíženo k tomu, zda bude mít dotyčný čas docházet do schůzí a zda není zaneprázdněn jinými úkoly.⁷⁸⁰ V praxi fungovala reorganizace tak, že všechny celostátní organizace působící v dané obci či okrese

⁷⁷⁷ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 11. února 1949, s. 3; SOA Zámorský, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 32, Situační zprávy od 24. dubna do 1. května 1949; SOKA Hradec Králové, KSČ – okresní výbor Nový Bydžov, kniha č. 16, inv. č. 16, Zápis ze schůze širšího OV KSČ Nový Bydžov, 18. května 1949, s. 3.

⁷⁷⁸ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 5. září 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 5. října 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–12, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané 7. června 1954, s. 3.

⁷⁷⁹ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, konané 4. března 1949, s. 3; J. MLÝNSKÝ, *Únor...*, s. 125.

⁷⁸⁰ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 14. března 1949, s. 1.

byly vyzvány, aby navrhly schopné zástupce do příslušného AV NF. Pokud se nevyskytla závažná překážka vylučující členství, stal se navržený kandidát novým členem.⁷⁸¹ Byl kladen důraz na to, aby reorganizace MAV NF postupovala formou dohody Národní fronty. Akční výbory neměly přesně stanovený počet členů. Bylo třeba, aby v nich byly zastoupeny všechny složky NF, které v obci existovaly. Hlavní pozornost měla být věnována Sokolu, který na mnoha místech zcela zanikal. Členem MAV NF se měl také stát zástupce Československého svazu mládeže, což souviselo s úkolem AV NF dohlédnout, aby ČSM byl všude založen. Rovněž se měly MAV NF zajímat o činnosti tohoto svazu a měly mu pomáhat v práci. Toho bylo možné nejjednodušeji dosáhnout členstvím zástupce ČSM v MAV NF. Obdobně měl být pozván do MAV NF předseda JSČZ nebo jeho zástupce. Bezesporu se jednalo o důsledek nastupující kolektivizace zemědělství. MAV NF měly být rozšířeny také o bezpartijní členy.⁷⁸²

Své hlavní úkoly (zlepšení práce a přizpůsobení vnitřnímu složení Národní fronty) v zásadě reorganizace jak v celorepublikovém,⁷⁸³ tak i okresním měřítku nesplnila. Členské spektrum se příliš nezměnilo. Jedním z důvodů bylo, že funkcionáři OAV NF ve sledovaných okresech postavili na první místo snahu o zlepšení práce a změnu členské skladby víceméně ignorovali. Např. jako bezprostřední důvod kompletní reorganizace pléna OAV NF v Trutnově bylo uvedeno zjištění, že řada jeho členů nevykonávala svoji funkci a nedostavovala se do schůzí. Navíc je nutno přihlídnout k faktu, že bylo problematické nové členy do AV NF získat. Ostatní politické strany v sledovaných okresech prakticky neexistovaly a předsedové MAV NF se bránili přijímat nové členy. Reorganizované AV NF byly v řadě případů sestavovány značně mechanicky, což k úspěchu reorganizace nepřispělo.⁷⁸⁴ Problémem bylo, že se členy AV NF stali funkcionáři mnohdy jen proto, aby

⁷⁸¹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 15. března 1949.

⁷⁸² SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Převýšov, Odeslaná pošta MAV NF v Převýšově; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 12. května 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 13. května 1949, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis z aktivu funkcionářů MAV NF v okrese náchodském konaném 14. května 1949 v Náchodě, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 15. července 1949, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 14. října 1949, s. 1.

⁷⁸³ J. MLÝNSKÝ, *Únor...*, s. 125.

⁷⁸⁴ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 15. března 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 15. července 1949, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 27. listopadu do 10. prosince 1949, s. 1.

alespoň bylo docíleno žádaného poměru komunistů, jinostraníků, bezpartijních a zástupců složek NF.⁷⁸⁵ Jen formálně dosazení funkcionáři však často do AV NF vůbec nedocházeli. Špatné politické složení zůstalo dlouhodobým problémem. Okresní akční výbory NF byly zpravidla složeny jen ze samých členů KSČ. Proto i nadále OAV NF usilovaly o získání bezpartijních občanů do svých řad. Obdobně se záhy z OAV NF vytratili zástupci ostatních politických stran, které bylo nutno opět získat. Rovněž nevyhovující zůstalo v budoucnu složení MAV NF.⁷⁸⁶

Kompletní reorganizace oživila činnost AV NF v roce 1949 pouze krátkodobě. Již brzy musely být činěny dílčí výměny funkcionářů jak v MAV NF, tak i v OAV NF. V řadě případů se jen těžko rozlišuje, zda se ještě jednalo o opatření přijatá v rámci celorepublikové reorganizace, anebo již šlo o nové dílčí výměny. Mnohdy byla situace dotčených AV NF natolik vážná, že ani částečná výměna nepomohla a muselo být přistoupeno k nové kompletní reorganizaci. Ta však opakovaně splnila svůj účel jen krátkodobě a brzy bylo nutné přistoupit k dalšímu dílčímu zásahu či k úplné výměně funkcionářů. Ve všech sledovaných okresech se po celé zkoumané období pravidelně střídaly individuální obměny a kompletní reorganizace složení AV NF.⁷⁸⁷

⁷⁸⁵ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 15. července 1949, s. 1.

⁷⁸⁶ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 9. září 1949, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově a zástupců složek NF, 25. září 1952, s. 1.

⁷⁸⁷ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 25. května 1950, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 3. srpna 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 15. září 1950, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 19. ledna 1951, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze zasedání užšího předsednictva OAV NF v Náchodě, 1. března 1951, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 8. března 1951, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 3. května 1951, s. 3; SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zpráva o činnosti OAV NF v Trutnově pro OV KSČ v Trutnově, 16. červen 1951, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 12. července 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 3. srpna 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 7. prosince 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 20. února 1952, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 28. února 1952, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 28. března 1952, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 18. dubna 1952, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6,

Neustálé personální změny byly ve sledovaných okresech běžnou součástí každodenního života AV NF. Nutno podotknout, že některé zásahy byly důsledkem přirozené obměny členů (většinou odchod funkcionářů na nové pozice v komunistickém aparátu). Jejich primárním cílem nebylo zlepšit fungování AV NF, ani změnit jejich stranické složení, ale pouze doplnit uvolněné místo. Nejčastějším důvodem k reorganizaci zůstaly snahy o obnovení činnosti AV NF. Jednalo se vesměs o výměny nepracujících funkcionářů (především těch, co se neúčastnili schůzí).⁷⁸⁸ Důvodem k personálním změnám uvnitř AV NF byly také snahy o aktivizování činnosti složek NF. V některých případech byly špatně přenášeny úkoly do složek NF, protože tyto složky neměly obsazené místo určené pro jejich zástupce v předsednictvu OAV NF. Řadoví členové složek často do OAV NF nedocházeli, nebo úkoly přenášeli nedostatečně. Proto se jako nejefektivnější zastoupení složek v OAV NF ustálilo prostřednictvím předsedy složky. Obdobně bylo postupováno v případě MAV NF. V zásadě však měly všechny výměny členů jediný cíl, a to udržet v chodu systém akčních výborů.⁷⁸⁹

Jako účinný nástroj se ukázala pracovní školení AV a složek NF. Ta byla často pořádána v rámci instruktáží a aktivů předsedů MAV NF svolávaných původně pouze před

Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 24. dubna 1952, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 20. srpna 1952, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově a zástupců složek NF, 25. září 1952, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 20. listopadu 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 27. listopadu 1952, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 14. ledna 1953, s. 3; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 17. září 1953, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 23. ledna 1953, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 19. listopadu 1953, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 17. prosince 1953, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–12, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, konané 15. ledna 1954, s. 2.

⁷⁸⁸ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze OAV NF v Náchodě při provádění reorganizace OAV NF, 12. října 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 21. března 1952, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově a zástupců složek NF, 25. září 1952, s. 2–3; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 17. října 1952, s. 2.

⁷⁸⁹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 14. října 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 25. listopadu 1949, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 4. února 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 14. listopadu 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 5. prosince 1952, s. 1.

různými akcemi, kdy seznamovaly funkcionáře se všemi úkoly, které byly na ně kladeny.⁷⁹⁰ Funkcionáři MAV NF často neznali dobře své úkoly a navíc nově příchozí členové neměli zpravidla s prací v obdobných organizacích žádnou zkušenost, a proto byly mnohdy instruktáže koncipovány jako školení o práci MAV NF. Vlivem neutěšeného stavu AV NF byly některé aktivity zaměřeny pouze na zlepšení špatné práce MAV NF. Úskalím byla často slabá účast, takže se nejednalo o opatření zcela efektivní. Na druhou stranu se ukazovalo, že členové přítomní na aktivech měli zájem o práci v AV NF. Kolísající a někdy i značně nízká účast členů MAV NF zapříčinila, že se počet svolávaných aktivit funkcionářů stále zmenšoval. K úspěšnému obnovení aktivit došlo teprve v roce 1954, kdy kupříkladu zaznamenal dobrou docházku hradecký aktiv předsedů MAV NF, jehož součástí byla přednáška tajemníka KAV NF Krále o metodách práce. Dostavili se zástupci ze 46 obcí, celkem 58 funkcionářů AV NF.⁷⁹¹

Pro lepší akceschopnost a pro zvýšení návštěvnosti instruktáží a aktivit byly ve sledovaných okresech zřizovány instruktážní střediska, či újezdy.⁷⁹² Pro usnadnění práce středisek jmenovala předsednictva OAV NF do každého z nich ze svého středu jednoho člena jako stálého zástupce, potažmo instruktora. Jeho úkolem bylo starat se o svoje středisko, být ve stálém styku s přidělenými obcemi, radit a pomáhat odstraňovat nedostatky v jejich práci a mít dohled nad plnění jejich pracovních plánů. Zpravidla vždy před každým aktivem absolvovali instruktoři nejprve školení a pak se rozjeli na svá střediska, kde provedli instruktáž členů MAV NF.⁷⁹³ Přes přijatá opatření se aktivity a instruktáže ve čtyřech

⁷⁹⁰ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 4. listopadu 1949, s. 1.

⁷⁹¹ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 11. ledna 1951, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 5. června 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. září 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–12, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané 5. února 1954, s. 2. SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–12, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Hradci Králové, konané 13. srpna 1954, s. 2.

⁷⁹² SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze pléna OAV NF v Náchodě, konané 10. ledna 1950, s. 3; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 12. října 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 23. listopadu 1951, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově a zástupců složek NF, 25. září 1952, s. 1.

⁷⁹³ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze pléna OAV NF v Náchodě, konané 10. ledna 1950, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 23. listopadu 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 30. listopadu 1951, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní

severovýchodočeských okresech potýkaly po celou dobu se slabou návštěvností. Především to byl důvod, proč školení přes všechnu snahu nedokázala zlepšit práci všech, nebo alespoň většiny AV a složek NF. V tomto směru měl daleko větší potenciál osobní styk funkcionářů OAV a OV složek NF s podřízenými organizacemi.

Již poměrně záhy se totiž ukázalo, že pokud se funkcionáři MAV NF nedostavili na instruktáže, tak následným papírováním a rozesíláním oběžníků na MAV NF členové OAV NF zlepšení jejich práce nedosáhli. Jako velmi užitečná a v praxi osvědčená cesta se ukázal přímý styk. Proto členové OAV NF čas od času zajížděli do obcí provést nápravu nedostatků, instruktáž a besedy.⁷⁹⁴ V některých případech bylo vytipováno několik obcí, na které se OAV NF zaměřily a pokoušely se je zaktivizovat tak, aby plnily vládní usnesení. Eventuálně si každý člen předsednictva OAV NF vzal patronát nad jedním MAV NF, o který pečoval. Od počátku se však takováto opatření přes velkou snahu, kterou OAV NF jako celky na podporu MAV NF vyvíjely, potýkala se slabým zapojením okresních funkcionářů. V případě okresu Náchod bylo v rámci snah o zlepšení práce MAV NF v roce 1951 rozhodnuto, aby se každý člen pléna a předsednictva OAV NF staral o dvě obce, které mu byly určeny, nebo které si zvolil. Tento plán však zcela ztroskotal, protože úkol plnila pouze jedna členka OAV NF, ostatní funkcionáři se do obcí vůbec nedostali.⁷⁹⁵

V případech, kdy se funkcionáři OAV NF přece jenom do obcí dostali, kontrolovali při svých návštěvách plnění plánů práce AV NF a v problémových obcích se snažili vyšetřit příčinu špatné práce MAV NF, aby mohla být odstraněna. Někdy stačilo nařídit MAV NF provést své schůze, načež byla jejich činnost částečně oživena. Pro dosažení správných výsledků a pro zlepšení spolupráce s obcemi bylo nutné, aby funkcionáři OAV NF chodili mezi lidi, obeznamovali se s podmínkami v obci a s nedostatky v práci podřízených složek, mluvili s občany, konkrétně ukazovali práci a radili. To byl způsob jak zaktivizovat MAV a složky NF a dosáhnout řádného plnění zadaných úkolů. AV NF nebylo možno v konkrétních

fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově a zástupců složek NF, 25. září 1952, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–12, Usnesení ze schůze předsednictva OAV NF, která se konala 13. srpna 1954, s. 2.

⁷⁹⁴ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 17. srpna 1951, s. 3.

⁷⁹⁵ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 28. února 1952, s. 3; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. září 1952, s. 2; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 12. května 1953, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 8. července 1953, s. 3; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis z mimořádné schůze rady JNV společně s předsednictvem JAV NF v Hradci Králové, 16. října 1953, s. 3.

podmínkách východočeských okresů řídit od stolu.⁷⁹⁶ Ukázalo se, že přímý styk OAV NF s podřízenými složkami slavil úspěch. Osobní zásah byl nejučinnějším a někdy i jediným způsobem řešení nedostatků MAV NF.⁷⁹⁷ Avšak vzhledem k obtížím OAV NF nemohlo být toto východisko využito naplno. Prohloubení styku podřízených složek s OAV NF naráželo na chybějící dopravní a finanční prostředky, na nařízení shora odsuzující OAV NF k práci od stolu a také na nedostatek schopných funkcionářů, kteří by nebyli přetíženi jinou prací a byli by navíc ochotní do obcí zajíždět.

I proto zůstala základním prostředkem k odstraňování chyb a k zvýšení aktivity formální kontrola činnosti MAV a složek NF. OAV NF si pravidelně zvaly na své schůze okresní funkcionáře NF. Při této příležitosti byla za přítomnosti předsednictva a pléna provedena prověrka jednotlivých organizací.⁷⁹⁸ Prošetřovalo se, jak pracovali jednotliví členové, jak vypadá práce celé složky, jaké byly chyby a nedostatky a zda byla učiněna opatření pro odstranění potíží.⁷⁹⁹ OV složek pak prováděly prověrky místních organizací NF.⁸⁰⁰ Samozřejmostí bylo, že i OAV NF kontrolovaly práci svých funkcionářů. Pro zlepšení práce MAV NF byla kontrolována ze strany OAV NF i jejich práce. MAV NF jednak zasílaly na OAV NF zprávy o své činnosti a jednak funkcionáři OAV NF navštěvovali MAV NF osobně.⁸⁰¹ Obdobně byl povinen předseda MAV NF svolávat k poradě složky NF a ukládal

⁷⁹⁶ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 32, Situační přehled v kraji královéhradeckém, 20. – 26. března 1949; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 14. září 1951, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 6. února 1953, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 24. září 1953, s. 1.

⁷⁹⁷ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 28. února 1952, s. 3; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 4. září 1952, s. 2.

⁷⁹⁸ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek Národní fronty, Nový Bydžov, 25. ledna 1951, s. 2.

⁷⁹⁹ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 15. září 1949, s. 2; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek NF, Nový Bydžov, 3. ledna 1951, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 25. ledna 1951, s. 3.

⁸⁰⁰ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 12. července 1951, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. června 1953, s. 2; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 8. července 1953, s. 2.

⁸⁰¹ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 12. října 1951, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. září 1952, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 31. října 1952, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 24. září 1953, s. 2.

jím úkoly a kontroloval jejich práci.⁸⁰² Problémem bylo, že kontrola v obecné rovině často neprobíhala v takové míře, v jaké bylo žádoucí, potažmo nebyly z kontrol vyvozovány řádné důsledky.

Přijatá opatření na záchranu systému AV NF ve sledovaných okresech pouze zmírnila nekvalitní činnost AV a složek NF. Z podstaty věci nebylo v možnostech OAV NF odstranit příčiny tohoto stavu a tedy vymýtit špatnou práci jako takovou.

⁸⁰² SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 17. srpna 1951, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově, 26. července 1951, s. 4; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 21. března 1952, s. 1.

4. Složky NF a jejich vztah k AV NF

Nejvlivnější složkou NF, která se ve sledovaných okresech významně uplatňovala, byla pochopitelně KSČ. Ta však stála zcela mimo strukturu Národní fronty a nikdy (ani v roce 1948) nepodléhala akčním výborům NF. Naopak si vždy udržela řídicí úlohu a toto její postavení bylo ve sledovaných okresech široce akceptováno.

Obdobně mimo Národní frontu stálo Revoluční odborové hnutí, které se bezesporu řadilo mezi její nejvýznamnější složky. Formování Revolučního odborového hnutí započalo ještě v době okupace. Na sklonku druhé světové války se v Národní odborové ústředně zaměstnanecké (NOÚZ) vytvořila Ústřední rada odborů (ÚRO), jež převzala řízení všech odborových organizací a stala se vrcholným orgánem vznikajícího Revolučního odborového hnutí.⁸⁰³ ROH získalo v obnoveném československém státě velkou moc. Jednalo se o jedinou jednotnou odborovou organizaci, která měla masový charakter, jež mobilizovala bez rozdílu všechny pracující v zemi.⁸⁰⁴ Odbory tak získaly výrazný vliv na celostátní politiku. ROH se podílelo na přípravě sociálních zákonů, účastnilo se řešení pracovněprávních otázek a spoluúčastnilo při rozhodování o hospodářských otázkách ve znárodněném sektoru.⁸⁰⁵ Ačkoliv bylo ROH formálně nadstranickou organizací, dostalo se postupně plně pod vliv KSČ.

Odbory se výraznou měrou podílely na komunistickém únorovém převratu. Mimo jiné vyhlásily manifestační stávkou, aktivizovaly masy obyvatelstva a staly se navenek hlavními iniciátory vzniku AV NF.⁸⁰⁶

Květnová ústava z roku 1948 přisoudila ROH kontrolu nad hospodářstvím. Konkrétní úkoly pak specifikoval IX. sjezd KSČ. Základní povinností odborů se stalo prosazovat trvalé zvyšování produktivity práce v národním hospodářství, upevňovat vnitřní jednotu všech pracujících v duchu politiky KSČ, podílet se na výchově obyvatelstva, organizovat soutěže k předčasnému splnění plánů národního hospodářství a zavádět nové metody práce, podporovat a zajišťovat státní sociální opatření pro zaměstnance atd. Tím odbory ztratily své původní

⁸⁰³ Václav JÍŠA a kol., *Vznik Revolučního odborového hnutí: sborník dokumentů z let 1944–1946*, Praha 1977, s. 18–19; Karel RŮŽIČKA, *ROH v boji o rozšíření moci dělnické třídy (1945–1948)*, Praha 1963, s. 17–18, 19–20.

⁸⁰⁴ František ČAPKA, *Odbory v českých zemích v letech 1918–1948*, Brno 2008, s. 161.

⁸⁰⁵ V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské a sociální dějiny...*, s. 204.

⁸⁰⁶ Otakar HRDLIČKA, *K dějinám odborového hnutí v Čechách, na Moravě a na Slovensku*, Praha 1992, s. 32–33; Jitka KLEMENTOVÁ, *Československé odborové hnutí v datech a faktech*, Praha 1980, s. 138.

poslání spočívající v obhajobě zájmů pracujících. ROH se tak zařadilo mezi ostatní převodní mechanismy komunistického režimu určené k ovládnutí obyvatelstva.⁸⁰⁷

Pozůstatky původního postavení odborů přesto nadále přetrvávaly. Ačkoliv ROH oficiálně patřilo mezi složky Národní fronty, uchovalo si mezi ostatními organizacemi výsadní postavení a určitou autonomii. Ve sledovaných okresech stálo ROH fakticky mimo Národní frontu. Nepodléhalo AV NF. Nezodpovídalo se jim, ani od nich nepřijímalo příkazy a úkoly. ROH se omezovalo pouze na vysílání svých zástupců do AV NF, sporadické podávání hlášení o své činnosti a udržování letmého informačního kontaktu s OAV NF. Většinou, ač to bylo jejich povinností, odbory se složkami NF příliš nespolupracovaly. AV NF „autonomii“ respektovaly a do dění v ROH nezasahovaly, případně se omezovaly jen na nic neřešící kritiku na svých schůzích.⁸⁰⁸

ROH v některých případech AV NF dokonce zastínilo. Jednalo se především o měnovou reformu vyhlášenou v roce 1953, kdy ROH namísto akčních výborů Národní fronty vysvětlovalo oficiální zdůvodnění přijetí měnové reformy a trestalo v zaměstnání viníky a aktéry občanských protestů (srov. kapitolu Další úkoly akčních výborů NF).⁸⁰⁹

Ostatní jmenované složky již byly vyloženy v podřízeném postavení vůči akčním výborům Národní fronty.

a/ Svaz československo-sovětského přátelství

Svaz československo-sovětského přátelství byl jednou z „nejprotěžovanějších pounorových masových organizací Národní fronty.“⁸¹⁰ Jednalo o hlavní československou organizaci zabývající se vytvářením pozitivního obrazu SSSR.⁸¹¹ SČSP byl fakticky ustaven na slučovacím sjezdu 22. února 1948 v Praze v Národním divadle, kdy vznikl splynutím Společnosti pro kulturní a hospodářské styky se SSSR a svazu přátel SSSR, jež především v meziválečném období šířily pozitivní obraz Sovětského svazu. Do čela SČSP byl zvolen

⁸⁰⁷ O. HRDLÍČKA, *K dějinám...*, s. 34.

⁸⁰⁸ Srov.: SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 4. ledna 1951; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 19. října 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 21. prosince 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 11. ledna 1952, s. 3; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově, 19. března 1952, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 18. prosince 1952, s. 1.

⁸⁰⁹ O. HRDLÍČKA, *K dějinám...*, s. 35.

⁸¹⁰ J. KNAPÍK, *Únor...*, s. 166.

⁸¹¹ Jan LOMÍČEK, *Se Sovětským svazem na věčné časy? Proměny vnímání SSSR v Československu v průběhu „krátkého“ dvacátého století*, Sborník Národního muzea v Praze, Řada A – Historie, sv. 69, 2015, č. 1–2, s. 12.

Zdeněk Nejedlý. V květnu 1949 se připojil k předchozím dvěma organizacím slovenský Zvaz priateľov ZSSR, čímž byla zaručena celostátní působnost svazu. Kromě vytváření pozitivního obrazu SSSR patřila mezi hlavní úkoly SČSP osvěta v otázce sovětských reálií (kultura, věda a technika). Přidružilo se rovněž vydávání sovětské literatury, přípravy významných výročí, organizování výuky ruského jazyka a zájezdů do SSSR. Nesmí být ani opomenuta funkce SČSP jako další převodové páky komunistického režimu, která se uplatňovala nejen v kultuře a osvětě, ale i v aktuální politice (podpora kolektivizace zemědělství atd.).⁸¹²

Záhy po únoru 1948 se rozběhla masivní přesvědčovací kampaň ke vstupu do SČSP, která se zaměřila na obyvatele bez ohledu na jejich národnost, nebo politickou, či náboženskou příslušnost. Cílem náboru bylo vytvořit „*mohutnou nadstranickou a celonárodní organizaci*“. Tohoto cíle bylo dosaženo již v průběhu roku 1949.⁸¹³ Svaz se stal po odborech nejmasovější organizací v ČSR.⁸¹⁴ V roce 1949 čítal SČSP 1 717 052 členů a 8 129 odboček.⁸¹⁵ Jedním z důvodů enormního růstu byl fakt, že členství ve svazu bylo považováno za důkaz kladného postoje k režimu.⁸¹⁶

Ve sledovaných okresech se do získávání do svazu aktivně zapojily AV NF. Z vůle krajského sekretariátu SČSP v Hradci Králové převzaly MAV NF v obcích v září 1949 záštitu nad nábořem do svazu a to i tam, kde fungovala odbočka SČSP. Následně MAV NF ve spolupráci s odbočkami SČSP prováděly nábor.⁸¹⁷ Důvodem k přímému zapojení AV NF byla nejspíše nezralost regionálních odboček⁸¹⁸ a pro svoji důležitost byl úkol svěřen akčním výborům NF. Na krátkou dobu se přesvědčování ke vstupu do SČSP stalo hlavní náplní činnosti AV NF. Sekretariát OAV NF v Náchodě zahajoval první organizační kroky, musel prakticky vyhledat všechny osoby pro místní i okresní vedení SČSP a svolával ustavující schůze odboček svazu. Sekretariát OAV NF také instruoval všechny složky NF o přípravách svazových akcí, jako byly Dny míru, vzpomínka na Mnichov, Dukelské oslavy a přípravy na oslavy Říjnové revoluce.⁸¹⁹ Tyto dílčí oslavy tvořily tzv. Dny československo-sovětského

⁸¹² Jiří SEDLÁČEK, *Z historie Svazu československo-sovětského přátelství*, Praha 1978, s. 46–49, J. KNAPÍK, *Únor...*, s. 166–167; J. LOMÍČEK, *Se Sovětským svazem...*, s. 12–13.

⁸¹³ J. KNAPÍK, *Únor...*, s. 166.

⁸¹⁴ J. LOMÍČEK, *Se Sovětským svazem...*, s. 13.

⁸¹⁵ J. SEDLÁČEK, *Z historie...*, s. 49.

⁸¹⁶ J. KNAPÍK – M. FRANC a kol., *Průvodce...*, II. svazek, s. 886.

⁸¹⁷ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 4, inv. č. 44–46, Všem místním akčním výborům NF, SČSP – krajský sekretariát Hradec Králové, 10. září 1949, s. 1.

⁸¹⁸ Do problému se dostal SČSP v Náchodě, kde se musel OAV NF zabývat otázkou oživení činností okresního vedení SČSP. SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 15. září 1949, s. 2.

⁸¹⁹ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 15. září 1949, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 25. září do 1. října 1949, s. 2; SOKA Hradec Králové,

přátelství. Jejichž součástí se stala další vlna náborové akce, která probíhala po celý podzim 1949,⁸²⁰ a která byla spojena s velkým přílivem nových členů.⁸²¹ V některých místech, kde byl nábor proveden nedostatečně, nařídil příslušný OAV NF všem AV NF jeho opakování.⁸²² Obecně však nábor svůj úkol splnil a do SČSP se podařilo získat velké množství nových členů, přičemž jejich počet nadále narůstal.⁸²³

Také aktivita SČSP se postupně začala slibně rozvíjet. V okrese Hradec Králové byly uspořádány lidové kurzy ruštiny a probíhaly přípravy na 2. sjezd SČSP, na který měli být zvoleni delegáti.⁸²⁴

V druhé polovině roku 1950, kdy se ve sledovaných regionech jevílo, že byly vytvořeny stabilní základy organizace SČSP, přestaly AV NF zasahovat do fungování svazu a pouze jeho činnost monitorovaly. Výjimku tvořily případy, kdy bylo třeba činnost SČSP oživit. Tehdy příslušný AV NF nařizoval doplnění výborů o nové členy.⁸²⁵ Snížení zaangažovanosti AV NF v řízení SČSP se však ukázalo jako příliš zbrklé, protože nedávno založené organizace SČSP nebyly ve sledovaných regionech natolik vyspělé, aby dokázaly fungovat bez pomoci.

Přes slibný prvotní rozvoj se totiž SČSP v severovýchodních Čechách začal potýkat s obtížemi. K problematičtější složce svazové organizace patřila trutnovská, která se postupně dostala do závažných problémů. Scházely kádry a funkcionáři na práci mimo okresní město. Činnost trutnovského SČSP často narážela na dopravní potíže. Snahy o oživení aktivity neměly velký úspěch. Při ustavování nových odboček svazu na vesnicích se scházel

Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 14. října 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze Národní fronty, Nový Bydžov, 21. října 1949, s. 2.

⁸²⁰ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 30. října do 5. listopadu 1949, s. 2; J. KNAPÍK – M. FRANC a kol., *Průvodce...*, II. svazek, s. 887.

⁸²¹ Podle Jiřího Sedláčka vstoupilo do svazu v průběhu Dnu československo-sovětského přátelství na jeden milion nových členů. J. SEDLÁČEK, *Z historie...*, s. 49.

⁸²² SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 6–8, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 14. září 1950, s. 2.

⁸²³ Např. v říjnu 1949 čítal SČSP v okrese Hradec Králové 57 místních a 40 závodních odboček s celkem 18 752 členy. SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 6–8, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 20. října 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 28. října 1949, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 13. do 19. listopadu 1949, s. 3; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 25. listopadu 1949, s. 1.

⁸²⁴ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 6–8, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 20. října 1949, s. 1.

⁸²⁵ Z nařízení OAV NF v Trutnově měla každá složka NF vyhledat 10 osob pro oživení činnosti okresního výboru SČSP. SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 15. září 1950, s. 3.

nedostatečný počet zájemců⁸²⁶ (např. v okolí Pilníkovska a jinde). Ani členové okresního výboru SČSP vybraní ve spolupráci svazu a OAV NF se nedostavovali do schůzí a neplnili svojí úlohu referentů. Problémy okresního výboru SČSP byly dány jeho špatným sestavením. Ukvapený výběr členů zapříčinil, že nekvalitně vybraní funkcionáři se na schůze nedostavovali. Komise byly sice ustaveny, ale nezačaly vůbec pracovat. Předseda okresního výboru SČSP byl přetížen funkcemi, takže na řádné organizování svazové činnosti mu nezbývala energie. Paradoxně řada komunistických funkcionářů nepokládala pozici předsedy SČSP v Trutnově za dost důležitou funkci, a proto bylo později těžké vyhledat jeho nástupce. Administrativu okresního výboru svazu přebíral tajemník v chaosu. Obdobná situace panovala v administrativě odboček, kde bylo možno vysledovat řadu nedostatků. Počet členů odboček byl většinou nepřesný a ve skutečnosti pět evidovaných odboček vůbec neexistovalo. Začátky SČSP na Trutnovsku také provázely finanční obtíže. Komplikované bylo budování okresního sekretariátu, protože místnosti nebyly zařízeny a scházely finanční prostředky na jejich opravu. Trvalo měsíce, než bylo dosaženo zlepšení. Teprve od 1. května 1950 pracoval okresní sekretariát samostatně, a to i finančně. SČSP měl sestavit zemědělské komise, pro tyto komise neměl však členy, kteří by činnost zajišťovali. Tajemník musel většinu práce zastat sám. Trutnovský SČSP nezvládl rychlý rozvoj svazu, z čehož vznikaly značné potíže. Navíc bylo Trutnovsko nepřiliš prosperující pohraniční oblast, pro kterou byla charakteristická řidší hustota osídlení, než jaká byla v ostatních regionech, což znesnadňovalo tvorbu masových organizací. OAV NF řešil vzniklou situaci pro akční výbory Národní fronty v daném období typickým způsobem, personálními změnami. Bylo seznáno, že předseda trutnovského SČSP Krause měl skutečně mnoho funkcí a činností. Navíc měl předně jako ředitel gymnázia na starost sledovat práci ve své škole. Jelikož oživení vyžadovalo značnou pozornost, bylo rozhodnuto o nutnosti volby nového předsedy a zároveň i okresního výboru.⁸²⁷ Toto opatření však zásadní zlepšení nepřineslo. Ani pod novým vedením nebyl OV SČSP natolik aktivní, aby splnil všechny kladené úkoly. V jeho práci přetrvala řada nedostatků. Jedním z největších byla malá činnost komisí, které měly v roce 1951 již plně pracovat. Na každé schůzi okresního výboru SČSP byl sice tento nešvar kritizován a dávány termíny, dokdy komise musí zahájit činnost, ale již nebylo důsledně kontrolováno splnění odsouhlaseného rozhodnutí. I nadále se OV SČSP v Trutnově potýkal s naprosto

⁸²⁶ Odbočka SČSP mohla sdružovat nejméně 20 a nejvíce 250 osob. J. KNAPÍK – M. FRANC a kol., *Průvodce...*, II. svazek, s. 886.

⁸²⁷ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 31. srpna 1950, s. 2; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 32, inv. č. 181, Zápis ze schůze OV SČSP v Trutnově, 18. září 1950, s. 2.

nevyhovujícím stavem místností, v nichž se nacházelo jeho středisko. Stav místností neumožňoval další rozvoj, především zřízení čítárny a pořádání kroužků lidových kurzů ruštiny. Při pořádání a zajišťování akcí SČSP vyvstával další problém. Řada členů byla zároveň členy jiných složek NF, kde zastávali různé funkce. Kvůli tomu pak vyvíjeli v SČSP jen velmi malou nebo vůbec žádnou činnost. Mnohdy byla činnost svazu podceňována samotnými funkcionáři KSČ.⁸²⁸

S prohlubující se krizí komunistického režimu, která se bezesporu odrážela na fungování SČSP, se dostávaly do obtíží regionální odbočky i v dalších sledovaných okresech. OV SČSP v Hradci Králové se obdobně jako ten trutnovský začal potýkat s řadou nešvarů. Ty byly zapříčiněny jednak tím, že sekretariát byl ustaven teprve v říjnu 1950 a tajemník nebyl řádně zapracovaný, ale stejně jako v Trutnově i nezvládnutím náporů nových uchazečů. Důvodem byly nedostatečně vytvořené organizační předpoklady pro nábor, a proto nebylo možné nával zvládnout. Také legitimace svazu vykazovaly zásadní nedostatek. Chyběla v nich adresa člena, a jestliže se přihláška oddělila od legitimace, nebylo možné tuto předat. Není tedy divu, že ještě v únoru 1951 nebyly v okrese Hradec Králové vyřízeny všechny přihlášky. Tím svazu unikaly členské příspěvky za velmi dlouhou dobu, což prohlubovalo již tak špatnou finanční situaci. Skutečnost, že přihlášení neměli ani po roce legitimace, případně nutnost podávat přihlášku opakovaně, poškozovala obraz SČSP. Na druhou stranu si JAV NF uvědomoval důležitost a především potenciál SČSP jako největší masové organizace v okrese Hradec Králové (uvádí se počet cca 20 000 členů). V případě, že by správně pracoval, znamenal by velké posílení NF. Z toho důvodu byl jeden člen JAV NF v Hradci Králové pověřen, aby se věnoval práci svazu a podával předsednictvu zprávy. Naopak tajemník svazu měl povinnost podávat každý měsíc zprávu předsednictvu JAV NF. Navíc se měly začít MAV NF více zajímat o práci místních skupin. Zásadní zlepšení se však nedostavilo a naopak v červnu 1951 skoro čtvrtina místních skupin SČSP nevyvíjela činnost a bylo zapotřebí, aby jim akční výbory pomohly zaktivizovat členstvo.⁸²⁹

⁸²⁸ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Kritika a sebekritika OV SČSP v Trutnově, 10. července 1951, s. 1.

⁸²⁹ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 16. února 1951, s. 1–2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 15. června 1951, s. 1.

S obdobnými problémy se potýkal svaz v okrese Nový Bydžov. Nejhorší situace panovala v Chlumci nad Cidlinou, kde se nacházel SČSP v rozkladu, který opět (alespoň na první pohled) pramenil z přetížení vedení funkcemi.⁸³⁰

Náchodský OV SČSP se stal obětí zostřené třídního boje a hledání nepřítele ve vlastních řadách. Předseda OAV NF v Náchodě odsoudil činnost bývalé tajemnice SČSP Šimáčkové, která byla viněna mimo jiné z brzdění práce svazu. Její případ byl použit jako důkaz o nutnosti větší bdělosti a ostražitosti ve složkách NF. Jelikož se ostatní funkcionáři SČSP vyznačovali dobrým zájmem o plnění svých povinností, věřil OAV NF ve zlepšení činnosti OV SČSP v nastávající době.⁸³¹ Jak vidno, SČSP se musel ve sledovaných okresech při svém formování překonat řadu problémů.

Rok 1951 přinesl poprvé oslavy Měsíce československo-sovětského přátelství, které probíhaly v termínu od 7. listopadu (oslavy Říjnové revoluce) do 5. prosince (výročí vyhlášení sovětské ústavy). Jednalo se o nejdůležitější akci, kterou od této doby SČSP pořádal každoročně. SČSP navázal na pořádání Dnů československo-sovětského přátelství konané v roce 1949. Účelem akce bylo posílit mytizaci SSSR v československém prostředí a také popularizovat v problémech se zmitající SČSP. Obdobně jako Dny přátelství i Měsíc přátelství se skládal z řady menších akcí a byl taktéž využit k náboru do SČSP.⁸³² Na přípravách a samotné organizaci spolu úzce spolupracovaly OV SČSP s OAV NF. Velká pozornost byla znovu věnována organizačnímu zajištění náboru nových členů. Přesto se nevyvíjel zcela podle představ komunistů. Potíže vyvstávaly ze špatného zapojení zainteresovaných subjektů. V případě okresu Hradec Králové to byli členové KSČ, kteří neplnili usnesení ÚV KSČ a nezapojovali se plně do práce odboček SČSP. Do konce listopadu 1951 bylo na Hradecku získáno přes 3 000 nových členů. Nábor vázl především tam, kde nepracovaly MAV NF a na závodech, kde mu nevěnovaly pozornost odbory. Tam, kde byl nábor realizován nedostatečně, měl být proveden znovu s pomocí MAV NF. Ty se v okrese Hradec Králové staly pomyslným obětním beránkem a byly obviněny ze špatného

⁸³⁰ SČSP v v lednu 1951 v Chlumci nad Cidlinou sice uspořádal valnou hromadu. Její průběh však u obyvatelstva způsobil rozčarování. Byla vytýkána neúčast zástupců KSČ, MAV NF a MNV. Ti se však nedostavili, protože o konání valné hromady nebyli vůbec informováni. Srov.: SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 21, inv. č. 157–162, Hlášení o provedených akcích za měsíc leden až březen 1950, OV SČSP Nový Bydžov, nedatováno, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek Národní fronty, Nový Bydžov, 17. ledna 1951, s. 3; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 21, inv. č. 157–162, Plán práce OV SČSP v Novém Bydžově na III. čtvrtletí 1951, nedatováno.

⁸³¹ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 12. července 1951, s. 1.

⁸³² J. KNAPÍK – M. FRANC a kol., *Průvodce...*, I. svazek, s. 542–543; J. KNAPÍK, *Únor...*, s. 168.

průběhu náboru do svazu na vesnicích. Trestem pak bylo prokádování všech kandidátek MAV NF.⁸³³

Pro změnu v případě okresu Náchod se na akcích Měsíce přátelství nepodílely dostatečně složky NF a akce kvůli nim vázla. Nejvíce patrné to bylo při vysílání členů do agitačních dvojic, kterých se náboru zúčastnilo pouze 208. Agitační práce s tímto počtem dvojic nepřinesla takových výsledků, jaké se v okrese předpokládaly. Složky nepomáhaly propagaci kulturních a politických akcí. Na závodech nebyly rovněž akce dostatečně zajištěny.⁸³⁴ Obdobně neuspokojivě dopadl nábor nových členů v rámci Měsíce přátelství v okrese Nový Bydžov, kde bylo získáno ze všech obcí na okrese pouze 1 101 nových členů. Okresní představitelé byli přesvědčeni, že odbočky SČSP nepracovaly správně, protože v nich nebyli aktivní členové KSČ, což bylo v příkrém rozporu s usnesením ÚV KSČ.⁸³⁵

Po zbytek sledovaného období se AV NF společně se SČSP zaměřovaly především na zlepšení práce svazu a odstranění zásadních problémů tak, aby plnil ve sledovaných okresech své poslání. SČSP v okrese Hradec Králové využil k aktivizaci svých odboček výroční členské schůze, které se měly konat v období od 1. února do 10. března 1952. Nejprve byly naplánovány výroční schůze ve 36 odbočkách, které dobře nepracovaly. Při této příležitosti měly být schváleny nové výbory svazu, jež byly dány předem k prošetření na příslušné MAV NF.⁸³⁶ Zlepšení se však nedostavilo. Bylo to patrné na výsledcích Měsíce přátelství, který se v okrese Hradec Králové v roce 1952 potýkal s nedostatečnou účastí členů složek NF a nízkým počtem publika.⁸³⁷ Přesto svaz na Hradecku plnil své základní povinnosti. Zapojil

⁸³³ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 9. listopadu 1951, s. 3; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 22. listopadu 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 30. listopadu 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 28. prosince 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 11. ledna 1952, s. 1.

⁸³⁴ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 29. listopadu 1951, s. 1.

⁸³⁵ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 22. listopadu 1951 s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 4. ledna 1952, s. 1.

⁸³⁶ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 18. ledna 1952, s. 1.

⁸³⁷ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 14. listopadu 1952, s. 1.

se do pomoci ve žních, přesvědčovací akce na podporu zavádění HTÚP a zakládání JZD, organizoval řadu besed na popularizaci SSSR a socialismu.⁸³⁸

Snahy o zlepšení práce SČSP vyústily v roce 1952 v Trutnově v roztržku mezi okresním tajemníkem SČSP a OAV NF. Počátkem roku 1952 sužoval SČSP v okres Trutnov problém neúplného referentského sboru, navíc v něm aktivně pracovalo pouze několik málo jeho členů. Taktéž účast při střediskových instruktážích, jež měly napomoci k odstraňování chyb a přispět k rozvoji organizace, byla nedostatečná. I nadále byla značně slabá péče okresního výboru SČSP v Trutnově o místní odbočky. Členové OV jen málo navštěvovali místní skupiny, v kterých často panoval chaos. Odbočky většinou svoji činnost neplánovaly a ani nehlásily nadřazené organizaci předem svoje schůze. I zde se projevoval nešvar typický pro všechny složky NF, včetně akčních výborů. Pouze několik málo členů vykonávalo veškerou práci. Posunem k lepšímu stavu se vyvíjelo řešení nevyhovujících prostor střediska SČSP. Středisko bylo přestěhováno, avšak nevyvíjelo ani potom náležitou činnost, protože v provozu byl pouze sekretariát. Nebyla upravena přednášková síň a další místnosti nutné k provozu střediska a k realizaci naplánovaných akcí. Přitom bylo počítáno dvakrát týdně s konáním různých přednášek doplněných filmem. Na zimní období byl naplánován lidový kurz ruštiny, pěvecký, recitační, šachový a čtenářský kroužek. Otevřít se rovněž měla stálá čítárna. Představitelé OAV NF v Trutnově společně s krajským referentem Bártou (bývalý tajemník OAV NF v Trutnově) vinili z dosavadních neúspěchů SČSP jeho okresní sekretariát. Zazlívali mu, že nestačil podchytit všechno členstvo a mnoho členů zůstalo stranou mimo politické dění. Politickou výchovu členstva považovali za nedostatečnou, z tohoto důvodu navrhli rozšíření referentského sboru. Představitelé OAV NF kritizovali tajemníka za slabou péči o odbočky. Z toho, že nebylo středisko SČSP v Trutnově činné, vinili tajemníka i výbor. Ti se měli spoléhat pouze na to, že potřebné úpravy neprovede SČSP, ale někdo jiný. Tajemníkovi byly vyčítány špatné organizační schopnosti, což způsobilo, že se nedostavily řádné výsledky práce.⁸³⁹ Přes všechnu kritiku a snahy o nápravu přetrvaly potíže trutnovského SČSP i v následujících letech.⁸⁴⁰ Obdobná byla realita v okrese Nový Bydžov, kde sice SČSP plnil alespoň část přenesených úkolů, ale neustále se potýkal s obvyklými

⁸³⁸ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Svaz československého sovětského přátelství – okres, nedatováno; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 9. ledna 1953, s. 1

⁸³⁹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 5. března 1952, s. 2–3.

⁸⁴⁰ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 43, inv. č. 326, Zápis ze schůze okresního výboru MČSP, 9. listopadu 1953, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 32, inv. č. 184, Zpráva OV SČSP v Trutnově, 7. prosince 1953, s. 1.

problémy, které nebyl schopen většinou úspěšně odstranit.⁸⁴¹ Taktéž v Náchodě vázl průběh řady akcí. Nedařil se nábor členů do SČSP, realizoval se nižší počet osvětových besed, než bylo naplánováno. Okresní výbor Měsíce československo-sovětského přátelství se v roce 1954 potýkal s nezájmem jeho členů.⁸⁴²

SČSP se ve sledovaných okresech zápasil v období let 1949–1954 s řadou obtíží, ale i díky pomoci AV a složek NF se mu dařilo svoje úkoly alespoň v základní rovině plnit, a tím přispívat k budování komunistického státu. Získaná fakta jsou však v příkrém rozporu s literaturou vzniklou před rokem 1989, která žádné problémy při konstituování a dalším působení SČSP nezmiňuje. Důležitým zjištěním je i skutečnost, že existence SČSP byla mnohdy velmi úzce propojená s prací AV NF. Především fungování místních výborů SČSP negativně ovlivňovala krize systému AV NF. V místech, kde přestaly fungovat MAV NF, se rapidně zhoršovala práce SČSP. Jednalo se o důsledek chybějící kontroly. Tam, kde se museli členové SČSP před někým zodpovídat, úkoly plnili.⁸⁴³

b/ Československý svaz mládeže

Komunisté usilovali o vznik jednotného mládežnického společenství ještě před koncem druhé světové války. V reakci na tuto iniciativu vznikl na jaře 1945 Svaz české mládeže (SČM) a Zváz slovenskej mládeže. Únor 1948 otevřel KSČ cestu k existenci komunistům zcela oddané masové dorostenecké organizace. Definitivně byla ustavena ve dnech 23. a 24. dubna 1949 na celorepublikové slučovací konferenci v Praze z dosud existujících mládežnických organizací pod názvem Československý svaz mládeže (ČSM). Jako jeho součást vznikla Pionýrská organizace určená dětem ve věku 9–15 let. Naopak členy ČSM se mohly stát všechny osoby ve věku 14 až 26 let. Záhy začal svaz nabývat na významu. Členství a činnost v mládežnické

⁸⁴¹ SOA Zámorsk, KSČ – krajský výbor Hradec Králové, kart. 462, sgn. 1/42/1/6, Zápis z porady krajských složek NF, 21. května 1952, KAV NF v Hradci Králové, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1; Skřivany, Pracovní plán MAV NF ve Skřivanech na 1. čtvrtletí 1953; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 21, Zápis ze schůze předsednictva OV SČSP v Novém Bydžově, 7. října 1953, s. 1.

⁸⁴² SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 30. října 1952, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 29. ledna 1953, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 15. listopadu 1953, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zpráva o hodnocení MČSP, Okresní výbor Svazu československo-sovětského přátelství v Náchodě, 14. prosince 1954, s. 1.

⁸⁴³ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–12, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 16. července 1954, s. 6.

organizaci byl jedním z předpokladů pro přijetí ke studiu na vysoké škole, či pro dobré pracovní zařazení a další kariérní růst.⁸⁴⁴

Velkou péči ČSM věnovaly AV NF, které se angažovaly při zakládání místních svazáckých skupin. K upevnění vzájemného vztahu vysílal ČSM do AV NF své zástupce. ČSM se po svém vzniku zapojil ve sledovaných okresech rychle do budovatelské činnosti a začal naplňovat touhu nového režimu po politicky uvědomělých členech mládežnických organizací. Z počátku zaměřil svaz svoji pozornost na růst organizace. Byly konány celorepublikové náborové akce, ve kterých v roce 1950 vynikl okres Trutnov, protože nábor do ČSM splnil jako jediný okres v kraji na 100 %.⁸⁴⁵ Zřejmě sehrálo důležitou roli, že Trutnovsko bylo obsazeno „novým“ obyvatelstvem nezatíženým vztahem k předúnorovým nekomunistickým dorosteneckým organizacím.

ČSM se však v severovýchodočeských okresech počal záhy potýkat s řadou obtíží a své úkoly přestal plnit. Korespondovalo to s obecným vývojem v Československu, kdy celý komunistický režim šel ke své první významné krizi. Počátky problémů ČSM, které přetrvaly až do konce sledovaného období, lze vysledovat v roce 1951. Komunističtí představitelé ve vybraných okresech tehdy začali kritizovat nedůsledné plnění úkolů, nedostatečnou kontrolu a nízkou spolupráci s režimem. Svaz nečekaně selhal v politické práci. Jeho úlohou bylo ideologicky vychovávat mládež a získávat ji pro politiku KSČ. Po této linii byla činnost okresních výborů ČSM slabá. Pokulhávalo zapojení do agitačních nedělí, zástupci ČSM nenavštěvovali schůze AV NF. V oblasti branné výchovy neučinil ČSM téměř nic, mládež se nezapojovala do sportovních organizací, pomoc při zakládání JZD a přesvědčování o HTÚP byla nepatrná. Politické kroužky se kvůli nezkušenosti jejich vedoucích ve vysoké míře rozpadaly.⁸⁴⁶ Na druhou stranu plnil ČSM své úkoly lépe

⁸⁴⁴ Nina PAVELČÍKOVÁ – David WEBER, *Organizace mládeže v komunistickém Československu*, in: Slovníková příručka k československým dějinám 1948–1989, ed. Jiří KOCIAN, kapitola XI., Praha 2006, s. 1 [dostupné online: http://www.usd.cas.cz/wp-content/uploads/Prirucka48_89.pdf; cit. 13. 5. 2016].

⁸⁴⁵ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 30. června 1949, s. 3; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 18. – 24. prosince 1949, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 1. června 1950, s. 2.

⁸⁴⁶ SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Trutnově, 21. února 1951, s. 3; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 23. února 1951, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 24. dubna 1952, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 25. července 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Činnost Československého svazu mládeže, nedatováno, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní

než ostatní složky Národní fronty. Předsednictva OV ČSM se zpravidla scházela pravidelně, členská základna byla rovněž dostatečná. Kupříkladu v roce 1951 na okrese Hradec Králové existovalo 175 vesnických závodních skupin a 13 školských skupin s celkovým počtem 8 700 členů. Příslušníci ČSM odpracovali mnoho brigádnických hodin, např. při adaptacích kravínů atd.⁸⁴⁷ Pomoci s nápravou chyb měly především AV NF. Okresní akční výbory NF měly dbát, aby MNV a MAV NF kontrolovaly práci skupin ČSM a napomáhaly jim aktivizovat činnost. Dále měly přesvědčovat ostatní složky NF o nutnosti ČSM podporovat. MAV NF byly povinny ve svých obcích pomáhat svazákům zorganizovat politické školení v rámci Roku stranického školení. Taktéž závodní rady měly povinnost zabývat se činností ČSM a dbát o plné zastoupení svazu mládeže v závodních radách a komisích. Závodní rady měly zapojit svazáky do soutěžení, vychovávat je a všemožně jim vycházet vstříc.⁸⁴⁸

Z popudu OAV NF se začaly MAV NF skutečně více zabývat kontrolou místních skupin ČSM a snažily se jim pomoci svými zkušenostmi. V některých případech také poskytovaly svazu politicky uvědomělé funkcionáře, kteří pracovali jako propagandisté základních politických kroužků ČSM. V roce 1953 okresní i místní AV NF ve spojení s ostatními složkami NF pomáhaly svazu v politické i organizační přípravě besed v rámci Roku Julia Fučíka. MAV NF věnovaly rovněž pozornost organizování výročních členských schůzí místních skupin. OAV NF v Trutnově věnoval podpoře ČSM zasedání jednoho aktivu

fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 22. srpna 1952, s. 1–2; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 20. listopadu 1952, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. června 1953, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsedů MAV NF, 23. ledna 1954, s. 2; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 16. února 1954, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 11. března 1954, s. 2.

⁸⁴⁷ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 9. listopadu 1951, s. 2–3; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 30. listopadu 1951, s. 2; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 17, inv. č. 277, Zpráva o činnosti OV ČSM v Náchodě za rok 1951, nedatováno, s. 3; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 9. února 1952, s. 2; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 35, inv. č. 217, Zápis ze schůze OVOM v Trutnově, 22. července 1952, s. 2.

⁸⁴⁸ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 22. srpna 1952, s. 1–2; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově a zástupců složek NF, 25. září 1952, s. 2.

předsedů MAV NF. Pro změnu OAV NF v Náchodě usiloval, aby ve svazu mládeže alespoň v dohledné době pracovali všichni synové a dcery funkcionářů KSČ.⁸⁴⁹

Podpora AV NF svazáckým organizacím trvala až do konce sledovaného období. Z dostupných pramenů je patrné, že otázka existence ČSM byla pro AV NF důležitá a na rozdíl od většiny ostatních složek NF se mládežníkům věnovaly intenzivně, nikoliv povrchně jak se dělo v ostatních případech. I díky tomu byla řada problémů v činnosti ČSM průběžně řešena a odstraňována.

c/ Československá strana lidová

V roce 1949 se strana lidová nacházela ve sledovaných okresech ve stádiu rozkladu. K zvrácení tohoto vývoje byla přijata řada opatření. V lednu 1949 byl v Trutnově ze své funkce odvolán tajemník lidové strany Petr Prášil, který nezaručoval správné směřování ČSL na Trutnovsku. Z iniciativy OV KSČ Trutnov (potažmo jejího tajemníka) byla Prášilovi s konečnou platností zakázána činnost a byl předán k dispozici okresní úřadovně ochrany práce. Současně byl v Trutnově ustaven nový OV ČSL, který se měl stát zárukou obnovení činnosti strany.⁸⁵⁰

Shodně byla problematická činnost ČSL v okrese Náchod, kde kritika padala na vrub velmi malé aktivity lidoveckého tajemníka při spolupráci s OAV NF. Proto i v tomto okrese bylo přistoupeno k výměně vedení strany a stranického tajemníka.⁸⁵¹ Taktéž mizivá byla činnost ČSL v okrese Hradec Králové a Nový Bydžov.⁸⁵²

V souvislosti s obnovou činnosti ČSL bylo počátkem roku 1949 ve sledovaných okresech přistoupeno k přeregistraci členů, která měla zajistit orientaci lidové strany na prorežimní cestu. V přeregistraci byla svěřena významná úloha AV NF. Zpravidla po dohodě

⁸⁴⁹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 22. července 1953, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 31. července 1953, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–12, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané 15. ledna 1954, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 16. září 1954, s. 2.

⁸⁵⁰ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 10. ledna 1949, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF, 11. ledna 1949.

⁸⁵¹ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 24. ledna 1949, s. 1.

⁸⁵² SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 5, inv. č. 39, Zápis z porady tajemníků složek NF v Hradci Králové, 22. ledna 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1–7; Lovčice, Oběžník, Okresní akční výbor NF v Novém Bydžově, 31. ledna 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 32, inv. č. 74, Hlášení o činnosti OV ČSL v Hradci Králové, 19. dubna 1949, s. 1.

s OAV NF rozeslali tajemníci ČSL přihlášky do všech obcí. Důvěrník strany lidové, který v obci přihlášky obdržel, dostavil se na MAV NF, kde předložil seznam členů navržených do strany. MAV NF seznam přezkoumal a osoby nespolehlivé vyloučil. Navržené členy pak definitivně schválily OAV NF. O přeregistraci však v obcích nebyl zájem. Především na Náchodsku zůstávala v důsledku probíhající Katolické akce část lidoveckých vesnic v trvale pasivní rezistenci.⁸⁵³ Větší ohlas přeregistrace nezaznamenala ani v ostatních okresech, a to ani v oblastech s vysokým zastoupením katolíků. Příkladem bylo Úpicko, část okresu Trutnov s nejvyšší koncentrací členů katolické církve na okrese, kde se o vstup do ČSL objevil jen minimální zájem.⁸⁵⁴

Existenci ČSL mělo také restartovat ustavení lidoveckých akčních výborů. Nově byly počátkem roku 1949 zformovány jak místní, tak i okresní akční výbory lidové strany. Nutnou podmínkou jejich vzniku bylo, že musel lidovecké AV schválit příslušný OAV NF.⁸⁵⁵ Právě silný dozor AV NF nad lidovou stranou je pro počátek druhého období typický. AV ČSL se však zapojovaly do práce jen velmi pozvolna a celkově byla jejich úroveň nevalná. OAV NF často zamítaly navržené akční výbory z důvodu jejich nevyhovujícího složení. K 3. březnu 1949 byl počet prověřených MAV Československé strany lidové nepatrný. V okrese Nový Bydžov byl jediný odsouhlasený lidovecký akční výbor v Chlumci nad Cidlinou a dalších 85 MAV nebylo ještě schváleno. V okrese Hradec Králové bylo akceptováno osm z 86 navržených lidoveckých MAV, v okrese Náchod 26 z 61 a v okrese Trutnov z 36 pouze úpický MAV. Nutno podotknout, že v otázce v počtu schválených AV ČSL se sledované okresy řadily k těm horším, nicméně nijak zvláště nevyčnívaly nad ostatními okresy v kraji.⁸⁵⁶

Špatně sestavené AV ČSL byly často důsledkem skutečnosti, že v roce 1949 se ČSL potýkala s výrazným nedostatkem funkcionářů. Patrné to bylo především na chybějících, či

⁸⁵³ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 21. února 1949, s. 2; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis z aktivu funkcionářů MAV NF v okrese náchodském konaném 14. května 1949 v Náchodě, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 30. října do 5. listopadu 1949, s. 1.

⁸⁵⁴ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 22. března 1949, s. 1.

⁸⁵⁵ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 25. ledna 1949, s. 2; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 7. února 1949, s. 3.

⁸⁵⁶ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 11. února 1949, s. 1; SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 33, Seznam obcí podle politických okresů, v nichž jsou prověřené místní akční výbory Československé strany lidové, stav k 3. březnu 1949, s. 29; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, konané dne 4. března 1949, s. 2.

přetížených tajemnicích ČSL.⁸⁵⁷ Není proto divu, že ČSL ve vybraných okresech jen obtížně doplňovala své zástupce v ONV a OAV NF. V případě okresu Náchod situaci krátkodobě zlepšilo jmenování nového lidoveckého tajemníka Doubka. Díky tomu byla všechna neobsazená místa alespoň dočasně zaplněna.⁸⁵⁸ Zprvu slibně vypadající jmenování Doubka tajemníkem dlouhodobě zlepšení poměrů v náchodské ČSL nepřineslo. Po prvotním vzepětí došlo k návratu do starých kolejí (srov. níže).

Přes přijatá opatření se krize uvnitř ČSL ve sledovaných okresech nezlepšovala, ba naopak prohlubovala. Tristní stav panoval v okrese Trutnov. V roce 1950 ČSL na Trutnovsku vůbec nepracovala. Oživení mělo přinést obsazení lidoveckého sekretariátu novým tajemníkem, ale toho bylo obtížné sehnat. Ač se o to pokoušel krajský sekretariát ČSL i tajemník OAV NF Bárta.⁸⁵⁹ Mezi další kroky obnovy strany na Trutnovsku patřilo jmenování nového okresního výboru. Stav ČSL byl však i nadále nevyhovující. V březnu 1951 čítala stranická organizace okresu pouze 45 členů. V řadě míst neměli lidovci vůbec svoji organizaci, protože místní organizace existovaly pouze v Úpici, Trutnově a Žacléři.⁸⁶⁰ Strana jako taková nevyvíjela téměř žádnou činnost.⁸⁶¹ Zlepšení přinesl nábor do ČSL, kdy se do listopadu roku 1951 podařilo získat 19 nových členů. Jednalo se o velmi malé číslo, ale podle reakcí trutnovských lidoveckých funkcionářů lze usuzovat, že se v daných podmínkách jednalo o velmi dobrý výsledek.⁸⁶² K dalšímu zlepšení však v zásadě nedošlo. V roce 1953 čítala Československá strana lidová v okrese jen 69 členů (tedy pouze o pět víc než v roce 1951), z čehož většina členů žila na Úpicku. Místní organizace v Trutnově měla pouze asi 14

⁸⁵⁷ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis z okresní konference Národní fronty, konané 17. července 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze pléna OAV NF v Novém Bydžově, 7. dubna 1950, s. 3.

⁸⁵⁸ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 15. září 1949, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 18. – 24. září 1949, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 25. září – 1. října 1949, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 23. – 31. října 1949, s. 3; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 30. října do 5. listopadu 1949, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 13. – 19. listopadu 1949, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze pléna OAV NF v Novém Bydžově, 15. prosince 1949, s. 3.

⁸⁵⁹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 31. srpna 1950, s. 3; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 15. září 1950, s. 2.

⁸⁶⁰ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 3. května 1951, s. 3; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 29. března 1951, s. 1.

⁸⁶¹ SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Trutnově, 19. června 1951, s. 1–3.

⁸⁶² SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Hlášení o činnosti, Okresní sekretariát ČSL v Trutnově, 28. listopadu 1951, s. 2.

členů. Do JZD se zapojilo jen 11 lidovců, ale jeden z nich zastával funkci předsedy JZD Úpice a druhý předsedy dozorčí rady JZD Bojiště. Poměrně dobře se strana zapojila do SČSP, kam vstoupila více než polovina členstva. Lidovci si také na Trutnovsku udrželi své zastoupení v některých plénech ONV a MNV. Členové Československé strany lidové byli rovněž zapojeni do jiných složek NF (Sokol, hasiči, ČSČK, SPB a obránci míru). Problémem byla značná přetíženost obvodního tajemníka OV ČSL, který obstarával dohromady pět okresů.⁸⁶³ Také se nepodařilo odstranit velmi malý zájem obyvatelstva o ČSL. Proto se strana zaměřovala alespoň na získání dřívějších funkcionářů strany, avšak většina z nich již neměla o členství ve straně zájem.⁸⁶⁴

Obdobně špatná situace byla v okrese Nový Bydžov, kde ČSL v dubnu 1950 zahrnovala pouze 56 členů a kde se snesla kritika na práci okresního tajemníka ČSL Josefa Havelky.⁸⁶⁵ Lidovcům dělalo problém sestavit OV strany. V květnu 1951 navržený OV ČSL se z větší části skládal z nečinných členů, kteří neměli kladný poměr k lidově-demokratickému zřízení. Proto musel být výbor opakovaně nově sestavován. K dílčím úpravám jeho složení docházelo ještě na konci května roku 1952.⁸⁶⁶ Přesto ČSL v okrese Nový Bydžov zaznamenala alespoň minimální rozvoj. V roce 1951 došlo oproti minulému roku k zvýšení členské základny. Z původních 50 osob zahrnovala nově ČSL 145 členů.⁸⁶⁷

Mizivou činnost vykazovala ČSL v okrese Náchod. Sice se podařilo lidovcům ustavit v několika obcích místní organizace, ale aktivní byla pouze náchodská. ČSL dělalo obtíže vybrat členy na školení pořádané KAV NF, protože tajemník strany nemohl sehnat vhodné osoby. Pro nízký stav členstva se ani strana nezapojovala do akcí NF. V důsledku žalostného stavu ČSL v okrese Náchod byl ze svého místa pro neschopnost odvolán původně slibně

⁸⁶³ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zpráva o činnosti ČSL, Okresní sekretariát ČSL v Trutnově, 1. září 1953, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 18. září 1953, s. 1.

⁸⁶⁴ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV v Trutnově, 18. září 1953, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 17. listopadu 1953, s. 3.

⁸⁶⁵ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze pléna OAV NF v Novém Bydžově, 7. dubna 1950, s. 3; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 17. května 1951, s. 2.

⁸⁶⁶ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 17. května 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 9. listopadu 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 23. května 1952, s. 2.

⁸⁶⁷ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 25. května 1951, s. 2.

vyhlížející lidovecký tajemník Doubek. Vlivem tohoto opatření se však situace náchodské ČSL ještě zhoršila. Koncem července 1951 konstatoval OAV NF v Náchodě, že strana nevyvíjela v okrese žádnou činnost. Proto bylo navrženo, aby lidovecký sekretariát, nebude-li obsazen tajemníkem, byl uzavřen a jediná úřednice sekretariátu byla zařazena do průmyslu. Nakonec k tomuto razantnímu opatření nedošlo, ale byla alespoň započata reorganizace OV ČSL. Přesto i nadále činnost ČSL v okrese Náchod vázla. Lidovečtí zástupci nedoplňovali plénum ONV a v roce 1953 reálně hrozilo, že jejich místa zaujmou bezpartijní členové.⁸⁶⁸

Nejlepší podmínky z vybraných regionů panovaly v okrese Hradec Králové, kde se lidovci obstojně zapojovali do práce složek NF. Podíleli se na adaptacích kravínů, na agitačních akcích atd.⁸⁶⁹ Problémem bylo nevyhovující složení strany. ČSL sice měla v okrese Hradec Králové dost značný počet členů, ale většina z nich byla přestárlá. Nábory nových byl slabý, protože se občané bránili členství v politických stranách, neboť se obávali, že by na ně byly kladeny velké požadavky. I v případě Hradecka se objevila přetíženost tajemníka strany Josefa Andře.⁸⁷⁰

Na zlepšení práce strany na Hradecku se zaměřila okresní konference ČSL konaná 11. května 1952. Přijala usnesení cílená na zlepšení činnosti celé okresní organizace. V usnesení se OV zavázal podporovat socializaci vesnice tím, že bude členy strany seznamovat s výhodami družstevní velkovýroby a politiky i organizačně jim pomáhat. Toto usnesení zřejmě zafungovalo. V červnu 1952 z 51 lidovců-zemědělců žádný nebyl družstevník, avšak již 30. prosince 1952 strana evidovala mezi lidovci 13 členů JZD. Druhé usnesení ukládající OV zajistit 100 % organizovanost v SČSP bylo splněno jen částečně. Do svazu vstoupilo

⁸⁶⁸ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 9. května 1950, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 25. května 1950, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze pléna OAV NF v Náchodě, 22. února 1951, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 5. července 1951, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 26. července 1951, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 6. prosince 1951, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 29. ledna 1953, s. 2.

⁸⁶⁹ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 9. února 1951, s. 2.

⁸⁷⁰ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 10. srpna 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 18. ledna 1952, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Práce složek NF v roce 1952, 17. února 1953, s. 1.

61 % příslušníků strany. Jako základní závadu vyhodnotili členové ČSL pracovní zaneprázdnění předsedy, který se většinu roku svoji funkci nevěnoval. Rovněž většina členů OV nevyvíjela dostatečnou aktivitu.⁸⁷¹

V dalších letech se hradecká ČSL zaměřila na brigádnickou pomoc socialistickému sektoru zemědělství, sledování průběhů žní a na politickou agitaci za zakládání JZD.⁸⁷² Otázka JZD však byla dalším úskalím práce lidové strany na Hradecku, protože řada členů s jejich zakládáním nesouhlasila.⁸⁷³

d/ Československá strana socialistická

Stejně tak jako ČSL se i druhá bývalá nekomunistická politická strana potýkala na počátku roku 1949 s rozsáhlou vnitřní krizí. Obnova ČSS byla proto svěřena také do rukou AV NF.

V Náchodě byla především ze strany OAV NF vytýkána straně nízká vzájemná spolupráce. Z toho důvodu OAV NF vkládal naději na zlepšení do nově vyměněných tajemníků ČSS, avšak kýžená změna nenastala. Následovalo přijetí dalších zlepšujících opatření. Jednak měli být v místech, kde neměly ostatní politické strany své zastoupení v AV NF, přibírání jejich zástupci. Rovněž došlo k obnově akčních výborů československé strany socialistické. Jejich předsedové byli pozváni na OAV NF, kde se zavázali, že budou plnit všechny úkoly jim kladené. V průběhu roku 1949 se však situace uvnitř ČSS nezměnila. Strana s OAV NF v Náchodě příliš nekomunikovala. Ani nebyla schopna předložit OAV NF zprávu o své činnosti. O liknavosti ČSS na Náchodsku svědčí i skutečnost, že uvolněná místa jak ve zmíněném OAV NF, tak i v ONV strana novými zástupci nedoplnila.⁸⁷⁴ V případě

⁸⁷¹ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. září 1952, s. 1.

⁸⁷² SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. září 1952, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 12. března 1953, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zpráva pro předsednictvo JAV NF v Hradci Králové, Hodnocení zapojení do žní a podzimních prací, Sekretariát okresního výboru Československé strany lidové v Hradci Králové, nedatováno, s. 2.

⁸⁷³ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 14. srpna 1953, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–12, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 26. března 1954, s. 1.

⁸⁷⁴ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 24. ledna 1949, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis z aktivu funkcionářů MAV NF konaném 12. února 1949 v Náchodě, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě,

ONV se tak stalo teprve s několika měsíčním zpožděním.⁸⁷⁵ Vnitřní situace strany se nadále zhoršovala a stala se kritickou až do té míry, že ohrožovala její vlastní existenci. Na poslední svolanou schůzi ČSS v Náchodě přišli pouze dva členové a nedostavil se ani tajemník Vokatý z Jaroměře. Ten předsedkyni ČSS v Náchodě A. Adlerové sdělil telefonicky, že: „...zanechává své politické práce a odchází do výroby z důvodů, protože jej činí zodpovědným za nečinnost strany“. V reakci na to A. Adlerová odmítla nadále setrvat ve funkci předsedkyně, neboť podle jejího vyjádření jí síly nestačily na to, aby ve straně zorganizovala aktivní budovatelskou činnost. Na své místo navrhla zednického mistra K. Nováka z Kramolny již zmíněného nového člena ONV za ČSS, který byl nejspíše jedním z mála posledních aktivních členů ČSS v okrese. OAV NF se musel tedy situaci v ČSS chtít nechtít nadále zabývat.⁸⁷⁶ Poměry ve straně se však nezlepšovaly. ČSS byla v okrese Náchod prakticky bez života.⁸⁷⁷

Mírné zlepšení v okrese Náchod přinesl teprve rok 1950. Kdy přesídlil obvodní sekretariát ČSS z Jaroměře do Náchoda. Navíc toho roku absolvovali dva členové ČSS žijící na Náchodsku (L. Bergr z Dolní Radechové a J. Štiller z Bohdašína) politické školení a sekretariát ČSS žádal o jejich zapojení do činnosti Národní fronty v místě bydliště. Příslušníci ČSS v Červeném Kostelci se také se zúčastnili všech akcí NF. Přesto práce ČSS na Náchodsku nadále skomírala. Vzdor veškerým připomínkám a urgencím neobsazovala ČSS ani jí vyhrazená místa v lidosprávě a vázl kontakt OV strany s OAV NF, kam se její zástupce často nedostavoval a ani nepodával vyžadované zprávy o činnosti. Strana jen těžko plnila své úkoly. Úspěšná byla jen v sestavování brigád při žních v létě 1954.⁸⁷⁸

Poněkud odlišná situace panovala v okrese Nový Bydžov, kde ještě počátkem roku 1949 probíhala očista uvnitř ČSS spojená s vylučováním nepohodlných členů strany. Přes

konané 25. srpna 1949, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 18. – 24. září 1949, s. 1.

⁸⁷⁵ Členem plenu ONV se za stranu socialistickou stal zednický mistr z Kramolny Karel Novák. SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 20. října 1949, s. 1.

⁸⁷⁶ *Tamtéž.*

⁸⁷⁷ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 23. – 31. října 1949; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 13. – 19. listopadu 1949, s. 2.

⁸⁷⁸ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 9. května 1950, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 26. července 1951, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 29. ledna 1953, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 12. března 1953, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 16. září 1954, s. 4.

tento invazivní zákrok akčních výborů vykazovala strana vyšší aktivitu než v ostatních sledovaných okresech. Podařilo se sestavit MAV ČSS Nový Bydžov, který byl navíc ze strany OAV NF schválen. Později byly schváleny i další MAV Československé strany socialistické. Dne 27. března 1949 novobydžovská ČSS uspořádala valnou hromadu, která měla na tehdejší poměry slušné zastoupení 16 osob. Při té příležitosti byl zvolen nový výbor ČSS, který byl až na jednu osobu Okresním akčním výborem NF v Novém Bydžově potvrzen.⁸⁷⁹ V tomto případě zafungovaly zbytky původní funkce AV NF. Zamítnutým členem výboru ČSS byl J. Bláha, kterého všichni socialisté podporovali. Ten zřejmě nevyhovoval nejen po politické stránce komunistickému režimu. Jednak se OAV NF domníval, že by v jeho případě musel slevit hodně ze svých nároků, jednak byla trnem v oku jeho popularita. Člen OAV NF Brabenec, který se účastnil inkriminované valné hromady, podotýkal, že pokud na schůzi mluvil Bláha, bylo mu vždy všemi přítomnými dost tleskáno. Z toho usoudil tajemník OAV NF Jeřábek, že: „...Bláha je nebezpečný“. Panovala obava, bude-li ve vedení strany dřívější iniciativní národní socialista J. Bláha, za kterým stála značná část členů z bývalé národně socialistické strany, podlehla by jeho vlivu a odklonila by se od správné politiky. Proto bylo rozhodnuto jmenovaného neschválit a jako člena výboru ho zamítnout.⁸⁸⁰ Právě zde vystupuje jasně na světlo složitost vztahu AV NF k ostatním politickým stranám. AV NF sice potřebovaly v okrese aktivní nekomunistické složky, avšak až hystericky se bránily jakémukoliv většímu vzepětí aktivity uvnitř těchto stran. Regionální představitele režimu pojímali ostatní politické strany pouze jako poslušnou převodní páku, která má odvádět svoji práci, ale nemá mít vlastní politické ambice. Patrně se hrozili toho, že sebemenší oživení stran by mohlo zastínit a v budoucnu snad i ohrozit pozice KSČ v regionu. Snad i proto AV NF vždy jasně upřednostnily politické hledisko na úkor rozvoje nekomunistických politických stran a v širším úhlu i rozvoje okresu a samotných AV NF.

⁸⁷⁹ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, konané dne 4. března 1949, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, konané dne 19. března 1949, s. 1; SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 32, kart. 2, Situační zprávy od 27. března do 3. dubna 1949; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 1. dubna 1949, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 14. října 1949, s. 2.

⁸⁸⁰ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 1. dubna 1949, s. 2.

V okrese Nový Bydžov se tedy ČSS zapojila úspěšně do práce NF. OV komunikoval s OAV NF, předkládal požadované zprávy.⁸⁸¹ V listopadu 1951 uspořádala ČSS v rámci příležitosti narozenin Gottwalda v Chlumci a v Novém Bydžově přednášku na téma vítězství socialismu v SSSR. Aktivní přístup strany trval i v následujících letech.⁸⁸²

V příkrém kontrastu byl vývoj ČSS na Trutnovsku. Obdobně jako v ostatních sledovaných okresech probíhalo na Trutnovsku počátkem roku 1949 schvalování AV ČSS, kdy OAV NF prošetřoval jednotlivé členy výborů.⁸⁸³ Rovněž v okrese Trutnov se objevila snaha restartovat činnost strany. Z toho důvodu se měla 6. dubna 1949 konat v trutnovském Národním domě I. ustavující schůze Československé strany socialistické.⁸⁸⁴ Obnovení činnosti ČSS se však v okrese příliš nezdařilo, proto se snahy o oživení opakovaly nadále.⁸⁸⁵ Nábor do ČSS však narážel na nepochopení, když ho socialisté prováděli ve svých závodech, stavěli se představitelé podniků proti tomu.⁸⁸⁶ Socialistická strana se tak na okrese postupně rozpadala. Navíc ji zatěžovaly aféry předních funkcionářů. Člen vedení strany Zmítko pracující v Textilstroji jako vrátný nekonal svoje povinnosti. Přispěl tím k nevyhovujícím poměrům v podniku, ale jako předseda nově se rodící ČSS nebyl volán k zodpovědnosti a potrestán. Zástupce ČSS v OAV NF se zavázal, že se sami ve straně vypořádají s nedostatky ve vedení, ale neučinili tak. Situaci navíc zhoršovalo vazební stíhání tajemníka obvodního sekretariátu ČSS v Jaroměři Köhlera, který zpronevěřil členské příspěvky.⁸⁸⁷

Vedení trutnovské ČSS se neúspěšně pokoušelo oživit činnost strany provedením náboru nových členů, který byl realizován prostřednictvím agitačních dvojic zaměřujících se

⁸⁸¹ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek NF, Nový Bydžov, 31. července 1950, s. 3.

⁸⁸² SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 23. listopadu 1951, s. 2; SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 34, Zpráva o činnosti ČSS na okrese Hradec Králové, 1. července 1953, s. 10; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 11. července 1952, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov, kart. 35, inv. č. 1, Nepolisy, Zpráva pro OAV NF, 8. října 1954, s. 1.

⁸⁸³ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF, 11. ledna 1949, s. 2.

⁸⁸⁴ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 30. března 1950, s. 1.

⁸⁸⁵ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 1. června 1950, s. 2.

⁸⁸⁶ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 31. srpna 1950, s. 3.

⁸⁸⁷ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 15. září 1950, s. 3; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 20. listopadu 1950, s. 1.

převážně na bývalé členy strany v Úpici a Žacléři.⁸⁸⁸ Strana sice udržovala kontakt s OAV NF a plnila své úkoly,⁸⁸⁹ ale v roce 1951 čítala okresní organizace pouze 29 členů. ČSS nemohla zakotvit na Úpicku, kde se uchytila jen v Libňatově. Práci velmi ztěžovala neexistence sekretariátu, který mohl být oporou, ale strana neměla dostatečný počet členů, aby mohla žádat o jeho zřízení.⁸⁹⁰ I proto ČSS nevyvíjela téměř žádnou činnost.⁸⁹¹ V nadcházejících letech nedošlo k významnější změně. V roce 1954 byla ČSS se svými 16 členů nejmenší složkou NF v okrese. Navíc byla většina příslušníků strany přestárlých. Ti si přesto počínali houževnatě a v rámci svých možností se zapojovali do plnění budovatelských úkolů. V Libňatově pomáhali při zemědělských pracích na hospodářství jednoho svého člena, aby mohl včas plnit své dodávkové úkoly. Dále pomáhali s prací v JZD Bojiště. Schůze OV byly svolávány jedenkrát měsíčně, přičemž se účast členů na schůzích pohybovala okolo 50 %. Většinou se dostavovali stále stejní členové, kteří byli v různých funkcích jak v MNV a ONV, tak i v MAV NF. Velkým nedostatkem bylo, že z úsporných důvodů podléhala trutnovská ČSS dosti vzdálenému obvodnímu sekretariátu v Dobrušce. Značná vzdálenost mezi městy silně narušovala komunikaci s obvodním tajemníkem.⁸⁹²

V okrese Hradec Králové byla situace ČSS o něco málo lepší. Organizace strany byly ustaveny v Hradci Králové, Kuklenách a Třebechovicích.⁸⁹³ Socialistická strana se na Hradecku potýkala s obvyklými obtížemi. Na okresním sekretariátu chyběl tajemník a administrativní síla. V takových podmínkách bylo velmi obtížné udržet chod sekretariátu, následkem toho vážlo spojení s JAV NF (zejména při přenášení úkolů).⁸⁹⁴ Špatnou komunikaci s JAV NF umocňovala skutečnost, že zástupce ČSS se schůzí JAV NF účastnil

⁸⁸⁸ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 20. listopadu 1950, s. 1.

⁸⁸⁹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 11. ledna 1951, s. 2.

⁸⁹⁰ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 29. března 1951, s. 1.

⁸⁹¹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 17. května 1951, s. 3; SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Trutnově, 19. června 1951, s. 1–3.

⁸⁹² SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 31. srpna 1954, s. 3.

⁸⁹³ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 27. března 1951, s. 1.

⁸⁹⁴ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 25. května 1951, s. 1.

jen sporadicky. Strana věnovala málo prostoru politické práci na venkově. Plnění ostatních úkolů bylo nedostatečné, což mnohdy ani nedovolovaly možnosti strany.⁸⁹⁵

Přes uvedené nedostatky strana nepřestala existovat a díky probíhajícímu náboru získala nové členy. V září 1951 disponovala 168 příslušníky.⁸⁹⁶ V rámci snah o zlepšení byl sestaven nový okresní výbor ČSS a příslušníci strany se zapojili do přesvědčování rolníků pro myšlenku JZD. Sami však socialisté do vznikajících družstev nevstupovali, což zdůvodňovali představitelé strany jejich vyšším věkem, který jim práci v JZD neumožňoval.⁸⁹⁷ Přes některé nedostatky se činnost ČSS na Hradecku postupně zlepšovala a strana plnila většinu zadaných úkolů (zapojení do žní, pomoc JZD atd.).⁸⁹⁸

Existenci „nekomunistických stran“ ve sledovaných okresech lze pojímat jako prostředek legitimizace komunistického režimu a navození dojmu, že byla demokracie v zemi zachována. Praktický význam stran byl minimální a navíc se nacházely v silném područí AV NF, které jim neumožňovalo jakékoliv odchylení od předem stanované linie.

e/ Sokol

Počátkem roku 1949 byla ve sledovaných okresech sjednocena definitivně tělovýchova. Sloučení tělesné výchovy a sportu se Sokolem bylo oficiálně ukončeno již 1. června 1948, ale pro organizační náročnost pokračovalo ještě v roce 1949.⁸⁹⁹

⁸⁹⁵ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 16. února 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 7. září 1951, s. 1.

⁸⁹⁶ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 7. září 1951, s. 1.

⁸⁹⁷ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 18. ledna 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 23. května 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 17. října 1952, s. 3.

⁸⁹⁸ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 11. července 1952, s. 1–2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 14. srpna 1953, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–12, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 26. března 1954, s. 1.

⁸⁹⁹ Např. do hradeckého Sokola se definitivně začlenilo 14 organizací. Jednalo se o: Klub českých alpinistů, Bruslařský klub, Dělnická tělocvičná jednota, Kuželkářský kroužek, Plavecký klub, S. K. Hradec Králové, který přestoupil dále do Škodovky, Tenisový klub, Sportovní klub Žižkov Kukleny, Ski klub, Vodáci, bývalý SK Petrof, Český klub turistů, Tenisový odbor SK Hradec Králové, který později přestoupil do Škodovky, a Jednotu Orel. SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 24. ledna 1949, s. 1; SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 32, kart. 2, Situační zprávy z 31. ledna 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Městský výbor

V souvislosti s dokončením procesu sjednocení tělovýchovy došlo ke změně organizační struktury Sokola,⁹⁰⁰ která byla přizpůsobena reorganizaci veřejné správy. V tomto směru vyvíjely vysokou aktivitu AV NF. Od 1. ledna 1949 byla přenesena činnost dosavadních sokolských žup na krajské výbory Sokola, kterých bylo v českých zemích třináct. Pro organizační práce spojené s ustavením krajských výborů Sokola byly v sídlech krajů vytvořeny přípravné komise. Nejvyšší organizační složkou Sokola v regionech se staly okresní výbory. Pro organizační záležitosti spojené s jejich ustavením byly vytvořeny rovněž přípravné komise.⁹⁰¹ Na regionální úrovni bylo hlavní aktivitou AV NF schvalování členů sokolských výborů.⁹⁰²

V druhém sledovaném období proběhlo dokončení očisty spolku a jeho definitivní podrobení komunistickému režimu. V okrese Trutnov docházelo k vylučování ještě v lednu 1949, kdy se vesměs jednalo o nově příchozí členy z organizací sloučených se Sokolem. V některých případech nebyl do Sokola přijat celý sportovní klub.⁹⁰³ Třetí vlna očisty Sokola na Trutnovsku skončila 31. ledna 1949 a nová se již neobjevila.⁹⁰⁴ Po tomto datu přestala prakticky sokolská organizace v okrese Trutnov existovat. AV NF se snažily spolek aktivizovat alespoň prostřednictvím reorganizací jeho výborů. O silné destrukci původní organizace svědčila skutečnost, že Sokol v AV NF na Trutnovsku zpravidla reprezentovali

Národní fronty Hradec Králové, kart. 4, inv. č. 35, Dopis pro Krajský akční výbor NF v Hradci Králové, 20. dubna 1949; J. UHLÍŘ – M. WAIC, *Sokol...*, s. 130.

⁹⁰⁰ *Krajský a okresní přípravný výbor Sokola v Hradci Králové ukončily svou práci*, Pochodeň, 5, 7. ledna 1949; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 6, inv. č. 50, Politický přehled za dobu od 27. do 31. prosince 1948, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 4, inv. č. 44–46, Pozvání na okresní schůzi sokolských činovníků sokolského okresu v Novém Bydžově, 9. března 1949, s. 2.

⁹⁰¹ J. UHLÍŘ – M. WAIC, *Sokol...*, s. 152; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 7, inv. č. 53, Oběžník 21 o činnosti AV NF ze dne 20. listopadu 1948.

⁹⁰² Např. OAV NF v Hradci Králové žádal zdejší MAV NF o přezkoumání politické spolehlivosti Adolfa Kastnera, Zdeňka Sedláka, Jaroslava Duchka, Ladislava Rytíře, Viléma Marčíka, Petra Hořáka, Josefa Tölga, Vladimíra Smetany, Rudolfa Kopečného, Jana Pecky, Jana Audrlického, Karela Vondráka atd., kteří se měli stát členy okresního výboru Sokola. Dne 7. ledna 1949 OAV NF v Hradci Králové rozhodl následovně: doporučil Rytíře, Marčíka, Hořáka, Smetanu, Pecku, Audrlického, Vondráka, nedoporučil Tölga, Kopečného a Kastnera. Sedlák a Duchek nebyli doposud zjištěni. Srov. SOkA Hradec Králové, Městský výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 4, inv. č. 35, Dopis OAV NF v Hradci Králové pro MAV NF v Hradci Králové ze dne 20. prosince 1948; SOkA Hradec Králové, Městský výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 4, inv. č. 35, Dopis OAV NF, 7. ledna 1949.

⁹⁰³ Např. z bývalého kuželkářského spolku Trutnov-Poříčí nebyl do Sokola přijat žádný člen. Důvodem pro nepřijetí byl méně kladný postoj členů k novému lidově demokratickému zřízení. SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 39, inv. č. 292, Očista, 30. ledna 1949.

⁹⁰⁴ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 32, Situační zpráva 31. ledna 1949.

příslušníci KSC⁹⁰⁵. V zásadě však převažoval nezájem složek NF o Sokol, který věnoval většinu své energie pouze fotbalu.⁹⁰⁶

V rámci hradeckého Sokola můžeme zaznamenat taktéž třetí vlnu vyakčnění. Avšak okres Hradec Králové v tomto směru silně vybočoval, protože čistky v sokolských řadách probíhaly ještě v roce 1950 (sic!). K očištným zásahům docházelo především v období od listopadu 1949 do června 1950. Příčiny lze vysledovat v roce 1949, kdy odpor v hradeckém Sokole nebyl plně zlomen. Svědčí o tom upozornování řady komunistických funkcionářů na to, že zdejší tělovýchova neplnila svoji funkci tak, jak by měla: „...*ve složení členstva je malé procento dělníků a převládají vrstvy úřednické a živnostenské...*“, „...*při vzpomínce prvního výročí únorových událostí zúčastnil se jen nepatrný počet mužů a žen a jednota tak dala najevo, že s únorem nemá nic společného...*“.⁹⁰⁷ Řada členů Sokola se nechtěla smířit s vývojem politické situace v zemi a dávala komunistům své mínění jasně najevo. V jednotě Pražské Předměstí si všechny členky z řad KSC stěžovaly, že byli proti nim ostatní Sokolové zaujatí, chovali se k nim nepřístojně, špatně se o nich vyjadřovali, stranili se jich, ukazovali si na ně či je nezdravili. U příležitosti narozenin prezidenta Gottwalda Anna Zahálková svůj projev podle komunistek odbyla pouze jednou větou: „...*prezident Gottwald má narozeniny*“.⁹⁰⁸ Na výtku komunistek, že by při této příležitosti mohla říci více, odpověděla: „*Co chcete, abych vám říkala více?*“ Člen AV NF Šrámek uvedl, že se dříve s paní Zahálkovou zdravil a ona mu odpovídala. Od té doby, co nosil odznak KSC, ho však Zahálková přestala zdravit.⁹⁰⁸ Anna Zahálková byla později za tyto své prohřešky ze Sokola vyloučena. Jako oficiální důvod byla uvedena urážka prezidenta a jiné přestupky. Její protikomunistický postoj se však ani potom nezměnil a po svém vyloučení nabádala členy Sokola, aby do něj nedocházeli.⁹⁰⁹

I přes dílčí zásah ze strany komunistické moci přistupovali hradečtí sokolové k novému režimu stále chladně až odtažitě. Na prvomájový svátek roku 1950 se nezhostili svého úkolu podle očekávání. Představitelé spolku argumentovali tím, že neměli možnost

⁹⁰⁵ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 14. října 1949, s. 1.

⁹⁰⁶ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově, 19. března 1952, s. 2–3; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 3. července 1952, s. 1.

⁹⁰⁷ SOKA Hradec Králové, Tělocvičná jednota Sokol Hradec Králové 1866–1952 (53), Protokol schůzí 1949, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o členské schůzi tělocvičné jednoty Sokol v Hradci Králové, 9. března 1949, s. 1.

⁹⁰⁸ SOKA Hradec Králové, Tělocvičná jednota Sokol Hradec Králové 1866–1952 (53), Protokol schůzí 1949, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze JAV NF v Pražském Předměstí, 10. listopadu 1949, s. 3.

⁹⁰⁹ SOKA Hradec Králové, Tělocvičná jednota Sokol Hradec Králové 1866–1952 (53), kart. 1, inv. č. 3, Zápis z prověřovací schůze Sokol ze dne 19. ledna 1950, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 6, inv. č. 51, Dopis MAV NF Pražské Předměstí pro JAV NF v Hradci Králové ze dne 23. května 1950.

kontrolovat, jak se jednotliví příslušníci Sokola zúčastnili oslav se svým závodem. Velkou roli lze také přičíst tomu, že 1. máj nebyl svátek národní, a proto se u sokolů netěšil většímu zájmu. Za to oslav osvobození Československa od nacistů se zúčastnili v hojném počtu sokolové z většiny sokolských jednot. Sokolu bylo vytýkáno, že nepochopil svoje poslání v budování republiky a socialismu v Československu. Jeho činnost se zaměřovala pouze na tělovýchovu.⁹¹⁰ To vše nastiňuje způsob smýšlení velké části tehdejších členů, kteří lpěli na národní tradici a komunistické ideály jim byly cizí.

K exemplárnímu potrestání odpůrců proto muselo dojít. Jelikož na adresu Sokola na Pražském Předměstí padalo nejvíce stížností a výtek, byl vybrán právě on. Kvůli závadné činnosti MAV NF Pražské Předměstí podala sokolská komise Jednotného akčního výboru Národní fronty návrh na nové vylučování členů. Návrh schválilo dne 8. června 1950 předsednictvo JAV NF. Následně bylo z TJS na Pražském Předměstí vyloučeno 32 členů a sedm členů bylo potrestáno jednoroční zkušební lhůta. Je s podivem, že řada sokolů byla vyloučena za jejich počínání na všesokolském sletu a to teprve po dvou letech od spáchání těchto skutků.⁹¹¹ Často se jednalo o banální až absurdní záminky. Dvě členky Sokola byly potrestány roční zkušební lhůtou za výroky pronesené na sletu: „...že se národnostně vyžila...“ a „...že je to jediný den, kdy se může vyřádit...“.⁹¹² Je zjevné, že se jednalo o opatření účelová.

Ani po nové vlně čistek neodpovídal hradecký Sokol komunistickým představám. Bylo mu vytýkáno, že stále nepochopil své poslání při budování republiky a socialismu v Československu. Jeho činnost se zaměřovala pouze na tělovýchovu, kterou ale chápal „starým sokolským měšťáckým způsobem“. Jedině sportovní odvětví byla aktivní. Bylo problematické sestavit výbor, třeba jen jednoty, protože členové funkce odmítali nebo pro ně nebyli „politicky způsobilí“. Ještě horší bylo složení předsednictva a okresního výboru Sokola v Hradci Králové, kde byli podle tehdejších funkcionářů „politicky na příslušné výši“ pouze dva členové KSČ. Možnost nápravy spatřovali komunističtí představitelé jedině v tom,

⁹¹⁰ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 6, inv. č. 51, Politický přehled za dobu od 24. dubna do 7. května 1950 od OAV NF v Hradci Králové pro KAV NF v Hradci Králové, 8. května 1950.

⁹¹¹ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 6, inv. č. 51, Dopis AV NF v Hradci Králové pro JAV NF v Hradci Králové ze dne 23. května 1950; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 6, inv. č. 51, Dopis JAV NF pro okresní výbor Sokola v Hradci Králové ze dne 21. června 1950; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 6, inv. č. 51, Dopis pro TJS Pražské Předměstí ze dne 31. července 1950.

⁹¹² SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 6, inv. č. 51, Dopis Sokolského okresu Hradec Králové pro JAV NF v Hradci Králové, 13. října 1950.

že na místa funkcionářů zapojí lidi „politicky vyspělé“. O ně však byla značná nouze, protože: „...ani soudruzi, hlavně dělníci, plně nepochopili, že je jejich povinností do Sokola nejen vstoupit, ale zde také pracovat...“. Jelikož se okresní výbor Sokola nezapojil do budovatelského úsilí, zaměřoval se pouze na sportovní aktivity a množily se výtky k jeho činnosti a členům, bylo na okresní konferenci Sokola v Hradci Králové konané 1. října 1950 doplněno a schváleno nové předsednictvo okresního výboru. Starostou se stal Alois Tajovský.⁹¹³ Nový OV se stal příslibem změn. Kromě tělovýchovné stránky si také všímal politické výchovy členů. Z pohledu komunistů došlo postupně v Sokole ke slibnému vývoji a stabilizaci poměrů. Byl to důsledek jednak jmenování nového OV, ale také několika vln vyakčnění, při nichž byla odstraněna většina členů stavějících se proti komunistickému režimu a nahrazena členy loajálními. Zbývající Sokolové byli natolik zastrašení, že již nebyli schopni odporu, anebo na něj ani nepomýšleli. Velká část členů se tak smířila s novou realitou doby. Na konci roku 1950 byl již odpor na Hradecku plně zlomen a: „...v hradeckém Sokole zavládl nový duch...“.⁹¹⁴ Sokol se plně podřídil tehdejšímu poměrům a především od tohoto data již nedošlo ze strany AV NF k žádnému vylučování členů. Na druhou stranu koncem roku 1950 se začal naplno projevat úpadek spolku. Přes zapojení dělníků byla situace v tělovýchově vážná. Často se OV musel obracet o pomoc na AV NF.⁹¹⁵ Reorganizace v zásadě nic neřešily. Před valnou hromadou Sokola v roce 1951 jednal JAV NF se všemi navrženými členy do OV a všichni podepsali, že funkci budou aktivně vykonávat, přesto pracovalo z celého OV asi jen pět osob. Hradecký Sokol se špatně zapojoval do akcí NF. Minimálně pracovaly i závodní jednoty, které se měly stát pro ostatní jednoty vzorem. Vázlo vybírání členských příspěvků. Nevalně byly navštěvovány aktivity instruktorů jednot. V důsledku toho nebyly usnesení a úkoly přenášeny ani kontrolovány.⁹¹⁶

Pro nový režim zdánlivě příznivější situace, než tomu bylo v okrese Hradec Králové, panovala počátkem roku 1949 v náhodském Sokole. Jeho předseda byl alespoň ochoten

⁹¹³ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 6, inv. č. 51, Politický přehled za dobu od 29. července do 5. srpna 1950 od OAV NF v Hradci Králové pro KAV NF v Hradci Králové, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 6, inv. č. 51, Politický přehled za dobu od 5. do 19. srpna 1950 od OAV NF v Hradci Králové pro KAV NF Hradci Králové, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 6, inv. č. 51, Dopis Sokolského okresu Hradec Králové pro JAV NF v Hradci Králové ze dne 13. října 1950.

⁹¹⁴ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 1, inv. č. 1–5, Zápis ze schůze pléna JAV NF v Hradci Králové ze dne 8. prosince 1950, s. 1.

⁹¹⁵ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 2. března 1951, s. 2.

⁹¹⁶ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 9. listopadu 1951, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Činnost okresního výboru Sokola, nedatováno.

učinit při příležitosti oslav únorových událostí zhruba 10 minutový projev.⁹¹⁷ Avšak skutečný vztah sokolů k novému režimu ukázaly oslavy 1. máje 1949, do kterých se výrazně nezapojili,⁹¹⁸ i když k účasti na oslavách vyzval jeho náhodský okresní výbor. Nízkou účast již dopředu předpokládalo komunistické vedení okresu. V roce 1949 vykazoval Sokola na Náchodsku obecně velmi slabou aktivitu pramenící z vnitřního úpadku a deziluze jeho členů. Podzim roku 1949 však přinesl oživení práce téměř ve všech jednotách.⁹¹⁹ Toto vzkríšení je možno dávat do souvislosti s předchozím mohutným nábořem nových členů, který proběhl ve všech složkách NF.⁹²⁰ Přesto byla situace v Sokole vážná. Řada členů odešla do nově zřízených závodních jednot, takže činnost původních jednot byla ochromena a v roce 1952 prakticky vůbec neexistovaly.⁹²¹

Poněkud příznivější situace panovala pro komunistický režim počátkem roku 1949 v novobydžovském Sokole, jehož okresní výbor dobře pracoval.⁹²² Sokol se zapojil úspěšně do příprav 1. máje. Hlášeny byly dva alegorické vozy. Nejednalo se však o stoprocentní vítězství komunistického diktatury na Novobydžovsku. Zdejší Sokol jako takový měl k novému režimu spíše chladný vztah. Navíc v Chlumci nad Cidlinou panovala snaha se z oslav vymluvit.⁹²³ Po stránce tělovýchovné byla činnost nadějná. Navzdory tomu novobydžovský Sokol v následujících letech upadal. Objevil se pokles činnosti, vážla také komunikace se zbytkem NF, jeho zástupci se nedostavovali na schůze, v některých jednotách se téměř necvičilo. Zcela nevyhovující byla práce po politické stránce. V tomto směru setrávaly jednoty v úplné nečinnosti a měly zájem jen o „plesy a tancovačky“. Okresní tajemník Sokola Macura, který byl bezpartijní, neměl podle představitelů OAV NF politicky jasno a často nechápal důležité politické úkoly, které v horlivosti při plnění úkolů tělovýchovných odmítal

⁹¹⁷ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 11. února 1949, s. 2.

⁹¹⁸ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 32, Situační zpráva 17. – 23. dubna 1949.

⁹¹⁹ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náhodského od 25. září – 1. října 1949, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náhodského od 30. října do 5. listopadu 1949, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náhodského od 13. – 19. listopadu 1949, s. 2; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náhodského od 20. – 28. listopadu 1949, s. 1.

⁹²⁰ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náhodského od 27. listopadu do 10. prosince 1949, s. 2.

⁹²¹ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 7. února 1952.

⁹²² SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 32, kart. 2, Situační zpráva z 31. ledna 1949.

⁹²³ SOA Zámorsk, Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 32, kart. 2, Situační zpráva od 24. dubna do 1. května 1949; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 29. dubna 1949, s. 1.

plnit. Proto v několika případech přímo odmítl účast Sokola na režimních akcích, jako bylo zvaní na 1. máj apod. Dnes se můžeme již jen domnívat, ale zřejmě v důsledku této kritiky zbavil záhy krajský výbor Sokola Macuru funkce tajemníka. Jednalo se však o kontraproduktivní opatření, které paralyzovalo činnost Sokola v okrese, a proto OV Sokola žádal o Macurův návrat, avšak neúspěšně. Naopak bylo přistoupeno k reorganizaci okresního výboru.⁹²⁴ A tak opět zvítězila politická linie na úkor fungování složek NF a plnění jejich úkolů. Ve výsledku se svým rozhodnutím poškodil i OAV NF, protože ho posléze nefungující spolek zatěžoval. Nalezení náhrady za Macuru se totiž stalo obtížným úkolem.⁹²⁵ V Novobydžovském Sokole mezitím zavládla částečně anarchie a objevily se projevy nesouhlasu s režimem. Počátkem ledna 1951 byla při výzdobě sokolovny strhána komunistická hesla a pošlapány obrazy státníků.⁹²⁶ V zásadě byl do svého zániku novobydžovský Sokol paralyzován a vyvíjel jen velmi malou aktivitu.⁹²⁷

Přístup komunistického režimu při podrobení Sokola byl oproti ostatním budoucím složkám NF odlišný. Svědčila o tom jednak probíhající očista Sokola v době, kdy ostatní složky již byly režimem plně podrobeny, a také otázka návratu vyloučených členů zpět do spolku. V Sokolu se tak dělo v některých okresech opakovaně. Naopak v ostatních složkách NF bylo něco takového velmi výjimečné. To jasně dokazuje, že zlomení Sokola mělo specifický průběh. Přijímání vyloučených členů nazpět dokumentuje, že represe proti Sokolu v jednotlivých okresech nebyly stejně intenzivní. Návrat vyloučených členů již záhy po únorové očištění lze vysledovat v okrese Nový Bydžov, kde byli potrestaní funkcionáři přijímáni nazpět již v roce 1949. Podmínkou bylo kající chování postižených, které také

⁹²⁴ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze pléna OAV NF v Novém Bydžově, 7. dubna 1950, s. 3; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek NF, 12. července 1950, s. 2; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 18. srpna 1950, s. 2–3; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 20. října 1950, s. 2; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 29. prosince 1950, s. 2; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek NF v Novém Bydžově, 10. ledna 1951, s. 2.

⁹²⁵ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek NF v Novém Bydžově, 10. ledna 1951, s. 3; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 12. ledna 1951, s. 1–2.

⁹²⁶ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek Národní fronty, Nový Bydžov, 17. ledna 1951, s. 4.

⁹²⁷ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 28, inv. č. 248, Hodnocení 1. máje 1952, nedatováno, s. 2; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 4, inv. č. 44–46, Aktivizace Sokola – oběžník, 27. září 1952, s. 1.

AV NF pečlivě prošetřovaly.⁹²⁸ Na Novobydžovsku k návratu vyloučených osob docházelo nejčastěji, avšak je nutno mít na paměti, že počet nazpět přijatých členů dosahoval pouze řádu jednotlivců. V menší míře se tak dělo i v okrese Náchod a Trutnov.⁹²⁹ Naopak snahy řešit nelehkou situaci Sokola v okrese Hradec Králové zapojením bývalých funkcionářů byly rázně odmítnuty.⁹³⁰ V okrese Hradec Králové to nebylo umožněno, protože v Sokole dlouhou dobu přetrvával odpor a příchodem bývalých členů hrozilo odklonění od vytčené linie. Navíc se jednalo o centrum kraje, proto si komunisté nemohli dovolit prohrát zápas se svými odpůrci. V Sokole jako takovém byl umožněn návrat vyloučených na rozdíl od zbytku NF nejspíše proto, že to byla jedna z mála možností jak udržet jednotlivé jednoty v chodu. Navrátilivší členové svým příchodem často zachraňovali jednotu před úplným zánikem.

Pokud zrekapitulujeme problémy očištěného Sokola ve sledovaných okresech, zjistíme, že základní obtíží byl nedostatek funkcionářů, především cvičitelů. Nouze o funkcionáře se objevovala ve všech vybraných regionech již od roku 1949 a trvala po celé sledované období. Fatálním způsobem ovlivňovala správné fungování Sokola a znemožňovala z něho vytvořit organizaci odpovídající komunistickým představám. Přitom podstata problému byla poměrně prostá. Noví cvičitelé nebyli a staří nedisponovali potřebnou důvěrou nového režimu. Tím se Sokol dostal do slepé uličky. S cílem zlepšit stav mezi cvičiteli byly alespoň pořádány různé kurzy, ale potýkaly se s nízkou návštěvností. Výcvik nových adeptů komplikovaly problémy praktického rázu. Cvičitelé Sokola v Trutnově si stěžovali, že na rozdíl od jiných složek NF na své kurzy nedostanou v zaměstnání potřebné volno.⁹³¹

⁹²⁸ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, konané dne 19. března 1949, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 3. června 1949, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 16. prosince 1949, s. 2.

⁹²⁹ Srov.: SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 23. února 1950, s. 1; SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Trutnově, 8. listopadu 1950, s. 3.

⁹³⁰ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 16. března 1951, s. 1.

⁹³¹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 30. června 1949, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis z aktivu funkcionářů MAV NF, 9. července 1949, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 20. října 1949, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 6. – 13. listopadu 1949, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 9, inv. č. 205, Situační zpráva z okresu náchodského od 27. listopadu – 10. prosince 1949, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 16. listopadu 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek NF v Novém Bydžově, 10. ledna 1951, s. 3; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor

50. léta 20. století přinesla pokles významu Sokola v Československu a vnitřní rozvrat jeho organizace. Tento úpadek dospěl až k jeho zániku. Na konci roku 1952 bylo komunistické vedení státu stále nespokojeno s dosavadním vývojem v Sokole. Dne 12. prosince 1952 přijalo Národní shromáždění zákon č. 71 o organizaci tělesné výchovy a sportu, který uzákonil zavedené jednotného státního zřízení a kontroly tělesné výchovy a sportu. Tím přešlo řízení tělovýchovy na státní orgány a tehdejší Revoluční odborové hnutí. Nejvyšším orgánem se stal Státní výbor pro tělesnou výchovu, v jehož čele stál generál František Janda, velitel Sboru národní bezpečnosti a Lidových milicí. Po zániku Sokola v roce 1952 byla tělovýchova rozdělena do dobrovolných tělovýchovných organizací (DSO). Jako DSO Sokol byla označována tělovýchova na venkově, kde nebyly jednoty odborářské tělovýchovy. S původní organizací však měla společného jen pramálo.⁹³²

Působení AV NF v sokolské organizaci splnilo proto své úkoly jen částečně. Podařilo se odstranit nepohodlné členy a zlomit odpor proti komunistickému režimu. Bezbřehé čistky však zapříčinily, že nemohl být splněn druhý hlavní cíl AV NF, a sice vytvoření poslušné a aktivní organizace komunistické tělovýchovy. KSC proto nechala Sokol zaniknout a celý problém vyřešila bez zjevných obtíží převedením tělovýchovy na jiné komunistické organizace.

f/ Československé mírové hnutí

Na jaře roku 1949 se z iniciativy sovětského bloku utvořilo tzv. Světové hnutí obránců míru, které navázalo na bohatou tradici pacifistických hnutí v Evropě. Na jeho vzniku se významně podílelo Československo. Podle dobové komunistické propagandy se jednalo o bezprostřední reakci na vznik NATO a s ním spojené riziko válečného konfliktu. Pravá podstata cíle hnutí však byla jiná. Jednalo se o účinný nástroj k posílení legitimacy komunistických režimů a k ovlivnění veřejného mínění v západní Evropě. Mezinárodní hnutí sice brojilo proti válečnému konfliktu, ale jeho kritika byla namířena pouze jednostranně proti USA a jeho spojencům. Vrcholem „mírových“ snah byl vznik Světové rady míru v roce 1950, která sídlila v Paříži a která vystupovala jako vrcholný a „nezávislý“ orgán Světového hnutí

Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 11. ledna 1951, s. 2; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek Národní fronty, Nový Bydžov, 17. ledna 1951, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 19. ledna 1951, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 26. ledna 1951, s. 3; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OV Sokola v Novém Bydžově, 27. února 1951, s. 1.

⁹³² J. UHLÍŘ – M. WAIC, *Sokol...*, s. 157–158; J. WALDAUF, *Sokol...*, s. 268.

obránců míru, a jejímž předsedou se stal francouzský atomový fyzik a držitel Nobelovy ceny za chemii Frédéric Joliot-Curie.⁹³³ Obdobně jako v ostatních komunistických satelitních státech bylo ustaveno národní mírové hnutí také v Československu. Nejvyšším orgánem se stal 7. července 1949 Československý výbor obránců míru (ČVOM), jemuž podléhaly postupně ustavované krajské a okresní výbory obránců míru.⁹³⁴ Předsedkyní ČVOM se stala místopředsdkyně Národního shromáždění Anežka Hodinová-Spurná.⁹³⁵

V československém prostředí sehrála důležitou roli v rozvoji obránců míru Národní fronta a její akční výbory. Zejména v první polovině roku 1950 dohlížely OAV NF na politickou správnost složení ustavujících se okresních výborů obránců míru (OVOM).⁹³⁶ AV NF se po vytvoření okresních organizací obránců míru i nadále významně angažovaly v životě mírového hnutí.⁹³⁷ Mimo jiné OAV NF zajišťovaly delegáty a pomáhaly organizovat krajské a okresní konference obránců míru. Předcházely I. československému sjezdu obránců míru, který se uskutečnil v Praze ve dnech 20. a 21. ledna 1951.⁹³⁸ Do jeho příprav se AV a složky NF také zapojily.⁹³⁹ V rámci příprav na sjezd nařídil sekretariát JAV NF v Hradci Králové všem složkám NF, aby účinně propagovaly ve svých organizacích závazky ke sjezdu obránců míru, aby zajistily vytvoření agitačních dvojic, aby přispěly k výzdobě města, aby se zúčastnily slavnostního odjezdu i příjezdu delegátů. Taktéž měly být u příležitosti sjezdu obránců míru uzavírány závazky pracujících.⁹⁴⁰

Obdobná opatření provázela přípravy na II. československý sjezd obránců míru konaný 17. – 18. ledna 1953 v Praze. Do přípravy se plně zapojily jak OVOM, tak i OAV

⁹³³ Srov. Jaroslava PELIKÁNOVÁ, *Poválečné mírové hnutí*, Praha 1973, s. 17–29, 31–32; Bohumil E. SVOBODA, *Světové mírové hnutí, Historický přehled a dokumenty 1949–1956*, Praha 1956, s. 49; Petr BLAŽEK, *Československé oficiální mírové hnutí*, in: Slovníková příručka k československým dějinám 1948–1989, ed. Jiří KOČIAN, kapitola XIII., Praha 2006, s. 44 [dostupné online: http://www.usd.cas.cz/wp-content/uploads/Prirucka48_89.pdf; cit. 13. 5. 2016].

⁹³⁴ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zpráva o činnosti okresního výboru obránců míru v Náchodě v roce 1954, 16. prosince 1954; B. E. SVOBODA, *Světové mírové hnutí...*, s. 23.

⁹³⁵ B. E. SVOBODA, *Světové mírové hnutí...*, s. 29.

⁹³⁶ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 4, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, konané 9. května 1950, s. 2.

⁹³⁷ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 7. prosince 1951, s. 1.

⁹³⁸ SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze zasedání předsednictva OV KSČ Trutnově, 11. října 1950, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 13. října 1950, s. 1.

⁹³⁹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o společné schůzi předsednictva a pléna OAV NF v Trutnově a předsedů MAV NF, 30. prosince 1950, s. 1.

⁹⁴⁰ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 11. ledna 1951, s. 2–3; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 18. ledna 1951, s. 1.

NF. V rámci agitace byl kladen důraz především na provedení osvětových referátů, které byly předneseny při všech možných příležitostech, na výborových a členských schůzích, besedách, v rozhlasech, před představením kin atd.⁹⁴¹

Ve své činnosti se obránci míru ve sledovaných okresech zaměřovali především na provádění agitační práce v boji za mír. Organizovali mírové akce, popularizovali a propagovali mírové otázky. Českoslovenští obránci míru se zapojovali i do nadnárodních kampaní k zajištění kolektivní bezpečnosti v Evropě. Pro podporu těchto aktivit získávali ke spolupráci všechny organizace NF a významné osobnosti společenského života. První mezinárodní akcí, do které se rodící OVOM zapojily, byla tzv. Stockholmská výzva, která žádala absolutní zákaz atomových zbraní. Na její podporu proběhla v ČSR podpisová kampaň. V této době jen málo fungující OVOM často nahrazovaly AV NF. Z dalších akcí jmenujme namátkou Lidové hlasování za pakt míru z roku 1951, které požadovalo podpis mírové dohody mezi USA, SSSR, Čínskou lidovou republikou, Velkou Británií a Francií. Podstatou paktu bylo zachovat průmyslové a vojenské odzbrojení Japonska s Německem a odmítnout označení Číny jako agresora v Koreji. V rámci lidového hlasování pořádaly OVOM za podpory AV a složek NF řadu mírových projevů a podpisování výzvy k uzavření mírového paktu. OVOM se také podílely na popularizaci Kongresu národů za mír svolaného na prosinec 1952. OVOM připravovaly letáky s provoláním a relace pro místní a závodní rozhlasy. Popularizace kongresu byla prováděna také při všech akcích v Měsíci ČSP, ať již bylo referováno zástupcem OVOM, nebo SČSP. Obránci míru se také pochopitelně zapojili do pořádání Československého sjezdu pro mírové řešení německé otázky z roku 1953. Jednalo se o aktivitu namířenou na podporu sjednocení Německa pod taktovkou SSSR. Před sjezdem se konaly ve vybraných okresech mírové manifestace, na kterých zajišťovaly AV NF hojnou účast publika.⁹⁴²

Záhy po svém vzniku se počátkem padesátých let i obránci míru stejně jako NF, akční výbory a celý komunistický režim, dostali do prvních závažných existenčních problémů. Již

⁹⁴¹ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 14. ledna 1953, s. 3.

⁹⁴² SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 2. února 1951, s. 3; SOkA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Trutnově, 11. dubna 1951, s. 1–2; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově a zástupců složek NF, 18. prosince 1952, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 24. září 1953, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zpráva o činnosti okresního výboru obránců míru v Náchodě v roce 1954, 16. prosince 1954, s. 1.

v roce 1951 přestaly v okrese Trutnov výbory obránců míru téměř pracovat. Najmenovaní zástupci složek NF v OVOM neprojevovali o mírovou práci zájem. Řada členů se do schůzí vůbec nedostavovala (zástupce ČSM, odborů atd.). Veškerá činnost výboru ležela pouze na dvou aktivně pracujících členech. Navíc bylo vytýkáno odborům, že se málo staraly o propagaci mírového hnutí na závodech. Příčinu nefungování okresního výboru obránců míru viděli představitelé KSC v Trutnově v jeho obsazení nepřiliš schopnými lidmi, kteří nedávali záruku dobře odvedené práce. Načež tajemník OV KSC v Trutnově Slavík doporučil OAV NF reorganizaci a zaktivizování okresního výboru obránců míru. Nutno podotknout, že předseda OAV NF Matěna viděl další důvod špatné práce OVOM v malé pomoci ze strany organizací KSC při jednotlivých akcích.⁹⁴³ Reorganizace však nepomohla a musela být v budoucnu zopakována.⁹⁴⁴

Výbory obránců míru špatně fungovaly i v dalších okresech. V okrese Náchod se na schůze 24 členného OVOM, které byly svolávány jen dle potřeb, nebo při různých akcích, dostavovalo průměrně pět až šest osob. Do schůzí se nikdy nedostavili všichni funkcionáři. Dělo se tak i přesto, že členové OVOM byli ze strany OAV NF několikrát vyzváni, aby se zasedání účastnili. Z toho důvodu měla být provedena do 31. května 1951 reorganizace OVOM. Proto OAV NF vyzval všechny okresní složky NF, aby do okresního výboru jmenovaly své zástupce. O návrh na předsedu byl požádán OV KSC.⁹⁴⁵ K výměně členů muselo být přistoupeno i v okresech Hradec Králové a Nový Bydžov, kde OVOM po svém založení začaly slibně fungovat. Později se však někteří členové, a byla to skoro většina, přestali do schůzí dostavovat a museli být vyměněni.⁹⁴⁶

⁹⁴³ SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSC Trutnově, 11. dubna 1951, s. 1–2.

⁹⁴⁴ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 22. května 1952, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 5. června 1952, s. 1.

⁹⁴⁵ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis z předsednictva OAV NF v Náchodě, 7. května 1951; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis z předsednictva OAV NF v Náchodě, 24. května 1951.

⁹⁴⁶ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 5. září 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Komunistická strana Československa – okresní výbor Nový Bydžov, kniha 20, inv. č. 20, Zápis ze schůze pléna OV KSC Nový Bydžov, 19. listopadu 1952, s. 1.

Reorganizace však zásadně nepomohly a problémy se objevovaly i nadále. Samotná činnost OVOM byla postavena na práci jen několika jednotlivců. Chybělo zapojení dalších funkcionářů. Rovněž vázl nábor nových členů a propagace mírového hnutí.⁹⁴⁷

Ve sledovaných okresech nezaznamenala činnost obránců míru větší ohlas. Často musely jejich úkoly přebírat AV NF, protože nebyly schopné aktivizovat OVOM tak, aby fungovaly správně a samostatně. I v tomto případě se ukázalo řešení většiny problémů prostřednictvím výměny funkcionářů jako neúčinné.

g/ Výbory žen

Ženské hnutí disponovalo v československém prostředí dlouholetou tradicí. Významnou úlohu v obhajobě společných zájmů československých žen zastávala prvorepubliková Ženská národní rada (ŽNR). Činnost této organizace byla ukončena v roce 1942, kdy byla nacisty popravena její dlouholetá předsedkyně Františka Plamínková. Po skončení druhé světové války došlo k obnově násilně přerušené spolupráce žen. Vznikla Rada československých žen (RČŽ), která navázala na kontinuitu ŽNR. Jednalo se o jednotnou celostátní nestranickou organizaci, jež sdružovala všechny ženy bez rozdílu. Její předsedkyní byla zvolena Milada Horáková. V průběhu únorové krize vznikl i v RČŽ akční výbor, který očistil nejen samotnou organizaci, ale i spolky, z nichž se skládal (YWCA, Sdružení vysokoškolských žen, Kruh výtvarných umělkyní atd.). Novou předsedkyní se stala Anežka Hodinová-Spurná. Záhy započala RČŽ rozšiřovat počet svých poboček a nabírat nové členky. V souladu se změněnou politickou situací došlo k posunu v náplni práce. Problematika ženských práv byla redukována a nově se RČŽ zaměřila především na burcování žen k plnění hospodářského plánu. Zapojení žen do pracovního procesu nacházelo opodstatnění v marxistickém pojetí emancipace, které na první místo přesunulo ekonomická nezávislost. Naopak práce v domácnosti pak byla chápána jako přežitek. V listopadu 1949 rozhodlo ÚV KSČ o vzniku jednotné celostátní organizace. Výsledkem snažení bylo založení Československého svazu žen (ČSŽ) v dubnu 1950. Existence svazu však byla záhy přerušena a nahrazena Výborem československých žen. Pro práci na nejnižší úrovni byly v rámci národních výborů

⁹⁴⁷ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově a zástupců složek NF, 18. prosince 1952, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 28. května 1953, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 6, inv. č. 124, Zápis ze schůze OVOM v Náchodě, 22. listopadu 1953, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 33, inv. č. 85, Zpráva o činnosti OVOM v Náchodě, 5. března 1954, s. 1.

vybudovány výbory žen (někdy zvané také jako komise žen). Likvidací ČSŽ přešel hmotný majetek na stát. Výbor československých žen byl určen především k reprezentování úspěchu emancipace v ČSR v mezinárodním prostředí. Výbory žen v okresech však již neměly s emancipací nic společného. Jednalo se o další nástroje režimu na ovládnutí obyvatelstva.⁹⁴⁸

Na regionální úrovni sledovaných severovýchodočeských okresů se původně AV NF ženskou problematikou příliš nezabývaly. Omezily se na zapojení do náborových akcí žen pro pracovní proces, které realizoval ČSŽ.⁹⁴⁹ Jednalo se však o nelehký úkol narážející na řadu obtíží. Do popředí vystupovaly především problémy praktického rázu. OV ČSŽ v Hradci Králové upozorňoval předsednictvo JAV NF, že ženy se zpěchovaly nastoupit do zaměstnání kvůli zásobovací situaci. Ačkoli poslední opatření vlády měla přinést zaměstnaným ženám ulehčení a snadnější nákupy, nestalo se tak a nadále se tvořily před obchody fronty. Ženy, které byly dopoledne v zaměstnání, odpoledne již v obchodech mnoho zboží nedostaly, neboť se většinou vyprodalo. Z těchto příčin mnohé nově zaměstnané ženy z práce natrvalo odcházely a získávání dalších bylo obtížné. V roce 1951 však již JAV NF neměl prakticky žádnou možnost do situace v zásobování zasáhnout, proto si pouze vyžádal od KNV a JNV zprávu, jak potíže zásobování odstraňovaly a jaké rozhodnutí učinily v tomto případě.⁹⁵⁰ K zásadní změně však nedošlo a problémy se zásobováním panovaly i nadále. AV NF se pro příště snažily vytvořit možnosti, aby si zaměstnané ženy mohly nakoupit.⁹⁵¹ Jako jediné schůdné řešení se jevilo doporučit ženám, aby si nezbytné zboží opatřovaly prostřednictvím, tzv. nákupu do tašky.⁹⁵² Jednalo se však o nic neřešící opatření.⁹⁵³

V ženské otázce se začaly AV NF v sledovaných regionech více angažovat teprve se vznikem výborů žen při MNV v roce 1952. Jejich ustavování bylo na regionální úrovni

⁹⁴⁸ Květa JECHOVÁ, *Emancipace shora. Ženské organizace v českých zemích v druhé polovině 20. století*, Paměť a dějiny, 2013/04, s. 3–12.

⁹⁴⁹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 3. května 1951, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis z předsednictva OAV NF v Náchodě, 7. května 1951, s. 3; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 17. května 1951, s. 1.

⁹⁵⁰ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 7. září 1951, s. 2.

⁹⁵¹ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 21. března 1952, s. 1.

⁹⁵² Někdy též označovaný jako nákup do kabelky. V rámci této značně idealistické služby zavedené po vzoru Sovětského svazu ponechala žena ráno v prodejně tašku společně se seznamem požadovaného zboží. Prodávačky jí nákup připravily a zákaznice si ho po práci vyzvedla. Služba se však v zásadě příliš neprosadila, protože jednak tímto způsobem bylo možné obstarat pouze zboží snadno sehnatelné a také zákaznice ztrácely možnost kontroly nakupovaného zboží. Srov. J. KNAPÍK – M. FRANC a kol., *Průvodce...*, I. svazek, s. 585.

⁹⁵³ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 21. března 1952, s. 1

prezentováno jako přechod ČSŽ na vyšší formy práce. Okresní funkcionáři zdůrazňovali, že nová forma organizování žen přinese významný pokrok. Díky tomu měla být jejich práce založena na daleko širší základně a obsáhnout pokud možno všechny ženy ve městech a na venkově. Výbory žen měly v podstatě plnit všechny úkoly, které až dosud zastával ČSŽ. Především rozvíjet a posilovat mírové hnutí, bojovat za mír, pomáhat účinně při budování socialismu a provádět kulturně-vzdělávací činnosti. V podstatě se mělo jednat o pomocný orgán národního výboru.⁹⁵⁴ Avšak skutečné důvody ke vzniku výborů žen při MNV byly odlišné. Šlo především o nenaplněná očekávání nejvyšších představitelů KSČ. ČSŽ se nepodařilo zapojit do práce ženy, které stály doposud mimo dosavadní politické či zájmové struktury. Taktéž nevyhovující organizační uspořádání a formálnost ČSŽ neumožňovala účinné zapojení žen do plnění komunistických cílů.⁹⁵⁵ Nový způsob sdružování žen měla tyto nedostatky odstranit.

AV NF v sledovaných okresech obstarávaly ideologickou propagaci a vlastní realizaci vzniku výborů žen. Hlavními úkoly MAV NF bylo pomáhat zajišťovat účast na veřejných schůzích, na kterých byly výbory voleny, mobilizovat k splnění tohoto úkolu všechny složky v místě a schvalovat kandidátky pro výbory žen při MNV. V řadě případů pomáhaly tyto kandidátky přímo sestavovat, potažmo vybíraly jejich členky. Místy však snahy o založení výborů žen narážely na malý zájem ze strany MAV NF i MNV. Dost komplikovaná situace v otázce ustavování výborů žen panovala v okrese Trutnov. MAV NF na obcích měly za úkol zajistit účast na veřejných schůzích tak, aby do 15. června 1952 výbory skutečně pracovaly. Již koncem května bylo ale zjevné, že termín nebude splněn, a proto se do akce se zapojil OAV NF kontrolou průběhů schůzí. Termín dodržen vskutku nebyl, a proto byl nový stanoven na 24. června 1952. Avšak ani do tohoto data nebyly ustaveny všechny výbory. K 3. červenci 1952 scházelo v okrese Trutnova ustavit výbory žen ještě v 11 obcích. Jako hlavní důvod tohoto zpoždění OAV NF uváděl, že celý úkol ustavování výborů žen ležel pouze na něm a hlavně na zaměstnancích sekretariátu a na zástupci ONV Urbanovi. Rovněž bylo vytýkáno, že se předsednictvo OAV NF nezapojilo do kontroly průběhu ustavování výborů. Vina byla částečně neoprávněně svalována i na ONV.⁹⁵⁶

⁹⁵⁴ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 7. května 1952, s. 1.

⁹⁵⁵ Blíže k příčinám vzniku výboru žen: Denisa NEČASOVÁ, „*Buduj vlast – posílíš mír!*“ „*Ženské hnutí*“ v českých zemích 1945–1955, disertační práce, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno 2009, s. 230–232.

⁹⁵⁶ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 7. května 1952, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č.

Primární prameny popírají, že v případě Trutnovska by hlavní problém spočíval v slabé propagaci a v špatné práci MNV a ani se je na ně nesnažily svalovat. Naopak příčiny lze vidět jinde. Předseda MAV NF v Pilníkově Vágner na schůzi OAV NF v Trutnově uvedl, že přípravy a průběh ustavení výboru žen byly zcela normální. Každá navrhovaná členka byla předem uvědomena, co od ní bude požadováno, a každá funkci také přijala. Přes dobrou propagaci byla tato veřejná schůze slabě navštívena. Spolupráce, jak při této akci, tak i při ostatních, byla s MNV velmi dobrá, zato však nefungovala naprosto žádná spolupráce se složkami NF. Zástupci složek NF se nedostavovali do schůzí MAV NF, i když byly pozvány a neprojevovaly žádný zájem o veřejnou práci. To jasně ukazovalo jedno z úskalí činnosti AV NF, jejich výsledky byly často závislé na práci složek NF, která byla mnohdy velmi špatná. Avšak je možno se setkat s dalšími příčinami obtížného ustavování výborů žen. V Mladých Bukách se vyskytly, tak jak je nazval předseda tamějšího MAV NF, ženyrušitelky. Jednalo se o členky původního výboru ČSŽ, které jen práci narušovaly a zabývaly se osobními věcmi. Kvůli nim skončila první svolaná veřejná schůze neúspěchem. Sešlo se jen 20 žen, a proto byla odložena. Na příští veřejné schůzi bylo přítomno již 80 účastnic. Členky druhého tábora však prosadily, že z pléna veřejné schůze byla navržena ještě jedna jejich zástupkyně, která sice funkci přijala, ale ani jednou se nedostavila do schůze výboru žen. Neúčast funkcionářky narušovala fungování vzniklého výboru. Na druhou stranu je nutno podotknout, že ve většině případů se členky ČSŽ změnám podřídily. V Trutnově se bývalé funkcionářky ČSŽ staly bez větších problémů příslušnicemi výborů žen a zařadily se do jeho práce.⁹⁵⁷

Slabý průběh voleb do výborů žen v okrese Trutnov lze dát jednoznačně do spojitosti se špatnou prací tamějších AV NF. Volební účast v okrese Trutnov byla natolik mizivá, že se stala jednou z nejhorších v celé republice. Voleb do výborů žen se zúčastnilo jen asi 1 až 2 % lidí z celkového počtu obyvatelstva regionu.⁹⁵⁸

Ustavování výborů žen často nenaráželo pouze na malou aktivitu MAV NF a MNV, ale i na nezájem obyvatelstva. Stávalo se, že referent přijel do obce, ale schůze nebyla svolána, pouze byla ohlášena. Do Dobřenic v okrese Hradec Králové bylo nutné zajet třikrát,

5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 22. května 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 27. června 1952, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 3. července 1952, s. 2.

⁹⁵⁷ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 31. července 1952, s. 1–2.

⁹⁵⁸ Blíže: D. NEČASOVÁ, „*Buduj vlast...*“, s. 243–244.

než se výbor ustavil. V některých obcích nepanovala také náležitá spolupráce při sestavování kandidátky mezi členy MNV, MAV NF a místními organizacemi KSČ. Ledabyly pracující funkcionáři mnohdy nepřihlíželi ke správnému politickému a sociálnímu rozvrstvení funkcionářek, a proto složení výborů nebylo všude vyhovující. Téměř ideální sociální složení měl v okrese Hradec Králové výbor žen v Bříze, jehož členkami se staly čtyři dělnice, dvě ženy z domácnosti a jedna úřednice. Politicky byl vzorný v hradeckém okrese výbor v Březhradě, kde pocházely tři členky z KSČ, jedna byla kandidátkou KSČ a pět jich bylo bezpartijních. Nesprávně byl navržen výbor žen v Lochenicích, kde bylo na kandidátce sedm členek KSČ a pouze jedna bezpartijní.⁹⁵⁹

Představitelé KAV NF v Hradci Králové považovali za původce obtíží při ustavování výborů žen špatnou práci MAV NF. Nevěnovaly jim náležitou pozornost a většinu práce přenechávaly lidospřávně. KAV NF navrhoval v první řadě zlepšit práci JAV NF, hlavně docházku na porady. Vycházel z obecného přesvědčení, že pokud nepracoval správně JAV NF, jen těžko bylo možné zlepšit práci MAV NF.⁹⁶⁰ Jednalo se však o značně zjednodušené a povrchně viděné řešení problému. Obecně platil u funkcionářů AV NF nezájem o zakládání výborů žen; panovalo přesvědčení, že se jedná pouze o úkol navíc. Nezájem příslušníků AV NF ve sledovaných regionech nijak nevybočoval z celorepublikového průměru.⁹⁶¹ Navíc výbory žen narážely při svém vzniku na nezájem MNV, kdy se projevila nechuť mužů, připustit zapojení žen do komunální politiky.⁹⁶²

S průběhem sestavování výborů žen byli rovněž nespokojeni funkcionáři OAV NF v Náchodě, kde se sice v 70 % případů výbor ustavit zdařilo, ale okresní komise, která měla mít na ustavování výborů žen největší podíl, se sešla pouze jednou, a to jen k rozdělení úkolů. Lidová správa pomáhala při ustavování výborů žen zvláště ze začátku. S příchodem žní byly AV NF odkázány jen na pomoc složek Národní fronty. V případě okresu Náchod se složky NF (krom ČSM) svého úkolu zhostily a v obcích s ustavováním výborů napomáhaly.⁹⁶³ Na náchodsku zřejmě proto byla situace lepší než na okrese Trutnov.

⁹⁵⁹ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 27. června 1952, s. 1.

⁹⁶⁰ *Tamtéž.*

⁹⁶¹ D. NEČASOVÁ, „*Buduj vlast...*“, s. 242–244.

⁹⁶² SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 25. července 1952, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 31. července 1952, s. 1.

⁹⁶³ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 15, inv. č. 249, Zápis z volební schůze výboru žen při MNV Červený Kostelec, 15. června 1951, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod,

Bez obtíží se neobešlo zakládání výborů žen ani v okrese Nový Bydžov. Nejvíce stížností padalo na neuspokojivé přípravy ze strany NV, AV NF a malý zájem obyvatelstva. Původ nezájmu veřejnosti o schůze spatřovali členové OAV NF v Novém Bydžově v mizivé propagaci. Na řadě míst musely AV NF svolávat schůze opakovaně. Daleko lepší situace panovala v místech, kde k účasti na schůzích zvaly agitační dvojice. Naopak propagace schůzí prostřednictvím plakátů a místního rozhlasu zůstala takřka bez odezvy. Přesto skončila akce na Novobydžovsku v zásadě úspěšně a v průběhu měsíce července byly výbory ustaveny ve většině obcí.⁹⁶⁴

Hlavní náplní nově sestavených výborů žen se ve sledovaných okresech staly především pomocné úkoly. Členky navštěvovaly a přesvědčovaly manželky zemědělců, kteří neplnili své dodávkové úkoly, aby zajistily jejich plnění. Získávaly nezaměstnané ženy do různých povolání, podílely se na zdárném průběhu žní a kontrolovaly distribuci zboží.⁹⁶⁵ Přestavitelé komunistického režimu si uvědomovali důležitost zapojení žen do veřejné práce na vesnicích. Často se projevovaly „uvědoměleji“ než jejich mužské protějšky, navíc jejich zapojení slibovalo režimu možnost oslovit širší vrstvy obyvatelstva. Ženy tak měly významně napomoci při zakládání nových JZD, při HTÚP a jiných úkolech při socializaci vesnice. Tyto představy se však vesměs nevyplnily. Jako zásadní problém se záhy ukázala nízká aktivita výborů žen. Důvodem byla mnohdy nechuť mužů, která zřejmě bránila, aby se ženy zapojily do veřejné práce.⁹⁶⁶

h/ Ostatní složky NF

kart. 15, inv. č. 249, Zpráva o zakládání výborů žen v okrese Náchod, 21. července 1952, s.1–2; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 20. srpna 1952, s. 1.

⁹⁶⁴ SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 4, inv. č. 47–55, Oběžník OAV NF – výbory žen, 13. červen 1952, s. 1; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1 inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 20. června 1952, s. 2; SOkA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 25. července 1952, s. 1.

⁹⁶⁵ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 31. července 1952, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 36, inv. č. 107, Zpráva o činnosti výboru žen při MNV Hradec Králové, 1. srpen 1952, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 15, inv. č. 249, Zpráva o činnosti výborů žen okresu Náchod, 5. února 1954, s. 1.

⁹⁶⁶ SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zpráva o ustavování výborů žen při místních národních výborech v okrese Trutnov, OAV NF Trutnov, 26. července 1952, s. 2; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 17. října 1952, s. 3; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 15, inv. č. 249, Zpráva o činnosti výborů žen při MNV okresu Náchod, 17. prosince 1953, s. 1.

Jednotný svaz českých zemědělců

JSČZ v druhém sledovaném období zastával v oblasti zemědělství již jen okrajovou roli a potýkal se s významným úpadkem. Pro svaz zemědělců se stal fatálním nástup kolektivizace v roce 1949. Svaz se musel vyrovnat s malou členskou základnou a nedostatkem funkcionářů. Jeho místní skupiny na vesnicích často nepracovaly. OV JSČZ se také scházely velmi málo.⁹⁶⁷ Sice se objevily snahy o záchranu svazu, ale nebyly příliš úspěšné. Okresní sekretariáty JSČZ byly reorganizovány a samy poté nařizovaly reorganizaci nefungujících místních sdružení. AV NF pomáhaly svazu na venkově ustavovat nové místní skupiny JSČZ. Tohoto úkolu se ujímaly především MAV NF, které zajistily potřebnou místnost a účast občanů na schůzi. Členové MAV NF také mluvili s vytipovanými rolníky, aby je získali pro funkci v JSČZ, avšak zásadnímu zlepšení nedošlo.⁹⁶⁸

Představitelé OAV NF si uvědomovali význam místních organizací JSČZ pro jejich práci v obcích. V místech, kde nefungoval JSČZ, se velmi těžce pracovalo lidosprávě, zvláště při rozpisu dodávek.⁹⁶⁹ Svaz zemědělců v mnoha případech pracoval po odborné stránce spolehlivě, což se právě ukázalo při plnění dodávek, které byly splněny na 100 % i více. Problémem bylo, že organizace JSČZ nevykazovaly často žádnou politickou práci. OV svazu se nezabývaly otázkou socializace vesnice. Navíc někteří představitelé JSČZ se s myšlenkou združstevnění neztotožňovali a otevřeně se stavěli proti JZD.⁹⁷⁰ Takový postoj oslaboval pozici JSČZ, který se zaměřoval pouze na praktické úkoly, jako bylo organizování soutěží

⁹⁶⁷ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 38, inv. č. 251, Zápis o schůzi JSČZ v Trutnově, 13. ledna 1949, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 24, inv. č. 361, Hlášení o činnosti – JSČZ v Náchodě, 17. září 1949, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 11. ledna 1951, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 2. února 1951, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis z předsednictva OAV NF v Náchodě, 31. května 1951, s. 2.

⁹⁶⁸ SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zpráva o činnosti okresního sekretariátu JSČZ v týdnu od 23. září do 29. září 1950, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 2. února 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 6. dubna 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 16. listopadu 1951, s. 2.

⁹⁶⁹ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 16. listopadu 1951, s. 2.

⁹⁷⁰ SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 1–10, Zápis ze schůze složek Národní fronty, Nový Bydžov, 7. února 1951, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 16. listopadu 1951, s. 1–2.

v zemědělství či zapojení do příprav polních prací. V jejich rámci prováděli členové JSČZ instruktáže, jak vypracovat potřebné plány.⁹⁷¹

Přes snahy o zlepšení se JSČZ nacházel v druhé polovině roku 1951 v hluboké krizi. Okresní organizace svazu se neprojevovaly jako celek, pracovalo v nich jen několik jednotlivců. Skupiny JSČZ na vesnicích nepracovaly zpravidla vůbec, nebyly svolávány schůze, mnohdy se nescházely ani OV JSČZ. V obcích, kde existovaly JZD, místní skupiny svazu zpravidla zanikly. Důvodem byla skutečnost, že původně JSČZ podporoval subvencemi soukromé zemědělce. Po roce 1949 se zaměřil na podporu JZD, ale kvůli tomu ztrácel své členy, protože družstevníci již neměli zájem o členství v JSČZ, nechtěli platit příspěvky. Ve snaze získat členy JZD do svých řad často naráželi funkcionáři JSČZ na přesvědčení družstevníků: „*Když jsme členy JZD, nemusíme být členy JSČZ,*“ v čemž je navíc utvrzovali funkcionáři ONV. Situaci zhoršoval i nezájem MAV NF, které nevysílaly své zástupce na schůze JSČZ.⁹⁷²

Agonii skomírajícího JSČZ ukončilo tajné rozhodnutí předsednictva ÚV KSČ z 18. února 1952 o jeho likvidaci.⁹⁷³ Jako oficiální důvod k zániku JSČZ se jednak uvádí, že JSČZ se stal v mnoha případech „*útočištěm nepřátel JZD*“, což bylo tvrzení v případě sledovaných okresů pravdivé, i když nadsazené. Jako další důvod sehrál svoji roli v zániku JSČZ i jeho tristní stav. I když to nebylo a ani být nemohlo hlavním příčinou, protože jinak by hrozilo zrušení řadě dalších složek NF. Skutečnost byla prozaičtější. JSČZ musel ustoupit, aby se vytvořil větší prostor pro vynucené zakládání JZD a aby JSČZ nenarušoval postupně zaváděný sovětský model řízení zemědělství.⁹⁷⁴ Záhy po oficiálním rozhodnutí o likvidaci došlo ve sledovaných okresech k rozpadu JSČZ. Na Hradecku se rozešel dobrovolně a oficiálně.⁹⁷⁵ V ostatních okresech zmizel potichu bez jakékoliv zmínky.

⁹⁷¹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 15. března 1951, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 12. července 1951, s. 1–2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 5. října 1951, s. 2.

⁹⁷² SOKA Trutnov, Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov, kart. 36, inv. č. 104–105, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ Trutnově, 19. června 1951, s. 1–3; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 12. července 1951, s. 1–2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi pléna a předsednictva OAV NF v Trutnově, 23. ledna 1952, s. 3; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 28. února 1952, s. 1.

⁹⁷³ Srov. K. JECH, *Kolektivizace...*, s. 148–149.

⁹⁷⁴ *Tamtéž*.

⁹⁷⁵ Hlavním bodem programu schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové 21. března 1952 bylo projednání usnesení o dobrovolném rozejití se JSČZ. Při jednání o majetku bylo rozhodnuto částku 3000 Kčs darovat ve

Svaz československého hasičstva

Původně byla československá požární ochrana organizována převážně na bázi hasičských organizací fungujících jako dobrovolné spolky. Jejich vrcholným orgánem byl po roce 1945 Svaz československého hasičstva.⁹⁷⁶ V rámci snah komunistického režimu o plné ovládnutí spolkového života v ČSR bylo toto tradiční uspořádání v roce 1950 rozbito. Nově přijatý zákon o ochraně před požáry a jinými živelnými pohromami podřídil hasiče národním výborům. Výkonným orgánem národních výborů pro boj s požáry bylo hasičstvo, jež se dělilo na dobrovolné, z povolání a závodní. Úkolem hasičstva bylo zamezovat a zdočovat požáry a jiné živelné pohromy nebo nehody. Hasičské sbory (kromě podnikových) byly po hospodářské stránce plně podřízeny NV, které především hradily jejich náklady a výlohy. V nejnižším stupni spadali hasiči pod MNV, v tom nejvyšším pak pod ministerstvo vnitra.⁹⁷⁷ Svaz československého hasičstva byl v roce 1953 nahrazen Československým svazem požární ochrany (ČSPO). Jednalo se o dobrovolnou organizaci sdružující obyvatelstvo k přípravě plnění úkolů v oboru požární ochrany. Úkolem svazu bylo napomáhat národním výborům a ostatním státním orgánům v boji proti požárům a popularizovat otázky požární ochrany. Svaz byl povinen zejména provádět agitační a propagační činnost v masové přípravě občanů v boji proti požárům, spolupracovat s národními výbory a s vedením závodů při zřizování dobrovolných požárních sborů a jejich odborné přípravě, organizovat požární hlídky.⁹⁷⁸ Místní hasičské jednoty byly přejmenovány na místní jednoty ČSPO a jejich práce byla orientována na prevenci a lepší ochranu společného majetku.⁹⁷⁹ Svaz byl po svém vzniku prohlášen za masovou organizaci a stal se součástí Národní fronty.⁹⁸⁰

AV NF se hasičstvu věnovaly ještě před vznikem ČSPO a jeho oficiálním zařazením mezi složky NF. AV NF participovaly při náboru nových členů do řad hasičů,⁹⁸¹ a také při budování hasičských jednot.⁹⁸² Zástupci hasičů byli členy akčních výborů NF, nebo alespoň navštěvovali jejich jednání. V tomto směru však často spolupráce vázla, protože se hasiči

prospěch bojující Koreje. SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 21. března 1952, s. 1.

⁹⁷⁶ Věroslav MYŠKA – Milada WURMOVÁ a kol., *100 let dobrovolné požární ochrany 1864–1964. Pamětní brožura ke 100. výročí založení dobrovolné požární ochrany v naší vlasti*, Praha 1964, s. 40.

⁹⁷⁷ Srov.: Zákon č. 62/1950 Sb.

⁹⁷⁸ Srov.: Zákon č. 35/1953 Sb.

⁹⁷⁹ Kol. autorů, *70 let profesionálních hasičů v Hradci Králové*, Hradec Králové 2015, s. 14.

⁹⁸⁰ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–12, 16. června 1954, s. 1.

⁹⁸¹ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 3, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 1. června 1950, s. 2.

⁹⁸² SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 2. února 1951, s. 2.

dostavovali na schůze AV NF, a na porady složek NF jen zřídka.⁹⁸³ Zlepšení se nedostavilo ani v následujících letech a stížnosti na slabé začlenění hasičstva do politického života se opakovaly.⁹⁸⁴ Na druhou stranu se hasičské jednoty často dobře zapojovaly do praktických úkolů přenášovaných na Národní frontu (pomoc při žních atd.). Především v okrese Náchod byla v roce 1951 tato spolupráce hodnocena ze strany OAV NF velmi kladně.⁹⁸⁵

Ani hasiči se nevyhnuli zpolitizování své práce. Jako nedostatečná byla obecně hodnocena politická úroveň hasičstva. Proto se měly okresní výbory věnovat více ideové výchově svých členů.⁹⁸⁶ Hasičstvo se také muselo zapojit do boje proti vesnickému boháči. Z místních jednot byly postupně odstraňovány nepohodlné osoby. Nedochovalo však k radikálním zákrokům, protože v opačném případě hrozilo rozbití celé hasičské organizace, což při úkolech hasičstva nesměly AV NF dopustit. Proto hasičské jednoty zbavovaly „nespolehlivé osoby“ důležitých funkcí a nahrazovaly je lidmi, kteří byli oddáni lidově-demokratickému zřízení.⁹⁸⁷

Likvidaci hasičstva v původním slova smyslu přinesl teprve rok 1958, kdy zákon č. 18/1958 Sb. zavedl pojem požárník, který byl podobně jako slova bezpartijní a prověrka přejat z ruštiny. Důvody ke zvolení přejatého slova byly zjevné. Jednalo se o výsledek snahy zpřetrhat historickou tradici a s ní spojené pozitivní konotace s první republikou. Šlo o typický projev uchopení moci totalitním režimem, kdy původní struktury byly likvidovány a nahrazovány novými.⁹⁸⁸

Svaz bojovníků za svobodu

⁹⁸³ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Nahlášení člena do OAV NF, 31. října 1951; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 28. prosince 1951, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 28. května 1953, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 19. června 1953, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Činnost Československého svazu hasičstva, nedatováno.

⁹⁸⁴ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 15. listopadu 1953, s. 2; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zpráva pro předsednictvo, 23. listopad 1953, s. 1.

⁹⁸⁵ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 12. července 1951, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze schůze předsednictva a pléna OAV NF v Náchodě, 1. prosince 1951, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi pléna a předsednictva OAV NF v Trutnově, 23. ledna 1952, s. 3; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 27. června 1952, s. 1.

⁹⁸⁶ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 20. června 1952, s. 1.

⁹⁸⁷ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 5. června 1952, s. 1.

⁹⁸⁸ Jana BERÁNKOVÁ a kol., *Sto třicet let českého dobrovolného hasičstva: sto let hasičského muzejnictví: almanach*, Příbryslav 1994, s. 96.

Původní organizace sdružující české účastníky odboje Československá obec legionářská (ČSOL), Svaz národní revoluce (SNR) a Svaz osvobozených politických vězňů (SOPV) se v květnu 1948 sloučily a vytvořily jednotnou organizaci odbojářů s názvem Svaz bojovníků za svobodu (SBS). Avšak ještě předtím provedly AV NF očistu jednotlivých slučovaných organizací. V listopadu 1951 došlo ke spojení českého SBS a slovenské jednotné odbojářské organizace zvané Zväz ľudových protifašistických bojovníkov (ZĽUB). Tím byla vytvořena jednotná celostátní organizace odbojářů nesoucí název Svaz protifašistických bojovníků (SPB). V roce 1952 byl svaz na zasedání ÚV SPB prohlášen masovou organizací Národní fronty.⁹⁸⁹

Ve sledovaných okresech se organizace SBS zapojily do prorežimní činnosti a své úkoly plnily bez větších obtíží. Účastnily se brigád, mnozí členové SBS byli oceňováni jako úderníci a také se stali ve vysokém množství členy JZD. Organizace svazu také byly poměrně početně silné. V okrese Hradec Králové existovalo deset jednot, z nich osm se nacházelo v Hradci Králové a po jedné v Třebechovicích a v Nechanicích. Celkem organizovaly 1505 členů, z čehož bylo 223 žen. SBS navázaly pochopitelně úzké vztahy s AV NF, které schvalovaly složení jejich výborů.⁹⁹⁰

Po vzniku SPB došlo k přejmenování organizací SBS i ve sledovaných okresech. Krom praktických úkolů se členové SPB zúčastňovali ideologických akcí. Jednou z nich bylo přesvědčování bývalých ruských legionářů o tom, že jich bylo za první světové války zneužito.⁹⁹¹

Prvotní elán však postupně opadal a také Svaz protifašistických bojovníků se dostával do obtíží. Klesala docházka členů do schůzí, která činila v roce 1952 sotva 50 %. Obdobně špatná byla účast zástupců SPB na schůzích AV NF. Byla kritizována nízká politická angažovanost členů SPB a nebylo možno čekat zlepšení, protože politická školení byla jen slabě navštěvována. Proto se stalo zvyšování politické úrovně členů hlavním úkolem práce

⁹⁸⁹ Maria CHALOUPKOVÁ – Monika SEDLÁKOVÁ – Jan KAHUDA, *Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor Praha (1945) 1951–1969*, inventář, Národní archiv, Praha 2008.

⁹⁹⁰ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 21, inv. č. 323, Zápis ze schůze OV SBS v Náchodě, 5. června 1949, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 7. září 1951, s. 2; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 4, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 6. září 1951, s. 2.

⁹⁹¹ SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 14. prosince 1951, s. 2.

SPB v následujícím roce. Celkově lze označit spolupráci OV SPB s Národní frontou ve sledovaných okresech v roce 1952 za zcela nedostatečnou.⁹⁹²

Postupem času se začala jasně projevat přetíženost členů SPB funkcemi a v důsledku toho upadal styk OV SPB s místními organizacemi. Nedařilo se zkvalitnit ani stav členstva po politické stránce. Především členové SPB z řad I. odboje často příliš lpěli na starých zvycích první republiky. Změnu si slibovali představitelé SPB od náboru nových členů z řad příslušníků II. odboje. Jednalo se o komunistické odbojáře, neboť příslušníci západních odbojových skupin buď emigrovali, nebo byli pozavíráni. Toto opatření ale naráželo na fakt, že příslušníci II. odboje již byli většinou plně zapojeni do veřejného života a velmi přetížení funkcemi. Klesající zájem o práci SPB bylo možné také vysvětlit tím, že jeho členové již nepožívali rozličné výhody jako dříve (domky, rekreace, živnosti atd.) a ti, kteří byli ve složce pouze z hmotných důvodů, tím pádem pomalu odpadali. Dalším pro sledované období typickým důvodem slabé práce v SPB bylo, že schopní členové, kteří dobře pracovali, byli přerazováni na vyšší funkce, a proto jim zbývalo málo času na práci v SPB.⁹⁹³

Svaz pro spolupráci s armádou

V roce 1951 byla ustaven Svaz pro spolupráci s armádou (zkráceně Svazarm). Jeho přímým předchůdcem byl Svaz brannosti zřízený v roce 1945 a sdružující původní československé branné organizace. Svaz brannosti však ideologicky nevyhovoval komunistickému režimu, a proto byl v květnu 1949 zrušen. Jeho působnost na přechodnou dobu do vzniku Svazarmu převzaly složky NF. Hlavním úkolem Svazarmu bylo zajišťovat: „...*brannou výchovu československých občanů, posilovat u nich kladný vztah k Československé lidové armádě a zastřešovat branně-zájmové, branně-technické a branně-sportovní činnosti...*“. Mezi další povinnosti patřilo zapojování se do režimních akcí. Svazarm nejprve sdružoval zestátněné zájmové a technické svazy pod záštitou Národní fronty. Jednalo se o Dobrovolný svaz lidového letectví (bývalý Aeroklub Republiky československé), Dobrovolný svaz lidového motorismu (bývalý Autoklub Republiky československé), Československý svaz

⁹⁹² SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi pléna a předsednictva OAV NF v Trutnově, 23. ledna 1952, s. 2; SOKA Hradec Králové, Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov, kart. 1, inv. č. 11–15, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Novém Bydžově, 20. února 1952, s. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis z porady předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 17. dubna 1953, s. 2.

⁹⁹³ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV v Trutnově, 17. listopadu 1953, s. 1; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 31. srpna 1954, s. 1–2.

radioamatérů-vysílačů, Kynologickou jednotu a Svaz chovatelů poštovních holubů. Činnost Svazarmu jako jednotné masové organizace započala 1. ledna 1953.⁹⁹⁴

Nově vzniklý Svazarm se ve sledovaných okresech zaměřil hlavně na přípravu mládeže na vojenskou službu a na obeznámení pokud možno nejvíce občanů s dobovými vojenskými zkušenostmi. Členstvo bylo získáváno především na závodech, kde byly také za pomoci OOR tvořeny zájmové kroužky.⁹⁹⁵ AV a složky NF pak usilovaly o zlepšení práce Svazarmu, k čemuž přijímaly řadu opatření. Pozornost byla věnována kádrové otázce, kdy byli vyměňováni členové složek NF, kteří ve Svazarmu buď pro nedostatek času, nebo pro nezáměr nepracovali.⁹⁹⁶ Nedostavování se do schůzí bylo základním problémem z počátku existence Svazarmu. V některých případech se do schůze předsednictva OV dostavil jen jeden člen. Schůzí Svazarmu se však paradoxně mnohdy neúčastnili ani členové OAV NF.⁹⁹⁷

Svazarm rovněž vysílal své zástupce do AV NF a to i v době, kdy ještě nebyl oficiálně složkou NF.⁹⁹⁸

V následujících letech se Svazarm soustředil na výcvik povolanců a nábor nových členů. Ve spolupráci s AV NF složkami NF byly zakládány nové organizace Svazarmu v dalších obcích všech čtyř okresů, aby jejich síť pokrývala co možná největší prostor.⁹⁹⁹ Tyto snahy šly ruku v ruce se šířením obav z vypuknutí nového ozbrojeného konfliktu.

Československý červený kříž

Další složkou NF činnou ve sledovaných okresech byl Československý červený kříž. Základní povinnosti jeho OV jako složky NF bylo přenášet úkoly na místní skupiny. Z tohoto

⁹⁹⁴ Srov.: Ondřej VALTUS, *Svazarm a jeho zájmová činnost v okrese Vyškov v období normalizace*, bakalářská práce, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno 2013, s. 6–8; Martin OKLEŠTĚK, *Únor 1948 a organizace československého sportu*, diplomová práce, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2013, s. 74–75.

⁹⁹⁵ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 14. prosince 1951, s. 1.

⁹⁹⁶ SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 3. července 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 5. září 1952, s. 1.

⁹⁹⁷ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 8. srpna 1952, s. 1; SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 7, Zpráva pro předsednictvo OAV NF v Náchodě o dosavadních výsledcích práce od reorganizace Svazu pro spolupráci s armádou, 29. května 1953, s. 1.

⁹⁹⁸ SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 22. prosince 1952, s. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Zápis z porady předsednictva JAV NF v Hradci Králové, 17. dubna 1953, s. 2; SOKA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 16. února 1954, s. 1.

⁹⁹⁹ SOKA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 2, inv. č. 8, Zápis ze schůze OAV NF v Náchodě, 27. května 1954, s. 4.

důvodu byli funkcionáři OV členy okresních akčních výborů NF, kde byli povinni předkládat zprávy o činnosti organizace a přijímat nové úkoly. ČSČK zajišťoval na akcích NF, jako byly žně, zdravotní službu. Zapojil se do přesvědčování svých členů-zemědělců o výhodách společného hospodaření a do akce na ustavování JZD. Pořádal různé přednášky zaměřené hlavně na ochranu zdraví národa. Přednášky se většinou týkaly aktuálních chorob (jako infekční žloutenka, nemoci srdce atd.) a byly spojovány s mírovou tematikou. Proto bylo povinností akčních výborů a Národní fronty na nich zajistit účast obyvatelstva. ČSČK rovněž školil lidové zdravotníky, sestavoval zdravotní hlídky a prováděl nábor nových dárců krve.¹⁰⁰⁰ Ve své činnosti se musel ČSČK často potýkat s nepochopením své práce, a to nejen u lidosprávy, ale i u členů NF.¹⁰⁰¹ Přesto jako jedna z mála složek NF pracoval ČSČK po celé sledované období uspokojivě, což pramenilo ze specifčnosti jeho poslání.¹⁰⁰²

¹⁰⁰⁰ SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 19, inv. č. 292, Hlášení o činnosti OV ČSČK v Náchodě, 5. června 1949, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 9–10, Činnost okresního výboru Československého Červeného kříže, nedatováno; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 5, Zápis ze zasedání užšího předsednictva OAV NF v Náchodě, 1. března 1951, s. 1; SOkA Náchod, Okresní výbor Národní fronty Náchod, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Náchodě, 14. února 1952, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 5. března 1952, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 5, Zápis o schůzi předsednictva OAV NF v Trutnově, 5. června 1952, s. 1–2.

¹⁰⁰¹ Např. v Hertvíkovicích a Lamprechticích byly zřízeny jizby první pomoci a vybaveny vším potřebným i nejnnutnějšími lékařskými nástroji. Při kontrole bylo zjištěno, že část materiálu byla odcizena a většina znehodnocena, protože MNV nijak nekontroloval stav tohoto materiálu a místnost, kde jej uložil, přestože byla vlhká, nabyta větrána. SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 2, inv. č. 7, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 17. srpna 1954, s. 1; SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 28. května 1953, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–12, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 4. června 1954, s. 2.

¹⁰⁰² SOkA Trutnov, Okresní výbor Národní fronty Trutnov, kart. 1, inv. č. 6, Zápis ze schůze předsednictva OAV NF v Trutnově, 28. května 1953, s. 1; SOkA Hradec Králové, Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové, kart. 2, inv. č. 11–12, Zápis ze schůze předsednictva JAV NF, konané dne 4. června 1954, s. 2.

Závěr

Akční výbory Národní fronty sehrály významnou roli při převzetí moci Komunistickou stranou Československa v únoru 1948, kdy se staly jedním z výrazných prostředků k potlačení opozice. Z rekapitulace působení AV NF v oblasti severovýchodních Čech vyplývá, že v porovnání s ostatními částmi republiky vznikly AV NF nejdříve v okrese Hradec Králové, kde byl založen KAV NF již 21. února 1948. Tento AV NF byl považován za první ustavený akční výbor vůbec. Ostatní sledované okresy za Hradcem Králové zaostaly v řádu několika dní. První AV NF začaly vznikat na Náchodsku, Trutnovsku a Novobydžovsku v období mezi 23. a 24. únorem 1948, tedy v době, kdy v celorepublikovém měřítku vzniklo nejvíce AV NF. Dění ve sledovaných okresech potvrzuje tezi o připravenosti komunistů akční výbory NF zakládat. V procesu zrodu a působení těchto mocensko-politických orgánů byla především na Novobydžovsku více než u jiných okresů patrná vůdčí role OV KSČ, respektive jeho politického tajemníka Františka Jeřábka, který byl hlavní autoritou a koordinátorem zakládání AV NF v regionu.

Výzkum vyvrátil často obecně přijímané klišé české historiografie, že přebírání moci komunistickou stranou probíhalo na regionální úrovni bez odporu a že kromě nejvýznamnějších center přijala československá společnost změny rezignovaně bez toho, aby obyvatelstvu docházela podstata probíhajících událostí. Naopak ve čtyřech severovýchodočeských okresech byly zaznamenány značné projevy nesouhlasu vůči přebírání moci komunisty. To do jisté míry mění pohled na tehdejší události.

Významnými odpůrci akčních výborů NF a komunistické diktatury se stali v regionech severovýchodních Čech studenti a členové nekomunistických politických stran. Odpor však nedosáhl takového měřítka, aby mohl vzniklou situaci zvrátit. Ve všech případech se podařilo komunistické straně a akčním výborům NF s nastalými problémy rychle a přesvědčivým způsobem vypořádat. Svou úlohu sehrály rovněž rodící se Lidové milice.

Přes důležitost působení AV NF v době únorové krize lze ve sledovaných okresech spatřovat jejich největší význam především v několika měsících po únoru 1948, kdy byly jedním z nejdůležitějších nástrojů, které napomohly k likvidaci zbytků demokracie, k ovládnutí společnosti komunisty a ke stabilizaci nově etablovaného režimu. Ačkoliv AV NF neměly v této době žádnou oporu v zákoně, staly se nakrátko všemocnými orgány, které byly ustaveny ve všech sférách společnosti. Agenda záležitostí, jež měly AV NF v době své

největší slávy na starost, byla takřka neomezená. Zabývaly se jak otázkami prvořadého politického významu, tak marginálními aspekty. Existence AV NF znamenala obrovský zásah do tehdejší společnosti, jelikož tyto nelegitimní orgány komunistické moci pronikly do všech sfér společenské působnosti. Postih ze strany akčních výborů ovlivnil životy mnoha lidí negativním způsobem na delší čas. Šlo především o ztrátu možnosti nalezení adekvátního zaměstnání či studia na středních a vysokých školách především pro děti postižených. Podařilo se prokázat, že perzekuce společnosti ze strany těchto po dlouhou dobu nelegitimních orgánů komunistické moci nabývala drastických rozměrů. Především v okrese Hradec Králové byla očista ve srovnání s většinou ostatních regionů velmi rázná a nekompromisní. Tato „intenzivní“ činnost hradeckých akčních výborů Národní fronty vycházela především z přesvědčení většiny komunistických představitelů, že je nutné zlikvidovat odpor demokraticky smýšlejících obyvatel a upevnit postavení komunistů v politicky významném centru východních Čech.

Nesporným faktem je, že pounorové období roku 1948 bylo v severovýchodních Čechách nejprve spojeno s neúprosným vylučováním osob ze státní správy, politických stran, podniků a z dalších významných institucí. Teprve po jejich očištění přišly na řadu spolky a tělovýchovné organizace, kde k ostrému vylučování došlo teprve až v druhé polovině roku 1948. Tento fakt byl způsoben především tím, že první vlna vylučování ve spolcích a tělovýchově byla prováděna většinou pod vlivem demokraticky orientovaných členů, proto akční výbory nepotrestaly takové množství osob jako v jiných sférách společnosti. O tom, že nakonec proběhla očista i ve spolcích velmi důsledně, svědčí velké množství postupně ustavených spolkových akčních výborů, které se k očištění znovu navracely.

Akční výbory NF se staly součástí propracovaného systému usilujícího o ovládnutí voleb komunisty v květnu 1948. V okrese Nový Bydžov se podařilo zdokumentovat konkrétní machinace s volebními výsledky a přinejmenším upozornit na podezřelé nesrovnalosti v dochovaných volebních výsledcích z okresu Hradec Králové. V manipulacích s volebními výsledky nejspíše akční výbory přímo nefigurovaly, avšak důležitou roli v ovládnutí voleb komunisty bezesporu sehrály.

V konkrétním fungování a činnosti AV NF v jednotlivých okresech je možné v době jejich vzestupu vysledovat řadu odlišností. Jako zásadní determinační faktor se jeví charakter okresů, jenž byl dán předchozím vývojem (především politickým, hospodářským, sociálním a národnostním) a tradicemi. Samotný postup AV NF v průběhu očisty byl silně ovlivněn

postavením KSČ v daném okrese. V regionu se slabší pozicí komunistů (především Hradec Králové a Náchod) se očista vyznačovala poměrně tvrdým postupem proti odpůrcům akčních výborů NF a rodící se komunistické diktatury. Naopak v okrese Trutnov, pro který bylo charakteristické silné zastoupení komunistů, nebylo působení AV NF tolik agresivní. Důvod intenzivnějšího a tvrdšího působení AV NF v některých okresech lze spatřovat v obavě tamních komunistů z vlivu demokratických složek. Z toho pak vyplývalo úsilí zlikvidovat zbytky odpůrců a postavení komunistů v regionech upevnit.

Vliv na rozhodování AV NF měly také majetkové zájmy zúčastněných osob. Výjimku tvořilo Trutnovsko, kde panovala oproti ostatním okresům poněkud odlišná situace. V důsledku odsunu německého obyvatelstva bylo v okrese větší množství „uvolněného majetku“, a tudíž se ekonomické zájmy neprojevovaly v takovém rozsahu. Kromě toho Trutnovsko postrádalo vlivem odsunu německého obyvatelstva ve větší míře střední třídu a továrníky, hlavní nepřátele nově se etablujícího režimu.

Důležitou roli sehrál hospodářský charakter regionů. Velmi dobře to bylo patrné na Novobydžovsku. Jelikož se jednalo o okres s dominantní úlohou zemědělství, v náplni práce AV NF zaujímala nebývale velký prostor agrární agenda. V jiných okresech nalezneme takto zvýšený zájem o otázku zemědělství u AV NF jen zřídka.

Mezi dalšími významnými prvky, které ovlivňovaly působení AV NF, figurovaly osobní zájmy, vztahy a antipatie zúčastněných aktérů. Ve vybraných okresech se hojně uplatňovaly, ačkoliv takové praktiky nadřazené složky (zvláště ÚAV NF) a lokální komunistické elity přísně zakazovaly. Četnost těchto „zákazů“ svědčí o opaku. Např. působení Dr. Smoly v čele OAV NF v Náchodě (hlavně ve spojitosti s kauzami Vik a Chudoba) jasně svědčí o zneužívání AV NF k osobním záměrům. Na druhé straně je třeba si uvědomit, že působení akčních výborů nelze pojímat zjednodušeně. Jednalo se o složitou síť vztahů, intrik a různých zájmů. Opatření přijatá AV NF nebyla často motivována jen jedním důvodem, ale nejednou se uplatnilo několik pohnutek zároveň (potřeba likvidace odpůrců režimu, ekonomické nebo kariérní zájmy jednotlivců, osobní rozpory atd.).

Méně obvyklým determinantem byly regionální třenice mezi sousedními městy, mající kořeny v dávné minulosti. Tak např. konflikty mezi Chlumcem nad Cidlinou a Novým Bydžovem výrazně ovlivňovaly dění v okrese a na AV NF působily negativně. Podobnou lokální rivalitu můžeme najít u měst Náchod a Česká Skalice, kde se záhy po únoru 1948

pokusila Česká Skalice neúspěšně odtrhnout od okresu Náchod. Nicméně soupeření těchto měst nenabývalo takového rozměru jako v předchozím případě.

Diference lze také vysledovat v průběhu očisty Sokola v jednotlivých okresech. Především očista hradeckého Sokola probíhala daleko důrazněji než v ostatních regionech, přesto se potýkala s řadou obtíží a termín jejího dokončení se výrazně prodlužoval. Vyšší tlak AV NF na Hradecku byl vyvolán jednak snahou upevnit pozice KSČ, ale často i osobními antipatiemi zúčastněných aktérů.

Uvedené nuance mezi jednotlivými okresy pramenily z charakteru dotčených oblastí a ovlivňovaly dobu vzniku AV NF, složení jejich členstva, rozsah a ráznosti opatření, které AV NF přijaly. Regionální odlišnosti byly rovněž předpokladem pro míru odporu proti vzniku a fungování AV NF, či úspěšnost nebo neúspěšnost očisty v Sokole.

Rozdíly však z obecného hlediska nenabývaly takového vlivu, aby byly schopny změnit podstatu fungování AV NF a způsob plnění jejich úkolů. Hlavní linie působení akčních výborů NF nevykazuje v okresech Hradec Králové, Náchod, Nový Bydžov a Trutnov podstatné odlišnosti. Homogenita byla dána skutečností, že AV NF musely dodržovat pevně danou politickou linii a nesměly se od ní odchýlit.

Poté, co AV NF splnily svoji úlohu – zajistily hladký přechod společnosti k novému režimu, započal především od počátku roku 1949 ve sledovaných okresech, tak jako v celé zemi, jejich význam upadat. Po ustálení politických poměrů na regionální úrovni bylo destruktivní působení AV NF vystřídáno jiným zcela novým, pro československou společnost rozkladným procesem – kolektivizací zemědělství. Ta dovršila proměnu sledovaných okresů. V tomto procesu sehrály AV NF již jen okrajovou roli. Do té doby všemocné orgány pozvolna ztrácely svůj vliv a byly postupně odsunuty na okraj politického dění. K tomu přispěla především nechuť nejvyšších československých komunistických představitelů, aby nadále existovala natolik mocná složka, jakou AV NF bezesporu byly, která by narušovala činnost ostatních článků politického systému, především národních výborů. Po ztrátě očistné funkce byla postupně aktivita AV NF omezována a přesouvána zejména do organizační, agitační, kontrolní či koordinační oblasti. Národní fronta včetně AV NF, které se staly jejími vrcholnými orgány, představovala pouze jednu z převodových pák komunistické diktatury.

Ztráta významu akčních výborů NF byl poměrně složitý proces, který neprobíhal ve sledovaných okresech stejnoměrně a najednou. Projevoval se na různých místech v různém

čase a s odlišnou intenzitou, což pramenilo z již zmiňovaného odlišného charakteru jednotlivých regionů. Nerovnoměrnost ztráty významu AVNF se také objevovala v jednotlivých odvětvích jejich působnosti. V některé agendě akčních výborů NF se absence kompetencí objevovala dříve než v jiné, protože komunistický režim zbavoval AV NF významné agendy postupně. Skutečnost komplikoval fakt, že si AV NF část své politické moci navenek udržely i nadále, ale prakticky ji neměly. Příkladem je právo akčních výborů Národní fronty rozhodovat o složení národních výborů, se kterým sice disponovaly po celou dobu své existence, ale v průběhu času se proměňoval jeho faktický obsah. V roce 1948 akční výbory NF aktivně měnily složení MNV v zásadě jen podle svého uvážení. V době reorganizace MNV v roce 1950 již nové členy navrhovaly organizace KSČ a AV NF tyto návrhy kontrolovaly a předkládaly občanstvu, přičemž ale stále disponovaly s možností složení kandidátů aktivně ovlivnit. Od roku 1951 měly AV NF na složení národních výborů jen formální vliv. O jmenování kandidátů do národních výborů rozhodovala KSČ a AV NF ho jen potvrzovaly. Pouze ve zcela výjimečných případech AV NF navrženého kandidáta neschválily. Větší vliv si pochopitelně AV NF udržely nad výběrem kandidátů do národních výborů, kteří zastupovali organizace Národní fronty. To plně korespondovalo s probíhající změnou úlohy AV NF, které již nekontrolovaly a nenahrazovaly státní správu, ale prováděly kontrolu pouze uvnitř organizací Národní fronty.

Z uvedených důvodů není možné přesně stanovit, kdy došlo k plné ztrátě významu AV NF. Proto je možné léta 1949–1950 chápat jako přechodné období, kdy se AV NF nadále podílely na důležitých politických akcích (např. Katolická akce, reorganizace MNV), ale zcela viditelně postupně klesal jejich význam a dosah jim svěřených úkolů.

Zlom znamenal především rok 1951, kdy ústup AV NF z centra politického dění vyvrcholil. V letech 1951–1954 se plně projevila změna smyslu existence AV NF. Lze je v té době pokládat již jen za pomocný orgán KSČ zaměřený na plnění méně významných úkolů a kontrolu uvnitř organizací Národní fronty. Rozmezí let 1951–1954 je proto nutné považovat za druhou etapu jejich existence.

Období let 1949–1954 přineslo do zkoumané problematiky další významnou změnu. Vlivem plného prosazení totalitního způsobu řízení státu a univerzálnosti komunistického režimu zmizely rozdíly mezi fungováním AV NF v jednotlivých okresech. Odlišnost lze spatřovat jen v úspěšnosti jejich práce a v míře problémů, se kterými byly nuceny se

vyrovnávat. S největšími problémy se potýkaly AV NF v okrese Trutnov, což bylo bezesporu důsledkem odsunu původního obyvatelstva.

Ztráta významu AV NF šla ruku v ruce s jejich vnitřním rozvratem. První závažné existenční problémy se dostavily již záhy po jejich vzniku, ještě v období jejich plné moci. Úpadek prohlubovala skutečnost, že se AV NF nedokázaly po celou dobu své existence účinně vypořádat s vnitřními obtížemi. Zvláště palčivá byla špatná práce MAV NF, vysoká absence funkcionářů na jednáních a výrazná fluktuace jejich členů. AV NF trpěly nezájmem vlastních funkcionářů, kteří je opouštěli a zaměřovali se na získání funkcí v daleko významnějších orgánech. Bývalí členové AV NF vesměs odešli za lepšími pozicemi ve správním a politickém aparátu nového režimu. Řada osob zřejmě využila AV NF pouze jako prostředek k dosažení vyšších funkcí, případně poté, co členství v nich již nenabízelo žádné výhody, se jim jejich členové přestali věnovat.

Kvůli výrazným vnitřním problémům docházelo k dalším změnám v náplni práce především OAV NF. Udržení systému akčních výborů a Národní fronty v chodu se postupně stalo jedním z jejich hlavních úkolů. Soustava akčních výborů NF se především od roku 1951 dostala do hluboké krize, kdy obtíže narušovaly správné fungování AV NF. Je zarážející, do jaké míry byl komunistický režim v druhém sledovaném období benevolentní k špatnému plnění úkolů ze strany akčních výborů a Národní fronty. Režim zřejmě nepřistoupil k významnějším zásahům, protože AV NF sice své poslání uskutečňovaly nekvalitně, ale v dané době v dostačující míře. AV NF své úkoly alespoň v hrubých obrysech plnily natolik, že systém bylo možné udržet v chodu. Určitá shovívavost mohla vycházet také z faktu, že jednak úkoly podstoupené akčním výborům NF nepatřily k nejdůležitějším a jednak se komunistický režim musel zabývat palčivějšími problémy, než byla jejich nedostatečná práce. Přitom v případě, že by se AV NF vyrovnaly se svými vnitřními překážkami, měly potenciál stát se účinným nástrojem komunistického režimu k ovládnutí obyvatelstva. Vztah nejvyšších představitelů státu k AV NF však napovídá, že existence silného, do jisté míry autonomního orgánu (tak jak ho známe z roku 1948) nebyla žádoucí, protože by narušovala komunistický monopol moci ve státě.

Proto byl zánik AV NF v jejich původní podobě nevyhnutelný. Změna názvu akčních výborů Národní fronty na výbory Národní fronty realizovaná v druhé polovině roku 1954 již jen potvrdila ztrátu jejich předchozího významu. Akční výbory NF zanikly potichu. Jejich

členové si často ani neuvědomili, že původní akční výbory NF přestaly existovat a místo nich se objevily pouhé administrativní orgány Národní fronty bez vlivu na výkon státní správy.

Disertační práce přinesla nová a cenná fakta pro pochopení procesu přebírání moci v Československu komunistickou stranou v roce 1948 a prohloubila dosavadní znalosti historické vědy o fungování akčních výborů a Národní fronty v letech 1949–1954.

Přestože práce ve svých jednotlivých částech naplnila v úvodu stanovené cíle, prostor k dalšímu výzkumu přesto zbývá. Potřebné je důkladně zpracovat historii organizací jednotlivých složek NF jak ve sledovaných regionech, tak i v celorepublikovém rozsahu, a analyzovat vztah okresních organizací k těm centrálním. Nepochybně by to přispělo k lepšímu pochopení minulosti v období po roce 1945.

Přínosná by byla rovněž komparace výsledku bádání v otázce působení akčních výborů Národní fronty v okresech Hradec Králové, Náchod, Nový Bydžov a Trutnov s obdobně provedenými výzkumy nejen dalších okresů českého severovýchodu a východu v oblasti Pardubicka. Značný potenciál by mohla mít komparace okresu Náchod s okresem Jičín, který se také vyznačoval silným postavením národních socialistů. Jičín lze jednoznačně považovat z národnostního hlediska za tradičně silný český region, který ale zároveň nebyl pohraničním okresem. V případě okresu Trutnov se jeví jako vhodné srovnání s okresem Rychnov nad Kněžnou. Jednalo se rovněž o pohraniční okres s podhorským charakterem, který se ale vyznačoval pouze malou německou menšinou. Z toho důvodu nebyl region příliš zasažen odsunem ani následujícím dosídlením. Srovnání takto podobných okresů lišících se pouze v některých klíčových aspektech by mohlo přinést další nová zjištění, která by dále prohloubila poznatky o působení akčních výborů Národní fronty. Obdobný, ne-li ještě hlubší přínos by mohlo přinést výzkum celé problematiky v dalších oblastech tehdejšího Československa (včetně Slovenska), které teprve čekají na své zpracování.

Seznam použitých pramenů

I. Archivní prameny

Státní oblastní archiv Zámorsk

Fond KSČ – krajský výbor Hradec Králové

Fond Národní fronta – Krajský akční výbor Hradec Králové

Státní okresní archiv Hradec Králové

Fond Městský výbor Národní fronty Hradec Králové

Fond Místní výbory Národní fronty Městského výboru Národní fronty Hradec Králové

Fond Okresní výbor Národní fronty Hradec Králové

Fond Komunistická strana Československa – Okresní výbor Hradec Králové

Fond Tělocvičná jednota Sokol Hradec Králové 1866–1952 (53)

Fond KSČ – okresní výbor Nový Bydžov

Fond Národní fronta – místní výbory okresu Nový Bydžov

Fond Národní fronta – okresní výbor Nový Bydžov

Státní okresní archiv Náchod

Fond Komunistická strana Československa – okresní výbor Náchod

Fond Okresní Národní výbor Náchod

Fond Okresní výbor Národní fronty Náchod

Státní okresní archiv Trutnov

Fond Komunistická strana Československa – okresní výbor Trutnov

Fond Okresní národní výbor Trutnov

Fond Okresní výbor Národní fronty Trutnov

Pamětní knihy

SOKA Hradec Králové, Pamětní kniha města Hradec Králové 1948.

SOKA Hradec Králové, Pamětní kniha města Nový Bydžov 1933–1976.

SOKA Náchod, Pamětní kniha města Náchoda 1948–1950.

SOKA Trutnov, Pamětní kniha města Trutnova 1945–1952.

II. Tištěné prameny

Protokol 10. řádného sjezdu Komunistické strany Československa: v Praze 11.–15. června 1954, Praha 1955.

Sbírka zákonů republiky československé, roč. 1948–1954.

Statistický lexikon obcí v republice Československé: úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař. I, Země česká/vydán ministerstvem vnitra a Státním úřadem statistickým na základě výsledků sčítání lidu z 1. prosince 1930, Praha 1934.

Zprávy Státního úřadu statistického republiky Československé, roč. XXVII, 1946, Řada D.

Zprávy Státního úřadu statistického republiky Československé, roč. XXIX, 1948, Řada B.

Zprávy Státního úřadu statistického republiky Československé, roč. XXIX, 1948, Řada D.

III. Dobová periodika

Lidová demokracie, Orgán Československé strany lidové, roč. IV, 1948.

Lidové proudy, Krajský orgán Československé strany národně socialistické na Královéhradecku, roč. 48.

Pohraniční zpravodaj Jednota. List akčních výborů Národní fronty krkonošského kraje, roč. IV, 1948.

Pochodeň, roč. IV, 1948.

Pochodeň, roč. V, 1949.

Svět v obrazech, Týdeník ministerstva informací, roč. IV, 1948.

Svobodné slovo. Ústřední orgán Československé strany národně socialistické, roč. IV, 1948.

Štít. Orgán Československé strany lidové – pro Pardubice a Hradec Králové, roč. IV, 1948.

Inventární seznamy

HROMÁDKA M. – CIBULOVÁ V. – SLAVÍKOVÁ Z., *Národní fronta – Okresní výbor Hradec Králové*, inventář, Státní okresní archiv Hradec Králové, Hradec Králové 2001.

CHALOUPKOVÁ M. – SEDLÁKOVÁ M. – KAHUDA J., *Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor Praha (1945) 1951–1969*, inventář, Národní archiv, Praha 2008.

LÁNA T., *Československá obec sokolská – sokolská župa Denisova Nový Bydžov se sídlem v Chlumci nad Cidlinou*, inventář, Státní oblastní archiv v Zámrsku, Zámrsk 2014.

Seznam literatury

BALÍK Stanislav – HANUŠ Jiří, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno 2013.

BARTOŠ Jaroslav, *Pojetí regionu v historiografii*, in: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica 27 – 1996, s. 127–133.

BARTOŠ Jaroslav, *Regionální dějiny. Stav, problémy a výhledy*, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas philosophica. Historica 29 – 2000, s. 21–38.

BARTOŠ Josef – SCHULZ Jindřich – TRAPL Miloš, *Regionální dějiny. Pojetí, poslání, metodika*, Olomouc 2004.

BARTOŠ Josef, *Úvod do metodiky historického bádání a nauky o pramenech*, Olomouc 1999.

BAŠTA Jiří, *Lidové milice: nelegální armáda Komunistické strany Československa 1948–1969*, Praha 2013.

BAŠTECKÁ Lydia – EBELOVÁ Ivana (ed.), *Náchod*, Praha 2004.

BEŇUŠKOVÁ Zuzana, *Svatok a jeho inštitucionalizácia v období socializmu (1948–1989) ako nástroj politického marketingu*, in: Každodenní život v Československu 1945/48–1989, ed. J. PAŽOUT, Praha 2015, s. 92–110.

BERÁNKOVÁ Jana a kol., *Sto třicet let českého dobrovolného hasičstva: sto let hasičského muzejnictví: almanach*, Příbryslav 1994.

BŮŽEK Václav a kol., *Úvod do studia historie*, České Budějovice 1994.

ČAPKA František – LUNEROVÁ Jitka, *1948: Vítězný únor. Cesta k převratu*. Brno 2012.

ČAPKA František, *Odbory v českých zemích v letech 1918–1948*, Brno 2008.

ČECHUROVÁ Jana – RANDÁK Jan a kol., *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*, Praha 2014.

- DUBNICKÝ Martin, *Únor 1948 na Trutnovsku*, diplomová práce, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2008.
- FROMMER Benjamin, *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu*, Praha 2010.
- GABČO Martin, *Prejavy protikomunistické rezistence v siutačných správach Okresného oddelenia Ministerstva vnútra Prešov za rok 1948*, České, slovenské a československé dějiny X., Ústí nad Orlicí 2015, s. 57–68.
- HLEDÍKOVÁ Zdeňka – JANÁK Jan – DOBEŠ Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*, Praha 2005.
- HORÁK Pavel, *Počátky jednotných zemědělských družstev na Novobydžovsku (1949–1959)*, České, slovenské a československé dějiny VII., Ústí nad Orlicí 2012, s. 147–159.
- HRADECKÝ Tomáš, *Mechanismus přípravy voleb do národních výborů v 50. letech na příkladu Ústeckého kraje (srovnání let 1954 a 1957)*, České, slovenské a československé dějiny 20. století IX., Ústí nad Orlicí 2014, s. 89–112.
- HRDLIČKA Otakar, *K dějinám odborového hnutí v Čechách, na Moravě a na Slovensku*, Praha 1992.
- HROCH Miroslav a kol., *Úvod do studia dějepisu*, Praha 1985.
- JANOVEC Jakub, *Německé obyvatelstvo na Trutnovsku a jeho vysídlení v letech 1945–1948*, diplomová práce, Filozofická fakulta Masarykova univerzita v Brně, Brno 2014.
- JARCOVSKÁ Lucie, *Odplata či spravedlnost? Mimořádné lidové soudy 1945–1948 na Královéhradecku*, Praha 2008.
- JARCOVSKÁ Lucie, *Policejní rada JUDr. Jan Chudoba v Náchodě*, in: *Stopami dějin Náchodska*, sborník státního okresního archivu Náchod, č. 6, Náchod 2000, s. 153–164.
- JARCOVSKÁ Lucie, *Ve službách ministerstva vnitra. JUDr. Jan Chudoba (1898–1983)*, *Dissertationes historici* 9/2003, Hradec Králové 2003, s. 99–106.
- JECH Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha 2008.
- JECHOVÁ Květa, *Emancipace shora. Ženské organizace v českých zemích v druhé polovině 20. století*, *Paměť a dějiny*, 2013/04, s. 3–18.
- JIRÁSEK Zdeněk – ŠŮLA Jaroslav, *Velká peněžní loupež v Československu 1953 aneb 50 : I*, Praha 1992.
- JIRÁSEK Zdeněk, *Nechanická aféra*, Hradec Králové 1992.
- JÍŠA Václav a kol., *Vznik Revolučního odborového hnutí: sborník dokumentů z let 1944–1946*, Praha 1977.
- KAFKA Jan, *Církevní politika KSČ a státu na Trutnovsku v letech 1948–1960*, in: *Krkonoše – Podkrkonoší* 9, ed. V. HORÁK – V. MÁLEK, Trutnov 2009, s. 103–163.

- KAPLAN Karel, *Národní fronta 1948–1960*, Praha 2012.
- KAPLAN Karel, *Nekrvavá revoluce*, Praha 1993.
- KAPLAN Karel, *Stát a církev v Československu 1948–1953*, Brno 1993.
- KAŠKA Václav, *Neukáznění a neangažovaní. Disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948–1952*, Praha 2014.
- KLEMENTOVÁ Jitka, *Československé odborové hnutí v datech a faktech*, Praha 1980.
- KNAPÍK Jiří – FRANC Martin a kol., *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*, I. svazek, Praha 2011.
- KNAPÍK Jiří – FRANC Martin a kol., *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*, II. svazek, Praha 2011.
- KNAPÍK Jiří, *Únor a kultura. Sovětizace české kultury*, Praha 2004.
- KOCOUREK Lubomír, *Akční výbory Národní fronty v Roudnici nad Labem v roce 1948*, *Vlastivědní sborník Podřipsko* 8/2, 1998, s. 30–35.
- KOČOVÁ Kateřina, *Druhá retribuce. Činnost mimořádných lidových soudů v roce 1948*, *Soudobé dějiny* 3–4/2005, ročník 12, s. 586–625.
- Kol. autorů, *70 let profesionálních hasičů v Hradci Králové*, Hradec Králové 2015.
- Kol. autorů, *Historie a současnost podnikání na Náchodsku*, Žehušice 2012.
- Kol. autorů, *Historie a současnost podnikání na Trutnovsku*, Žehušice 2003.
- Kol. autorů, *Padesát let lesnického školství v Trutnově 1945–1995*, Trutnov 1995.
- KONEČNÝ Karel, *Československá strana lidová a Československá strana (národně) socialistická na Olomoucku 1945–1989. Příspěvek k dějinám Národní fronty v poválečném Československu*, Brno 2006.
- KOŠEK Jan, *Zemědělská politika v okrese Hradec Králové v letech 1949–1958*, diplomová práce, Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2009.
- KOVAŘÍK David, *Krajský akční výbor Národní fronty v Brně a jeho role při upevňování komunistického režimu na jižní Moravě v roce 1948*, in: *1948: únor 1948 v Československu: nástup komunistické totality a proměny společnosti*, ed. J. KOCIAN, Praha 2011, s. 103–110.
- KOZÁKOVÁ Veronika, *Trestní nalézací komise v Novém Bydžově v letech 1945–1948*, bakalářská práce, Hradec Králové 2015.
- KRAKOVSKÝ Roman, *Ať žije První máj! Rituál oslav Svátku práce*, *Dějiny a současnost*, 2006, roč. 28, č. 1, s. 17–20.
- KVAPÍK Jiří, *Akční výbory a kultura na prahu nové doby*, *Soudobé dějiny* 9, č. 3–4, 2002, s. 455–475.

- LACINA Vlastislav, *Obnova demokratického zemědělského družstevnictví v českých zemích v letech 1945–1948*, in: *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století*, Uherské Hradiště 2002, s. 189–194.
- LANDSMANN Martin, *Činnost Jednotného národního výboru v Hradci Králové v letech 1949–1954*, bakalářská práce, Pedagogická fakulta Ústav historických věd, Hradec Králové 2002.
- LANDSMANN Martin, *Činnost ONV Nový Bydžov v letech 1949–1960*, diplomová práce, Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové 2009.
- LEJSKOVÁ, Ludmila: *Únor 1948 v Hradci Králové*, diplomová práce, Pedagogická fakulta v Hradci Králové, Hradec Králové 1973.
- LHOTA Václav, *Znárodnění v Československu 1945–1948*, Praha 1987.
- LOMÍČEK Jan, *Se Sovětským svazem na věčné časy? Proměny vnímání SSSR v Československu v průběhu „krátkého“ dvacátého století*, Sborník Národního muzea v Praze, Řada A – Historie, sv. 69, 2015, č. 1–2, s. 5–18.
- MACOURKOVA Anna, *Naučíme lidi milovat nový socialistický život. Komunistická propaganda a agitace v období kolektivizace*, *Kolektivizace v Československu*, ed. J. ROKOSKÝ – L. SVOBODA, Praha 2013, s. 139–150.
- MAREK Pavel, *České živnostnictvo 1945–1960: likvidace živnostníků, řemeslníků a obchodníků v českých zemích*, Brno 2006.
- MÍČKOVÁ Petra, *Akční výbory Národní fronty v obcích a městech politického okresu Frenštát pod Radhoštěm*, diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2005.
- MLÝNSKÝ Jaroslav, *Únor 1948 a akční výbory Národní fronty*, Praha 1978.
- MYŠKA Věroslav – WURMOVÁ Milada a kol., *100 let dobrovolné požární ochrany 1864–1964. Pamětní brožura ke 100. výročí založení dobrovolné požární ochrany v naší vlasti*, Praha 1964.
- NEČASOVÁ Denisa, *„Buduj vlast – posílíš mír!“ „Ženské hnutí“ v českých zemích 1945–1955*, disertační práce, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno 2009.
- NĚMČEK Jiří a kol. autorů, *Historie a současnost podnikání v Hradci Králové*, Pardubice 1998.
- NOVOTNÝ Lubomír, *Akční výbory Národní fronty v letech 1948–1949 na příkladu Olomoucka*, *České, slovenské a československé dějiny. Moderní přístupy k soudobým dějinám*, Ústí nad Orlicí 2006, s. 128–139.

- OKLEŠTĚK Martin, *Únor 1948 a organizace československého sportu*, diplomová práce, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2013.
- PAVLÍČEK Václav, *Konec akčních výborů Národní fronty*, in: Stránkami soudobých dějin. Sborník statí k pětadesátinám historika Karla Kaplana. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1993, s. 186–197.
- PELIKÁNOVÁ Jaroslava, *Poválečné mírové hnutí*, Praha 1973.
- PLACÁK Petr, *Gottwaldovo Československo jako fašistický stát*, Praha 2015.
- PRŮCHA Václav a kol., *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1948–1992, 2. díl období 1945–1992*, Brno 2009.
- RŮŽIČKA Karel, *ROH v boji o rozšíření moci dělnické třídy (1945–1948)*, Praha 1963.
- SEDLÁČEK Jiří, *Z historie Svazu československo-sovětského přátelství*, Praha 1978.
- SEDLMEIER Aleš, *Působení Okresního akčního výboru Národní fronty v Brandýse nad Labem po 21. únoru 1948*, bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzita Karlova v Praze, Praha 2011.
- SCHMIEDTOVÁ Věra, *Malý slovník reálií komunistické totality*, Praha 2012.
- SCHOLZ Milan, *Komparativní přístup v historiografii a transnacionální historická problematika*, Sociální studia 1/2009, s. 69–87.
- STÁTNÍK Dalibor, *Československé odborové hnutí v letech 1968–1972*, disertační práce, Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2013.
- SVĚTLÍK Pavel, *Rodina sedláka Víta v represích režimu jedné strany*, diplomová práce, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2009.
- SVOBODA Bohumil E., *Světové mírové hnutí, Historický přehled a dokumenty 1949–1956*, Praha 1956.
- ŠIKULA Martin, *Tři poznámky k násilné transformaci Sokola: regionální sondy do postupné likvidace tradiční spolkové organizace v letech 1948–1952*, Časopis Matice moravské, roč. 131, 2012, č. 1, s. 89–116.
- ŠINDELÁŘOVÁ Alena, *Správní vývoj města Trutnova 1945–1960*, bakalářská práce, Univerzita Pardubice, Pardubice 2010.
- ŠMEJDA Libor, *Očista v roce 1948 v České Lípě se zaměřením na školství*, in: Sborník učitelských prací z kurzů Univerzitních extenzí v České Lípě. Českolipsko v historických studiích, Praha 2004, s. 69–80.
- ŠREJBEROVÁ Edita, *Politický, správní a územní vývoj okresu Náchod v letech 1945–1949*, diplomová práce, Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2001.
- ŠTRAIT Jaroslav, *Trutnov a jeho kraj, z kronik, dokumentů a vzpomínek*, Trutnov 2009.

TICHÝ Martin, *Muklovská dekáda jednoho "agrárníka" aneb Oldřich Barták – jeden z tisíce*, Sborník Archivu bezpečnostních složek, 6, 2008, s. 277–322.

UHLÍŘ Jan – WAIC Marek, *Sokol proti totalitě 1938–1952*, Praha 2001.

VALTUS Ondřej, *Svazarm a jeho zájmová činnost v okrese Vyškov v období normalizace*, bakalářská práce, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno 2013.

VEBER Václav, *Osudové únorové dny*, Praha 2008.

VEBER Václav, *Třetí odboj ČSR v letech 1948–1953*, Pardubice 2014.

VOŠÁHLÍKOVÁ Pavla, *Československá sociální demokracie a Národní fronta*, Praha 1985.

WALDAUF Jan, *Sokol: malé dějiny velké myšlenky, 1. díl*, Luhačovice 2007.

Internetové zdroje

Jindřich Uher, [dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?org=286&id=4310>;
<http://www.psp.cz/eknih/1948ns/rejstrik/jmenny/u.htm>; cit. 12. 12. 2015].

Nejvyšší funkcionáři komunistické strany 1945–1989, [dostupné na
http://www.cibulka.net/nnoviny/nn2000/nn10_1100/obsah/02.htm; cit. 12. 12. 2015].

Otto Gutfreund – Pomník Tomáše Garrigue Masaryka v Hradci Králové, [dostupné online:
<http://www.socharstvi.info/realizace/pomnik-tomase-garrigue-masaryka-v-hradci-kralove/>;
cit. 11. 11. 2016].

Pastýřský list biskupů a ordinářů ČSR o spolupráci církve a státu – červen 1949, [dostupné
online: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/cirkev/obeznik49.pdf>; cit. 2. 10. 2016].

Slovníková příručka k československým dějinám 1948–1989, ed. J. KOCIAN, Praha 2006,
[dostupné online: http://www.usd.cas.cz/wp-content/uploads/Prirucka48_89.pdf; cit. 13. 5.
2016].

*Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny – 1920–2006, Výsledky hlasování podle okresů v
letech 1920–1946*, [dostupné na
https://www.czso.cz/documents/10180/20536128/422008p7_1.pdf/678e4713-9e28-4ab3-8be1-384c2cb51268?version=1.0; cit. 14. 12. 2015]

Seznam použitých zkratek

AV NF	akční výbor Národní fronty
CO	Civilní obrana
ČLTZ	České lnářské textilní závody v Trutnově
ČOS	Československá obec sokolská
ČSČK	Československý červený kříž
ČSL	Československá strana lidová
ČSL	Československá strana lidová
ČSM	Československý svaz mládeže
ČSNS	Československá strana národně sociální
ČSOL	Československá obec legionářská
ČSPO	Československý svaz požární ochrany
ČSS	Československá strana socialistická
ČSŽ	Československý svaz žen
ČVOM	Československý výbor obránců míru
DSO	Dobrovolná sportovní organizace Sokol
DTJ	Dělnická tělovýchovná jednota
FNO	Fond národní obnovy
HTÚP	hospodářsko-technická úprava půdy
JAV NF	jednotný akční výbor Národní fronty
JNV	jednotný národní výbor
JSČZ	Jednotný svaz českých zemědělců
JZD	jednotné zemědělské družstvo
KA	Katolická akce
KAV NF	krajský akční výbor Národní fronty
KSČ	Komunistická strana Československa
KV KSČ	krajský výbor Komunistické strany Československa
MAV NF	místní akční výbor Národní fronty
MDŽ	Mezinárodní den žen
MNV	místní národní výbor
MV KSČ	místní výbor Komunistické strany Československa
NATO	Nord Atlantic Treaty Organization (Severoatlantická aliance)
NDR	Německá demokratická republika

NF	Národní fronta
NOÚZ	Národní odborová ústředna zaměstnanecká
NV	národní výbor
OAV NF	okresní akční výbor Národní fronty
OMS	okresní myslivecký spolek
ONV	okresní národní výbor
OOR	okresní odborová rada
OP	Oděvní podnik Prostějov
OÚOP	okresní úřad ochrany práce
OV KSČ	okresní výbor Komunistické strany Československa
OV	okresní výbor
OVOM	okresní výbor Obránců míru
RČŽ	Rada československých žen
ROH	Revoluční odborové hnutí
SBS	Svaz bojovníků za svobodu
SČM	Svaz české mládeže
SČSP	Svaz československo-sovětského přátelství
SK	Sportovní klub
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SNR	Svaz národní revoluce
SOA	Státní oblastní archiv
SOKA	Státní okresní archiv
SOPV	Svaz osvobozených politických vězňů
SPB	Svaz protifašistických bojovníků
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
STS	Státní traktorová stanice
Svazarm	Svaz pro spolupráci s armádou
TJS	Tělocvičná jednota Sokol
TNP	tábory nucené práce
ÚAV NF	Ústřední akční výbor Národní fronty
ÚRO	Ústřední rada odborů
USA	The United States of America (Spojené státy americké)
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VBZ	Východočeské bavlnářské závody

VŘSR	Velká říjnová socialistická revoluce
VUD	Východočeské uhelné doly Trutnov
YWCA	Křesťanské sdružení mladých žen
ZEUB	Zváz ľudových protifašistických bojovníkov
ZNV	zemský národní výbor
ŽNR	Ženská národní rada